

Svenska folkskolans vänner

SFV -kalendern
2008

Årgång 122

Svenska folkskolans vänner

Annegatan 12 (PB 198)
00121 Helsingfors

Tel. 09-684 4570

Fax 09-684 45715

e-post: sfv@sfv.fi

www.sfv.fi

Bank: Sampo 800011-62307

Aktia 405548-297

Postgiro i Sverige: 4291-1

Redaktionskommitté: Ann-Mari Häggman, ordförande
Bo Lundell
Christine Romberg
Christoffer Grönholm, kalenderredaktör

Redigering: Olle Spring

Pärmfoto: Maj-Len Grönholm

ISSN:0357-1068

Ekenäs 2008

Ekenäs Tryckeri Ab   Ombrytning Gita Lindgren

Innehåll

Förord av *Christoffer Grönholm*: Östersjön är sårbar..... 5

Östersjön

<i>Erik Bonsdorff</i> : Östersjön – ett ekosystem under hot	7
<i>Björn Grönholm</i> : Miljösamarbete i Östersjöregionen	15
<i>Ea Maria Blomqvist</i> och <i>Tove Holm</i> : Högskolorna verkar för hållbar utveckling kring Östersjön	20
<i>Fabian Dahlström</i> : Musik över Östersjön	24
<i>Thure Malmberg</i> : Över Östersjön som passagerare.....	36
<i>Christoffer H. Ericsson</i> : Kostern Southern Cross – min första egna riktiga båt	64

Finska kriget

<i>Eva Walder-Brundin</i> : Märkesåret 2009	71
<i>Olle Spring</i> : När ryssen kom i landet. Folkets sägner om Finska kriget	77
<i>Göran Selén</i> : Borgåborna och lantdagen 1809	112

1918

<i>Roger Holmström</i> : Bofinken har varken frejdebevis eller medlemsbok	116
---	-----

Minnesrunor

Carl Johan Adolfsson 129 *Tancred Arppe* 131 *Christina Blomqvist* 132 *Jarl Brommels*
133 *Paul Budsko* 135 *Nelly Fågelbärj* 136 *May Flodin* 137 *Anne-Marie Hornborg-*
Franck 138 *Birger Häggblom* 140 *Maj-Britt Jansén* 141 *Olof M Jansson* 142 *Paul*
"Nacke" Johansson 144 *Rolf Kullberg* 146 *Agneta "Anki" Lindquist* 148 *Jack Mattsson*
149 *Ivar Rosenblad* 150 *Ola Rosendahl* 152 *Gustav "Joker" Strömsholm* 154 *Fjalar*
Sundström 156 *Gunnar Träskman* 158 *Bertel Widén* 160 *Tom Vuori* 161 *Kurt Zilliacus*
163 *Eduard "Bubi" Zukale* 165 *Erik Ågren* 167.

SFV:s verksamhetsberättelse 2007: Ett festligt år..... 169

Fondredovisning ..... 196 |

DISTIS kurser 2008–2009 ..... 201 |

Östersjön är sårbar

”Att utgå ifrån hav, skepp och kuster är i högsta grad nödvändigt då man vill strukturera den forntid som har gett upphov till begreppet Finland och till större delen av vår forndiktning och ur vilken den mest avgörande faktorn i Finlands historia, den sekellånga politiska och kulturella gemenskapen med Sverige, härstammar” skriver Matti Klinge i boken Östersjövällden. Han har så rätt. Havet har alltid förenat och skapat möjligheter.

Ledmotivet i årets SFV-kalender är Östersjön. Östersjön handlar om Finland och Sverige men naturligtvis också om de baltiska staterna och om Polen, Tyskland och Ryssland. I Björn Grönholms artikel får vi ta del av vilka nätverk som jobbar för Östersjön och i Fabian Dahlströms översikt vilken musikverksamhet här förekommer. Tove Holm och Ea Blomqvist rapporterar om hur forskningen samarbetar kring Östersjön och Thure Malmberg berättar om hur fartygstrafiken har sett ut förr och nu. Christoffer H. Ericsson berättar om sin första riktigt egna båt och sjöfärder med den.

Erik Bonsdorff skriver om Östersjöns hotade ekosystem. Östersjön är sårbar för

att den är så grund. Medeldjupet är bara 55 meter och vattnet byts långsamt ut via de danska sunden. Det största hotet mot Östersjön är den ekologiska risk som oljetransporterna medför. Speciellt sårbar är den grunda Finska viken. I längdriktningen färdas ständigt flera hundra lastfartyg och tankfartyg. De korsas dagligen av de snabbgående färjorna mellan Helsingfors och Tallinn. Det hävdas att en ekologisk storkatastrof flera gånger varit nära ögat. År 2007 fraktades 140 miljoner ton olja på Finska viken, år 2015 har mängden ökat till 260 miljoner ton.

Länge användes Östersjön som avstjälningsplats. Det finns fortfarande gifter utanför Hangö, Gotland, Estland och Sundsvall. Under krigen fälldes 150.000 minor i Östersjön (60.000 i Finska viken), varav 35.000 har röjts. Vad hände med resten?

Tänk på alla vrak som finns i Östersjön. En försiktig kalkyl ger vid handen att det i Finska viken finns 1400 vrak. Av dem är 750 mer än 100 år gamla. Vissa är verkligen välbevarade såsom omtvistade Vrouw Marina. Men en större fara utgör de fartyg som förliste på 1940- och 1950-talen för

att deras tankar när som helst kan börja läcka.

Till råga på allt skall en gasledning dras tvärs över Östersjön. Den beräknas vara färdig år 2012 och ha en kapacitet på 55.000 kubikmeter per år.

Årets kalender uppmärksammar även minnet av 1808–1809-års krig och Finlands separation från Sverige. Vad detta speciellt innebar för Sverige skriver ambassadör Eva Walder-Brundin om och vad Borgå lantdag innebar för Finland och för Borgåborna skriver Göran Selén om. Olle

Spring har redigerat ett intressant informationspaket med berättelser om händelserna 1808–1809. Roger Holmström uppmärksammar 90-årsminnet av inbördeskriget 1918 via fem finländska författares röster. SFV:s verksamhetsberättelse och fondförteckning, samt Distis kursutbud ingår även i årets kalender. Minnesrunorna är en viktig avdelning som många kalenderläsare brukar uppmärksamma. Årets kalender innehåller 25 nekrologer över bemärkta finlandssvenska män och kvinnor som avlidit under året.

Östersjön – ett ekosystem under hot

Östersjön är ett i många hänseenden säreget ekosystem: Havet bildades i sin nuvarande form först efter den senaste istiden, och genomgick flera dramatiska förändringar innan det för ca 8500–7000 år sedan fick sin nuvarande karaktär – bräckt vatten, skarpa fysiska, kemiska och klimatologiska gradienter, långsamt vattenutbyte styrt av stora tillflöden av sötvatten och oregelbundna saltvatteninflöden genom de trånga och grunda sunden mellan Sverige och Danmark. För den organismvärld som lever i Östersjön ställer detta stora krav på anpassning, och ur ett evolutionärt perspektiv har få arter – om någon – genomgått en så omfattande genetisk anpassning, att man kunde tala om specifika, för Östersjön endemiska arter, utvecklade i denna globalt sett säregna marina miljö. Däremot finns ett flertal arter som genetiskt avviker från närområdenas (Nordsjön, Nordatlanten, insjöområdena kring Östersjön) artfränder, och närmast påminner om de populationer man finner i exempelvis Vita Havet, vilket ger en vink om att invandringen till Östersjön inte har varit en enkelt förkla-

rad process. Arter har invandrat, slagits ut igen, återkommit, men från ett annat håll. Den invandring av s.k. främmande arter vi ser i dag, är egentligen bara ett led i samma kedja, även om människans roll i förloppet bidrar till att försnabba utvecklingen. Östersjöns marina ekosystem är förhållandevis artfattigt, och det är m.a.o. uppenbart att en fortlöpande post-glacial succession och kolonisering, med både nyinvandring och förlust av arter, fortfarande pågår. Eftersom så få arter fysiologiskt klarar av norra och centrala Östersjöns medellåga salthalter mellan 3 och 10 promille, är artsammansättningen dessutom förhållandevis enhetlig över stora områden och djupintervall, samt i flertalet biotoper och habitat. Vår bild av ett rikt hav präglas i hög grad av ett fåtal nyckel- och symbolarter, såsom blåstång, flundra, blåmussla och några till.

Blandning av arter

Ekologisk specialisering är sällsynt i Östersjön, medan motsatsen ofta gäller i gamla, dynamiska ekosystem. Dessutom

En vy från Skärgårdshavet såsom vi gärna vill se den. (Foto: Erik Bonsdorff).

utgörs faunan och floran av en blandning av arter av marint och limniskt ursprung, och längs våra kuster lever många arter vid sina absoluta fysiologiska toleransgränser. Detta faktum innebär att ekosystemet å ena sidan är förhållandevis förutsägbart (den tänkbara artstrukturen i en specifik miljö är lätt att förutsäga, och omvänt säger oss en beskrivning av vilken miljö som helst mycket om vilka arter som sannolikt dominerar), och å andra sidan extremt känsligt. Då varje art fyller en, och ofta t.o.m. flera ekologiska roller, finns en risk att en lokal, regional eller storskalig utrotning inte bara påverkar den omedelbara närmiljön, utan faktiskt hela födoväven och hela ekosystemet.

I artrika miljöer delar ofta flera arter likartade funktioner, och förlust av en art får knappast konsekvenser för hela ekosystemet. I Östersjön är därför begreppet ”nyckelart” särskilt centralt, och få är de arter vilkas ekologiska roller är okända; Östersjön ger oss just därför en unik möjlighet att analysera, tolka och förstå hur arternas inbördes relationer fungerar och påverkar den ekologiska balansen. Ett utmärkt och bekant exempel på detta är torsken, som genom kraftigt överfiske i Östersjön minskat i betydelse, med stora följder för hela den pelagiala födoväven, och med klara kopplingar till de årliga algblomningar man numera registrerar i havet.

Ekologisk öken

Östersjön står inför dramatiska ekologiska omvävningar, till stor del som en följd av människans negativa effekter på havsmiljön, men även styrda av de storskaliga omvärldsförändringarna: klimatet, havsströmmarna, landhöjningen längs våra kuster o.s.v. Därför är det näst intill omöjligt att i miljöskyddssammanhang tala om att *återskapa* eller *bevara* en miljö sådan den tedde sig exempelvis år 1900 eller 1950 ("Saltkråkan-idealet" är alltså en fåfäng dröm).

I stället måste vi försöka räkna ut hur utvecklingen skulle sett ut (vilka trender som kunde tänkas vara rådande) om människans negativa påverkan vore mindre eller helt saknades. Vi måste lära oss särskilja den naturliga utvecklingen och variationen från den förändring som sker p.g.a. människans ingrepp, både lokalt och storskaligt. En av de storskaliga utmaningar vi möter i dag består i att förutspå och förstå det man kallar ekologiska flippar eller regimskiften i ekosystemet: Någon drivande faktor (i Östersjön exempelvis övergödningen och den därpå följande omfattande syrebristen) påverkar ekosystemet i så hög grad att förändringarna i struktur speglar en bestående förändring i funktion. Allmänt anses i dag att Östersjön under det senaste seklet genomgått tre sådana regimskiften drivna av omfattande jakt på stora rovdjur (säl), den dramatiska ökningen av näringsämnen i havet (övergödning) och överfisket (torsk, lax), som alla påverkat både strukturen och funktionen i havet. I dag räknar man med att ett område av Danmarks storlek (drygt 40 000 km²) är mer eller mindre permanent drabbat av syrebrist, d.v.s. centrala Östersjön kan nästan ses som en ekologisk öken.

Förändringar i tid och rum

Låt oss betrakta Östersjön ur ett större perspektiv, det globala: Östersjöns totala vattenvolym utgör endast någon promille av jordens totala oceana vattenvolym. Därmed är detta säregna randhav lätt att marginalisera även inom vetenskapen: Inte nog med att Östersjön är instängt och kraftigt påverkat av mänsklig aktivitet av de närmare 90 miljoner invånare som lever inom havets tillrinningsområde – det är litet också, med särdrag som avviker från de flesta andra akvatiska miljöer, såväl oceana som limniska. Ibland klassas Östersjön som en stor fjord (trösklarna i de danska sunden ger fog för en sådan definition), ibland som en stor flodmyrning (det stora sötvattentillflödet berättigar en sådan tolkning), och ibland nästan som en stor insjö med onormal artsammansättning.

Det är viktigt att beakta betydelsen av geografiska skalor då vi analyserar och tolkar ekologisk information i Östersjösammanhang. Östersjön i ett globalt marint perspektiv är en liten ekologisk enhet, men om vi jämför Östersjön med exempelvis Ålands skärgård och Skärgårdshavet, blir proportionerna de omvända. Då är Östersjön liktydigt med världshavet, och begränsar man sig ytterligare till exempelvis en särskild skärgårdsregion, eller en havsvik, är t.o.m. Ekenäs skärgård stor i jämförelse! Hos oss används följaktligen ofta Pojoviken i Ekenäs som exempel på hur hela Östersjön fungerar i förhållande till sin omgivning. På motsvarande sätt är tidsperspektivet viktigt att hålla i minnet: säsongsdynamiken är markant, och årstidsvariationerna i såväl de fysiska som de biologiska parametrarna är många gånger större än för årstiderna jämförbara mel-

lanårsvariationer. Då vi tolkar ekologisk information i ett längre tidsperspektiv är det alltså av yttersta vikt att vi kan identifiera variationen och tolka den rätt.

Likaså är det värdefullt att känna Östersjöns utvecklingshistoria i det totala ekologisk-evolutionära perspektivet över de senaste några tusentals åren sedan Östersjön fick sin nuvarande saltbalans. Vi måste även beakta landhöjningens roll för kust- och skärgårdsekosystemet. Den skärgård vi beskriver i dag, kommer att till stora delar vara fastland och insjöar om något tusental år till, om inte en ökande klimatförändring påverkar havets nivå. De klimatscenarier man allmänt diskuterar i dag skulle innebära att Östersjön även längs våra kuster om ca 100 år skulle vara i medeltal kanske 3 grader varmare än i dag, och isvintrar skulle vara en raritet i våra sydliga kusttrakter. Hela ekosystemet måste i så fall anpassa sig till en fullkomligt ny verklighet, och effekterna på artsammansättning och ekologi kan vi tillsvidare bara spekulera kring. Många traditionella kallvattenarter kommer att försvinna eller reduceras kraftigt, medan arter som gynnas av varmare och mer utsötat vatten kan förväntas öka i betydelse.

Östersjöns biologiska mångfald

Biodiversitet är ett ofta använt mått på ekosystemens ”värde” i meningen ”ju flera arter, desto mera värdefullt”, och i viss mån äger det sin riktighet, men inte om man ser till antalet individer som kan existera inom ett givet område eller inom en given yta eller volym. Östersjöns fauna på de mjuka bottenarna är artfattig, men individrikare än många motsvarande system både i tropikerna och på annat håll.

Likaså är våra sjögräsängar lika rika som sina motsvarigheter i regioner med i övrigt högre numerisk biodiversitet. I Östersjön följer den marina artdiversiteten motsvarande mönster på land för såväl däggdjur som växter, d.v.s. artantalet minskar från sydost mot nordväst, och beskriver därmed den rådande klimatologiska gradienten, och även isens tillbakadragning efter istiden.

Det förefaller som om artinvandringen i havet följer motsvarande mönster och en likartad tidtabell som koloniseringen på land. Om vi ser på de ryggradslösa djuren som exempel, har man beskrivit något tusental arter i havsområdet längs Sveriges västkust. I södra Kattgatt och området mellan Danmark och Sverige är man nere i tusentalet arter, och strax innanför de danska sunden är artantalet redan reducerat med en tiopotens till något hundratal arter främst p.g.a. den skarpa salinitetsgradienten i denna region: havets salthalt avtar från fullt marina förhållanden (25–30 promille) till ca 10 promille i ytvattnet, samtidigt som det saltare Nordsjövattnet här möter den Baltiska ytströmmen, som transporterar sötvatten ut ur Östersjön, och motverkar transporten av både vatten och organismer in till Östersjön. I södra delen av egentliga Östersjön återstår ca 75–80 för blotta ögat synliga evertebratararter i den del av Östersjön där syrebrist i djupvattnet är vanligast förekommande, och därmed utgör ett starkt hinder mot ytterligare spridning av arterna. Artantalet avtar sedan successivt. Vid Finska Vikens mynningsområde återstår ett drygt 50-tal marina evertebratararter i botten-ekosystemet, för att sedan ytterligare avta längs Finska Viken respektive Bottniska Viken. I dessa miljöer kompenseras artbortfallet längs kusterna i viss mån av sötvat-

tensarter och insektlarver, vilket ger våra kustvatten sin unika ekosystemstruktur. Samma mönster gäller beträffande fisk och marina alger: våra kustvatten är som en ekologisk smältdegel där artsammansättningen vittnar om bjärt olika ursprung för många invånare, och där födovävarna skapat unika kopplingar mellan söt- och saltvattenmiljöer!

Mönstret för alla organismgrupper påverkas av att människan med ökad fartygstrafik och andra åtgärder brutit ner många ekologiska barriärer, och medvetet eller ofrivilligt transporterat in arter som tidigare inte hört till Östersjöns flora och fauna. Typiskt för dessa element är att de får starkt fotfäste i en miljö där de saknar konkurrens, predatorer och sjukdomar, och initialt kan ha stora effekter på såväl ekosystemets struktur som funktion. Den artförändring som nuskergenomintroduktion av för Östersjön främmande arter kan komma att modifiera den succession som skett under årtusenden – kanske främst genom de danska sunden, men även via andra invandringsrutter såsom floder och kanaler genom östra Europa från Svarta havet och Kaspiska havet. Vi har under senare år fått vänja oss vid rubriker om ”mördarmaneter” och ”rovvattenloppor”, och vi får lov att acceptera att dessa ekologiska främlingar i dag utgör ett bestående inslag i Östersjöns ekosystem.

Hotbilder

De stora hoten mot Östersjöns ekosystem är framför allt övergödningen (eutrofieringen, d.v.s överskott av näringsämnen som tillförs systemet), överfiske, sjötransporter, miljögifter och hot mot den fysiska miljön (habitatsplittring). Beträffande flertalet miljögifter har vi vant oss

vid tanken på att dessa åtgärdats sedan larmrapporterna på 1970–80-talen, och i många fall har åtgärderna burit frukt: DDT, PCB och vissa tungmetaller har minskat i glädjande hög grad, men hotbilderna kvarstår också, och exempelvis utgör dioxiner, kadmium och kvicksilver alltfört problem i vår marina miljö. Kopplat till lyckade skyddsåtgärder av individuella arter, som havsörn och gråsäl, har vi glädjande nog återfått livskraftiga bestånd av ett antal stora symbolarter i Östersjöns ekosystem, samtidigt som andra kommit in till följd av följdverkningarna av våra negativa ingrepp (storskarven är ett sådant exempel).

Fisket har länge styrts av intressen som valt att inte lyssna på forskningen förrän det nästan varit för sent. Internationella havsfiskerådet (ICES) har i årtal försökt reglera fisket på torsk, strömming och vassbuk (dessa tre arter står för den överlägset största volymen av fiskefångsterna i Östersjön) på ett hållbart sätt, medan Östersjöns fiskekvoter fördelats enligt andra premisser, med stora olägenheter för fiskstammarna, och med en långvarig obalans mellan arterna som följd. Detsamma gäller Östersjöns bestånd av vild lax och sik, som uppblandats med utsatt fisk. Därtill påverkas fisken av syrebristen både i Östersjöns djuphål (särskilt torskens rom och yngelstadier) och i kusttrakternas lekområden (strömming, flundra, sik), där dessutom flertalet bottenlevande fiskarter fått anpassa sig efter förändrade födoresurser och ökad grumling av vattnen. Detta syns längs våra kuster i form av att sötvattensarter och mörtfisk (”skräpfisk”) ökat både relativt och absolut, medan de traditionella arterna fått ge vika. Utvecklingen sammanhänger entydigt med den pågående övergödningen av våra kust-

Vågskvalp och klart vatten i den åländska ytterskärgården. (Foto: Erik Bonsdorff)

vatten, vilket var och en som fiskat med nät i skärgården kan vittna om i form av nedsölade nät och minskade fångster.

Övergödningen är i sig inte svår att förstå: ökad näringstillförsel leder till ökad primärproduktion och ökad produktion av exempelvis fisk, särskilt sådana arter som klarar sig väl i grumligt vatten. Eftersom Östersjön ursprungligen utgjorde ett näringsfattigt system, spelade en modest eutrofiering mindre roll (snarast en positiv effekt ur människans nyttjoperspektiv), men under senare hälften av 1900-talet 4–8-faldigades näringsämnesmängderna i Östersjön, med ödesdigra följder både totalt och regionalt/lokalt. Lokalt har man kunnat stävja utvecklingen genom effektiv vattenrening (t. ex. närområdena

kring Helsingfors och Åbo), men fortfarande återstår de stora problemen: den diffusa belastningen från land från jord- och skogsbruket, via tillrinning och med luftnedfall, samt lokalt via exempelvis fiskodling. Trots politiska beslut och principiella ansatser har man inte lyckats få bukt med övergödningen, och näringsämneskoncentrationerna har fortsatt att stiga både längs våra kuster och i Östersjön som helhet. Detta medför en ökad sedimentation av organiskt (syretärande) material, och i kombination med stagnerande bottenvatten har syrebrist även längs våra kuster blivit ett årligen återkommande fenomen.

Den nyländska skärgården är särskilt utsatt, och förändringen har varit dra-

matisk under hela 2000-talet. Vi vet att de syrefria perioderna p.g.a. frigöring av främst fosfor, men även kväve, till ytvattnen följande säsong ytterligare stimulerar primärproduktionen, med ökad sedimentation som följd, och det elakar-tade ekorrhjulet är svårstoppat. Parallellt har de trådformade ettåriga algerna blivit ett gissel längs våra kuster, med förstörda strandbiotoper som följd. Biotopförstö-ring (habitatsplittring) är i sig ett stort hot mot vårt skärgårdsekosystem, och de sommartid dagliga algrapporterna påmin-ner oss ständigt om hur påverkad vår egen marina närmiljö är.

Vad kan vi göra?

Att som forskare tro att man på kort sikt kan lösa miljöproblemen är fåfängt. Men genom forskning, samarbete och upplysning kan mycket göras. I dag sker sam-verkan mellan vetenskap och samhälle på flera nivåer, och det inomvetenskap-liga samarbetet har blivit synnerligen aktivt genom att EU's finansiering av forskningen förutsätter en större rörlighet bland forskarna och samverkan mellan forskargrupper. Inom ramen för Östersjö-samarbetet har Helsingforskommissionen för Östersjöns marina miljö (HELCOM; www.helcom.fi) fortsatt en mycket stor betydelse vad beträffar samordning och sammanställning av miljöövervak-ningsdata, främst från öppna Östersjön. HELCOM uppställer ekologiska mål, och bidrar med ett gemensamt forum för politikerna kring Östersjön att enas kring målsättningar.

EU's ramdirektiv för vatten ställer ock-så stora krav såväl nationellt som inter-nationellt, och ett flertal samarbetsprojekt pågår för att ta fram kriterier för hållbar

ekologisk klassificering av våra kustmil-jötyper. Det räcker alltså inte längre med vetenskap om koncentrationer och halter av eller trender för potentiellt miljöskadliga ämnen, utan tillståndsbedömningen skall göras på basen av ekologiska parametrar, såsom växtplankton, fastväxande högre vattenvegetation, bottenfauna och i viss mån fisk. I den nyligen publicerade nation-ella översikten av ytvattens ekologiska tillstånd är helt följdriktigt stora delar av våra inner- och mellanskärgårdar klas-sade som ekologiskt stressade (www.ymparisto.fi), och aktiva åtgärder bör vidtas omgående för att vända utvecklingen. Bo-temedlen är kända, men beslutsångesten stor.

De stora frågor som återstår att lösa är eutrofieringen, kopplat till intern och lokal belastning (främst våra kustvatten), syrebrist med påföljande "ekologiska öknar" (främst öppna Östersjöns djuphålör), potentiellt giftiga planktiska algblom-ningar (cyanobakterier men även annat) och överproduktion av ettåriga trådalger (både i öppet hav och längs kusterna; påverkar våra marina resurser, bidrar till syrebrist, och upprätthåller eutrofieringen både lokalt och regionalt), invandrarter (människans aktiva roll måste regleras, eftersom dessa organismer utgör ett hot mot Östersjöns naturliga biodiversitet), överfiske (gäller både öppet havsfiske och lokalt kustfiske, samt även det fria spinnfisket, som drabbar lekmogen fisk), inrättande av marina reservat, klimat-förändringar (växthuseffekten har redan påverkat havsvattnets temperatur, med följder för produktionskedjorna), säkrare transporter av miljöfarliga ämnen (främst olja, men även gödselämnena och direkt toxiska substanser), samt en hållbar eko-logisk miljöförvaltning måste åstadkom-

mas – regionalt, nationellt och för hela Östersjöregionen.

Lång återhämtningsprocess

Vi står snart inför fullbordat faktum, d.v.s. en kollapsad marin miljö, om inte storskaliga åtgärder vidtas. Återhämtningsprocessen blir långvarig, men vi skall minnas att även nedbrytningsfasen varit

lång. Vi kan vänta oss att återhämtningen tidsmässigt är en spegling av stress-perioden, och vi skall vara klara över att vi med stor sannolikhet inte kan återskapa den Östersjö vi en gång hade, men att vi med lika stor sannolikhet nog kan rädda och bevara ett friskt marint ekosystem till glädje för kommande generationer! Det bästa botemedlet är reducerade utsläpp av näringsämnen.

Miljösamarbete i Östersjöregionen

Östersjön är på många olika sätt ett intressant område och har så varit i långa tider. Talar vi om mångkulturell identitet, öst-väst spänning, säkerhetsfrågor, miljöproblem, färdruttor eller handelsruttor och många andra saker så är Östersjön ett klart intressant studieobjekt. Östersjöområdet är ett intressant om också utmanande område att förstå och finna förklaringar till olika fenomen.

Östersjöområdet med 10 direkta kustländer (inbegripet Norge) inbegriper en massa olika kulturer och traditioner. Därtill bör beaktas att Östersjön påverkas direkt eller indirekt av flera andra länder och områden på olika sätt. Till exempel Ukraina och Vitryssland påverkar Östersjön via de floder och vattenleder som rinner ut i havet. Turbulens och hög aktivitet är definitioner som mycket väl kort kan beskriva typiska särdrag för Östersjöområdet generellt.

Traditionellt sett är Östersjöområdet en mycket aktiv region som gjort sig känd som föregångare i många olika frågor,

inte minst inom miljöområdet. De nordiska länderna har hört till de mest aktiva föregångarna globalt sett. Om de nordiska länderna har varit föregångare i många frågor inbegripet miljöfrågor så gäller det samma även de lokala förvaltningarna, kommunerna och städerna. Med att vara en föregångare i miljöfrågor tänker jag här på att länder och kommuner har insett problemen kring och behovet av att strukturellt, systematiskt och kontinuerligt arbeta med att förebygga och lösa miljöfrågor. Bevis på detta är att de nordiska länderna med Sverige i spetsen har hört till de första länderna som har definierat en nationell miljöpolitik, institutionaliserat miljöförvaltningen och fungerat som föregångare och exempel för andra länder. Riktigt konkret har detta tagit sig uttryck i användandet av ny miljövänlig teknologisk, utvecklad och bred förvaltningsorganisation, omfattande miljölagstiftning och i förlängningen en överlag bred och diversifierad organisatorisk samhällelig uppbackning.

Från miljö till hållbar utveckling

Då vi talar om miljöfrågor så har den stora diskussionen och fokuseringen under de senaste 20 åren kretsat kring frågan om hur vi skall kunna uppnå ett mera miljömässigt anpassat samhälle och en hållbar utveckling. Processen kring detta nådde sin kulmen 1992 under Förenta Nationernas konferens kring miljö- och hållbar utveckling i Rio de Janeiro, Brasilien. Ett viktigt resultat av FNs miljökonferens var en ökad medvetenhet och engagemang för hållbar utveckling på lokal och regional nivå. I de flesta länder blev detta starten på det lokala Agenda 21-arbetet. Internationella uppföljningar har visat att de nordiska länderna med Sverige i spetsen har varit föregångsländer i Agenda 21-arbetet och att detta arbete, processer och erfarenheter har mött stor uppskattning internationellt.

Bra så men inget är konstant utan världen förändras och i en allt snabbare takt. I dag är det på inget sätt klart att de nordiska länderna är de automatiska föregångsländerna. Globalt sett är inte minst Asien extremt aktiv och inom Östersjöområdet anammar de baltiska länderna allt mera innovationer och jobbar aktivt på att inte bara komma fast de nordiska länderna utan även gå förbi! Detta är resultat såväl av egna intressen och strävan att utveckla respektive länder som av samarbete mellan länderna och kommuner och städer i Östersjöområdet.

Förändringar i Östersjöområdet

Om vi vill finna orsaker till förändringar så finner vi relativt enkelt förklaringar i

hur man arbetar och samarbetar. Östersjöområdet har sedan slutet på det kalla kriget och nedmonteringen av Berlinmuren upplevt ett uppsving i samarbete och ömsesidigt beroende som på ett grundläggande sätt har förändrat Östersjöområdet. En maktpolitisk tudelning har blivit ersatt av ett stort antal aktörer och organisationer som mera eller mindre fritt agerar och påverkar utvecklingen i Östersjöområdet. Antalet organisationer på olika nivåer i samhället är stort och konkurrensen om utrymme och inflytande är stor. Förståelsen och kunskapen om Östersjöområdet som de olika länderna, kulturer och traditioner har på en kort tid ökat enormt vilket medför många positiva effekter. Östersjöområdet har även sakta börjat agera som en enhetlig region. Det är ur ett utvecklings- och politiskt perspektiv intressant att följa med hur utvecklingen av Östersjöområdet tar sig uttryck och hur stor mångfald det finns av organisationer och institutioner som agerar i området. Många av dessa organisationer och institutioner har miljöproblem som centrala frågor på agendan. Bilden nedan beskriver i stort hur utvecklingen har gått från en politisk tudelning till en mångfald av autonoma aktörer. Tillika som en förändring har ägt rum så finns det delar som har bibehållits.

Dels har vissa av de gamla institutionerna som byggdes upp under tiden före 1990-talet överlevt till stora delar. Det speciella är att dessa överstatliga institutioner mellan det forna öst samt Norden och väst överlevt i synnerhet på miljöpolitikens område. *HELCOM* (Helsingfors kommission för skydd av den marina miljön i Östersjön) är kanske starkare i dag än någonsin tidigare, likaså gav det Nordiska miljöpolitiska samarbetet en trygg rygg-

Östersjöområdet i förändring

Karta över Kalla krigets blockpolitik i östersjöområdet 1945-1991

(källa: <http://commons.wikimedia.org>)

EU i östersjöområdet – karta 2000-talet

(källa: http://www.ez80n.com/europe_maps.htm)

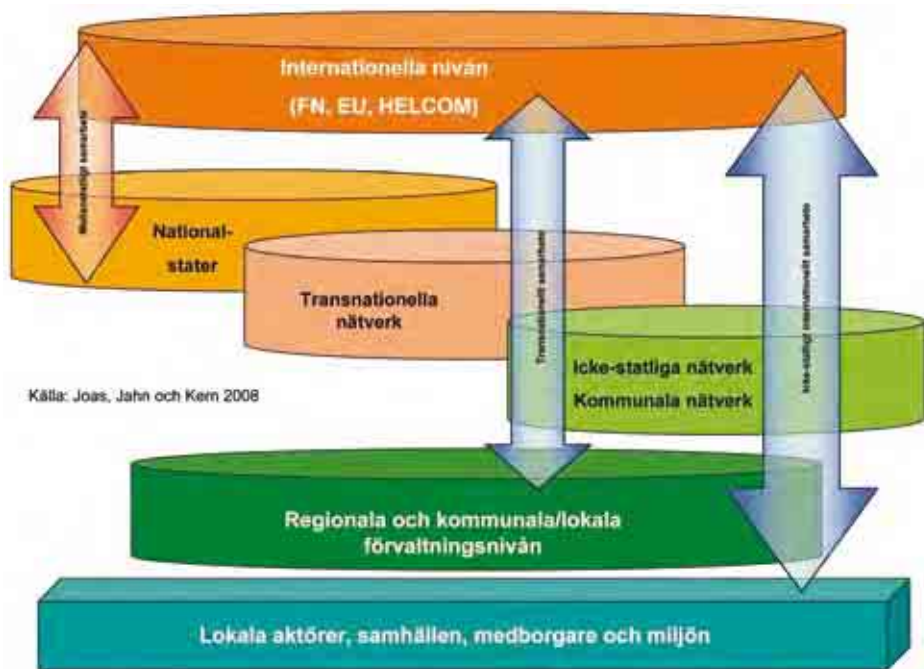
rad för den nya politiken som skapats sedan dess. Nya former av mellanstatligt samarbete har fötts under åren – och de flesta av dessa har antingen en klar miljöpolitisk inriktning eller åtminstone dylika frågor på agendan. Många av dessa syftar mot hållbarare samhällen och näringsliv inom Östersjöområdet, till exempel *CBSS* (Council of Baltic Sea States) och *Baltic 21* (Östersjöregionens Agenda 21) med flera. Likaså har andra politiska institutioner med primär inriktning på annat håll fått en klar Östersjödimension, inte minst av dessa *EU*.

Förändringarna har dock inte blivit endast mellanstatliga. Nya förändringar är klart synliga i dag, förändringar som delvis ombildar förhållandet mellan individen och politiken som skapar ramarna för hur Östersjön som en gemensam resurs

får utnyttjas. Den typ av allmän politisk förändringsprocess som syftas på kallas i allmänhet för *GOVERNANCE*, ett synnerligen otympligt begrepp som försöker beskriva hur makten eller delar av makten flyttas närmare de berörda på grund av olika typer av nya aktörer, nya program och målsättningar etc. Dessa nya former av politik har blivit speciellt synliga inom miljöpolitiken. De kännetecknas av ökat *samarbete* mellan stater, mellan kommuner, mellan organisationer. Andra kännetecken är förekomsten av *nya aktörer* – kommuner, nätverk, organisationer, individer och framför allt en *ny maktfördelning* till nya beslutsnivåer – kommuner, företag, individer. Av de mest synliga aktörerna inom denna grupp är bland andra *Union of the Baltic Cities* (Östersjöstädernas förbund) som sedan 1991 har blivit en

samarbetsorganisation för i dag hundra-sju städer inom Östersjöområdet och med klara och välartikulerade gemensamma miljömålsättningar och aktiviteter. I dag då vi vill beskriva hur miljöpolitiken sköts så bör vi beakta som tidigare redan nämnts att städerna och kommunerna är aktiva aktörer även direkt eller via sina stadsnätverk och samarbetsorganisationer såväl nationellt som internationellt och även med samarbete på olika nivåer. Detta betyder att städer och kommuner agerar och påverkas långt utanför sina respektive stads- och kommungränser. Detta är i och för sig förstäligt med tanke på den allt mera globala och konkurrensutsatta värld vi lever i. Bilden nedan försöker beskriva det mångfaldiga samarbete som förekommer i Östersjöområdet.

Det centrala med denna bild är att miljöförvaltningen är i förändring inom Östersjöområdet. Nya politiska aktörer och nätverk sätter press på de nationella myndigheterna, nationalstatens roll håller på att förändras. Utöver de etablerade, statscentrerade beslutsystemen, inkluderande även traditionellt internationellt samarbete, utövas nu politisk makt på transnationella och lokala nivåer i samhället. Vi kan observera maktförskjutningar upp till transnationella förvaltningsnivåer och ner till lokalsamhällen. Då vi diskuterar bör man komma ihåg att samarbetet före kalla kriget var mycket mindre, aktörerna färre och för städernas och kommunernas del gällde det på det internationella planet främst vänstads- eller vänkommunsamarbete. I dag är som ovan nämnts samarbetet

mycket mera mångfasetterat men också mera målmedvetet där man aktivt söker kunskap, samarbetspartners och andra dylika fördelar för den egna staden eller kommunen

Avslutning

Miljöarbetet inom Östersjöområdet har en relativt lång historia jämfört med andra regioner och många goda framsteg har gjorts, miljöproblem har lindrats eller lösts. I denna artikel har vi berört hur Östersjöregionen har förändrats i termer av aktörer och samarbete för att kunna få en bild av hur och var miljöarbetet sker för städer och kommuner. Beskrivningen har varit på det allmänna planet men är dock viktig att känna till för att förstå i vilken omgivning detta arbete sker. Tittar vi å andra sidan på vilka utmaningar och vilka miljöproblem städer och kommuner i dag måste tampas med (övergödningen av Östersjön, olika typer av extrema naturfenomen till följd av klimatförändring, luftföroreningar, buller och dylika) så inser man rätt snabbt att ett brett samarbete och involvering av flera olika aktörer på

olika nivåer krävs för att arbetet skall nå önskat resultat. Dessa utmaningar är omfattande och kommer inte att kunna lösas i en handvändning men på ett eller annat sätt bör stora och också relativt dyra beslut tas, attitydförändringar genomdrivas och investeringar göras. I detta arbete behövs var och en från topp-politiker och stadsdirektörer till stadsplanerare, lärare, invånare, föräldrar och barn.

Ser vi åter igen på hela Östersjön så kan man eventuellt säga att förutsättningarna för att detta arbete med dessa ovannämnda stora miljöutmaningar skall lyckas finns i det stora bredden av engagemang och det stora antalet institutioner och nätverk som är aktiva i regionen. Det gäller för dessa många olika instanser att jobba mot gemensamma mål, samarbeta och starkt tro på det arbete och kunskap som respektive part besitter!

Källor:

Joas, M., D. Jahn and K. Kern (red.), *Governing a Common Sea: Environmental Policies in the Baltic Sea Region*, Earthscan 2008.

Evans, B., M. Joas, S. Sundback and K. Theobald, *Governing Sustainable Cities*, Earthscan 2005.

Högskolorna verkar för hållbar utveckling kring Östersjön

Behovet av att beakta miljö- och hållbarhetsaspekter ökar ständigt inom alla samhällssektorer. Den allmänna samhällsutvecklingen måste i allt högre omfattning befrämja ekologisk, ekonomisk, sociokulturell och etisk hållbarhet samt beakta följdverkningarna av den ökade globaliseringen. Högskolesektorn har vid sidan av sina andra åtaganden införlivat hållbarhetsfrågor och rättvis resurshandling i sina strategier och verksamhetsplaner framförallt genom att skapa aktiva gemensamma samarbets-, kontakt- och resursutvecklingsforum mellan högskolorna.

Finlands nationella strategier och åtgärdsplaner för utbildning för hållbar utveckling (www.bup.fi) betonar högskolesektorns särskilda ansvar för utbildning, forskning och samarbetsprojekt kring hållbarhetsfrågor, p.g.a. dess nyckelposition gällande expertutbildning, forskning och befrämjandet av sektoröverskridande, interdisciplinär kompetens för ledande

samhällsuppgifter både inom den offentliga och privata sektorn. De nationella planerna, utarbetade i enlighet med internationella och nationella strategier, deklARATIONER och handlingsprogram, eftersträvar att hållbarhetsfrågorna synligt integreras i högskolornas alla utbildnings-, forsknings- och utvecklingsprogram, samt understryker behovet av att stärka lärarfortbildning och utveckla undervisningsmaterial inom högskolornas olika ämnesområden.

I regeringsprogrammet (19.4.2007) betonas bl.a. beaktande av balansen mellan människa och natur, bildning, kompetens och miljöfostran för att hantera de utmaningar vi nationellt och internationellt står inför. Det globala gemensamma ansvaret, världsomspännande utvecklingsfrågor, klimatförändringens sociala, ekonomiska och ekologiska konsekvenser skall beaktas ur både rättvise- säkerhets- och hållbarhetssynvinkel. Uppfyllandet av FN:s millenniemål är viktiga mål i Finlands ut-

vecklingspolitiska program som i högre grad än tidigare även betonar miljö- och klimatfrågor, krisförebyggande och stödjande av fredsprocesser.

Åbo Akademi och Yrkeshögskolan Novia som centrala nätverksaktörer

Inom Östersjöområdet har två högskolenätverk kring hållbar utveckling upprätt-hållits och där Finland innehaft centrala roller: *Baltic University Programme Network (BUP)*, inrättat år 1991 med över 200 universitet/högskolor, och yrkeshögskolenätverket *Baltic Sea Sustainable Development Network (BSSDN)*, inrättat år 2004 omfattande 36 högskolor. Undervisningsministeriets strategi och åtgärdsplan för utbildning för hållbar utveckling (se www.bup.fi) konstaterar att det vore ändamålsenligt att effektivera verksamheten genom sammanslagning/samordning av dessa nätverk vilket även genomförs i praktiken:

Åbo Akademi (ÅA) fungerar som nationellt center för BUP-nätverket inom Östersjöregionen. Detta nätverk, som inleddes redan 1991 och koordineras via ett sekretariat i Uppsala i samarbete med 13 nationella centra, har som uppgift att befrämja hållbar utveckling, miljöskydd och demokrati genom att upprätthålla och utveckla gemensamma engelskspråkiga universitetskurser, läromedelsproduktion samt medverka i olika regionalutvecklings- och forskningsprojekt i samarbete med myndigheter och organisationer. BUP-nätverket har visat sig vara en föregångare t.o.m. globalt och uppfattas som en modell för andra regioner (Medelhavsregionen, Latinamerika o.a.) som nu bygger upp motsvarande nätverk.

ÅA har med understöd från undervis-

ningsministeriet under åren 2004–2006 ansvarat för årliga internationella (för hela BUP-nätverket) och nationella universitetslärarfortbildningskonferenser kring utbildning för hållbar utveckling samt uppbyggnaden av Internetplattform kring ESD (ESD=Education for Sustainable Development (index.htm)). På uppdrag av undervisningsministeriet har Åbo Akademi nu som uppgift att under åren 2007–2009 fungera som nationellt koordinerande enhet för resursutveckling kring utbildning för hållbar utveckling inom hela högskolesektorn. Detta resurscenter (www.bup.fi) är förlagt till Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi och har en styrgrupp med representanter från olika universitet, yrkeshögskolor samt undervisningsministeriet och utbildningsstyrelsen. Resurscentret har initierat tillkomsten av ett gemensamt nationellt högskoleforum kring hållbarhetsfrågor.

Yrkeshögskolorna har på motsvarande sätt upprättat nationella och internationella samarbetsprojekt finansierade av undervisningsministeriet i syfte att implementera Baltic 21 E handlingsprogrammet för hållbar utveckling inom ramen för nätverken SUDENET (2004–2006) koordinerat av Kymenlaakson ammattikorkeakoulu och Baltic Sea Sustainable Network (BSSDN), koordinerat av Yrkeshögskolan Sydväst under 2007. På BSSDN-nätverkets senaste internationella seminarium i oktober 2007 beslöts att medlemshögskolorna rekommenderas att ansluta sig till BUP-nätverket. BSSDN fortsätter inte som parallellt nätverk.

Under åren 2007–2009 fungerar Yrkeshögskolan Novia (Yrkeshögskolan Sydväst till 31.7 2008) som koordinatör för projektet *Högskolornas Baltic 21 E-nätverk*, finansierat av undervisningsministe-

riety och vars målsättning är att samordna högskoleverksamheten för undervisning, forskning och utveckling för hållbar utveckling inom Östersjöområdet.

Målsättningarna för projektet är att:

1) sammanföra yrkeshögskolornas nätverk BSSDN (Baltic Sea Sustainable Development Network) och universitetens motsvarande nätverk BUP (Baltic University Programme) till ett enda samarbetsnätverk för att fortgående utveckla och samordna verksamhet inom temaområdet.

2) medverka i det nationella forumet kring hållbarhetsfrågor gemensamt för hela högskolesektorn, inom ramen för "Utbildning för hållbar utveckling inom högskolesektorn – nationellt resurscentrum 2007–2009", som upprätthålls av

Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi. Ambitionen är att skapa permanenta verksamhetsförutsättningar för detta resurscenter.

3) fortlöpande presentera och tillämpa resultat som produceras inom nätverket. Resultaten presenteras bl.a. på årliga seminarier och tillämpas inom nätverks-högskolorna och i samarbete med övriga intressenter inom Östersjöområdet.

4) utveckla studerandebutbyten mellan nätverks-högskolorna med strävan att skapa ett nätverk bestående av berörda studentorganisationer.

Yrkeshögskolan Novia ansvarar som koordinator för projektets administration, penningtrafik och rapportering. Projektet förverkligas i nära samverkan med Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi och

YRKESHÖGSKOLAN

NOVIA

www.novia.fi

Yrkeshögskolan Sydväst och Svenska Yrkeshögskolan övergick 1.8.2008 till Yrkeshögskolan Novia.

Yrkeshögskolan Novias verksamhet finns längs hela den finlandssvenska kustvägen. Med sina 3500 studerande är Novia den största svenska yrkeshögskolan i Finland. Högklassiga och moderna utbildningsprogram ger studerande inom Novia en bra plattform för sina framtida yrkeskarriärer. Om du är intresserad av att få examen inom teknik och sjöfart, social- och hälsovård, kultur, naturbruk och miljö, företagsekonomi, turism eller medborgaraktivitet och ungdomsarbete erbjuder Novia dig en mångsidig och konkurrenskraftig utbildning.

Visioner är

Novia associeras med högklassig arbetslivsförankrad högskoleutbildning, regional närvaro samt hållbar ekologisk, ekonomisk och social utveckling.

tillsammans med HAAGA-HELIA yrkeshögskola, Hämeen ammattikorkeakoulu, Kymenlaakson ammattiikorkeakoulu och Åbo Yrkeshögskola. Projektet har en styrgrupp med representation från samtliga projektparter samt de internationella Baltic 21 E koordinatörerna för såväl yrkeshögskole- som universitetssektorn.

Genom Åbo Akademi och Yrkeshögskolan Novias samordnade nätverksuppdrag togs i början av 2008 initiativ till ett nationellt högskoleforum kring hållbarhetsfrågor (Keke-foorumi): Alla yrkeshögskolor och universitets rektorer ombads att utnämna särskilda kontaktpersoner för att stärka ett nationellt samarbetsforum kring utbildning, forskning och utvecklingsprojekt för hållbar utveckling

i högskolorna. Detta forum har under våren 2008 haft två seminarier.

ÅA och Yrkeshögskolan Novia organiserar sitt följande, för hela BUP-nätverket gemensamma internationella utbildnings- och forskarseminarium den 15–16 oktober 2008 i Ekenäs. I samband med detta möts även det nationella högskoleforumet för hållbarhetsfrågor (Keke-foorumi) till seminarium den 14.10.

Ea Maria Blomqvist är miljökoordinator vid Åbo Akademi och Tove Holm är miljösamordnare vid Yrkeshögskolan Novia.

Åbo Akademi för hållbar utveckling:
www.abo.fi/miljo & www.bup.fi

Nationellt center för Finland inom The Baltic University Programme Network (BUP) ett nätverk av mer än 200 universitet och högskolor i Östersjöregionen: www.bup.fi & www.balticuniv.uu.se. Nationellt resurscenter för utbildning för hållbar utveckling inom högskolesektorn 2007-2009: www.bup.fi & www.balticuniv.uu.se/esd. Medlem i det finländska universitetsnätverket UniPID: www.jyu.fi/hallinto/unipid/en som bl.a. erbjuder 10 virtuella kurser kring temat "Sustainability in Development" <http://web.abo.fi/fc/unipid/index.htm>.

Forskning och utbildning kring miljö- och hållbarhetsfrågor vid alla fakulteter (från etik till marinbiologi, från pedagogik till teknologi, från förvaltning till ekonomi ...

Tvärvetenskapligt forskningsprogram i miljö och hållbar utveckling

Aktuellt under kommande läsår bl.a: Fortbildning om bl.a. EU:s kemikaliedirektiv REACH, miljölagstiftning, Miljöforum för kommuner Nätbaserad engelskspråkig introduktionskurs: "Concepts of Sustainability", Kurser inom den tvärsvenskapliga studiehelheten Miljökunskap: www.abo.fi/fc/miljokunskap, Nationella & internationella konferenser kring hållbarhet och utvecklingsamarbete

Musik över Östersjön

Biskop Olaus Magnus lät 1539 i Venedig trycka en ofta reproducerad *Carta Marina* som återger den dåtida uppfattningen om Östersjöområdet. Projektionen har förskjutits så, att områden som hade goda sjöförbindelser har placerats relativt nära varandra (Norge–Island, Stockholm–Åbo, områden vid södra Östersjön) medan Bottniska viken och Finska viken gjorts breda och delvis försetts med istäcke: kommunikationerna var inte alldeles gynnsamma, särskilt inte vintertid. Kartan påminner kanske om föreställningar som omfattades av skeppare inom Hansan, den organisation med Lybeck som centrum som in på 1600-talet behärskade handeln, och som i hög grad gav sin karaktär åt områdets städer, antingen dessa var medlemmar i organisationen eller inte.

Sjökommunikationerna band samman Österjöområdet, och var ingalunda bara handelsvägar, utan även de rutter längs vilka kultur förmedlades, även den s.k. västerländska konstmusiken. Den äldre musikhistorian är ofta en beskrivning av den process, där ursprungsbefolkningens

musik kom att undanträngas av en ”lärdd” musik. Kring Östersjön (namnet påminner oss ännu i dag om en holländsk och tysk världsbild, i Estland talar man om Läänemeri, Västersjön) var folkmusiken av många slag. Ibland har den överlevt till vår tid, men detta går jag här inte närmare in på, utan håller mig till konstmusiken.

Av Olaus Magnus karta får vi, förutom informationen om sjön som förenande länk, även en föreställning om att landvägen från Tyskland norrut följde två rutter: en västlig via Danmark till Sverige och en östlig via Preussen till Finska viken. För den som intresserar sig för hur musikalivet, med alla dess delområden, växte fram väster om Östersjön rekommenderas framför allt boken *Musik i Norden* som 1997 utgavs av Kungliga Musikaliska akademien i Stockholm. De medverkande författarna representerar många specialområden, från musikarkeologi till vår tids musikedramatik, från hovkapell till pop. Boken utgavs också som Föreningen Nordens årsbok 1998, och föreligger även på tyska. Digra nationella mu-

Olaus Magnus Carta Marina över Östersjöområdet.

sikhistorieverk föreligger dessutom i vart och ett av de nordiska länderna. *Suomen musiikin historia* omfattar fyra band om den finländska konstmusikens utveckling och dessutom fyra band som behandlar kyrko-, folk- och populärmusiken samt den utövande tonkonsten. Välkommet beträffande de nordiska historikerna är, att de i tillräcklig grad bortser från äldre politiska gränstragningar.

En lika diger information om konstmusikens väg norrut längs den östliga leden letar man förgäves efter, men en god överblick ges ändå i *Musikgeschichte Pommerns, Westpreußens, Ostpreußens und der baltischen Lande* av Schwarz, Kessler och Scheunchen. Beskrivningen

ges ur tysk synvinkel och sträcker sig bara till 1945. Den Tyska orden expanderade från slutet av 1200-talet norrut, i dess hägn också konstmusiken. Ordens första till namnet kända musiker var spelmanen Pasternack i slottet Marienburg i början av 1400-talet. Själva slottet kan dagens turister ännu beundra, där det står mellan Gdańsk (Danzig) och Elbląg (Elbing). All konstmusik vid Östersjöns östra strand var länge av tysk typ, både hovmusiken, såsom vid det praktfulla hovet i Königsberg (Kaliningrad), och stadsmusiken, där de tyska musikernas dominans var i det närmaste total. Tyska spelmän förbehöll sig de mest lönsamma uppdragen. I Rigas innerstad fanns på 1600-talet flera s.k. kompanier (ensem-

bler) med tyska spelmän, och de spelmän som var "undeutsch" (icke tyska) hänvisades till förstäderna, likaså spelmän som tillhörde "Bergleute", bergsfolket från Polen. I Narva förde Tyska kyrkans musikanter en framgångsrik kamp mot sina svenska kolleger. En påminnelse om den tyska musikens position i Lettland i senare tid är, att Richard Wagner 1837–38 var operakapellmästare i Riga. Under den stormiga återresan över Östersjön fick han i hamnstaden Pillau idén till sin opera *Den flygande holländaren*. Först i slutet av 1800-talet började musiklivet i Estland och Lettland få en märkbart nationell touche.

Det har forskats en hel del i Medelhavskulturen, i vad som är gemensamt för de länder som omger Medelhavet, den zon som ibland brukar kallas civilisationens vagg, medan Östersjöskulturen samtidigt utpekas som det europeiska kulturområdets yttersta periferi i norr. Vare därmed hur som helst, frågan har ställts: finns det en "östersjömusik"? Alltså musikaliska stildrag som är knutna till *Mare Balticum*, själva havet? Någoting som vore gemensamt för de folk eller för de statsbildningar som kommit och gått? Finns det musik som skulle förena t.ex. Kalmarunionen och Tyska orden, eller i dag Finland, Rysslands kustområden vid Östersjön (S:t Petersburg, Kaliningrad), Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tyskland, Danmark och Sverige? Under förreformatorisk tid kan man peka på den gregorianska sången som hördes i de flesta av områdets kyrkor, men denna var ju av sydligare ursprung. Och efter reformationen dominerade musik av protestantisk typ i kyrkorna. Inte heller denna var specifik för Östersjön. Som vi vet nådde den protestantiska kyr-

komusiken sin högsta fulländning i Leipzig genom kantor J. S. Bach.

Söker man efter en baltisk musik som skiljer sig från allt annat går man nog bet, oavsett tidsålder. Symptomatiskt är, att man bland de närmare 20 000 konstmusikaliska kompositioner från 1700-talet till vår tid som förtecknats i Finland påträffar bara en enda med titeln "Itämeri" respektive "Östersjön", nämligen en sång av Sophie Lithenius, som numera är totalt bortglömd. Östersjön besjungs också av Jonatan från Föglö i fiskarvisan i *Kung Karls jakt*, men så mycket mera hittar vi inte. Utbytet förblir ungefär lika mager om vi går till de övriga Östersjöländerna. *Mare Balticum* som musikområde sammanbinds däremot av många sådana person- och andra kontakter som ges av sjöförbindelserna. Låt mig här göra ett litet urval.

Jören van Heyde var en av de tidigaste till namnet kända musiker, som rörde sig från plats till plats vid Östersjön. På 1530-talet var han hovtrumpetare i Königsberg och på 1540-talet trumpetare hos Christian III, konung av Danmark. Under sin tid i Köpenhamn sammanställde han några notböcker, som upptar viktiga delar av hovets musikrepertoar, till en del musik som hade förmedlats norrut av en trumpetare, som hade tillhört kejsar Maximilian I:s hovkapell i Wien. Vi möter inte bara musik av tidens ledande mellaneuropeiska komponister såsom Isaac, Jannequin, des Pres, Othmayr och Senfl. Dessutom införde van Heyde i sina notböcker bl.a. musik av den danske mästaren Jørgen Presten. Från 1554 till 1582 var van Heyde sedan "andre man" i hovtrumpetarkåren i Stockholm, som leddes av tysken Blasius Fischer. De delar av notmaterialet som be-

varats, bl.a. i Tyska kyrkan i Stockholm, visar att van Heyde förde med sig delar av den danska hovrepertoaren till Stockholm. En uppfattning om hur denna musik, och även om det mångsidiga instrumentarium som hovmusikerna förutsattes behärska, ger CD-skivan *Vasakungarnas hov*, som 1992 spelades in av estniska och svenska musiker. van Heyde följde också med Hertig Johan på hans resa till Viborg hösten 1556. Att han på vägen passerade Kastelholms slott är dokumenterat. Där emot påträffas han inte bland hertigens musiker på Åbo slott, vilket ofta har hävdats i finländsk litteratur.

En intressant sammanbindande länk är sångsamlingen *Piae cantiones*, inte så ”finsk” som den allmänna uppfattningen synes vara. Snarare är samlingen, för att tala med den lundensiske hymnologen Folke Bohlin, ett belägg på den kulturella samhörigheten i hela Östersjöregionen. Den utgavs 1582 av den nyländske studenten Theodoricus Petri (Rutha), vars farfar var av dansk släkt. Theodoricus gick i skola i Borgå och i Viborg och inskrevs 1581 vid universitetet i Rostock, där han skrev förordet. Boken trycktes i Greifswald. Ett tryckningstillstånd hade utfärdats i Åbo. Översättningar till finska av Hemming av Masku trycktes 1616 i Stockholm. År 1625 tillkom på Viborgskt initiativ en upplaga som bearbetades av Daniel Friderici, Mariakantor i Rostock, där upplagan även trycktes. Den s.k. Per Brahe-upplagan trycktes på Visingsö i Vättern 1679. De hittills senaste upplagorna utkom på 1960-talet i Helsingfors.

Första upplagan av *Piae cantiones* upp-
tar 74 sånger på latin. Ungefär hälften av
dessa återgår på kända mellaneuropeiska,
bl.a. böhmiska förlagor, dock ofta så att

medeltida katolska texter på ett rätt klum-
pigt sätt har anpassats till den lutherska
läran. Några av sångerna påträffas också
i Danmark och t.ex. i *Rostocker Lieder-
buch*. Bara fyra motsvaras av handskrivna
källor i nuvarande Sverige och ett par i
nuvarande Finland. Ungefär hälften av
repertoaren är alltså oidentifierad.

Musiklivet kring Östersjön var som en-
hetligast på 1600-talet, åtminstone stads-
och kyrkomusiken. Den svenske musik-
historikern Carl-Allan Moberg har i sin
banbrytande uppsats *Musiklivet kring
Östersjön på Buxtehudes tid* som orsak
härtill utpekade den svenska stormaktens
dominans: det svenska väldet omfattade
då också bl.a. Ingermanland, nuvarande
Estland och Lettland samt delar av Pom-
mern, Preussen och Mecklenburg. Till de
”svenska” städerna räknades sålunda bl.a.
Nyen (där S:t Petersburg nu ligger), Reval
(Tallinn), Riga (vad invånarantalet beträffar
den svenska stormaktens största stad),
Stralsund och Wismar, några år också
Bremen.

Det var emellertid inte på svensk över-
höghet som denna musiklivets enhetlig-
het byggde, utan snarare på den organi-
sationsmodell som präglade nordtysk
stadskultur. Hur var då musiklivet struk-
turet i en 1600-talsstad vid Östersjön?
Mycket berodde på stadens storlek och
särart. Hade staden ett hov så gav detta
sin prägel med sina hovkantorer, hov-
organister och andra instrumentaler,
och i några fall särskilt avlönade kom-
ponister. Den estniske musikhistorikern
Toomas Siitan har påpekat, att musiklivet
var mera progressivt i rika handelsstäder
än på universitetsorter, som präglades av
en konservativ anda. I Finland påminns vi
om detta genom att handelsstaden Viborg

Första upplagan av *Piae cantiones* upptar 74 sånger på latin.

på 1600-talet uppvisar ”modernare” drag än universitetsstaden Åbo.

I städer utan ett hov var den ledande musikern en *stadsmusikant*, som hade privilegium på all betald musikutövning. Han anställdes av magistraten och kyrkan, och var skyldig att hålla sig med ett nödigt antal gesäller. Han hade också lär-gossar, vilka som fullärda fick gesällbrev. Gesällerna begav sig efter lärotiden ut på vandring och kunde få ett privilegium på någon annan ort. Vanliga var spelmanssläkterna, där sonen övertog faderns revir. Mest differentierad var organisationen i områdets största stad Lybeck, där man

t.o.m. höll sig med en ämbetsman, *Spielgreve*, som övervakade att borgarna vid sina bröllop och andra fester inte anlidade bönhasar, fuskare utan privilegium. Musikanterna trakterade allt efter behovet olika stråkinstrument men även blåsinstrument såsom flöjter, skalmejor och dulcianer. Även ljudstarka instrument som sinkor och basuner förekom, däremot inte trumpet, ett instrument som var förbehållet adelns musik. I regel behärskade stadsmusikanterna också klaverinstrument. I kyrkorna hade man *stadsorganister*, som ofta anställdes av kyrkan och magistraten gemensamt. Deras betydelse växte mot 1600-talets slut, i takt med orgelbygg-

nadskonstens framsteg och församlings-
sångens ökade roll.

I städer med latinskolor var den för-
nämste musikern *director cantus*, en lärd
teolog med musikalisk utbildning. Han
stod för en viktig del av kyrkomusiken,
inte bara som liturg, utan även som le-
dare av skolkören, en blandad kör med
gossar i överstämmorna. I latinskolorna i
hela Östersjöområdet var timmen mellan
tolv och ett avsedd för sång. De musika-
lier från 1600-talets andra hälft vi känner
från Östersjöstäderna, antingen bevarat
material eller förteckningar, uppvisar på-
fallande likheter, vare sig det gäller Åbo,
Skara, Tartu eller Greifswald. Vi möter
ständigt komponistnamn som Orlando
di Lasso, Demantius, Hieronymus Prae-
torius, Michael Praetorius och Melchior
Vulpus. Den sistnämndes *Matteuspas-
sion* torde länge ha tillhört skoltraditionen
i Björneborg.

I medelstora och mindre städer var
musikanterna naturligtvis färre. Orga-
nist- och stadsmusikantsysslorna kunde
kombineras, varvid stadsorganisten även
 innehade ett spelmansprivilegium. Vid sin
sida kunde en småstadsorganist ha bara en
enda musiker som kanske var bara tillfäl-
ligt engagerad, såsom i Uleåborg, där f.d.
militärmusikern Johan Pijl ibland spelade
i kyrkan ”till församlingens ära”, sanno-
likt på fiol. Var organisten stadens enda
musikant, kunde han spela bröllopsmusik
i borgerliga hem på regal, en bärbar org-
gel, som ofta hade bara ett enda register.
Ibland gav musiken inte tillräcklig för-
sörjning, organisten kunde då även vara
verksam t.ex. som krögare, skrivare vid
tullen, vågmästare eller vad som helst.

I den enhetliga arbetsmiljö som omgav
Östersjön, och där tyskan var ett gemen-

samt kommunikationsspråk, kunde musi-
kanterna lätt röra sig från ort till ort. Den
sachsiske organisten Christian Kellner
arbetade några år i Åbo och fortsatte se-
dan till Tyska kyrkan i Stockholm. Hans
bror David påträffas i Åbo, Tartu, Tal-
linn, Viborg (som generalkvartermästare
under Stora nordiska kriget) och slutligen
i Stockholm som organist och klockspe-
lare i Tyska kyrkan. Som den mest bereste
Östersjömusikern brukar man nämna Jo-
han Valentin Meder, som kom från Sach-
sen. Han besökte 1673 Bremen och var
1674 sångare i Lybeck, och besökte då
även sin bror i Köpenhamn. Åren 1674–
83 var han gymnasiekantor i Tallinn, där
han även komponerade operan *Die be-
ständige Argenia*. 1685 nämns han som
sångare i Riga, för att sedan åren 1687–99
vara den ledande musikern i Danzig, näm-
ligen kapellmästare i Mariakyrkan. 1700
var han domkantor i Königsberg, varpå
han till 1717 var kantor och domorganist
i Riga, där han bl.a. tonsatte *Matteuspas-
sionen*, visserligen inte jämförbar med det
berömda verket av J. S. Bach.

En annan Östersjöresenär var den skick-
lige violinisten Gregorius Zuber som från
1632 nämns som ”Vigelist” m.m. i Stral-
sund, Gottorf, Lybeck och Wismar. Några
år på 1660- och 70-talen var han musikant
vid Tyska kyrkan i Narva. Uppenbarligen
för honom och någon av hans medmusi-
kanter skrevs de två tekniskt krävande vi-
olinstämmorna i kantaten *O, welche Tiefe*
av kyrkans kantor Michael Hahn, elev till
Heinrich Schütz. Zuber blev efter åren i
Narva *Ratsmusicus* i Lybeck, men avsat-
tes på grund av otuktigt leverne och fick
inte ens anställning som *Köstenbruder*, en
musikant med lägre rang. Till slut verkade
han 1671–76 som universitetsmusikant i

Lund, där hans medmusikant var David Petersen, uppenbarligen medlem av en känd musikersläkt i Lybeck. Petersen var senare verksam i Amsterdam, där hans violinsonater i vår tid har spelats in på CD-skivor. Kanske var David släkt med gesällen Niclas Petersen, som enligt domboken i Viborg vid firandet av Mårtens gås 1671 jämte tre gymnastiser hade stört friden genom att spela den livländska melodin "tjiri tirlumdei". Niclas blev sedan *Ratsmusicus* i Lybeck och slutligen stadsmusikant i Lüneburg. Michael Hahns kantat kan höras på CD-skivan *Musik över Östersjön*, som på 1990-talet spelades in av den estniska ensemblen Hortus Musicus och ett par svenska sångare. Skivan upptar några verk som har bevarats i den s.k. Dübensamlingen, med över 2000 tryckta och handskrivna verk av drygt 200 tonsättare, särskilt svenska, nordtyska och i Baltikum verksamma. Samlingen illustrerar det svenska hovets musikvanor under senare hälften av 1600-talet. Den sammanställdes av hovorganisten Gustav Düben och donerades 1732 till Uppsala universitets bibliotek.

Stora nordiska kriget, som avslutades genom freden i Nystad 1721, innebar att Sverige förlorade sin stormaktsställning. En viktig Östersjöstad hade nu tillkommit: S:t Petersburg, som från början avsågs vara Rysslands fönster mot väster. Den första operatruppen kom till staden från Schleswig-Holstein, nämligen från hovet i Gottorf. Sedermera importerades operatrupper till det ryska hovet längre ifrån, och till slut var artisternas flertal ryskt. Många kom ändå alltjämt från väster, även från Östersjöområdet. Klarinetisten Andreas Addner, elev till Bernhard Crusell, tillhörde den ryska hovorkestern

på 1830-talet, den svenska sopranen Sigrid Arnoldsson uppträdde vid hovoperan åren kring 1900. Oss i Finland intresserar framför allt, att viborgsbördige basbarytonen Hjalmar Frey, som på sin ålders höst blev kantor i Norra svenska församlingen i Helsingfors, i slutet av 1890-talet hörde till hovoperan Mariinskij's ledande sångare. Ett programblad berättar, att han i *Don Carlos* uppträdde tillsammans med teaterns två stora basstjärnor Sjaljapin och Stravinskij, Igors far.

En förnäm musikmiljö på 1700-talet är numera alldeles bortglömd, nämligen hertigdömet Kurlands vinterpalatsliknande slott i Jelgava (Mitau). Detta står alltjämt kvar, i dag dock som lantbruksskola. En känd musiker där var kapellmästaren Johann Fischer åren 1701–04. Han fortsatte sin karriär i Köpenhamn, Stralsund, Stettin och Stockholm. På 1760-talet verkade där Franz Adam Veichtner, som senare flyttade till S:t Petersburg. I det närbelägna Riga märks bland de inflyttade nordtyska musikerna organisten Johann Gottfried Müthel, född i Schleswig-Holstein, och Johann Sebastian Bachs allra sista elev. Före tiden i Riga var han verksam i Schwerin och Lybeck. Nämnas bör även Georg Mikael Telemann, sonson till den namnkunnige musikdirektören i Hamburg Georg Philipp Telemann, som 1773 blev kantor och musikdirektör vid huvudkyrkorna i Riga, och domorganist 1813.

En udda företeelse är den musikkår som 1762 kom till Österbotten från Pommern. Österbottens infanteriregemente anställde 1759 i samband med det Pommerska kriget åtta tyska militärmusiker, som följde med då regementet återvände. Musikkå-

Slottet i Jelgava är numera lantbruksskola.

ren uppträdde i Vasa, men företog även turnéer bl.a. till Torneå, Helsingfors och Åbo. Vissa av dessa musiker var med då musik utfördes i samband med Gustav III:s eriksgata i Finland 1775. Ett par av dem anställdes slutligen som organister i Österbotten och deras ledare Johan Fredrik Jahn blev stadsmusikant i Åbo och 1773 ledare för Aurorasällskapets orkester, den första ensemble som gav en offentlig orkesterkonsert i Finland. Hans namn är alltså aktuellt: den livligt trafikerade Jahnvägen i Åbo har uppkallats efter honom och hans söner, av vilka flera blev militärmusiker. Några av familjen Jahns efterkommande har spelat betydande roller i musiklivet, bland dem pianisten Alie Lindberg, violinprofessorn Johan Lindberg i Stockholm och Carl Wasenius, som grundade Åbo kyrkomusikinstitut. Den sistnämnda sonen Karl Fredrik Wasenius blev under signaturen Bis känd som musikkritiker vid Hufvudstadsbladet. Den ena av Karl Fredriks sondottersöner, Robert von Bahr, leder i dag skivbolaget BIS

i Sverige, medan hans halvbror Riki Sorsa har gjort sig ett namn som sångare.

På 1700-talet började det europeiska musiklivet efterhand söka sig vidare från de dittills invanda miljöerna: nu började ett konsertliv uppstå som komplement till hovmusiken, kyrkomusiken och stadsmusikanternas noga reglerade ceremonimusik. Offentliga konserter gavs i upplysningstidens anda av borgerliga musiksällskap, som i Östersjöområdet var påfallande lika varandra. I sällskapen samverkade lärda amatörer med de yrkesmusiker som fanns till hands. Musikalska sällskap grundades bl.a. i Köpenhamn 1740, Bergen 1765 (Musikselskapet Harmonien), Stockholm 1766 (Utile dulci), Ålborg 1768 och Åbo 1790 (Musikaliska Sällskapet, som i förändrad form finns kvar ännu i dag). Repertoaren var rätt likartad, antingen sällskapen befann sig i Danmark eller i Baltikum, inte minst för att musikförlagens kataloger länge var rätt begränsade. Sällskapens bästa era

Avtäckningen av Wagnermonumentet i Berlin. Målning av Anton Werner.

sammanföll med de tre wienklassiker-
nas, Haydns, Mozarts och Beethovens,
entré. Ett verk som snart var välkänt var
Haydns oratorium *Skapelsen*. På sällska-
pens s.k. välgörenhetskonsert på lång-
fredagen hörde man på många håll, i ori-
ginal eller utökad med koraler, Pergolesis
Stabat Mater, ett verk som påträffas under
rubriken *Motetto* också i Gamla Karleby
i Anders Chydenius notsamling på 1770-
talet. Gouterade inom vissa teatersällskap
var, om möjligheter förefanns, Mozarts
operor *Don Giovanni* och *Trollflöjten*,
som spelades i Tallinn redan i slutet av
1700-talet.

På 1800-talet var Östersjön allttjämt ett
sammanhängande musiklandskap. Ett
betydande tyskt inflytande bestod ända
till första världskriget. En av många
Östersjömusiker i mitten och slutet av
1800-talet var Heinrich Stiehl, medlem
av en känd musikläkt i Lybeck. Efter

att ha verkat i Danmark och Sverige blev
han organist vid den ena av de två tyska
församlingarna i S:t Petersburg. Som den
förste framförde han här Bachs *Matteus-
passion*, vilket skedde i den svenska kyr-
kan S:ta Katarina. På 1880-talet var han
organist i Oleviste-kyrkan i Tallinn, men
uppträdde också i Riga.

Stadsmusikväsendet upplöstes efter-
hand på 1800-talet genom att närings-
frihet infördes. Vem som helst fick nu
utöva musikeryrket, vilket på lång sikt
bidrog till uppkomsten av 1900-talets
orkesterväsen, som i stigande grad fi-
nansierades av "det allmänna". Självfal-
let kämpade stadsmusikanterna för sin
traditionella rätt att utöva all honorerad
musik på sitt revir, även t.ex. mellanakts-
musik på teatrarne, i längden dock utan
framgång. En omskriven konflikt ägde
rum i Köpenhamn, där stadsmusikanten
som ett intrång upplevde, att en särskild
orkester 1843 grundades vid stadens nya

nöjesplats Tivoli. Rätten fann, att Tivoli-orkestern stod utanför alla äldre revir. Inledningstemat till *Champagnegalopp* av orkestrernas grundare H. C. Lumbye pryder i den dag som är fasaden till Tivolis konsertsal. Östersjöområdet allra sista stadsmusikantprivilegium innehades till 1867 av Anton Hausen i Åbo.

Nya företeelser nådde Östersjöområdet på 1800-talet. En av de viktigaste var den fyrstämmande studentsången, som i tysk utformning, *Liedertafel*, gjorde sitt inbrott vid universiteten i Baltikum, men som väster om Östersjön från början fick en markerat fosterländsk karaktär. Uppkomsten av den svenska studentsången har ett uppenbart samband med förlusten av Finland 1809, likaså färgades tidig dansk studentsång av konflikten om Schleswig-Holstein. Dansk, norsk och svensk studentsång ställdes i den s.k. Skandinavismens tjänst: man bildade front mot Tyskland. Finlandsfödde Bernhard Crusells tonsättning av Esaias Tegnér's *Rings Drapa* blev en av denna rörelses kampsånger med nyskriven text av dansken Carl Ploug: *Nordens Enhed*. Finland stod länge utanför detta samarbete av politiska orsaker: Akademiska sångföreningen från Helsingfors kunde knyta kontakt med "Norden" först 1875.

En annan novitet var sångfeströrelsen, som först nådde Baltikum efter tyska förebilder. Den första nationella estniska sångfesten hölls i Tartu 1869, repertoaren var här estnisk-patriotisk. Traditionen är stark ännu i dag, och var av särskilt stor förenande betydelse under ockupationsåren 1940–1991. Tartu besöktes 1869 även av observatörer från Finland, varpå rörelsen tog fart även hos oss, först i två-

språklig form. Den första finlandssvenska sångfesten anordnades 1891 i Ekenäs av Svenska Folkskolans Vänner. Under ofärdsåren och kriget var festernas fosterländskt enande prägel mycket stark. Sångfester har från mitten och slutet av 1800-talet hållits även i våra skandinaviska grannländer. Ett samarbete tog även form: representationskörerna reste till grannländernas sångfester, inte bara inom Norden utan även till Estland. På 1950-talet betecknades de landsomfattande sångfesterna i Finland, Sverige, Norge och Danmark som nordiska. Körsamarbetet har fortsatt bl.a. inom Nordklang, körsammankomster som anordnats vissa somrar. Särskilt på svenskt håll har man ställt frågan om det existerar en speciell nordisk körklang, men svaret har ändå blivit nekande, vilket sammanhänger med språkliga omständigheter.

Då 1900-talet gick in fanns det tyska inflytandet ännu kvar i Östersjöområdet. Om läget i Finland vittnar ett av de råd baron Axel Carpelan gav åt Filharmoniska Sällskapet i Helsingfors orkester då denna förberedde sin resa till Världsutställningen i Paris 1900 för att bl.a. där sprida kännedom om vår musik: musikererna borde inte tala med varandra då fransmännen hörde på. Deras språk var nämligen i många fall tyska. Orkestrarna rekryterades sedan allt mera i respektive hemland, men ännu efter andra världskriget återstod fem tyskar i Åbo stadsorkester.

Vid den *Baltiska utställningen* i Malmö sommaren 1914 var ett av målen, att ge en god översikt också över kulturlivet i Östersjöområdet. Dessvärre kom stormaktspolitiken att påverka programmet, man befann sig på tröskeln till första världs-

kriget. Finländsk kultur kunde inpassas endast under rubriken Ryssland varför flera artister drog sig ur, bland dem vår operaprimadonna Aino Ackté. Sibelius, på hemresa från USA, fick till sin besvikelse se sin medverkan inhiberad.

En Östersjöresenär vid 1900-talets början var Georg Schnéevoigt, ibland kallad ”den flygande finländaren”. Han började sin bana som cellist i Helsingfors, men dirigerade snart en sommarorkester på en badort utanför Riga, och uppförde då en ambitiös, symfonisk repertoar för en kräsen publik. Efter engagemang i bl.a. München och Kiev var han åter verksam i Riga, både vid operan och vid stadens symfoniorkester. I samband med det s.k. orkestergrälet i Helsingfors var han ledare för Helsingfors symfoniorkester 1912–14 och därpå, tillsammans med Robert Kajanus, ett par år dirigent för Helsingfors nygrundade stadsorkester. I Sverige minns man honom som den förste chefsdirigenten för Konsertföreningens i Stockholm symfoniorkester 1915–1924 (nu: Kungliga filharmoniska orkestern), i Oslo var han en av de tre dirigenter som från 1919 byggde upp Filharmonisk Selskaps Orkester. Efter engagemang i Düsseldorf, Los Angeles och Sydney återvände han till Östersjöområdet, och ledde 1930–1947 symfoniorkestern i Malmö och vissa år även Helsingfors stadsorkester. Han utnämndes 1947 till överkapellmästare för Radioorkestern i Helsingfors, men dog innan han hann tillträda tjänsten.

Första världskriget förändrade Östersjöområdets politiska karta så, att några nya länder kom till: förutom det självständiga Finland de baltiska republikerna Estland, Lettland, Litauen. Dessutom fick Polen en

Östersjökust genom den s.k. polska korridoren. Avgörande förändringar i musikkulturen följde emellertid inte, man byggde vidare på den redan lagda grunden. Leningrad (f.d. S:t Petersburg, Petrograd) kom nu i hög grad att avstängas från internationella kontakter, men utvecklingen gick ändå vidare. Konservatoriet behöll sin höga standard, och direktorn Glazunovs främsta elev, Dimitrij Sjostakovitj, var under ett par decennier en av de absolut ledande komponisterna i området. Både Leningrads filharmoniska orkester och operaföreställningarna på Kirov-teatern (f.d. Mariinskij) hörde alltjämt till eliten.

Andra världskriget medförde stora omstruktureringar dels genom tillkomsten av den s.k. järnridån, som för en lång tid omöjliggjorde praktiskt taget allt kulturutbyte mellan Öst och Väst, och dels genom de befolkningsförflyttningar som ägde rum. Tyskarna i Ost- och Västpreussen samt Pommern fördrevs och ersattes med ryssar och polacker. Ett betydande musikcentrum försvann, nämligen ostpreussiska Königsberg, som blev den sovjetiska marinbasen Kaliningrad. Kulturlivet öster om järnridån styrdes nu enligt de normer som gällde inom sovjetsystemet. Den estniska komponisten Edvard Tubin flydde 1944 till Sverige, hans kollega Arvo Pärt, som 1962 vunnit första pris vid en tävling i Moskva för unga kompositörer, emigrerade 1980 till Berlin.

Väster om järnridån framstod Norden som allt viktigare. Nära kontakt eftersträvades på många områden. Flera samarbetsformer uppstod, bland dem Samrådet för nordisk amatörmusik (SAMNAM) och Nordisk Musikpedagogisk Union (NMPU). Nordiska rådets musikpris har utdelats från 1965, bland de finländska

pristagarnakan nämnas Joonas Kokkonen, Magnus Lindberg och Erik Bergman samt Mellersta Österbottens kammarorkester, vars dirigent Juha Kangas har prisbelönats även för sina betydande insatser efter 1991 i Estland och Lettland. En nordisk, konstnärlig fackkommitté är NOMUS. Liknande samarbetsformer finns inte på ”östra stranden”, där de språkliga barriärerna utgör ett verkligt hinder.

Ett intressant fenomen är, att gammal tysk musiktradition i vissa städer, som länge stod under kommunistiskt styre, hålls i ära av de nya invånarna. Detta blev särskilt tydligt efter de stora politiska förändringarna åren kring 1990, då internationella kontakter åter blev möjliga. Sålunda vårdar dagens polska musiker i Gdańsk (Danzig) stadens rika arv av barockmusik. Ensemblen *Capella Gedanensis* har på ett förebildligt sätt på CD-skivor levandegjort bl.a. den musik som i förgången tid skapades av kapellmästarna vid Mariakyrkan. Framstående lokala organister har i dag på sin repertoar stycken ur den omtalade tabulaturboken från klosterkyrkan i Oliwa utanför Gdańsk. Apropå detta: tänker man i Finland på att Richard Faltin, Pacius efterträdare som musiklärare vid Helsingfors universitet och fullbordaren av den koralbok som i ett halvt sekel användes Finlands kyrkor, växte upp i Danzig?

Den forskning som bedrivs gäller i huvudsak äldre epoker, såsom det av Nordiska samarbetsnämnden för humanistisk forskning understödda projektet Östersjön som musiklandskap, som ännu inte är helt avslutat. Betecknande är titeln på en bok som utgavs efter en kongress i Tallinn för några år sedan: *Balticum – A Coherent Musical Landscape in 16th and*

18th Centuries. Musiken kring Östersjön i förgången tid utforskas också t.ex. vid universitetet i Greifswald och vid Musikakademien i Gdańsk.

Och *Musica Baltica* i dag? Finns det i vår tid en musikalisk gemenskap kring Östersjön? För många resenär är Östersjön numera bara ett förbiglidande blickfång genom flygplanets fönster, på vägen mot något fjärran mål. Kulturlivet utformas i vår tid på en global nivå, inte längre på en regional. I dag är det nästan lika lätt att ha kontakt med Japan som med Lybeck. Söker vi på nätet finner vi, att *Musica Baltica* (och synonymer) kan stå för de mest olikartade företeelser, så länge Östersjöns strand är nära. Ett lettiskt musikförlag kan kalla sig så, likaså operaföreställningar i Mecklenburg-Vorpommern där man uppför Puccinis *Tosca*, vars handling utspelas i Roms innerstad.

Östersjöfestivalerna står oss närmare. Östersjöfestivalen i Karlshamn är en ungdomsfest i kolossalformat som anordnas sedan några år. Och år 2008 femårsjubilerar den Östersjöfestival som startades i Stockholm av dirigenten Esa-Pekka Salonen för att stöda Världsnaturfonden i dess arbete för en renare Östersjömiljö. Uppbådet av artister har omfattat det bästa Sverige har att bjuda, och dessutom Mariinskij-orkestern från S:t Petersburg under Valeri Gergiev, en lettisk kammarorkester med Gidon Kremer som solist o.s.v. Salonen säger i ett pressmeddelande: ”Idén är att ha musiken som en plattform. Även om man inte kan tala med varandra, så kan man fortfarande använda musiken som ett gemensamt verktyg.” År 2008 har Östersjöfestivalen satellitfestivaler i Tallinn, Riga och Warszawa. Östersjön förenar allttjämt.

Över Östersjön som passagerare

Snabb postgång sjötrafikens bas

Den som för några hundra år sedan av någon anledning ville ta sig från kontinenten till Finland hade en lång och mödosam resa framför sig.

I dag går motsvarande sjöresa från Travemünde till Helsingfors på halvtannat dygn.

Samtidigt har skillnaden i säkerhet och komfort under resan blivit ofattbart stor.

Och medan man på 1700-talet måste reservera sig för bara delvis förutsägbara förseningar till följd av väderlek och is, går den regelbundna dagliga trafiken nu enligt turlista året runt. Förseningar har blivit sällsynta.

Under drygt 200 års tid har passagerartrafiken på Östersjön utvecklats radikalt. Utvecklingen har snabbt skapat nya fartygstyper. Kännetecknande för det är exempelvis GTS Finnjet. Vid leveransen våren 1977 betraktades hon som ett tekniskt underverk. Hon var det första farty-

get av sin typ i världen, men ändå kördes hon under juli 2008 upp på upphuggarnas stränder vid Alang i Indien.

Det var den regelbundna posttrafiken som öppnade för passagerartrafik över Östersjön. Posten skulle fram i alla väder, och 20.2.1636 utfärdade drottning Kristina en postordning för hela det dåtida stora svenska riket. Två år senare fick Finland ett ordnat postväsende. Postlinjen från Stralsund i dåvarande svenska Pommern till Ystad var en viktig länk i det svenska imperiets posttrafik. Därifrån gick posten – och med den också eventuella passagerare – landvägen till Stockholm och vidare till Grisslehamn i Roslagen. Sedan följde den farliga postroteleden över Ålands hav till Eckerö och vidare över Vårdö till Gustavs på fastlandet i sydvästra Finland. Principen var att posten skulle fram snabbt, och där det gick kunde passagerare medfölja. Från 1645 fanns också en

"Polaris" byggdes 1898 för FÅA: s smör- och emigrantlinje från Hangö via Köpenhamn till Hull. En livboj som ram för en skeppsmålning var populärt i början av 1900-talet eller tidigare.

nordligare postroteled runt Bottenhavet som kunde användas när storm eller is hindrade trafiken över Ålands hav.

Exempel på olika fartygstyper använda under åren för passagerartrafik hittar man inte så lätt i Finland. Vackra klassiska passagerarångare som ss "Ariadne" eller "Kastelholm" har skrotats, och modernare bilfärjor sålts och försvunnit utomlands. I Nyslott kan man emellertid se ss "Salama" byggd för trafik genom Saima kanal till kontinenten. Tack vare att hon sjönk efter en kollision 13 september 1898 och först 1971 bärgades finns hon bevarad. Sedan 1978 är hon museifartyg i Nyslott, och där kan man se de trånga och spartanska hytter 1800-talets passagerare trots allt betraktade som lyx.

I Lovisa kan man uppleva hur ett passagerarfartyg från 1800-talets början såg ut. Det handlar om replikbygget Österstjernen, en kopia av en jakt som under 34 år från 1814 framåt gick i trafik mellan Lovisa och Stockholm, en resa som kunde ta 5–21 dygn. Det uppges att ända upp till 16 passagerare skulle ha fått plats ombord. Det fanns två hytter för passagerare, och i den aktra av dem kunde man värma sig runt en vedeldad liten ugn som också användes för matlagning. Österstjernen seglade vid öppet vatten, och det hände att senhöstens resor kunde stoppas av överraskande tidig isläggning. Hon var 18,90 m lång och 6,29 m bred. Djupgången var 1,65 m på lättan, och hon kunde lasta cirka 40 ton.

Dagens kopia har motor samt modern navigations- och säkerhetsutrustning, men dimensioner och rigg följer originalet. Till planerna har länge hört en resa från Lovisa till Stockholm med en handfull passagerare, men ännu under 2008 hade den drömmen inte kunnat förverkligas.

Om farorna på postroteleden över Ålands hav har det skrivits mycket. Broge Wilén skildrar leden dramatiskt i boken "Postfärder över Ålands hav och de åländska öarna" (Liber, 1985).

Så här citerar Wilén ur Kristinas postordning om kravet på 1600-talets postförare:

"Först skall på varje två eller högst tre mil, eftersom vägarne och lägenheten är till, sättias en edsvorin bonde eller postiljon, helst then, som läsa och skriva kan, vilken ock måste hava två drängiar är till hjälp, och så snart han hörer av then ankommande posten blåsas i posthornet, gör sig färdig till att strax anamma breven

av honom och därmed oförtövat igenom natt och dag, oaktandes vad väder som kan vara, vidare fort löper.”

Enbart på Åland anlätades enligt Wilén cirka 140 postbönder för att post och resande snabbt skulle komma fram. Men trots allt var det naturkrafterna som bestämde: ett brev från Stockholm till Åbo kunde komma fram på fyra dagar eller tre veckor, beroende på väderleksläget. Från Stockholm expedierades posten till Finland till att börja med en gång i veckan. Vid öppet vatten användes ibland små galjoter på sträckan Stockholm–Furusund–Föglö–Korpoström–Åbo skriver Wilén. Vanligare var ändå ”Stora postvägen” över Ålands hav.

Vandring över isen, tung rodd i dimma

Från 1680-talet finns uppgifter om att postbönderna i Eckerö skulle ha haft ”2 stora postjakter, 8 stora båtar, 8 fembordsbåtar och 8 skötbåtar.” I svenska Väddö fanns samtidigt åtta båtar, och posten var anförtrodd en särskild postiljon som postrotebönderna fick segla eller ro över Ålands hav. Vid gott isföre användes häst och släde, men under menförestid drog bönderna en båt över isen. Med tiden utformades båten till en speciell iseka försedd med järnköl som kunde fungera som medar. Postiljonen och eventuella passagerare fick under en sådan resa vandra 40 kilometer över havet efter postbåten.

I dag tar resan över Ålands hav från Mariehamn till Tjärven på svenska sidan cirka två timmar. Den längre resan med båt (170 nm) från Åbo till Stockholm klaras av på drygt tio timmar.

Under Lilla ofreden förhandlade den

ÅÅ:s sommarturlista för 1930. Flaggan är prydd med posthornet, ett tecken på att bolagets ångare också transporterade post. ”Postflaggan” togs ur bruk vid slutet av 1960-talet.

svenske överstelöjtnanten Reinhold Johan von Lingen i juni 1743 i Åbo om fred med ryssarna. På återresan till Stockholm lyckades han efter stora strapatser ta sig till Brändö därifrån han vandrade mot Bomarsund. Där tvingades han simma över Färjsundet, 250 meter brett, eftersom färjan var på andra sidan. Vidare gick det, tidvis till fots, tidvis med flotte eller häst, till Eckerö. Efter kort vila lyckades han slutligen en lördag eftermiddag spåra upp två gubbar och en gammal gisten eka, som nödortfigt tätades med gamla tröjor och täcken.

Tallinn i dag med finländska ms "Nordlandia" närmast kameran. Tallinns hamn har också hamnanläggningarna i Muuga och Paldiski. Under senaste år har Tallinn blivit en svår konkurrent till Helsingfors när det gäller kryssningstrafiken på Östersjön.

Hamnen i Riga under 1920-talet. Riga har sporadiskt anlöpts av fartyg i passagerartrafik på Finland och har nu regelbunden bilfärjeförbindelse med Stockholm. FÅA inledde 1966 direkt båttrafik mellan Helsingfors och Riga, men avstod efter bara en säsong.

"Tyska Rügen" vid kaj i centrala Stettin. Efter andra världskrigets slut blev Stettin polska Szezecin och "Rügen" sovjetiskt krigsbyte. Från finländsk sida trafikerades Stettin länge av ss "Ariadne".

”Efter en kort andaktsstund tvingade von Lingen de båda gubbarna med sig ut på havet mot Signilskär. Efter mycket ösande nådde de fram strax efter midnatt. Där tätade de båten igen och fortsatte över Ålands hav mot Grisslehamn. Mitt på havet råkade de ut för en tjocka så tät att de inte såg varandra i båten. Båten läckte som ett såll och de turades om att ösa och ro.”

Nu började båten på nytt ta in så mycket vatten att det var risk för att den skulle sjunka. Ingen ombord visste hur långt man hade kvar till land, när den svenska kusten vid Grisslehamn plötsligt dök upp framför dem, ett dygn efter avfärden från Eckerö. von Lingen kastade sig på en häst och red till Stockholm för att rapportera. Hela hans färd från Åbo över Gustavs och Åland till Stockholm, cirka 400 kilometer, hade tagit 67 timmar, vilket innebar en hastighet i snitt på 15 kilometer i timmen. Trots alla missöden och strapatser var det imponerande snabbt, och bidrog till att von Lingen adlades i Sverige.

När ångbåtarna sedan i början av 1800-talet gjorde sin entré på arenan kunde samtidigt något så när pålitliga turlistor publiceras.

Fisksumparna blir passagerarbåtar

Men mellan postrotarnas tid och ångbåtarnas epok fanns trafiken med sumpar och jakter, små seglande och ibland snabba fartyg. Sumparna var i första hand avsedda för transport av levande fisk, men utvecklades ibland till passagerarfartyg. Jakterna seglade primärt med passagerare, och det hände även att deras vagnar togs med sedan hjulen först avlägsnats.

Svante Dahlström har i skriften Promenaden, Åbo 1954, skrivit om förbindelserna med Åbo till lands och sjöss under 1700- och 1800-talen:

”Men själva sumpkonstruktionen visade sig användbar i andra spår, i större uppgifter, och en årones tid förbehölls passagerarsumpen. När sumpen ’Tärnan’ destinerades till Stockholm, när den hemkommit från Reval eller expederades till St Petersburg eller när passagerarsumpen ’Cursor’ gick i trafik på Reval, hörde levande fisk ej längre till lasten ombord. Särskilda ’fisksumpar’ och ’lastdragarsumpar’ omnämnes. Sumpar byggdes ej längre blott på klink utan även på kravell. De var hel- eller halvdäckade. Som virke användes allt fortfarande furu, men också ek kunde brukas. Anordningar för passagerarbefordran kunde vidtagas från början av bygget av själva fartyget.”

Från 1806 finns anteckningar bevarade ur den dagbok studenten Knut Strokirk förde, när han med sällskap betingade sig en sump, som skulle föra dem från Åbo direkt till Stockholm.

”Dessa slags farkoster hava icke över 10 år varit brukliga. De äro ungefärligen av samma storlek som ett litet fartyg och gå med bakändan, som är spetsig, alldeles under vattnet. De segla mycket säkert och äro inrättade blott för passagerare, vanligen med 2 eller 3 hygliga rum och med alla de bekvämligheter, man under en sjöresa kan fordra.”

I slutet av augusti 1806 gav sig sällskapet iväg från Åbo, och efter en envis motvind blev man först liggande vid Åland. Men sedan gick det undan:

”Vi måste ligga över här tvenne dagar, under vilken tid fler fartyg, som icke heller vågade sig över havet, samlades hit, så att alla tillsammans snart liknade en liten flotta. Då vädret d. 29 om aftonen äntligen började sakta sig, fingo vi med förundran och en slags förnöjelse se huru det ena fartyget efter det andra lopp utur hamnen. Och då vi hunnit ett stycke ut på havet, kunde vi räkna över 20 skepp, som följde efter oss med utspända segel.

Vad som mest fägnade och förvånade oss var den otroliga hastighet, varmed vår farkost fördes, ty inom några timmar hade vi redan passerat havet och på denna lilla tid tillryggalagt elva mil.”

”Omgiven av loppor, mygg och snusk”

Dahlström skriver att det var en icke obetydlig resandeström som med sumpar och övrigt mindre tonnage fördes till de stora hamnarna vid Östersjön, Stockholm, Reval, Riga, Helsingfors och S:t Petersburg.

Också J.V. Snellman har i en novell skildrat hur det kunde vara att resa med en sump på 1830-talet, framgår det ur det finska standardverket *Navis Fennica*, del 2, redigerat av Erkki Riimala 1994. I fri översättning från finska lyder texten så här:

”På den tiden fanns inga ångbåtar på Ålands hav. De snabba paketerna från Åbo som ersatt sumparna upplevde en sista glansperiod. Med snabba båtar av den här typen kunde resan från Stockholm till Åbo ta två, tre veckor, om inte en frisk västanvind av någon anledning fyllde båtens försegel så att resan plötsligt kunde avverkas på knappa fyra dygn. För pas-

sagerarnas trevnad ombord fanns en liten kajuta för sex-sju personer. Den som kom först och hade råd med det kunde välja mellan två dubbelhytter, lika stora som ett vanligt klädskap, men lägre i tak.”

Utöver sumpar och paketer (paketbåtar, avsedda för både passagerare och styckegods) fanns också s.k. speljakter, synbarligen en avancerad, snabbseglande båt som väl inredd med kajuta och kojplatser attraherade en välbärgad publik. Upp till 27 passagerare lär de här båtarna kunnat ta ombord, för Österstjernans vidkommande dock bara ungefär hälften av detta antal.

Mycket snart blev dessa seglande små fartyg utkonkurrerade av ångbåtarna. En av de sista anteckningarna om paketer hittade Dahlström i ett brev skrivet just ombord på Österstjernen på väg från Lovisa till Åland. Gunnar Mårtensson har citerat brevet i sin monografi över överste Carl Magnus Möllersvärd, som daterade det *”Ombord på paketen Österstjernen den 20 juni 1839, omgiven av loppor, mygg och snusk.”*

Slupen var ett enmastat kustsegelfartyg liknande kuttern. Kajutbåtar förekom också, men det framgår inte klart på vilket sätt de skulle ha skiljt sig från exempelvis paketjakterna. Med tiden smälte de olika typernas konstruktion och användningsområde samman, vilket visas bl.a. av att en sump fick namnet ”Paqueten”. När postverket i Finland skulle omorganiseras 1811 föreslogs att postförbindelsen mellan Åbo och Stockholm skulle skötas av sex kronan tillhöriga paketbåtar med rum för passagerare, skriver Dahlström. Förslaget förföll dock.

Vid början av 1800-talet blev tendensen till ökad komfort för passagerarna allt påtagligare. Kajutan inreddes till ”sal”, och

Pillau intill Königsberg (dagens ryska Baltijsk respektive Kaliningrad) i dåvarande tyska Ostpreussen hade på 1930-talet flera båtförbindelser över Östersjön. Här är moderna ms "Tannenberg", byggd 1935, på väg till Helsingfors. Fartyget hade också plats för 100 personbilar.

Skeppsbron i Stockholm var den klassiska förtöjningsplatsen för Finlandsbåtarna. Någon gång i början av 1960-talet togs den här bilden av Helsingforsbåten ss "Aallotar". I dag går den reguljära trafiken i stället till Stadsgården (Viking Line och Birka Line) samt Värtan (Tallink Silja), medan Skeppsbron har kryssningstrafik till Mariehamn med ms "Birger Jarl", byggd 1953 och därmed den äldsta existerande Finlandsbåten i trafik.

kajuttaket förstärktes och tätades för att klara både regn och vågstänk men också tyngden av schäsar och andra vagnar som surrades ovanpå. De första bilfärjorna i modern mening hade därmed sett dagens ljus. 1821 annonserades trafik med en sump, *”som har eldrum och tvenne Sängar för Passagerare med eller utan smått fraktgods.”*

Ångmaskinerna kommer

Den första verkliga ångmaskinen konstruerades på 1770-talet av skotten James Watt, antecknar C. Abr. Bergström i boken Fartygsmaskiner, Stockholm 1921. I början var effekten svag. De första cylindriga maskinerna ersattes snart med compoundmaskiner med två cylindrar. Trippelmaskiner infördes under 1870-talet och tjugo år senare kom de stora kvadruppelmaskinerna, använda bl.a. i isbrytare. I Stockholm fick engelsmannen Samuel Owen 1808 privilegium att anlägga ett gjuteri och en maskinverkstad på Kungsholmen.

Amerikanen Finch anses vara den första som på 1780-talet lyckades driva ett fartyg med ångmaskin. Hans landsman Robert Fulton konstruerade under 1807 hjulångaren ”Clermont” för trafik på Hudson River. Den hade en ångmaskin på bara 20 hästkrafter av Watts konstruktion. I Europa sattes det första ångfartyget i trafik på floden Clyde i Storbritannien 1812. ”Savannah”, ett tremastat segelfartyg med ångmaskin, anses ha varit det första maskindrivna fartyget som korsade Atlanten, men hur stor del av resan som gjordes för segel är inte klart. Savannah fick 1959 en namne i världens första atomdrivna handelsfartyg. Den första Sa-

vannah avgick under 1819 från New York till Liverpool, men kunde bara lasta 350 ton, skriver Bergström

Till en början handlade det om svaga ångmaskiner på ibland bara några hästkrafter som installerades i konventionella träskrov. Ett eller två hjul svarade för propulsionen. I Amerika var akterhjulet en ofta förekommande konstruktion, medan vi på kontinenten och i Norden huvudsakligen använde sidohjul, vanligen vackert inbyggda i hjulhus. Maskinen hade ofta oscillerande, liggande, cylindrar, och hjulen som drev fartyget framåt skulle först efter Krimkriget (1855–56) få vika för propellern.

I dag finns ingen bevarad hjulångare i visningsdugligt skick i Finland. Vår enda autentiska hjulångare, ”Lahtis” är ett urblåst, rosthärjat skal vid en strand i närheten av Jyväskylä. Inte heller Sverige har någon äkta hjulångare kvar, medan man däremot i Norge kan njuta av ”Skibladner” på Mjøsa och i Danmark av ”Hjejlen” på Silkeborgsøen. Längre söderut kommer man till paradiset för vänner av hjulångare. I Dresden finns Die weisse Flotte med flera hjulångare med olika typer av framdrivningssystem. Tack vare den stagnation parenteser med Tyska demokratiska republiken innebar, har de bevarats, och några av dem är fortfarande sevärda.

Europas vackraste bestånd av restaureerade hjulångare från perioden 1895–1925 finns emellertid på Vierwaldstättersjön. Med Luzern som bas lägger fem majestetiska salongsångare med plats för cirka 1000 passagerare var sommartid dagligen ut på olika turer sjön. De här museala pjäserna älskas av schweizare och kännare, och manövreras med millimeterprecision enligt en strikt tidtabell.

På 1970-talet experimenterade Finnlines med kryssningar. Här är ett certifikat som visar att en ung passagerare vintern 1979 vederbörligen "döpts" när ms "Finnstar" (tidigare Finlandia) skar Kräftans vändkrets utanför Västafrikas kust.

I Finland var det hujångare som skapade den reguljära trafiken till sjöss. Redan i oktober 1821 fick både Åbo och Helsingfors uppleva ett första besök av ångbåtar. Då gjorde Samuel Owens "Stockholms-häxan" med konstruktörens egen son Sam som maskinist ombord en första tur över havet till Finland.

"Solide" kommer till Åbo

När det sedan gällde reguljär trafik fick Åbo sin trafikpremiär ett år före den nya huvudstaden Helsingfors. Sommaren 1836 gjorde den svenska hujångaren "Solide" sin första tur från Stockholm till Åbo, och sommaren 1837 sattes "Storfursten" av Åbo in i trafik mellan Stockholm, Helsingfors och Reval med anlöpande av Åbo.

Signaturen "Jungman på land" skildrade 1936 i skeppsbefälgets tidskrift Finlands Sjöfart 100-årsminnet av ångaren "Solides" ankomst till Åbo den 5 juni 1836 med 22 passagerare från Stockholm:

"Försommaren 1836 insatte handelshuset H. J. Oldenburg i Stockholm ångaren "Solide" på linjen Stockholm-Åbo. Hon blev nu under Sveriges flagga den verkliga banbrytaren på denna trade. Det var den 5 juni, som "Solide" under befäl av löjtnanten J. C. Silfversparre och med 22 passagerare ombord första gången anlände från Stockholm till Åbo och ångade upp längs Aura å förbi Åbohus' granitmurar. "Solide" var byggd i Nyköping av ek, mätte i längd 85 fot (nära 26 meter) och i bredd 28 fot (8,5 m). Ångaren låg sex fot (1,8 m) djup och drevs fram med 6 knops fart av en maskin om 45 hästkrafter. (Dimensionerna påminner om dagens traditionsfartyg ms J. L. Runeberg, byggd

1912, med den skillnaden att J.L. Runeberg är något längre och betydligt smälare och med en starkare maskin kan klara dryga 10 knop).

Fartyget hade en herrsalong med 10 platser, en damsalong med 8 platser, en för- eller matsalong med 6 platser, ävensom två familjhytter. "Solide" gjorde en tur i veckan med avgång från Stockholm fredag afton och ankomst till Åbo söndag morgon samt avgång från Åbo varje tisdag med ankomst till Stockholm på torsdagen. Måhända intresserar sig någon för biljettprisen. Dessa voro i herr- och damsalongen 15 riksdaler banco, i matsalen 10 riksdaler, på akterdäck 6 riksdaler 32 skilling och på fördäck 4 riksdaler. Hytterna kostade 50 riksdaler. Salongspassagerarne fingo dessutom betala 1 rdr 32 sk. per dag för tre mål, vartill hörde 'gott brännvin och svagdricka'. Även däckspassagerare kunde få mat mot 'lindrig betalning', men denna sin åstundan borde de i så fall giva tillkänna dagen före avresan."

Det var en mycket detaljerad skildring av "Solides" första besök i Åbo, och skribenten gav också detaljer om passagerarlistorna både på premiärturen och på returen till Stockholm. Den som vill veta mer om ångepokens begynnelse i Åbo kan ha behållning av Sven Anderssons skrift "De första ångbåtarna Åbo-Stockholm, Ett hundraårsminne" i form av ett särtryck ur Åbo Underrättelser 1936, utgiven av Sjöhistoriska museet vid Åbo Akademi 1936.

"Frisk luft i Helsingfors"

När August Schauman, som 1864 skulle bli Hufvudstadsbladets första chefredak-

Viking Line sköter kryssningstrafik mellan Stockholm och Mariehamn med svenskflaggade ms "Viking Cinderella" som tidigare gick i trafik på Helsingfors.

tör, i första delen av sin bok "Från sex årtionden i Finland" (Schildts, 1922) skildrade de första ångarnas besök i Helsingfors tog han mer fasta på atmosfär och stämning. Schauman började med ryska ss "Ischoras" ankomst i maj 1833 för att förbereda kejsarparets besök i Helsingfors senare under sommaren:

"Ångbåtsrörelsens begynnelse var en tilldragelse, som i många avseenden bildade epok i Helsingfors stads historia. Med ångbåtsförbindelserna öppnades för den uppväxande huvudstaden en ny tid, ett nytt liv. Det kom liksom frisk luft i dess lungor.

Man må också tänka sig de kommunikationsmedel, som stodo till buds därförinnan. Inom landet ingenting annat

än landvägarna och skjutshästarna. Till utlandet endast tillfälliga lägenheter med segelfartyg, på vilka tiden för framkomsten var omöjlig att närmare beräkna. Till Lübeck ansåg man sig i lyckligt fall kunna komma på tio, fjorton dagar; någon gång kunde resan gå snabbare, en annan gång kunde den räcka dubbelt så lång tid. Till Reval färdades man på små estländska farkoster eller andra mindre jakter, stundom kunde man på en sådan färd få sitta en hel vecka. Till Åbo kom en sjöresa aldrig i fråga.

Reste man till Sverige så begav man sig först landvägen till Åbo och sedan däriifrån på s.k. paketter, ett slags små jakter, enkom inrättade för passagerartrafik, över de åländska vattnen till Stockholm;

21 november 2005 fotograferade Niklas Tallqvist två av Silja Lines fartyg vid Olympiakajen i Helsingfors, ms "Silja Opera" närmast kameran framför ms "Silja Serenade".

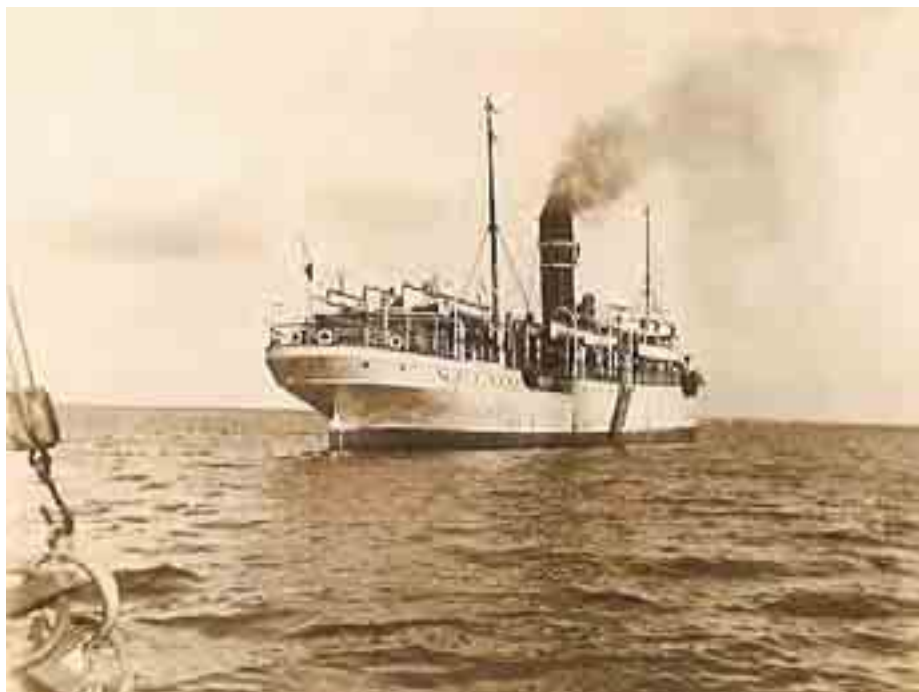
på en sådan resa måste man vara beredd att få använda ända till åtta, kanske fjorton dagars tid.

Första gången en ångbåt inlopp i Helsingfors' hamn var den 30 maj 1833, då generalguvernören furst Menschikoff på det kejsarliga ångfartyget 'Ischora' anlände hit, förebådande det besök, varmed kejsar Nikolai och hans gemål kejsarinnan Alexandra skulle hugna den finska huvudstaden. På samma ångfartyg anlände också kejsarparet den 10 påföljande juni. Man fick nu verkligen se ett ångfartyg röra sig – något som man så mycket hade hört och läst om, men som man dock ansett för nästan ett otroligt under, ett ångfartyg så praktfullt och grant, med en rad av stora gyllene fläktörnar längs

fartygets båda sidor från fören ända till aktern, och uppe på detta fartygs däck den mäktige kejsaren och hans gemål i hela sitt majestät nådigst hälsande på sina entusiastiskt hurrande undersåtar."

På Salutorget i Helsingfors kan man fortfarande se den obelisk, "Kejsarinnans sten", som restes till minne av besöket. Det var första gången Helsingfors fick besök av en kejsarinna, och stenen blev med "stor militärisk och annan högtidlighet avtäckt Nikolaidagen den 18 december 1835", skrev Schauman. Den kejsarliga dubbelörn som krönt obeliskens försvann i anslutning till den ryska revolutionen och Finlands självständighetsförklaring från sin plats, men återfanns långt senare i något lager, och sitter nu igen där den skall.

Stopp på Östersjön. FÅA:s ss "Polaris" på Slites redd 1911. Under fyra år före första världskriget stannade FÅA:s Hullbåtar från Hangö en gång i veckan vid Slite. Detta gav bl.a. Gotland en bra direktförbindelse med Köpenhamn.

"Lidit hade man under hela färden mera än njutit"

Något monument över det första ångfartygets ankomst till Helsingfors i reguljär trafik finns tyvärr inte. Kejsrerliga ångjakter besökte då och då staden, och det hände också att någon ångare i trafik på Riga gjorde en avstickare till Helsingfors. Men våren 1837 var det äntligen dags för reguljär ångbåtstrafik också på Finlands huvudstad.

Med ångbåtarnas ankomst fick pojkar i Helsingfors annat att se på än de exercerande ryska soldaterna på Kampen.

Att leka ångbåtskapten var populärt, och med improviserade ropare i handen vrå-lade pojkarna de fyra viktigaste ropen vid en ångbåts avgång: *"Alla passagerare ombord!, Alla främmande i land!, Landgången in! och Maskinen i gång!"*, skrev Schauman.

Finska Ångfartygsbolaget i Åbo (inte att förväxla med Finska Ångfartygs Aktiebolaget, FÅA, i Helsingfors) satte 1837 sina två nybyggen, ss "Furst Menschikoff" och ss "Storfursten" i trafik på linjerna från Stockholm till Åbo, Helsingfors, Reval och Kronstadt (S:t Petersburg). Fartygen beskrevs som ångskonertar, men hade ångmaskiner på 80–90 hästkrafter.

Också vid södra Östersjön kunde isen ibland bli besvärlig. Här bryter sig finländska "Oihonna", byggd 1898, in till Stettin 1922.

Biljetterna indelades i åtta prisklasser, och skild taxa fanns för medföljande vagnar och hundar. Så här fortsatte August Schauman:

”Storfursten’ anlände första gången till Helsingfors i medlet av maj (den 19) 1837. Jag glömmet ej den dagen. Hela staden strömmade till stranden för att möta och se den efterlängttade båten, som var byggd i London. Huru den begäpades, huru den beundrades, vilken stolthet och vilka förväntningar den väckte! Kaptenen – en sträv sjömansbuss av den gamla sorten, vid namn Palén – där uppe på hjulhusen och kommandobryggan med sin mässingsropare i handen, två engelska maskinister i vita skinntygskläder, det märkvärdigt konstiga maskineriet, de eleganta salongerna – allt, allt var nytt och underbart.

Lustfärder arrangerades att börja med

till närliggande skärgårdstrakter, och sedan, den ena gången efter den andra, till Reval. Dessa revalska lustfärder hade alltid att räkna på deltagare så många fartyget kunde inrymma. På en sådan fick också jag, jämte vår övriga familj, vara med. Man avreste från Helsingfors på morgonen, hade en vidpass sju (!) timmars resa under frisk sjögång och svår sjösjuka, rusade därpå halvyr hela eftermiddagen omkring för att se allt vad Reval hade märkvärdigt; kyrkorna, Narvafältherren hertig de Croy’s förstenade lik, domen, Katharinenthal (Kadriorg) o.s.v. och var sedan färdig att tidigt följande morgon under ny sjögång och ny sjösjuka anträda återfärden till Helsingfors, dit man också lyckligen framkom. Lidit hade man under hela färden mera än njutit, men man hade dock sett Reval och framför allt – man hade gjort en ångbåtsresa, och man var segersäll och nöjd”.

De ursprungliga planerna var att "Furst Menschikoff" endast skulle gå ruten Stockholm-Åbo medan "Storfursten" skulle sköta långlinjen till S:t Petersburg. Redan från 1838 sattes emellertid båda fartygen in i trafiken till S:t Petersburg. Där gick de troget fram till 1855, när Krimkriget för ett par år störde trafiken på våra vatten.

Katastrofbrand ombord gav skillingtryck

När väl de brittiska och franska flottorna dragit sig tillbaka från Östersjön återgick livet till det normala, nu med den skillnaden att propellern blev vanlig och hjulhusen försvann. En tid levde hjulångarna ännu kvar, och en katastrof i augusti 1874 drabbade just en av de sista hjulångarna.

Hjulångaren "Österbotten" hade byggts strax efter Krimkriget, 1857, för Österbottniska Ångfartygs-Bolaget, stiftat av greve Berg. Hemorten var Björneborg, och hon var byggd för trafik mellan de nordfinska kuststäderna och S:t Petersburg. På en resa 20.8.1974 utanför Räfsö tände sjömannen Joel Söderlund en cigarett på fördäck och kastade den brinnande tändstickan i en bal med drev. På ett ögonblick flammade en förhärjande eldsvåda upp. Katastrofen var ett faktum, och gav senare upphov till ett av de relativt få skillingtryck som tillägnats olyckor med finländska fartyg.

"En unger sjöman såg man tända på däckets sig en papyross samt kasta elden, den välkända, just på en packe drev av tross.

Här spred sig genast ödets fackla i ljusan låga mycket klart

Den arme mannen därför vackla och ville hämnas eldens fart."

Hjulångaren ankrade, men försök att släcka elden misslyckades. Det blev omöjligt att ta sig från för till akter, och passagerare som höll på att äta middag i salongen blev instängda. Aderton personer omkom i branden, och fartyget blev ett utbränt vrak, som emellertid reparerades och insattes på nytt i trafik, nu under namnet Kumo.

Andra sådana skillingtryck har tillägnats kollisionen mellan "Ajax" och "Runeberg" på Kronbergsfjärden i Helsingfors i augusti 1892 och ss "Westkustens" undergång utanför Vasa i oktober 1913.

Propellern i förening med så småningom allt starkare ångmaskiner gjorde att ångbåtarna blev både bekvämare och mer pålitliga som kommunikationsmedel. Men till en början begränsades trafiken till den isfria tiden av året. Finländska fartyg fick konkurrens av brittiska och danska ångare, som kastade begärliga blickar på bl.a. smörexporten från Finland. Smöret skeppades till Hull, och gick vidare därifrån till smörmarknaden i Manchester, där finländskt smör var en uppskattad produkt. Men också den tilltagande emigrationen från både Finland och andra delar av hela det ryska riket bäddade för ökande trafik. Ett bolag som grundades med både smör och emigranttrafiken för ögonen var Finska Ångfartygs Aktiebolaget (FÅA) i Helsingfors, grundat 1884 och senare Finlands största rederi.

Ångare för fulla segel

I boken "I kamp med Östersjöns isar" (Schildts, 1947) skriver Henrik Ramsay, FÅA:s vd under många år, bl.a.:

*Lotskuttern från Gråhara utanför Helsingfors fångad i isen av Niklas Tallqvist 2003.
Regelbunden trafik året om på Finland förutsätter isförstärkta fartyg, bra farleder och modern
säkerhetsteknik men också lotsarnas insats dygnet runt i alla förhållanden.*

Ångdrivna isbrytare från 1900-talets början, från vänster isbrytaren "Tarmo" och kollegan "Jääkarhu". Den förstnämnda är i dag museifartyg i Kotka, medan Jääkarhu försvann som krigsskadestånd i Sovjetunionen.

"Emigranterna, som tidigare sökt sig fram över Sverige, färdades nu (från Hangö) till Hull samt tvärs över England till Liverpool, där de engelska bolagens atlantångare bidade. Resorna skedde under förhållanden, främmande för vår tids uppfattning om utrymme och bekvämlighet. Kojplatserna var anordnade i tre lag över varandra, trängseln i de stora sovrummen gjorde sig förnimbar inte minst vid sjögång, och båtarna var små för de hundratals emigranter, som medföljde. Men mödorna och vinterresans besvärigheter avskräckte inte de många vilkas håg stod till Amerika. Färden över Hangö och Hull föredrogs allt mer framför andra vägar.

'Urania' och 'Astraea' motsvarade de högsta krav, som man 1890 kunde ställa på en linjeångare, men mångt och mycket tedde sig dock helt annorlunda än vad man i våra dagar är van vid. Hytterna i I klass var förlagda runt matsalongen, där kaptenen vid måltiderna patriarkaliskt presiderade för hela det honom anförtrodda sällskapet på ett par och tjugopersoner. Rökrummet var anspråkslöst tilltaget. Verandakaféer, barer och promenaddäck hade ingen drömt om. Livet ombord förflöt enkelt och familjärt inom ett inskränkt utrymme.

Min första resa över Östersjön gjorde jag 1897 med 'Urania'. Jag minns hur vinscharna svingade in smördrittel efter

smördrittelt i bågglampornas underbara och för mig nya sken, huru emigranterna strömmade ombord med grant målade reskistor och väggkostkorgar, de yngsta med alla de brokiga biljetterna till Minnesota eller Oregon stadigt fastsydda ut- anpå kläderna, samt huru 'Nidaros' (den danska konkurrenten DFDS' båt) hann kila ut från Hangö fyra timmar tidigare, vållande för den tävlande 'Urania' ökad fart och spänning under färden tills vi hunnit om henne. I frisk läringsvind ute på Östersjön hissade kapten Rosqvist segel på båda masterna samt stagflock för att stötta skutan och driva hastigheten än högre. Sådant har jag aldrig senare fått bevittna på en ångare och jag är glad över att kunna minnas detta vittnesbörd om att skeppare och skutor trots maskinernas pålitliga dunk då ännu bar på traditioner från segelfartygens dagar."

På Ålands hav experimenterade man med vintertrafik. "Postiljonen" hette den svenska postångaren som fick rollen som pionjär, och senare följde bl.a. "Sofia". Mellan Hangö och Stockholm visade legendariska ss "Express" framfötterna. Men fast hon i mycket var en framgångsrik vinterångare, hände det också att hon fastnade i isens grepp och blev drivande i dagar och veckor. Först när Ångfartygs Aktiebolaget Bore i Åbo bildades 1897 skapades förutsättningarna för en reguljär passagerartrafik på Åbo året runt. Samtidigt genomförde FÅA ett omfattande nybyggnadsprogram, som gav bolaget nya, isgående ångare för Östersjö- och Nordsjötrafik. I Vasa arbetade Wasa-Nordsjö Ångbåts Ab för regelbunden trafik året om på hamnar i England och vid Östersjön. Finland höll på att brytas ur vinterisoleringsen.

Inga inställda vinterturer 1901–1914

Parallellt med att handelsflottan nu förnyades byggdes isbrytare för Östersjön och kustlederna fick nya, starkare fyrar. Ramsay:

"Det blev livligt på vinterlinjerna från Hangö när de nybyggda båtarna en efter en sattes in i trafiken; 'det låg,' skrev (redaktör Axel) Söderlund på vårvintern 1899, 'en så att säga amerikansk fläkt över staden'. Vid den långa piren lastade än 'Arcturus', än 'Polaris' smördrittelt i en takt, som syntes svindlande snabb. 'Urania' och 'Astraea' kompletterade Englandstjänsten med ytterligare en 'smörtur' i veckan. 'Wellamo' och 'Oihonna' pendlade raskt och punktligt mellan Hangö och Stockholm på havsvägen via Sandhamn. 'Virgo' började vinterförbindelsen på Stettin, och förutom dessa FÅA-fartyg gick 'Baltic' och 'Aegir' (tillhöriga Gustav Pauligs Helsingfors Ångfartygs Aktiebolag, som senare fusionerades med FÅA) träget sina veckoturer till Lübeck."

- - -

"Det anmärkningsvärda med denna trafik var att den gick fullkomligt regelbundet sommar och vinter. Båtarna avgick och anlände till sina respektive ändstationer enligt turlistan även vintertid oaktat svåra isar i Finska viken, Östersjön samt i Öresund. Det hände några vintrar att hela Östersjön, Öresund och Kattegatt voro isbelagda, men det oaktat fullföljdes turerna någorlunda regelbundet. Under en så lång tid som 1901–1914 inställdes aldrig en tur."

FÅA:s ss "Ariadne" var under första världskriget lasarettsfartyg i Helsingfors och skötte under andra världskriget bl.a. sjuk- och barntransporter på Östersjön. Här har hon målats i krigstida kamuflagedräkt av sjökapt. Holger Hermansson i Helsingfors.

Samarbete kring Sverigetrafik

Efter första världskriget stabiliserades linjetrafiken på Finland. Bore och FÅA, som tidigare under olika skeden konkurrerat med varandra, samarbetade sedan 1918 tillsammans med ett tredje rederi, Stockholms Rederi AB Svea, i trafiken på Åbo. Redan från 1912 hade trafiken på denna linje med anlöpning av Degerby eller Mariehamn och vid behov också med stopp på andra ställen i skärgården blivit daglig. Från 1928 gällde de tre rederiernas samarbete också Helsingforslinjen, som med åren fick allt tätare frekvens. FÅA, Bore och Svea började i Sverigetrafik använda beteckningen "De samseglande". Ur detta samarbete föddes 1957 i Åbo Ab

Siljarederiet, som senare blev Oy Silja Line Ab och i dag med estniska ägare går under namnet Tallink Silja.

Under 1920-talet skötte De samseglande gemensamt trafiken på Stockholm. Men FÅA, Bore och Svea hade dessutom i egen regi passagerartrafik dels längs svenska kusten med anlöpning av Vasa (Svea), dels till Reval, Stettin, Antwerpen och Hull med direktbåtar från Helsingfors eller Åbo (FÅA) samt dessutom på linjen Åbo–Lybeck (Bore). Den ryska revolutionen hade gjort slut på den tidigare viktiga trafiken på S:t Petersburg med finländska fartyg. I stället fick Reval (Tallinn) ökad betydelse, och båttrafiken från Helsingfors till Hogland blomade upp sommartid med två konkurrerande rederier. I stället ökade Stettins betydelse

som en port till kontinenten.

Fram till andra världskriget skedde inga större förändringar i Sverigetraffiken. Där- emot fick smör- och passagerarlinjen via Köpenhamn till Hull successivt nybyggt tonnage, samtidigt som FÅA satsade tydligt på att marknadsföra Finland som turistmål för utlänningar. Finland var "Off the beaten track", och speciellt för tyskar gjordes reklam för kanotturer i Finland eller besök vid Imatra fors.

Nu kom också andra aktörer utom de finländska och svenska rederierna in i bilden. I trafiken på Reval samarbetade FÅA med det estniska rederiet G. Sergo & Ko. (ss "Aegna"), och från tyska Ostpreussen kom helt nya linjer. Det var "Seedienst Ostpreussen", bildat av tre stora tyska rederier, som öppnade trafik från Pillau (dagens Baltijsk) intill Königsberg (Kaliningrad) över Zoppot (Sopot i Polen) till Helsingfors.

Från Königsberg fanns anslutning med båt till Memel, dagens Klaipeda i Litauen. Här rörde det sig samtidigt om en trafikrevolution: stora och snabba ms Tannenberg, byggd 1935, kunde utöver cirka 2 000 passagerare också ta 100 personbilar ombord. Det är emellertid oklart om bildäcket någonsin utnyttjades i trafiken på Helsingfors.

Sommartid fanns en möjlighet att från Helsingfors ta ss "Wasa" till Arensburg (dagens Kuressaare) på Ösel (Saaremaa) eller de fina sandstränderna i Pernau (Pärnu). Därifrån fortsatte ångaren till Riga. Det här var en idyllisk trafik med fartyg av samma typ som under 1900-talets början förbundit alla Finlands kuststäder. För att kunna se hur en liten passagerarbåt såg ut under 1920-talet får man resa ända till Göteborg. Där ligger välrestaurerade ss "Marieholm" som restaurangfartyg. Detta

flytande museum representerar samtidigt Svenska Amerika Linjens flotta av små ångare, som knöt samma olika Östersjöhamnar, bland dem Helsingfors, med bodelagets Atlantbåtar i Göteborg.

Under 1920-talet började också utländska kryssningsfartyg sommartid besöka Helsingfors, där de ofta blev liggande på redan utanför Sveaborg, eftersom Helsingfors då ännu inte hunnit bygga de kajer, som i dag gör det möjligt att ta emot verkligt stora kryssningsfartyg.

Farväl till Stettin och Hull

Under andra världskriget indrogs de flesta passagerarfartygen på Finland medan linjerna Åbo-Stockholm och Helsingfors-Reval vissa tider hade begränsad trafik. Passagerarfartygen låg upplagda eller användes för sjuk- och barntransporter. "Arcturus" bombskadades i Åbo och anfölls en gång på Skärgårdshavet med flygtorped, som dock missade. "Nordstjärnan" rekvirerades efter fredsslutet för den allierade kontrollkommissionens behov i Helsingfors. Inga finländska passagerarfartyg sänktes under kriget, däremot bl.a. svenska ss "Hansa" och estniska ss "Kassari".

När kriget på kontinenten sommaren 1945 var över saknades förutsättningar för fortsatt trafik på Stettin (i dag Szczecin), som varit den bekväma vägen till Berlin för tusentals finländare. På samma sätt försvann Reval och Hull från turlistorna. 105 finländska fartyg måste överlämnas som krigsskadestånd till Sovjetunionen, representerande cirka 14 miljoner gulddollar. Bland dem fanns många skärgårds- och lastbåtar, men också Bores passagerarångare "Bore II" från 1938 och FÅA:s

likaså nya ångare ”Aallotar”, byggd 1937. I stället inköptes delvis gammalt tonnage, och namnet ”Bore II” övertogs av en dansk ångare, byggd redan 1906.

Köpenhamn behöll också efter andra världskriget sin position som en ”port till Europa” för finländare, och en passagerarlinje genom Kielkanalen till Antwerpen blev en viktig led till centrala Europa. I Holtenau vid Kielkanalen kunde man stiga av eller på båten. Under 1940-talets slut fick Finland också uppleva embryot till en kryssningstrafik på Östersjön. Det var Bore som med de gamla ångarna ”Nordstjernen” och ”Kastelholm” inledde kryssningar till Stockholm, Gotland och Bornholm. Senare byggdes trafiken ut till att omfatta även Tallinn, som Reval nu kallades, och Leningrad, som efter Sovjetunionens fall 1991 skulle återta sitt gamla namn S:t Petersburg. När rederierna lyckades förhandla fram visumfria kryssningar till hamnar i det dåvarande Sovjetunionen ökade intresset markant. Större fartyg sattes in på kryssningarna tills en missriktad rysk avgiftspolitik gjorde trafiken olönsam.

Sedan 1940-talets början hade Estland varit avskärmat. Med den sovjetiska ockupationen hösten 1944 gick ridån ner för gott för båttrafiken till broderlandet, beläget med dagens mått på bara ett par timmars avstånd sjövägen. Först i juli 1965 öppnades linjetrafik mellan Helsingfors och Tallinn igen. Från finländsk sida var FÅA:s ss ”Wellamo” första båt på linjen, där trafiken opererades i samarbete med sovjetiska ms ”Tallinn”. Den första säsongen avslutades redan i oktober, då nästan 14 000 resenärer hade utnyttjat linjen. Priserna var höga i jämförelse med trafiken på Sverige, visum krävdes och formaliteterna var många samtidigt som

möjligheten att resa utanför Tallinn var obefintliga. Som jämförelse kan sägas att trafiksiffrorna på Helsingfors–Tallinn numera räknas i miljoner, och att det sommaren 2008 fanns cirka 30 dagliga båtturer mellan de båda städerna.

Olympiabåtar förebådade bildäck

Till de olympiska spelen i Helsingfors sommaren 1952 levererades det första efterkrigstida finländska nybygget för passagerartrafiken, FÅA:s ss Aallotar. Fartyget följdes senare under hösten av system ”Bore III” och året därpå av den tredje enheten i serien, Sveabolagets ss ”Birger Jarl”. Som typbeteckningen ”ss” antyder var alla tre ångfartyg. Redarna var konservativa, och ansåg att endast en ångmaskin kunde garantera passagerarna en ostörd sömn. På den tiden fanns inga nattklubbar, och röksalongen stängde normalt senast vid 23-tiden. Av de tre olympiabåtarna finns i dag fortfarande en kvar i trafik, ”Birger Jarl”. Moderniserad med dieseldrift går hon under sitt gamla namn och svensk flagg som kryssningsbåt mellan Stockholm och Mariefhamn.

När den nordiska passfriheten infördes 1954 var scenen klar för ökad trafik, nu också med tanke på bilister. Siljarederiet grundades 1957 med två gamla ångbåtar, en för passagerare och några bilar, och den andra för last. Först 1961 kunde rederiet sätta in ms Skandia, den första i Finland byggda bilfärjan, i trafik.

Då hade redan Rederi Ab Wasa-Umeå i december 1958 öppnat trafik mellan Vasa och Holmsund med en ombyggd ångare, där bilar kunde köras ombord. Under våren 1959 inledde ss Viking trafik mellan Korpo och Kapellskär. Detta var första

Många av Östersjöns passagerarfartyg drabbades av händelserna under andra världskriget. Här har estniska "Kassari", tidigare finländska "Ebba Munck", sänkts av en sovjetisk ubåt och folket går i livbåtarna. Målningen finns i Estlands sjöfartsmuseum.

gången en egentlig bilfärja sattes i trafik på Finland. "Viking" kom samtidigt att ge sitt namn till dagens Viking Line, som i dag klart dominerar trafiken på Åland och Sverige. Med snabbgående nybygget "XPRS" (2008) har Viking Line också blivit en stark aktör i trafiken mellan Helsingfors och Tallinn.

Sirena föregångare till dagens snabbåtar

Ett intressant men i dag närapå bortglömt kapitel utgör bärplansbåten "Sirena" byggd för FÅA: s räkning på Sicilien 1960 och insatt i trafik mellan Mariehamn och Stockholm. Hon var eventuellt ursprungligen tänkt för trafik över Kvarken, men sattes i sommartrafik på Mariehamn och gick vintertid mellan Malmö och Köpenhamn.

"Sirena" som var på 127 bruttoregister-ton kunde med två Daimler-Benz-motorer komma upp i 36 knops fart, vilket gav en överfartstid på bara två och en halv timme. Ombord fanns plats för 95 passagerare i flygplansstolar och utan större möjlighet att röra på sig. "Sirena" var ett experiment långt innan de snabbåtar vi i dag vant oss att se i trafiken på Tallinn blev aktuella. Hon drabbades av en del barnsjukdomar, och hade dessutom otur med drivande stockar, som skadade propellrarna. "Sirena" såldes tillbaka till Sicilien 1967.

"Sirena" gav startskottet till modern trafik på Stockholm och Mariehamn. Några år senare började olika kryssningsarrangemang till Mariehamn marknadsföras i Sverige. I dag är Åland en betydande kryssningsdestination, som förutom av de reguljära fartygen på Åbo- och Eckerö-

Snabba "Sirena" klarade 36 knop men arbetade endast under sex somrar mellan Stockholm och Mariehamn.

linjerna dagligen anlöps av två svenska och ett åländskt kryssningsfartyg. Olika snabbåtar har testats, men trafiken mellan Mariehamn och Stockholm varken behöver eller kan utnyttja höga fartresurser.

Även om Sverigetrafiken av naturliga skäl länge efter kriget dominerade intresset i Finland hände det mycket också på Östersjölinjerna. FÅA tog 1967 leverans av eleganta ms "Finlandia", som kallades världens största bilbärande passagerarfartyg. Hon gick på den nya linjen Helsingfors–Köpenhamn–Travemünde, där hon ersatte tre av bolagets gamla ångbåtar. Under senare ägare har hon kryssat på snart sagt alla världens hav. "Finlandia" var ett vackert, linjerent fartyg, och hade länge klassindelning ombord, uppskattat

av några få, men troligen en ekonomisk hämsko för bolaget.

Redan långt före leveransen av "Finlandia" blev emellertid Oy Finnlines Ltd. pionjär i färjetrafiken på Östersjön. Sommaren 1962 satte bolaget i konkurrens med FÅA in nybyggda bilfärjan ms "Hansa Express" mellan Hangö och Travemünde. Ett år senare förlängdes fartyget samtidigt som namnet ändrades till "Finndana" och den finländska avgångshamnen flyttades till Helsingfors.

Därpå beställde bolaget två snabbgående bilfärjor för trafiken från Helsingfors via omväxlande Gotland och Nynäshamn till Travemünde. Den ena av dem brandskadades på byggvarvet i Helsingfors, vilket försenade leveransen. Från 1966

gick emellertid båda nybyggena ”Finnhansa” och ”Finnpartner” i reguljär trafik på Tyskland. Här hade man från början slopat klassindelningen, och marknadsföringen siktade in sig på breda segment i både Finland och Tyskland.

Våren 1977 tog Finnlines leverans av GTS ”Finnjet” från Wärtsilä-Koncernens varv i Helsingfors, ursprungligen känt som Sandvikens skeppsdocka och senare en del av den norska Aker-koncernen. Förkortningen GTS står för gasturbin-drift, och ”Finnjet” var milt sagt något av ett under när hon kunde prestera en fart på över 30 knop. Den höga farten blev emellertid snabbt en ekonomisk kvarnsten, och nya dieselmotorer installerades för långsammare drift när turlistan det medgav. ”Finnjet” hade plats för 1 500 passagerare, och 1986 byggdes 29 lyxhytter i en elegant och separat ny hyttklass kallad ”Commodore” med eget soldäck, bar och bastu. Trots detta såldes fartyget ett år senare till FÅA, som året därpå överförde ”Finnjet” till Silja Lines trafik. Fartyget hann fira sitt 25-årsjubileum i trafik, och samlade under en lång följd av år trogna vänner både i Finland och i Tyskland. När Tallink Grupp övertog skuldtyngda Silja Line 2006 behöll den tidigare ägaren Sea Containers ”Finnjet”, som slutligen, alla räddningsförsök till trots, såldes till skrot 2008.

”Hansaleden” motorväg till kontinenten

Erfarenheterna från den första generationen Östersjöfärjor utnyttjade Finnlines när nya roro-färjor i första hand avsedda för godstrafiken mellan Lybeck och Finland byggdes på 1980-talet. När det tyska rederiet Poseidon Schiffahrt GmbH in-

förlivades med Finnlines kunde bolaget bygga upp en modern flotta av s.k. kombifartyg avsedda för både last- och passagerartrafik.

Det framgångsrika konceptet byggde på en turlista uppbyggd på lastens villkor. Färjorna skulle vara tillräckligt snabba för att klara sträckan Helsingfors–Lybeck (cirka 620 nautiska mil) på knappt halvtannat dygn. Ankomst- och avgångstiderna i Lybeck förlades till kvällen och morgonstunden. Därmed hann långradare från Nederländerna och Frankrike med last av exempelvis frukt och grönsaker fram i tid till båten samma dag. På motsvarande sätt kom chaufförer från Finland fram till Lybeck i lagom tid för en natts vila innan resan fortsatte i Tyskland. I Helsingfors bibehölls avgångstiderna kvällar med ankomst tidigt på morgonen. Linjen kallades tidigt ”Hansaleden”.

Finnlines flotta består dels av några äldre s.k. kryssningsfärjor med en passagerarkapacitet på bara cirka 100 passagerare var och dels av nybyggda enheter med plats för cirka 450 passagerare. Trafiken mellan Helsingfors och Travemünde är daglig året runt, och vissa dagar förekommer dubbla turer. Linjen har utvecklats till den stora leden för last och passagerare med egna personbilar på väg till och från kontinenten. En viss konkurrens erbjuder Tallinks trafik med de ursprungligen grekiska Superfastfärjorna mellan Rostock och Helsingfors, men kapaciteten på denna linje trappades under 2008 ned.

Under 2000-talet har Finnlines utvecklats till en betydande färjeoperatör på Östersjön med engagemang genom dotterbolag också i trafiken från Lybeck till södra Sverige samt mellan Kapellskär utanför Stockholm till Nådendal.

Finnlines utvecklade också tidigt en

populär kryssningstrafik, till början på Svarta havet och Medelhavet och senare på Atlanten utmed Västafrikas kust. "Finlandia" övertogs av FÅA och kryssade för Finnlines under det nya namnet "Finnstar". Ett annat omtyckt kryssningsfartyg var "Bore Star" som hyrdes in under ett par vintrar på 1970-talet, men det var svårt att få lönsamhet i trafiken.

Tågfärjor ingen succé

Redan under 1920-talet hade tågfärjor i trafik mellan Finland och Sverige diskuterats, men planerna förverkligades inte då. Skillnaden i spårvidd mellan de båda länderna var säkert då en avskräckande faktor. När tekniken med omaxling av järnvägsvagnarnas boggier utvecklats öppnade Statsjärnvägarna i Finland samt Statens Järnvägar i Sverige på 1960-talet trafik med tågfärjor mellan Stockholm/Värtan och Nådendal. Efter några år med växlande framgång övergavs linjen, och i stället öppnade Railship trafik med tågfärjor från först Hangö och senare Åbo till Travemünde. Inte heller detta företag blev den succé man väntat, och i inga fall transporterades vagnar med passagerare.

Sea Wind Line skötte från 1989 trafik med kombinerade tåg- och bilfärjor från Åbo till Stockholm/Värtan. En omaxlingsstation i Åbo hamn skötte bytet av boggier. Sea Wind Lines färjor innebar ett populärt lågprisalternativ kanske främst för finländska familjer på väg med egen bil till Sverige. Färjorna stoltserade med Östersjöns mjukaste madrasser, och det poängterades i reklamen att man endast serverade husmanskost och varken hade nattklubb eller diskotek. Under 2003 gjorde bolaget ett försök med tågfärjetra-

fik mellan Helsingfors och Tallinn. Från 2008 har Tallinkägda SeaWind Line inte längre någon persontrafik.

Helsingfors får trafik året om

En väsentlig revolution innebar Silja Lignes beslut att bygga nya stora bilfärjor för trafik året om mellan Helsingfors och Stockholm. Under ångbåtarnas tid hade trafiken på Helsingfors vanligen lagts ned kring trettondagen, för att återupptas först till påsk eller när isarna gått.

Nu var ångmaskinerna och den ostörda nattsömnen för länge sedan glömda. Nya ms Aallotar, som levererades från ett varv i franska Nantes i februari 1972, fick en dieselmotor på 16 000 hästkrafter (11 769 kW) som gav en fart av 21 knop. Maskineriet var rentav starkare än på någon av Finlands isbrytare då. Ombord fanns plats för 1 000 passagerare, av vilka 439 hade bäddplats i 157 hytter. Alla klassgränser hade slopats, och i stället differentierades biljettpiserna utgående från hyttkomforten. För nattpigga passagerare fanns nattklubb, och "Aallotar" hade som första passagerarfartyg i Finland fenstabilisatorer.

Och kanske bäst av allt: avgångstiderna från både Stockholm och Helsingfors senarelades. Tidigare hade båtarna på linjen avgått strax efter lunch, nu blev det avgång klockan 18, bekvämt efter en normal arbetsdag. Framme var man vid 9-tiden på morgonen, lika bekvämt inför en ny dag antingen på arbete eller som turist.

Nu var isen bruten på allvar. Redan efter bara några år blev "Aallotar" för liten. Hon ersattes av större kryssningsfartyg, som byttes ut i snabb takt tills dagens "Silja Symphony" och "Silja Serenade"

levererades i början av 1990-talet.

Viking Line, som tidigare koncentrerat sin trafik till Åland och Åbo, gjorde 1974 entré också på Helsingforslinjen i hård konkurrens med Silja Line. Viking Line följde ett försiktigare nybyggnadsprogram, men skapade med nybyggena ms "Mariella" och "Olympia" 1985 konceptet för lyckade Helsingforsbåtar, som sedan dess kontinuerligt ökat i popularitet. Under perioden 2007–2008 tog bolaget marknadsandelar av huvudkonkurrenten Tallink Silja. Ett finländskt bolag som Viking Line blir kanske på just den linjen ett attraktivt val, som konkurrenter i utomnordisk ägo har svårt att matcha. I trafiken på Helsingfors–Tallinn har Viking Line däremot en svår konkurrent i Tallink, som med både egna snabbåtar och mer kryssningsbetonade konventionella fartyg dominerar trafiken där.

Hur framtidens fartyg skall se ut är något man kan låta fantasin fritt spela kring. Utvecklingen sedan fisksumparna och postroteböndernas tid har varit enorm under en trots allt historiskt sätt relativt kort tid. När nya fartyg för trafik året om på Helsingfors–Stockholm mot slutet av 1960-talet planerades, var skeptikerna många. I dag är det nästan omöjligt att

föreställa sig en sjötrafik som på grund av ishinder skulle läggas ned för vintern. Medan de första hjulångarna behövde sju timmar av elände och sjösjuka för resan från Helsingfors till Tallinn, tänker många passagerare kanske inte ens på att de är på havet under de 90–120 minuter resan kan ta i dag.

De långa linjerna över Nordsjön är ett minne blott, liksom den trivsamma trafiken till Köpenhamn. Borta är också kusttrafiken från Torneå till S:t Petersburg över många kuststäder. Men motorleden över Östersjön till Lybeck knyter Finland till kontinenten. Förbindelserna från Finland till den gamla "rikshuvudstaden" Stockholm är fortfarande naturliga och starka. Resan över Finska viken till Tallinn och kanske den vägen vidare genom Baltikum är inte längre något problem. Endast i norr krånglar sjöförbindelserna. Den naturliga sjöleden över Vasa–Umeå saknar synbarligen – utan skattefri försäljning – nödvändig ekonomisk bärkraft. En tunnel här blir kanske den framtida lösningen.

Bilder ur TMS (Thure Malmbergs sjöfartsarkiv) där ej annat anges.

Kostern Southern Cross

Min första egna riktiga båt

I 1930-talets fredliga och behagliga värld var jag en tonårig skolpojke utan föräldrar, som logerade hos en farbror i en villa på Brändö i Helsingfors. Jag var intresserad av båtar med segel, och önskade mig en egen båt – vilket jag hade råd till med ärvda pengar. Vingbåten – den svenska ”stjärnbåten”, en tvåmans pojkbåt, hade varit den rätta, men jag drömde om en långfärdsbåt, ett litet skepp.

Bakgrunden var utgångssituationen med en mor med sjöskräck som förbjöd alla slags båtar, och speciellt båtar med segel. Hon var nu död och borta och min förmyndare uppfattade en båt såsom uppfostrande och karaktärsdanande element. Jag instruerades att söka upp en äldre båt till vettigt pris i Helsingfors, vilket jag omedelbart gjorde. Jag snokade på båtvarven, som jag kände, och fann inte mycket. Det rätta hade varit att beställa en vingbåt, men det gick inte så.

På Blekholmen, Nyländska Jaktklubbens (NJK) klubbhamn, påträffade jag på varvsområdet liggande otäckt och under bar himmel en kosterbåt med klyvarbom och stort träroder på aktern. Båten föreföll

övergiven och oskött, och gav intryck av allmän vanvård; det luktade unket under däck, och speciellt under durkarna som jag lärt mig att lyfta på. Där såg det inte bra ut. Riggen låg på annan plats och kunde inte synas; seglen fanns i förvar hoprullade, inte i säckar som brukligt. Det var tydligt att båten inte intresserade ägaren, och att priset var måttligt. Det var mycket med inventarier och utrustning; t.ex. ankarkättingen var svårt förrostad.

Mångårig kund hos varvet

Min förmyndare nappade på uppslaget och köpte båten av den tyske apotekaren René Bauer. Båten levererades sjösatt och påriggad några veckor senare med bogser till Silversundet, mellan Brändö och Blåbärslandet. Jag blev nu mångårig kund hos Wickmans på varvet, där jag tidigare sprungit såsom sonen Rainers kamrat från Brändöskolan. En boj behövdes på eget vatten på Brändösidan, och varvet åtog sig att tillverka en dåtida boj av en trätunna med smide, kätting och sten. Bojen blev båtens hemstation under fyra

säsonger, och utbyttes mot ett modernare flöte under efterkrigstiden.

Den av Blekholmsvarvet bogserade båten var påriggad och såg stor och gammalmodig ut med sin gaffelrigg: masten var kort. Hur mycket högre riggen blev med gaffeln förstod jag inte då. Bommen stack ut över rodret och såg farlig ut. Klyvarbommen, bogsprötet, tilltalade, med gajar och vattenstag, såsom lånade från ett riktigt fartyg. Alla rep i riggen såg slitna ut, medan gaffelns två fall var mycket långa och besvärligt hårda – tjärat gods.

Riggens detaljer kände jag väl från böcker: funktion, namn och byggnad. Focken gick på bom som skotades från sittbrunnen. Klyvarskoten hade fina träblock, men var nedslitna. På masten fanns några extra fall med oklar uppgift. Seglen låg vikta och rullade under däck med sina litslinor, vilka såg skräpiga ut. Storskotet såg däremot prydligt ut och var sjömansmässigt ”uppcoilat”. Så skulle det se ut på en båt.

Övning vid rodret

Jag hade aldrig seglat – absolut förbjuden av en sjöskrämd moder – och måste ta undervisning i första hand av min farbror, som godkänt förslaget om båt, och som seglat i yngre år med den åländske redarsonen Kurre Matsson, en kappsegelare. Det var sommar och han gav sig tid i trädgårdsarbetet att segla den tunga gammalmodiga båten med brorsonen några timmar på Kronbergsfjärden, där tillräcklig plats fanns. Det blev kryssande och länsande av och an, men inte hithörande teori, som jag fick inhämta ur böcker. På egen hand. Båten var med sin gaffelrigg tungseglad och speciellt storseglet var besvärligt att hantera, av grov duk, tung att

vika. Förseglen klarade jag väl med mina tonåringskrafter, och kunde sträcka klyvaren plan i måttlig vind. – Jag satt snart till rors, uppe i lovart, och lärde att av rodret känna båtens vilja. Att lära sig segla bidevind, hårt inskotad med alla krafter, var ett speciellt kapitel som krävde tid och erfarenhet från många år i framtiden. Det var tydligt att riggen och seglen var mindre lyckade och kunde moderniseras. Seglen var gamla och hade tjänat länge. Storbommen var omotiverat lång och grov och också farlig, och kunde lättas på. Också storseglet var såsom en massiv vägg som slog i vinden med våldsamt skrammel. Här fanns mycket att ändra på, om jag kunde prata mig till pengarna. Varvet var vänligt inställt till skolpojken, som blivit ägare till en stor båt och därmed en stabil kund. Jag var sedan 1927 bekant med familjen och stod väl hos frun i huset.

Övningsseglaterna blev inte många eller speciellt lärerika, vädret var gott och krängningen måttlig. Vi hade inte minskat segel i övningssyfte, men jag var rädd för att pröva rullrevet, med sin mässingsvev, och med att rulla den hårda segelduken på bommen, som måste vrida sig fritt. Det var ett tvåmans jobb vid boj eller till ankars.

Båtens ankare var ett besvärligt kapitel: ett stockankare ovanligt tungt för en 6 tons yacht. Hanterandet av pjäsen var en gymnastisk prestation, och mer än jag kunde tänkas orka med. Kättingen var en rosthög på olämplig plats där rostvatten lakade sig ned i bord och stävtimmer. Den flyttades i land och blev mitt första arbete: renborstande och målade av ca 25 m ogalvaniserad kätting. Ankaret, som låg löst på däck, fick klossar av mahogny som jag format och gröpt ut med egna verktyg. Fördäcket

snyggades upp och fick med tiden ett litet ankarspel som påträffades i en skrothandel. En behövlig spak svarvades i ek.

Hem på bogser

Under den första sommaren 1936, med NJKs 75-årsjubileum som ett mäktigt evenemang, kom jag i kontakt med ungdomar som var intresserade av kosterbåten och hade erfarenheter. Båten seglades till Barösund, där en känd arkitektfamilj hade semesterviste och tog väl emot mina nya vänner och också mig. Båten låg ofta uppankrad vid Villholm, Fagerviks gamla sjökrog som blivit sommarviste, där Stockholmsbåtarna svepte förbi i eftermiddagens sol med passagerare i däcksstolar. Augusti 1936 slutade med hårt väder och då jag återgick till skolan hämtades kostern hem på bogser till Brändö. Snopet.

Nya segel, ny finish

Min förmyndare och farbror föreslog själv att modernisera båtens rigg. Då ritningar till båten saknades – den var oäkta barn av göteborgaren Folke Selden, skapare av många kosterbåtar – mätte jag upp båten på land och tog de viktigaste måtten. Det blev en rätt snygg skiss som gav profiler, djupgång och köllängd men inte volymer. Den sändes till båtkonstruktören Gösta Kyntzell i Borgå och resulterade i en segelplan där alla fixpunkter bestod: mastens plats, alla stagfästen, resp. bardunfästen och skotpunkter. Uppgiften att tillverka masten och dess stagnering gavs åt varvet. Seglen beställdes hos Sportartiklar i Helsingfors. Allt löpande gods skulle jag själv anskaffa och splitsa till, tagla m.m.

Masten limmades inte på modernt sätt

men höggs och hyvlades ur en stam, och blev tung och krängde båten. Den torkade och blev något lättare, men den tunga masten satte sin prägel på båten. Storbommen limmades däremot och blev lätthanterlig, och fick pröva på olika metoder för skotning, sedan jag kommit i farten och synat varierande arrangemang – på främst gästande svenska yachter. Det slutade med att jag kopierade R-sexornas skotning, och lät limma en bom med rektangulär sektion med en rad block i ruffens tak. Den roterande bommen försvann, och därmed rullrevets princip. Jag gjorde otaliga skisser av planerade ändringar – som aldrig blev av. Däremot målades båten annorlunda med mörkblå fribord och med ruffsidorna ek-ådrade av en yrkesman. Jag var sedan framme med lackburken och satte finish på all riktig ek i sargar, lister och relingslister. Det gällde också silverbrons på vantskruvar och smide på däck. Ruffens ventilramar skruvades av en vinter och förkromades vid en stökig verkstad i Berghäll, med fin verkan.

En sommar dök Sjöfröken – bekant från en bok på vers – upp vid Brändö Casinos trafikbrygga. Båten ägdes av stora industrimän vid Ahlström-koncernen, och hade en avlönad besättningsman ombord. Båten hade varit gaffelriggad, men var nu bermudarigad med en mesan på aktern, och med rattstyrning med skramlande kättingar. Inredningen var bekväm med många finesser. Jag visste att ägarna räknades såsom mycket rika. Det hade handlat om ombyggnader och förbättringar som kostat en hel del pengar.

På grund

Den andra sommaren 1937 uppstod stora timmermansarbeten. Jag hade i Onas-

Southern Cross under segel.

vattnen i nattens mörker satt båten på det senare välbekanta Cementgrundet, och tagits därifrån även skuta som manövrerades med rutin. Båten läckte måttligt och togs till Wickmanska varvet. Det blev en långvarig och dyr operation som krävde halva sommaren: de stora bottenstockarna midskepps slogs ut, kölbultarna putsades och muttrarna frigjordes. Nya bottenstockar formades, borrades och sattes på plats. Samborden rättades till och fixades på sina platser. Efter denna prestation var båten tät, liggande vid boj – men visst om fullt tät i sjö med järnkölen i rörelse. Jag hade egenhändigt strukit allt nytt med blymönja, samt hela botten upp till durkarnas nivå, som gav en fin hållbar slityta. Man kunde visa upp en välvårdad båt under däck och under durkarna.

På seglatser

Men båten seglades också med sina nya segel. Till Barösund för att visas upp för vänner. Till Hangö med alla sevärheter och nöjen på klubben, i behagligt sällskap. Det bar vidare över Gullkrona mot Skiftet, men inte längre denna sommar, som började vara slutnyttjad. Båten seglades hemåt österut med visiter i Barösund och i Esbo Segelförenings hamn Pave. Det var lärorika seglingar där de topografiska detaljerna stannade i minnet för ett helt liv, och repeterades sommar efter sommar. Farledskunnandet var en sida av seglandet som det gällde att bygga på. I mitt fall blev det till skrivelser i tidningar och senare till böcker.

Sommaren 1938 var båten i gott skick och omtalades i vänliga tonarter av äldre seglare. Jag hade lyckats prata mig till en stor fock – en genuafock i tidens anda som såg ståtlig ut. I stilla väder gick båten fint

fram, i synnerhet bidevind med focken dikt inskotad. Av den gamla riggen återstod en ballong som var hel och ren, och som sattes i öppna vindar. Den tunga båten löpte väl undan.

Båten seglade västerut i kända leder över Gullkrona, som studerades från min lätta och ranka jolle, fint målad och prydd med avbäringstross med egenhändig stävputa. Jag gjorde det mesta med egna händer. Det ruskiga Skiftet passerades med bättre kännedom om sjömärken och fyrrar, gamla och nya. Speciellt tilltalade de trånga prickade sunden med frodig växtlighet mellan Skiftet och Föglö-landen, där yachter rörde sig. Stockholmsbåtarna var vid denna tid av vettigt format, och uppförde sig kamratligt mot andra trafikanter i lederna. En yacht under klubbflagg var likaberättigad till väg och plats, och sveptes inte burdust undan såsom av färjorna.

Mariehamn intresserade med de sommarupplagda stora segelskutorna upp ankrade i Västra hamnen. Namnen var välbekanta från engelska sjöböcker, och de tycktes väldiga. Segelföreningens hamn med två rader bojar var alltid nästan tom och tog vänligt emot seglande gäster. Klubbhuset – en läkarvilla från det legendariska badhuset uppe i backen – var trivsamt och kunde prestera varm mat av enklaste sort. Den fridfulla träbyggda småstaden med välskötta lövträd var en angenäm plats. Här låg båten väl vid en vänlig boj. Språket lät mycket Sverige-svenskt, och Stockholm låg bakom hörnet.

Att segla den allt prydligare och bättre utrustade lilla skutan gav mig självkänsla och säkerhet. Jag lyssnade till pratet kring båten: Varifrån den hämtats? Var den utrustats? Vems den kunde vara? Med sina sjögående detaljer på däck – senast

ett nakterhus på en snickrad träsockel i sittbrunnen, prydd av ”uppscoilade” och hängda skot i god ordning – gav båten tonåringen egenvärde såsom skeppare med egna idéer och allt mera insatser med egna händer. Jag hade samlat på mig verktyg av många sorter, och lärt mig mycket av yrkesfolk, men inte att splitsa vajer eller att svetsa.

Frihet och oberoende

1939 blev ett ödesdigert år för Europa, och för hemlandet som inte var rustat för försvar mot en aggressiv stormakt. Äldre politiskt och historiskt kunniga förstod vart vi var på väg sommaren 1939, men vi ungdomar levde som förut i behagliga föreställningar i våra exklusiva nöjen. Vi seglade.

Jag trotsade skolans lärare, som i mig såg en lat och håglös elev som lämpligen borde tillrättavisas. Det gjordes effektivt med kvarstannande medan kamrater blev studenter, och kunde inleda studielivet. Såsom protest beslöt jag att frånvara från skolevenemanget, och att ta till min båt såsom symbolen för frihet och oberoende. Några lika missgynnade kamrater skulle följa med på en tur under segel till utländsk hamn: till Reval med krogar, nöjesliv och frihamn. En revolt mot skolans auktoritet, och mot vissa besvärliga, fastlåsta lärare. Jag anlöpte den hemma aktade tyska Estländische See Yacht Club, med hamn och paviljong mitt i handelshamnen. Jag förde under dessa år den nygrundade Brändöklubbens flagg, som blev väl bemött. Tre dygn förgick i sus och dus, men till obegränsat billigt pris, med en hög kurs på den för övrigt i Norden mindre värderade finska marken. Behållningen från frihamnen var en ståtlig hög alkohol. Hemresan

ställdes mot Porkkala, med fyren på Rönnskär. Seglingen inleddes en sen juninatt efter de stora havsfyrarna, som var väl bekanta. Navigeringen lyckades väl, angöringen av fyren gick exakt, och båten ankrades på planerad plats, tillhörig släktingar.

Kort efter denna snabba utlandsavstickare styrdes båten västerut mot Åland och Stockholmsinloppet – Furusund.

Det blev båtens längsta och också sista utlandskryssning före det nya stora kriget som tog sin början i Polen, och för Finlands del i november hösten 1939. Om alla olyckliga händelser visste vi under den varma sommaren ingenting – trots att klokt folk nog varnade.

Båten var nu på sitt bästa! Småknopande med verktyg och penslar hade lämnat resultat under vintern – till men för skolarbetet som jag vände ryggen. Många små kapell prydde sina platser, alla segelsäckar hade namnlappar med text, jollen hade putor i för och akter, vilka täcktes in av ett kapell. Sittbrunnen var uppsnyggad med trallar och köpta dynor. Under däck fanns nu en ”salong” med madrasser, dynor, gardiner och några fotogenlampor. Förändringen under fyra år var genomgripande, och gällde mera än prydlig inredning. Båten var såsom seglingsmaskin fixad i det mesta, och i sjömansmässigt sakligt skick. Inte en rostfläck, inte ett timmer utan täckande rödmönja, alla beslag bronsmålade och väl insmorda. Segelgarderoben hade placerats i insamlade och köpta säckar med pålimmade målade namnlappar. Det såg fint ut, nästan som på en förnäm kappseglare. Jag hade utfört allt själv med egna händer och egna don, och var nöjd med resultatet. Båten uppfattades såsom en riktig yacht.

Nya ägare, nytt namn

Sensommaren, augusti 1939, av den soliga och minnesvärda säsongen fick sin prägel av planeten Mars, den röda himlakroppen som speglade sig i havet. Röd var Mars inte men orange, och det räckte för att övertyga att krigiska händelser och stora olyckor stod för dörren. Det var märkligt att krigsgudens symbol skulle så entydigt falla in med det tyska angreppet på Polen, som inledde det andra världskriget den 1 september.

Båten ställdes undan på varvet. Jag tömde, städade och ordnade upp ombord, tog hem seglen till villan på Brändö där

jag bodde, och instrumenten till mitt eget rum. Jag återsåg aldrig kosterbåten som sommaren 1940 såldes till släktingar i Åbo. Vinterkriget, som jag hade tagit del i och sårats lindrigt, hade nu genomkämpats. Jag emotsåg en mångårig krigstjänst, del i nya strider och en stor chans att mista livet. Min farbror sålde därför båten till nära vänner, vilka gav den ett nytt namn.

*

Mitt liv som seglare och yachtskeppare tog slut den varma och behagliga augusti då freden i Europa fick sitt dramatiska slut.

Märkesåret 2009

Det ryska angreppet mot Sverige som ju började i februari 1808 hade snabba framgångar. Redan vid nyåret 1809 hade hela Finland erövrats. Det är intressant att läsa om detta krig. Jag har särskilt fäst mig vid att så många av de höga herrarna snabbt gick över till den ryska sidan, medan småfolket kämpade i vad som i dag skulle kunna kallas ett gerillakrig. Det skedde av hängivenhet gentemot kungen men kanske främst av rädsla för vad ett ryskt välde skulle innebära för deras ställning. I Ryssland fanns ju livegenskap och en annan form av kristendom. Kejsaren sammankallade en lantdag i Borgå i mars 1809. Hans löften om att Finland skulle bli ett storfurstendöme där lagar och samhällsförhållanden från den svenska tiden, inte minst böndernas självständighet, skulle bestå fick många att bli välvilligt inställda till den nya ordningen.

Förödmjukande för Sverige

Men för dåtidens Sverige innebar Borgå lantdag att en ockuperad del av riket kom överens med erövraren medan kriget ännu

pågick. Först i september kom ju fredsfördraget i Fredrikshamn. Det var en hård fred som avslutade ett ryskt angreppskrig. En tredjedel av landets yta och en fjärdedel av dess befolkning gick förlorade. Landskapen i Finland hade 1809 varit en del av det svenska riket i 500–600 år (att jämföra med Skånes 150 år!). Sverige har knappast någonsin befunnit sig i en så förödmjukande situation som 1809–1810.

Finland blev formellt ett autonomt ryskt storfurstendöme. Det dåvarande svenska riket fick i allt väsentligt de gränser som Sverige har i dag. År 1809 blev alltså slutet på en sexhundra år lång epok, då de svenska och finländska landskapen formade det svenska riket. Genom 1812-års uppgörelse i Åbo mellan kronprins Karl Johan och tsar Alexander inleddes ett nytt skede av två århundraden med fortsatta nära kontakter och ömsesidiga beroenden mellan Sverige och Finland. Det skedde i nya former genom Finlands ställning, först som ett autonomt storfurstendöme, efter 1917 som en självständig stat. Sverige inledde en lång period av fred. Under de senaste åren då både Fin-

Eva Walder-Brundin, Sveriges ambassadör i Helsingfors sedan mars 2006, höll festtalet vid Svenska folkskolans vänners utdelningsfest 2008. Hon hade rubricerat sitt föredrag Märkesåret 2009.

land och Sverige blivit medlemmar i den Europeiska unionen har detta samarbete kunnat vidgas och fördjupas.

Katastrofen blev en fördel

Och om vi ser fredsfördraget i Fredrikshamn den 17 september 1809 på lång sikt och i ett svensk-finländskt perspektiv så blir bilden en annan. Det som svenskarerna uppfattade som en katastrof visade sig småningom bli till fördel både för Sverige och för Finland. Att det blev så var något av ett under som vi har skäl att fira.

Dit hör allt det värdefulla som Finland bidrog med under det gemensamma rikets sex århundraden – framstående män och kvinnor, ekonomiska bidrag, militära resurser. Efter 1809 tillkommer den skick-

lighet med vilken de ledande i Finland lyckades befästa storfurstendömet autonomi och småningom gradvis utöka självstyrelsen. För Sverige innebar detta att ett fortsatt omfattande utbyte med Finland kunde bevaras på nästan alla samhällsområden under storfurstendömet drygt hundra år. Slutligen har Sverige goda skäl att tacksamt erkänna den kraft med vilken det självständiga Finland försvarat sitt oberoende efter 1917.

Det är alltså tre skeden av förhållandet Sverige–Finland som vi har skäl att påminna om: ca 1250–1809, 1815–1917 och 1917–2007. Ett fjärde viktigt inslag blir naturligtvis avstampet inför framtiden – de möjligheter och utmaningar som avtecknar sig för samarbetet mellan Finland och Sverige under kommande decennier tack vare framgångarna i det förflutna. Vi är nu båda medlemmar i den Europeiska Unionen, och vi har ett mer ”jämlikt” förhållande än någonsin i vår historia.

Starka band

Av Sveriges befolkning är cirka en kvarts miljon personer födda i Finland eller innehavare av finskt medborgarskap. Ungefär lika många har minst en förälder som är född i Finland. Detta medför starka band och nära kontakt över Östersjön. Turistströmmen mellan våra länder är omfattande och ökande. Varje dag ser jag Finlandsfärjorna/Sverigebåtarna angöra och kasta loss från hamnen i Helsingfors. Detta dagliga band har stor betydelse. Alla relationer bygger ju ytterst på personliga kontakter.

Det är viktigt att komma ihåg att det finns väldigt många finländare som blivit framgångsrika i Sverige. Riksbankschef,

pressombudsman, riksdagsledamöter, diskrimineringsombudsman, rockband, skådespelare, författare, regissörer, andra artister, företagsledare, biskopar och domprostar m.fl. Det är egentligen inte konstigt när så många kom till Sverige, men också ett uttryck för den öppenhet som finns i Sverige och för att det finns så många duktiga och ambitiösa finländare. De komplex en del av de invandrande finländarna en gång hade är nu borta och det finns med rätta en stolthet över att vara finländare.

På det kulturella området är utbytet starkt. Många svenska artister uppträder i Finland och vice versa. Hanaholmen – kulturcentrum för Finland och Sverige – är en garant för kulturutbytet. Bland dem som verkat i Hanaholmens styrelse märks vår utrikesminister Carl Bildt.

Naturlig närhet

Hur det är med det svenska språket i Finland vet ni bättre än jag. Men jag har blivit positivt överraskad över att så många förstår svenska bland dem som inte har svenska som modersmål. Lite bekymrad kan man dock bli över den yngre generationens kunskaper. I Sverige talar 100-tusentals invånare finska och finskan har ställning som minoritetsspråk. Tvåspråkigheten skapar en särskild dimension av närhet mellan våra länder. Jag känner ofta att jag visserligen inte befinner mig i Sverige men inte heller utomlands. Att ha ett gemensamt språk underlättar affärsförbindelser, kulturutbyte och folkliga kontakter. För Sverige blir det därför värdefullt att svenska är ett inhemskt språk i Finland. Men hur språkfrågorna hanteras här är inte primärt vår sak. Däremot försöker vi stimulera finskspråkiga, inte minst

ungdomar, att använda svenskan. Ett bra exempel är projektet svenskanu som stöds av Finlands och Sveriges regeringar, institutioner, företag, enskilda. Paavo Lipponen är ordförande i delegationen för projektet.

Den årliga landskampen i friidrott är ett uttryck för den vänskapliga konkurrensen på idrottens område. Denna kamp är så sympatisk därför att varje placering har betydelse. Ännu store blir uppmärksamheten när våra länder möts på ishockeyarenorna. Att besegra Sverige i ishockey tycks ha blivit något av en besatthet i Finland, som jag inte riktigt förstår.

Längs den svensk-finska gränsen blir det allt naturligare att i vardagen röra sig över gränsen. Allt fler väljer att bo på ena sidan av gränsen och arbeta på den andra. Som exempel kan nämnas att 14 % av de sysselsatta i Haparanda redan år 2004 arbetade i Finland. Haparanda och Torneå växer allt mer samman till att bli en enda stad. Går man söderut finner man att kontakterna över Kvarken är intensiva.

Våra ekonomier har liknande struktur med en industri som i hög grad bygger på innovationer och råvaror. Handeln över Östersjön är omfattande. Den nära kulturella gemenskapen har gjort det naturligt för företag i våra länder att gå samman. Sverige är Finlands tredje största handelspartner, för Sverige är Finland nummer sex. Sverige är den största investeraren i Finland och Finland är den fjärde största investeraren i Sverige. Inget tyder på ett minskande intresse – tvärtom.

Sverige och Finland har ett nära politiskt samarbete. För statsminister Fredrik Reinfeldt var det självklart att Finland var det första land att besöka efter regeringsskiftet i Sverige hösten 2006. Lika självklart har det varit för övriga minis-

trar att hålla nära kontakt med kollegorna i Finland. Och självklarheten har varit lika stor från finländsk sida gentemot Sverige.

På utrikespolitikens område har Sverige och Finland i det mesta samma syn. Våra länder har en lång tradition av deltagande i fredsbevarande operationer och strävan att finna lösningar på internationella konflikter.

Nordisk kraftsamling

I våra länder fäster man stor vikt vid det nordiska samarbetet och Finland och Sverige är nog de länder som agerar kraftfullast för samarbetet. Det regionala samarbetet har utvidgats genom deltagande i andra regionala fora som samarbetet mellan Norden och de baltiska länderna, samarbetet mellan Östersjöstaterna (CBSS) och Barentssamarbetet. Mötena mellan de nordiska stats- och utrikesministrarna har kompletterats genom att årligen bjuda in de baltiska länderna i kretsen.

Sverige är f.n. ordförande i Nordiska ministerrådet. Rubriken för detta ordförandeskap är Kraftsamling. De svenska prioriteringarna är fyra och alla börjar pedagogiskt nog med K. Konkurrenskraft – det gäller att profilera Norden som region i den hårda internationella konkurrensen; bl.a. globaliseringskonferens i Riksgränsen och steg mot bättre nordisk elmarknad. Klimat-Norden har förutsättningar att bli föregångsländer i klimatarbetet; bl.a. seminarium om vindkraft och klimatförändringens konsekvenser för skogen. Kreativitet – entreprenörskap och kreativa forskningsmiljöer kommer att uppmuntras och stödjas; bl.a. seminarium om kultur i skolan och konferens om ungas mediekonsumtion. Koordina-

ring – med alla andra konstellationer (EU; Barents, Arktis, CBSS) och mellan olika delar av det nordiska samarbetet; bl.a. ny strategi för Nordiska ministerrådets samarbete med de baltiska länderna.

Vi upplever något av en renässans för det nordiska samarbetet efter ett antal års EU-fokus. Nog för att vi också varit så framgångsrika och lyckats kombinera hög tillväxt med välfärdsstatens bevarande. Tidigare var det tabu att inom det nordiska samarbetet diskutera säkerhetspolitik, men det gäller inte längre. En viktig och konkret del av det nordiska samarbetet är just det försvarspolitiska samarbete som nu håller på att utvecklas i första hand mellan Finland, Norge och Sverige. Kartläggningar pågår och beslut kan väntas senare i år om olika samarbetsområden. Det innebär inte någon form av gemensamt försvar utan handlar om ett praktiskt samarbete inom områden som alla finner gynnsamma.

Samsyn i EU-arbetet

Finland och Sverige gick med i EU samma år (1995). I dag är vi nära samarbetspartners i EU-arbetet. Gemensamt försöker vi driva på arbetet i den s.k. Lissabon-processen, alltså att rusta för att Europa skall kunna möta den globala konkurrensen. Vi vill båda att EU skall vara öppet för länder som uppfyller EU:s krav. Vi verkar båda för frihandel. Den enda fråga där vi egentligen skiljer oss åt är jordbrukspolitiken. Vår syn är mer marknadsinriktad, men det är en principiell hållning som inte riktar sig mot Finland eller något annat land.

Den svensk-finska samsynen i de flesta EU-frågor kommer att bli en god hjälp när Sverige hösten 2009 blir ordförande i EU. Vi har inspirerats mycket av det

finska ordförandeskapet i planeringen av vårt eget. Regeringen prioriterar dessa frågor: klimat, miljö, energi; jobb, tillväxt, konkurrenskraft; tryggare och öppnare Europa; Östersjön och relationerna med närområdet; EU som global aktör och slutligen fortsatt utvidgning.

Ännu större närhet

De svensk-finska förbindelserna utvecklas inte bara automatiskt. Förbindelserna måste vårdas. Mänskliga kontakter mellan företrädare för staten, näringslivet, kulturlivet eller bara mellan enskilda invånare i våra länder ger förutsättningar för en ännu större närhet mellan våra länder. Här erbjuder ju 200-årsminnet ett utmärkt tillfälle.

Men frågan om hur 200-årsminnet av riksdelningen skulle uppmärksammas var initialt en svår fråga i Sverige. Den innebar ju, som jag nämnt, Sveriges största förlust. Men samtidigt innebar den ju att Sverige fick en pålitlig granne i öster och en granne som vi har så mycket gemensamt med. Detta senare och vetskapen om betydelsen av ett nära samarbete i framtiden tog överhanden. Och nu är det full fart.

Regeringen beslutade nämligen i maj 2007 att tillsätta en nationalkommitté ledd av utrikesministern. Den ska under 2008 och 2009 förbereda och samordna de sätt som Sverige uppmärksammar 1809 års händelser i Sverige och Finland. Vid det första mötet med Nationalkommittén döptes den till Nationalkommittén för Märkesåret 1809. Under Nationalkommittén finns en exekutiv grupp under ledning av landshövdingen i Stockholm Per Unckel. Denna exekutiva grupp har det yttersta operativa ansvaret för ak-

tiviteterna inom och kring ”Märkesåret 1809”. I det officiella svenska programmet ingår en historisk utställning tillsammans med Finland, aktiviteter i Sävar och Ratan i Västerbotten – sista gången en främmande trupp slogs på svensk mark, Ostindiefararen Götheborg III:s besök i Helsingfors och aktiviteter runt det, riksdagarnas aktiviteter, den gemensamma kulturen, en dag i skolan, framtidskonferens, gemensamt regeringsammanskrävande, officiella besök av statscheferna. Det finska programmet är något mer inriktat på historiska händelser. Samarbetet mellan de olika finska och svenska kommittéerna är gott och intensivt.

Upprättandet av en svensk Nationalkommitté för Märkesåret 1809 med ministrar och ledande företrädare för samhällslivet har naturligtvis inte till syfte att bara markera ett historiskt viktigt år. I grunden firar vi märkesåret 1809 för att demonstrera hur nära de svenska och finska folken står varandra och att en ytterligare fördjupning av förbindelserna mellan våra länder och folk är den enda rätta vägen också i framtiden.

Möte med en elefant

Inför Märkesåret har en jämförande studie gjorts av finländsk och svensk kultur. Den kallas ”Om olika sätt att möta en stor elefant” och beskriver skillnaden i mentalitet när svensken och finnen möter en stor elefant. Svensken vill hjälpa elefanten, helst alla elefanter i världen. Han tillsätter kommittéer och arbetsgrupper. Elefanten erbjuds svenskt medborgarskap. En ombudsman tillsätts som ska utforma riktlinjer för att lösa elefanterns problem och svårigheter. Finnen blir istället ängslig när han möter elefantens blick

och oroar sig för att elefanten ser ner på honom. Finnen blir arg och förbereder sig för att slåss. Elefanten ska minsann inte tro att han är någon bara för att han är större. Men finnen tar inte till nävarna, han knyter dem i byxfickan och går därifrån, en förnedrande erfarenhet rikare.

I den här studien framgår också att finländarna vet mer om Sverige än vad svenskar vet om Finland. Men det framgår också att finländare är mer skeptiska till Sverige och svenskarna medan svenskar har en positiv bild av Finland och finländare. Kanske därför att det stora flertalet svenskar har vänner och bekanta från Finland (75 %) medan bara 25% av finländarna har en svensk vän eller bekant.

Hur hade det gått...?

Ibland kan man inte låta bli att undra över vad som hade hänt om riket inte delats 1809. Hur hade det gått med språket, hade självständighetskrav kommit från fennomaner, hur hade den ekonomiska utvecklingen blivit, hade revolutionsyttringar spridit sig också till Sverige? Och om vi fortfarande varit ett land 1939? Inga svar finns på dessa frågor, men de är ändå stimulerande att diskutera.

När man, som jag, är delaktig i ett projekt som Märkesåret är det viktigt att också ha en egen motivation och vision. För mig är de viktigaste skälen att uppmärksamma 2008–09 följande:

- ❑ Det folkbildande – och det säger jag inte för att jag talar inför Svenska folkskolans vänner. Alltför många, särskilt unga människor, vet inte att Sverige och Finland under århundraden var ett rike. Och i Finland vet man kanske inte att den östra rikshalvan var en helt integrerad och jämställd del i riket och att en rad Finlandsfödda hade framträdande positioner.
- ❑ Vi har mycket att lära av varandra. Finland tittar ofta på Sverige och Sverige i ökande grad på Finland. Vi tittar på skola, skattesystem, företagandet, forskningsstruktur m.m.
- ❑ Gemenskapen, inget annat land har vi så mycket gemensamt med. Finland är Sveriges bästa partner. Värt att uppmärksamma som ett gammalt strävande par som tvingades att skiljas men som återfunnit varandra i ett modernt, jämlikt förhållande.
- ❑ Det är viktigt att uppmärksamma märkesåret på officiell nivå men också med aktiviteter som riktar sig till de många människorna, inte minst ungdomarna. Min vision är att alla i våra länder efter 2009 ska veta att vi en gång varit ett rike och att vi i dag är de bästa vänner som hand i hand vandrar mot och bejakar framtiden.

När ryssen kom i landet

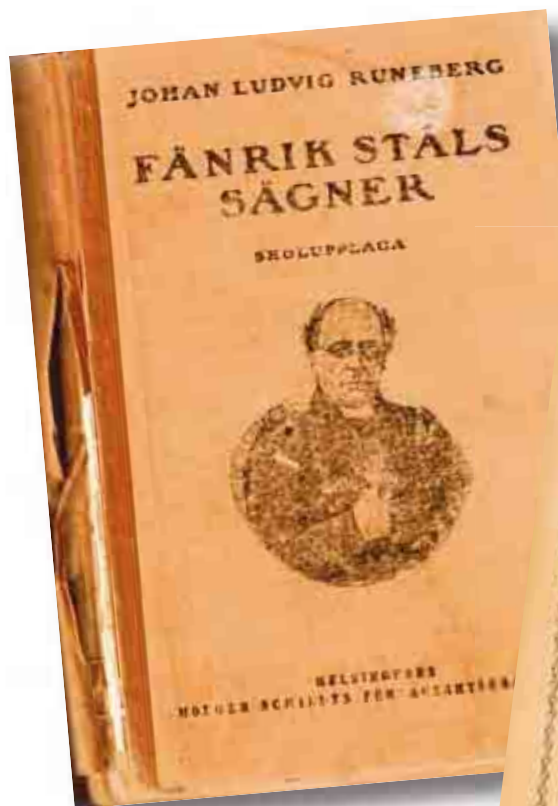
Folkets sägner om Finska kriget

Folkets sägner om kriget 1808–1809 är berättelser om civilbefolkningens upplevelser ”när ryssen kom i landet” – det var mitt i smällkalla vintern, den 21.2.1808, som ryssarna gick över gränsen vid Kymmene älv. Krigshärarnas kampanjer känner vi från historien och genom Fänrik Ståls sägner. I de upptecknade vittnesmålen beskrivs krigets vardag, människornas lidanden och umbäranden i köld, svält och obeskrivligt armod. Många flydde undan i skräck för härjande kosackhopar som utan misskund tog för sig vad de kunde finna i de fattiga och usla boningarna. Många blev oskyldiga offer för krigets grymheter. Men bland alla vederstyggligheter fanns det ställvis utrymme för medmänskligt medkännande med utsatta människor i fiendeland – och också för misskund med en fiende som lider nöd på det främmande slagfältet.

Berättelserna är inte redigerade utan återges i sin ursprungliga form med sitt originala ordningsnummer och i samma geografiska kronologi som i V.E.V. Wessmans verk. Uppgifterna om meddelarna har lämnats bort, endast orten där uppteckningen gjorts är medtagen.

(Illustrationer av Albert Edelfelt i Fänrik Ståls sägner, Söderström & Co, Helsingfors 1912)

Fänrikens och folkets sägner

J.L. Runebergs Fänrik Ståls sägner, som utgavs i två delar 1848–1860, innehåller 17 + 17 dikter om kriget 1808–1809, med Vårt land som den trettiofemte sången. I Historiska sägner (Finlands svenska folkdiktning, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1924) återger V.O.V. Wessman uppteckningar av cirka 900 berättelser om Finska kriget. Sägnerna har upptecknats i början av 1900-talet, och är berättade av personer som ännu hade sina föräldrars eller far- och morföräldrars upplevelser av krigets vardag i livfullt minne.

NYLAND

448. *Striden vid Abborfors.* En fänrik Nymalm, som var med vid Abborfors, berättade följande historia. De voro sexton man, en löjtnant Harklin och fänrik Nymalm själv. Kriget var inte ännu förklarat, men man visste, att krig skulle bryta ut, varför man hade en bom fälld över bron, som leder över Kymmene. Invid bron var en liten vaktstuga. Manskaperet låg i nedre våningen, Nymalm och Harklin i övre. De hade aldrig annat av sig till natten än stövlarna. Vaktmanskapet fick ligga där en vecka i gången. I följd av den starka kölden, som då rådde, hade forsen ovanom bron frusit. Den 13 januari kl. 3 på morgonen såg vakten, att dragoner redo överom bron, och ropade: ”Alla i gevär!” Manskaperet ut med färdigt laddade gevär. Harklin hade så brått, att han inte ens hann få stövlarna på. Dragonerna voro fyrahundra. Vid första salvan, som finnarna sköto, stupade åtta, och rysarna retirerade genast, och ”vi efter och klappade på utav jäkeln; men därpå ansåg vi det vara rådligast att draga oss tillbaka och sprungo till Lovisa, där hären var. Och löjtnanten sprang i bara strumpfötterna mitt i smällkalla vintern.”

Därpå begynte reträtten. Klingspor höll sig sex fjärdingsväg före hären. Ofta då soldaterna just höllo på att koka sin mat, gavs order att bryta upp, men de voro så duktiga karlar, att de redde sig med

bara kornbrödsknallar. Då folket engång klagade för generalen, sade han: ”Tacka Gud, gossar, att ni får något!”

Fänrik Nymalm var då endast femton år gammal. Han avlossade första skottet. Då övermakten var för stor, kommenderade Hacklin reträtt. Finnarna svuro ”förbanat”. (Esbo)

Vid den mindre bron vid Abborfors tilldrog sig följande händelse. Från Kungsböle var en dragon Gösling eller Gyssling. Han var jämte några andra posterad uppe på backen vid bron. En rysk överste skulle över bron med sin trupp, men dragonerna tvungo med tillhjälp av några små kanoner den ryska förposten eller förtruppen att för några timmar draga sig tillbaka. Under tiden hunno dragonerna såga av brovasarna, så att bron brast under ryssarna, då de skulle över. I förgälsen ställde kommenderande ryska officern upp sitt batteri för att jaga bort svenskarna. Men Gyssling företog sig då att skjuta honom utan att ha order. Officern satt till häst och höll hästhuvudet så högt, att han kunde skydda sig bakom hästen, men Gyssling med sin säkra hand sköt hästen mellan öronen. Samma kula träffade officern mitt i bröstet, och där damp både häst och karl till marken. Detta hade den påföljd, att den ryska truppen fann för gott att draga sig tillbaka. Gyssling blev sedan ställd inför krigsrätt på Abborfors,

449. *Flykten från Abborfors.* Rotsoldaten Ström stod på vakt vid Abborfors Lillbron. När fienden kom nära, reste alla av till skogs undan. När man sedan gjorde harm åt Ström, att han sprungit sade han: ”När skotten sade puff puff, var det inte värt att taga emot.” (Strömfors)

då han utan order avlossat ett skott, men eftersom han gjort sin sak bra blev han av krigsrätten frikänd från allt ansvar. (Strömfors)

451. *Förrädarens lön.* Ryssarna sluppo inte över Abborfors på något villkor. Tre gånger försökte de, men blevo tillbakaslagna, men så visade gästgivaren dem att gå över högre upp. Till tack hängde ryssarna honom i en tall utanför Lovisa, och ändå hade de lovat föda honom till dödedagar. Kosackerna gjorde narr av honom och frågade, i vad träd han ville hänga. Han är begravnen i Kungsböle i Strömfors, och på hans grav lär finnas en orm. (Pernå)

452. *Ryssarnas tåg över gränsen.* Då ryssen tågade över till Finland, var det så kallt, att ugnar, stugor, rior och badstugor voro alldeles fullproppade, och kring åkerbackar tändes eldar, så att inte soldaterna skulle frysa ihjäl. Kyndelmässöndagen marscherade ryssen över gränsen. Till lots togos bönder, som fingo rida förut genvägar och visa vägen. En från kyrkbyn hade sin päls alldeles sönderhuggen av sabelhugg, för när han inte kom undan tillräckligt kvickt, höggo kosackerna honom med sabeln. Samma söndag kommo de till Lovisa och gingo runt kring fästningsverken åt nordväst in i staden, så att när lovisaborna gingo till kyrkan var det lugnt, och när de kommo ut, var staden full av ryssar. (Pyttis)

Ryssarna kommo fyra man i ledet natt och dag över Strömfors bro. Där stodo finnarna och slaktade dem och skulle alldeles ha gjort ända på dem, om de svenska generalerna bara hade varit lite karlar. Det var en fastlagstisdag. Och det var så grymt kallt, att ryssarna, som voro hungriga och

frusna, inte kunde ta emot, styva och oviga som de voro. (Sibbo)

453. *Ryssarnas snabba framryckning.* Samma dag som ryssarna voro i Embom i Liljendal, kommo de till Forsby i Pernå. De tågade så hastigt framåt att svenskarna inte hunno undan. Ryssarna gingo i tre avdelningar: ena till Mörskom, andra till Kuskosk och tredje till Forsby. Finska förrädare visade ryssarna fram genvägar. (Liljendal)

454. *Svenskar och ryssar jämförda med varandra.* Om somrarna voro svenska soldater i kvarter i ryska Pyttis och om vintrarna ryssar. Svenska armén var i mycket bättre skick. Då svenskarna köpte mjölk, stodo de utanför ladugårdsgärdet och väntade samt betalade med svenska pengar. Ryssarna hade sällan pengar utan fingo begära. När svenskarna kokade mat, var den mycket bättre, ärtsoppa t. ex. var tjock som välling, medan ryssarnas var alldeles tunn. (Pyttis)

Under kriget besöktes Kvarnby först av svenskar och så av ryssar. De förra togo ingenting, men ryssarna togo åt sig mat, slaktade kräk o.s.v., och ofta hade de ingenting att betala med. Ryssarna begagnade även svampar till föda, och från den tiden har folket i Pyttis lärt sig nyttja sådana. (Pyttis)

459. *Ryssarna i Kungsböle.* Ryssen kom över Kungsböleträsket på en söndag. Bäst som folket satt i kyrkan, kom en med bud, att man hade sett en soldat vid Strömfors bruk. Så började de viska åt varandra, och småningom lämnade alla kyrkan. När folket kom till Kungsböle, sågo de ryssar som en vägg. Då fick folket brått att ge mat åt ryssarna, som köpte allt vad de kunde få.

När man inte mera hade att ge åt dem, så sökte de vad de fingo: buro in mjöl från boden och lade i högar mitt på golvet. Så gjorde de en grop i varje hög och slogo vatten i och rörde tillsammans till en röra, och det åto de. På Mickelsbacken kom en karing in och började gräla på ryssen, när de ostädade så. Då steg en soldat, som just satt och åt av röran, upp och sparkade till henne, så att hon stalp omkull och dog. (Strömfors)

460. *Ryssarna rycka fram.* En söndag vintern 1809 hade min morfar, Anders Englbrecht, tillsammans med någon kvinna begett sig till kyrkan. Då de kommo till bruket, var det översvämmat av ryssar. De hade kommit över Kymmene älv och tågade sedan vidare över en stor mosse till Lappträsk. Vägen till kyrkan var stängd av ryssarna, så att det inte kunde bli tal om någon gudstjänst den dagen. Så var det att vända om, och när de kommo tillbaka till Virby, var även den byn full av ryssar. Om natten hade väl kommit bud, att ryssarna voro i antågande, men då de om morgonen reste till kyrkan, sågo de ännu intet tecken till fienden. Den tiden var husbehovsbränning, varför det fanns brännvin på de flesta ställen. Under tiden folket var borta, hade ryssarna letat fram brännvinstunnorna och ställt till glada lag här och där, men annars hade de betett sig hyggligt och betalat vad de tagit, då folk visade sig. Om måndagsmorgonen el-

ler rättare sagt om söndagsaftonen fingo ryssarna order att bryta upp. Då tvungo de bönderna att mitt i natten sätta ut sista hästen från stallet för att skaffa fram trossen. Bland annat tvungo de en dräng att med en häst från Skräddars följa med sig ända upp till Torneå. Karlen kom tillbaka på våren, men hästen blev där. En hans kamrat var försiktigare. Han gjorde sig fri redan samma dag han reste, sålunda att han i närheten av Hindersby stälpte omkull släden, sedan officern, som han skjutsade för, hade somnat. Officern lämnade han i snön, och häst och släde tog han med sig och reste tillbaka, men för att inte möta ryska fotfolket tog han omvägar och kom lyckligt efter ett par timmar hem. (Strömfors)

527. *Ryssarna i Kuskosk.* Då ryssarna kommo över Kuskosk träsk, sköto de upp

518. *Kråkan.* På Landbobacken bodde en bisse, som kallades Kråkan. När alla flydde undan ryssen, stannade han ensam hemma och menade: "Alla andra fåglar flyger bort, men kråkan blir kvar." Men när det började komma rätt mycket ryssar, for han samma väg som andra. Ännu i dag har man som ordstäv: Alla andra fåglar flyger bort, men kråkan blir kvar, sa Kråkan. (Liljendal)

över byn. Min far, Karl Henrik Sjöholm, som då var åtta år gammal, satt i spiseln på Stor-Smeds hemman och såg på, när de kommo in. Hans faster låg sjuk i sängen, men ryssarna gjorde inte illa åt honom och inte heller åt faster. En kista öppnade de och togo ut alla silkesdukarna, och så gingo de ner i källaren och togo en sjustops butelj med brännvin. På Broas hemman hade en sexton års pojke, som hette Rikberg, gömt sig på ladugårdsvinden för att inte behöva fara och skjutsa ryssen. Men ryssarna togo ändå två hästar ur stallet. Hästarna voro borta två veckor, och sedan kommo de tillbaka med adresslappar fastbundna i huvudet. På lapparna stod, att ingen skulle taga dem utan låta den springa hem till Kuskosk. (Lovisa)

531. *Strid vid Forsby.* Vid Forsby voro sex svenska dragoner i strid med 300 kosacker. Av dragonerna stupade bara en, men av kosackerna stupade så mycket, att det var ett helt hästlass med pikar. Till slut redo dragonerna undan och kosackerna efter. Dragonernas hästar voro lärda att hoppa

över gårdsgårdarna, men då kosackerna kommo med sina hästar, sluppo de inte över, och på det sättet sluppo dragonerna undan. Den dragon som stupade, fick ligga tre veckor obegraven, då kosackerna inte läto begrava honom. (Pyttis)

532. *Strid mellan dragoner och kosacker.* Vid återtåget från Forsby lämnade sig dragonen Kandelin från Kankböle (Mörskom) och Gammelinn från Gammelby (Pärnå) efter sina kamrater och redo till Gammelby för att hälsa på Gammelins mor och syster, med vilken senare Kandelin skall ha varit förlovad. Knappt hade de kommit dit förrän ett bud kom att kosackerna visade sig i Gräggböle. Dragonerna redo bort i sporrsträck, men mötte fem kosacker just som de från Gammelbytaget svängde in på stora vägen. En het strid uppstod. Gammelinn slog först en jättelik kosack med sabelfästet mot bröstet, så att han föll livlös ned, och nedsköt därefter en annan kosack. Kandelin föll även sin man, och därpå flydde de två återstående kosackerna. En av de fallne befanns vara vid liv och fördes av dragonerna som fånge till Borgå. (Pernå)

547. *Matts Björkström.* Fiskaren Björkström från Pörtö reste ofta med proviant till fästningen. Engång då gubben var på en sådan resa, mötte han tre kosacker. Han mötte först en kosack och lade an med sitt gevär, och kosacken reste genast sin väg. Den andra kosacken gjorde på samma sätt, men så kom den tredje. Gubben lade an på honom på tre forts avstånd, men skottet brann inte av, varpå kosacken rusade på honom och högg honom svårt med sin sabel samt tog proviantforan. Svenska soldater kommo sedan från fästningen och förde honom dit, och där dog han av

sina sår. En gång, då Björkström var ute att skrinna, mötte han fyratio arrestanter, som skulle rymma. Björkström hade sin sälbössa med och hotade att skjuta var-enda en, som skulle rymma, och drev så-lunda hela truppen framför sig tillbaka till fästningen. (Esbo)

550. *Gubbarna rusta sig.* På 1860-talet levde en gammal gubbe, Hannes Lampe-nius från Lampetas i Pajpis. Han berättade, att han i sin ungdom med andra karlar varit till kyrkobyn för att mota ryssen. De hade liar på störrar, yxor och andra sådana vapen. De samlade sig på Tegelbacken, där nu nya kyrkan står, men när de sågo ryssarna komma från Borgåsidan vid Ny-bron i så lång rad, att det var ingen ände på dem, sade deras anförare, skalfogden eller länsman: ”Passen inte pojkar gå och bränna er, det lönar sig inte, utan stigen åt sidan och låten dem gå!” De gjorde så. (Sibbo)

596. *Ryssen hånar svenskarna.* Ryssen hade batterier på Porkala udde, och svens-ken låg utanför. En officer vände stjärten åt svensken och klappade sig på aktern, men i detsamma small det till från svensk-arnas kanoner, och när ryssen kastade sig omkull, knep en kula foten av honom. (Kyrkslätt)

598. *Stövlarna med benen.* Kalle Fors-mans far, som bodde i Smedsbyn, var rest till Helsingfors och rastade vid Jolkby i Kyrkslätt. Ryssarna voro i Jolkbybacken och hade hängt svenskarna där i galgarna.

En av svenskarna hade goda stövlar på sig, och en ryss högg benen av honom, när han i brådskan inte fick stövlarna av honom. Det var dessutom kallt, så att de kanske hade frusit fast vid fötterna. Benen och stövlarna stoppade han i en säck och sålde dem åt Kalle Forsmans far. När den-ne sedan kom hem och öppnade säcken och skulle märka stövlarna på sig, var där ett par ben i redan förut. (Karis)

599. *Kvinnorna, som beredde sig till dö-den.* I Vichtis svepte sig två kvinnor alla aftnar färdigt och lade sig på ett bord för att vara färdigt svepta, i fall ryssen om natten kom och slog ihjäl dem. (Ingå)

604. *Övergivnet barn.* När ryssen fastlags-tiden kom i landet, sprang folket av rädsla till skogen. Så hände sig på Manks, att de sprungo ut och lämnade barnet att skrika i vaggan, men ryssarna pysslade om det och gjorde inte illa. (Sjundeå)

605. *Barnsängskvinnan.* Min [Sigurds-värdinnans] farmor, som var från Böle i Sjundeå, låg just i barnsäng, när ryssen kom. De andra voro bortflyttade med sina effekter till en skog nära Kyrkslätt rå i Falkmossen. Men ryssarna gjorde inte ändå något illa. De togo bara bröd åt sig från taket. (Degerby)

606. *Huggålsfolket.* Folket från Huggåls två hemman (i Sjundeå) for undan upp till skogen. Där gjorde de för sina kreatur in-hägnader samt åt sig själva kojor av ris. Så en dag kommo två ryska soldater gående

551. *Kvinnornas stridssätt.* Då ryssen kom i landet, tog kvinnfolket i vår by kokhett vatten och kastade över honom. (Sibbo)

längs gångvägen in i skogen, och folket tog till flykten. I brådskan lämnade de efter sig färdigkokad välling och ett barn. Soldaterna åto sig mätta och stälpte sedan ikull vällingsgrytan, men gjorde inte illa åt barnet. Därpå öppnade de inhägnaden, där två hemmans kräk voro instängda, och drevo ut kreaturen, som började vandra av hem till Huggå. Där funnos mera ryska soldater, och de slaktade vartenda ett kreatur, två hemmans kräk. Bukar och inälvor rullade de ner i potatiskällaren under golvet.

Vid ett annat tillfälle hade invånarna farit undan till en holme i sjön, och bara en gammal faster stannade hemma. På byggningen fanns efter gammal stil två dörrar på vardera sidan av huset. Faster hade sin matpåse ställd i farstun, och när ryssen kom och slog på ena dörren för att slippa in, tog faster sin matpåse och sprang ut genom andra dörren och i skogen. (Kyrk-slätt)

615. Våldshandlingar. Under kriget gjorde ryssarna ofta mycket illa åt folket. Så hände sig här i Fagervik att en rysskapten våldtog en mans hustru. Mannen hörde, när hon skrek, och kom in och slog kapten med ett vedträ. En annan av befälet kastade bergsrådet ur sängen och lade sig själv i sängen, men han skall ha fått straff för det. (Ingå)

616. Sågarsbonden. Bonden på Sågars sålde hö åt ryssen, men kunde inte ge så mycket, som det var överenskommet. Så kommo ryssarna och skulle taga återstoden med våld, men husbonden band lien på en stång och ställde sig på trappan att mota. Då ryssarna skulle rycka lien av honom, skar han fingrarna av dem. Sedan kommo de med ett helt kommando

och togo honom till fånga. En kosack på vardera sidan följde honom. När de redo genom Fagervik, fick Sågarn tag i en tegelsten och slog med den ena kosacken i huvudet, så att han föll till marken, och lyckades sedan rymma undan den andra. (Ingå)

617. Bortförda karlar. Ryssarna togo från Stobbmans i Täkter far och son, som voro ute på arbete, och förde dem med sig. Sonen förde de ända till Ryssland, och där blev han. Husbonden, som var gammal, stängde de in i Esbo sockenmagasin, och därifrån fick han arbeta sig ut genom taket. Hemmanet skiftades sedan mellan byalaget. (Ingå)

620. Den orädda flickan. När ryssarna kommo, sprungo alla från Älgsjö till skogs och gömde sig under rishögar. Bara dottern på ett ställe stannade hemma. Sedan dukade hon fram på bordet smör och bröd, fil och kött. De ryska officerarna blevo utomordentligt glada häröver och läto sig maten väl smaka. Ännu mera förtjusta blevo de, när hon hämtade fram havre åt hästarna. För allt, som de hade förtärt, lämnade de frikostig betalning. (Ingå)

621. Barn födda i skogen. Under kriget var allt folk från Bollstad bortflyttat till skogarna med alla sina ägodelar. När ryssarna kommo till byn, togo de alla kräk därifrån med sig och slaktade dem i Karis vid Landsbron. Där uppe i skogen födde tre hustrur barn i en kolkoja. Man hade slaktat förut, och en av gummorna svepte in sitt barn i en rå kohud. Jag [Hagström] hörde sedan gumman så många gånger säga: ”Min Kajsa är född i skogen och har legat insvept i en rå kohud”. (Ingå)

627. Trohetseden. Då man skulle göra trohetsed åt kejsar Alexander I i Fagerviks kyrka och han, som förestavade eden, sade: "Jag lovar och svär" o.s.v., så sade en bonde: "Jag gör så mä och håller min rysser kär, så länge han är här, men om han far härifrån, så följer jag inte mä". Hedberg ("gammal Brinken") på Donabacka var också i kyrkan och svor trohetsed åt kejsaren, men när han kom därifrån, menade han: "Nog tror jag, att jag ångrar mig, för om ryssen blir trängd härifrån, måste jag ju följa med, annars bryter jag eden". (Ingå)

629. *Hungriga ryssar.* Det kom ryssar i Svartå på Jälsby, där min mormor bodde. Hon kokade just potäter åt barnen, men ryssen for strax med nävarna i grytan och kraftsade allt i sig. Gumman murrade emot,

men det struntade ryssen i. I kärllhyllan fanns en ask med mjöl, och det tömde han i rockskörtet och tog med sig. (Karis)

630. *Medlidsam bonde.* Ryssarna voro så utsvultna, att de togo svinmaten och åto. Maten hade folket fört upp till skogarna till Näse, men när min far såg, att de voro så hungriga, satte han sig på hästryggen och red efter mat åt dem. Dottern från Mölnars var också på väg upp till skogen. När hon hörde hästen komma efter sig, trodde hon, att det var en kosack och började springa undan allt vad hon orkade. Till slut stalp hon på träsket och så fick min far fast henne. (Karis)

633. *Kroggårdsvolkets flykt.* Folket i Kroggård reste undan till skogen och lämnade byn tom. Endast en flicka stannade

622. *Den rädda bonden.* När ryssen kom i landet, var husbonden i Blåsaeka i Ingå så rädd, att han sprang undan och inte hann se efter sig bara ropade: "Hurdan är han, är han grön, är han grön?" (Sjundeå)

hemma. Ryssarna togo bröd åt sig och slängde silverruklarna på bordet i stället. När bönderna kommo hem, sågo de nog pengarna, men förstodo sig inte på dem utan tänkte: "Vad skall vi göra med de där blykluntarna?" (Karis)

634. *Av svenskarna tagna hästar.* Svenskarna togo av min farfarsfar, Alexander Bäckman på Kärrby, sex hästar. Han var då redan fullvuxen karl. En häst hade han hunnit gömma i bastun, så att den fingo inte svenskarna reda på. Översten hade lämnat kvitto på det, som de togo, och sagt, att han skulle få betalt i Sverige efter kriget, men när han for dit över till Stockholm 1810 för att lyfta pengarna, så menade herrarna där bara, att de inte hade något med finnarna att göra. Så att aldrig fick han betalt för sina hästar. (Snapper-tuna)

635. *Ryssarnas ankomst.* Ryssen kom en söndag till Finnäs, just då prästen predikade i kyrkan. Väktaren gick då upp i predikstolen och sade till, och prästen sade genast amen och bad var och en att gå hem till sitt, för fienden var utanföre. När man kom ut, stodo ryssarna där radade så tätt som en hummelgård, men de gjorde ingenting åt folket. Min far bodde den tiden på Slipas. När ryssen kom dit, tog han fram brännvinsflaskan och slog i glaset och bjöd, men de togo inte utan tecknade, att han skulle taga själv först, och fastän han inte var någon supare, måste han taga, och sedan drucko de nog och voro inte rädda att bli förgiftade. (Snappertuna)

636. *Soldatänkan Hällström.* Jag härstammar från en gammal svensk krigare, som hette Hällström. Han var skomakare i Totall. Enär tiderna vara mycket svåra,

tog han värvning som soldat. Så bröt kriget ut, och han måste ut i fält. Det blev ryslig sorg för hustrun, för hon stannade där med tre barn att underhålla, en tre års gammal pojke och två tvillingflickor om åtta år. Den ena av dem var min mor. Mannen kom aldrig tillbaka. Kort innan det kom bud, att han var död, satt min mor och lekte i spisen med sina dockor, och så tyckte hon, att fadern var bak fönstret. Hon ropade då åt sin mor, att hon skulle gå och öppna för pappa, men när hon gick ut, var ingen där. Ett par dagar efteråt kom bud, att han var död. Knappt hade det varit med maten, medan morfar levde, och än knappare blev det, sedan han var död. Modern var borta hela dagen och arbetade hos bönderna, och barnen fingo vara ensamma hemma. Mäsk fingo de av bönderna att baka till bröd och koka till gröt. En gång hade hon bakat sådant bröd till julen, men så kommo ryssarna, medan barnen som vanligt voro ensamma hemma, och togo allt bröd, och så voro de igen alldeles utan mat. Till och med saltlaken, som var i en bytta, söpo ryssarna i sig. Om hösten plockade hon lingon, när hon kom hem om kvällen, att barnen skulle få att koka gröt av, men nog visste man vad gröt det skulle bli, när den äldsta var bara åtta år. Hon som var tvillingssyster till min mor, var yr och självsvåldig. Min mor var allvarlig och mera förständig, så att hon skulle hålla reda på mataffärerna. Men så en gång fick den andra tag i kistnyckeln, där maten förvarades, och min mor sprang efter för att taga nyckeln av henne. Den andra sprang undan och kastade till sist nyckeln i källan, och så måste de vara utan mat den gången, när de inte fingo upp skrinet. En annan dag hade de spetat bröd i surmjölksskålen och skulle gå ut på trappan och äta. Men så kom grisen och no-

sade i skålen, och då tog den yra flickan skålen och slog grisen i ryggen med den, så att allt for i sanden. Och därifrån åto sedan både barnen och grisen, och vidare mat fingo de inte den dagen. Det var så många gånger som de arma barnen voro utan mat, men vad skulle modern göra. Hon fick sin knappa mat, där hon var och arbetade, och lite hjälp till bröd åt barnen, men intet vidare heller, för den tiden betalades inte så stora löner. Man fick vara glad, om man fick mat och lite till kläder. Sedan blev det ändå småningom bättre. En gång då mamma satt och grät efter far, trodde ryssarna, att hon var hungrig, och kommo med stora knippen bröd. Och efter freden började det bli allt drägligare, om det ock var mycket fattigare och svårare än nu för tiden. (Snappertuna)

637. *Dragonen visar sig i dödsögonblicket.* Den som var dragon från Söders, kom aldrig hem från kriget. Sista gången han for ut, högg han med sabeln i takåsen. Huggen synas ännu i gamla byggningen

på Söders torp, som nu användes till lider. Den tiden fanns ingen bro vid Norrby, utan man måste simma med hästen över vid Strömmens torp och därifrån längs vägen upp till Pärso. Söder brukade också rida där förbi Ströms, när han for och kom. Och man berättar, att samma dag, som han blev skjuten, hade det smällt liksom ett skott på Ströms. Hans hustru hade tyckt, att han kom ridande en morgon hem, och sade åt barnen, att de skulle gå ut och taga mot sin far och släppa in honom, men när de gingo ut, var där ingen. Sedan kom det bud, att han hade blivit skjuten, och det hade hänt sig samtidigt som hustrun såg honom på Söders. (Snappertuna)

639. *Soldaten Knikt berättar.* Min farfar Knikt var ute i krig. Han berättade, att ryssarna siktade så högt, att det inte tog, men när svenskarna sköto, hade ryssarna stulpit i stora hopar. Sedan när svenskarna och ryska herrarna gjorde fred, voro de ända uppe vid Torneå, och svenska kronan bestod inte soldaterna tillbaka, utan de fingo söka sig hem, bäst de kunde. Knikt hade gått in på ett postkontor, och då hade postmästarn frågat: ”Vet ni hur långt ni har hem nu?” ”Nej”, sade farfar. ”Jo, ni har ett hundra tolv mil till Karis postkontor”, sade postmästarn. En gång under kriget kommo de över till en holme om hösten, när isen börjat hålla, och så gjorde de upp eld. Krigsprästen Strandberg kom och värmde sig framför elden och somnade, och pälsen började brinna. Farfar såg det och väckte upp honom.

Soldaten Knikt kom hem från kriget, och han brukade berätta allt möjligt om det: hur de legat hak bergklackarna och skjutit på ryssarna. Och tungan dallrade i munnen på honom som asplövet, när han talade. (Snappertuna)

641. *Sundmans flykt.* En fiskare Sundman på Långskär i Ekenäs skärgård, som levde i slutet på 1700- och början på 1800-talet, skulle under kriget av ryssarna tagas till lots. Han flydde då över Älgö landet till ett ställe vid båtleden mellan Norrgård och Södergård, som heter Klaversjakten.

Ett berg stupar där brant i havet, och just vid sjöskvalpet finnes en naturlig håla med ett överskjutande tak. Dit tog Sundman sin tillflykt efter att ha kastat sin mössa i sjön. Ryssarna, som sågo mössan flyta på vattnet, trodde, att han drunknat, och avlägsnade sig. (Ekenäs)

642. *Dragonerna Hurtig, Gull och Od.* Hurtig var dragon härifrån Huskuskusnäs, Gull från Gullö och Od från Odensö. Om Hurtig kom hem från kriget vet jag inte säga säkert, men de andra kommo. Hurtigs häst hette Klipparen, och den var så väl exerceerad, att när han sade: "Ge fot!" så gav han, och när han bad den springa på folk, så sprang han. Gull och den andra kommo hem kort före julen. Gull var i Ekenäs kyrka nyårsmorgonen, och då visste man inte ännu, att han hade kommit hem. Han hade god röst, så att hela församlingen hörde och undrade, vem det var som sjöng. Där var de hade varit och krigat hade varit så kallt, att vattnet frös, när de kastade upp det i vädret. (Snapertuna)

651. *Ryssarnas ankomst.* Min mormor, som var värdinna på Norrgård i Vättlax,

berättade, att ryssen hade kommit in där i byarna och torpen och tagit mat åt sig, men inte gjort något illa. En del av folket hade farit upp i skogarna, och andra gömde sig i gamla lador och lämnade allt åt ryssarna. När ryssarna kommo första gången in, voro bara gumman och tjänsteflickorna inne. Och de blevo så skrämde, att de inte vågade göra något, men ryssarna hade bara skrattat och kommit och klappat om dem, och kvinnorna voro så rädda, att de rakt ville springa i luften. Bröd var på spettet, och det plockade de åt sig, och några lämnade pengar på bordet, och så foro de. (Bromarf)

652. *Ryssarnas barmhärtighet.* Ryssen steg i land i Vättlax och kom först till en gammal gumma. När de stego in, blev hon liksom skrämde. De började sedan se omkring sig och märkte, att det var stor fattigdom. Till sist sågo de i ugnen, och där var ärtris. De började bråka med gumman, att hon skulle visa, till vad hon skulle ha ärtriset. Med tecken fick hon dem att förstå, att det skulle malas och bakas till bröd, samt vidare att hon fått det av sin värdinna emot att hon spann och arbetade för det. När ryssarna fingo detta klart för sig, visade en, att hon skulle bära ut riset. De gävo bröd i stället, och därefter behövde gumman aldrig mera baka bröd av ärtris. (Bromarf)

650. *Med vävstolen i skogen.* Prästkulla dragons hustru måste gå från Prästkulla med vävstolen med sig åt skogen, när ryssen kom. Hon skulle väva åt Prästkulla fröknarna, som skulle gifta sig. (Bromarf)

ÅBOLAND

657. *Striden på Lemo udde.* På söndagsförmiddag kommo från Vapparn från svenska flottan, som låg skyddad söderom Kakskerta, så att den inte syntes från Lemo, två officerare i båt med två Pargasgubbar från Ålö till roddare. De rodde längsmed Kakskertnäsudden till Lemofjärden och därifrån till vänster till Kulho. När de komma dit, rodde de längsmed stranden och låtsade fiska. På stranden redo två kosacker jämt på vakt natt och dag, om någon fiende skulle tänka landstiga. När båten var ungefär trettio famnar från stranden, sköto officerarna på en gång. Den ena träffade kosacken, och den andra träffade hästen. Den sårade kosacken kvickt på hästryggen och över åkern för att varsko truppen, som var längs vägen till Åbo. Genast slogs trevåga och till udden. Svenskarna kommo senare på eftermiddagen roende med kanonbåtar och andra båtar, som forslade manskap. Ryssarna stormade framåt mot stranden tre gånger, men svenskarna laddade kanonerna med druvhagel och sopade bort dem. På Stor-Lemo var en ladugård av granit. Där bakom stodo svenskar med sina batterier. Ryssarna visste inte av det, och svenskarna sopade bort dem, när de anföllo. När ryssarna tredje gången stormat, gick Ramsay fram bakifrån muren, för han trodde, att det inte skulle finnas ryssar då mera, men bak tallarna voro några ryssar. Det smattrade några skott, och ett träffade Ramsay i bröstet. Drago-

nerna togo Ramsay, buro honom i en båt och rodde honom till flottan. ”Aj aj, min gode Ramsay”, hade befälhavaren sagt. Sedan Ramsay stupat, såg man hela vägen full med ”rödkragar”, och så började svenskarna retirera. En väderkvarn på en liten kulle i åkern vid stranden på Lill-Lemo mark togo svenskarna och stjälppte omkull. Så släpade de den ned till stranden till brygga och därpå i båtarna så fort de hunno. (Pargas)

Svenskarna skulle mota ryssen, som kom landvägen. Fattiga svenska drängar och pojkar ställdes att taga emot. De hade gjort buskar och granris, tallar och stenar och allt möjligt framför sig till skyddsvärn. Så skulle svenskarna hålla morgonbön och sjunga en morgonpsalm, men inte hunno de sjunga många verser, för rån ryssarna sköto med metallkanonerna, och buskar och stenar och granris och allt flögo åt sidan, och de där stackars pojkar-na föllo i stora hopar. En kula for genom en svensk gardeskarls hatt. ”Fy tusan djävel, som skämde min hatt!”, sade karlen och spottade. Kulorna haglade i sjön, så att karlarna och kvinnorna, som voro och rodde ammunition, måste ro undan. Min far var då dräng vid Holmå och sexton eller sjutton år gammal och var med där som roddare. (Pargas)

En på 1880-talet död nittioårig gubbe från Nagu Innamo var med som roddare, då man transporterade krigare från svenska flottan till Lemo. Då manskapet

662. *Sänkta kanonslupar.* Ryska kanonslupar blevo sänkta i en vik på Germundsvidja mark. Efter den tiden kallas den Ryssviken. (Finnby)

blivit rott i land, befalldes roddarne att vänta med sina båtar i vassen för att, om så behövdes, återföra manskapet ombord. Roddaren från Nagu stoppade då sin pipa och rökte. En svensk soldat, som satt i båten bredvid, begärde att få draga en rök ur hans pipa. Roddaren gav honom den. Strax efter, medan soldaten ännu rökte, smällde första skottet i land. Soldaten utropade då: ”Se så, han är här nu den fan!” och skulle räcka pipan tillbaka mellan båtarna till dess ägare samt lutade sig därför över båtanten; men i detsamma hördes nya skott från land och en kanonkula kom strykande mellan båtarna samt skar soldaten tvärs av, så att övre delen av kroppen föll i vattnet och nedre delen blev i båten. Båtarna beordrades sedan att draga sig bak en udde, så länge striden varade. Sedan de transporterat svenskarna tillbaka till flottan, fingo de resa hem. (Nagu)

663. *Grundstött kanonslup.* Ryssarna voro med någon kanonslup vid Pettu och skulle komma i land där, men så stötte de på en sten nedanför Herrsveden. Och stenen kallas för Ryss-stenen än i denna dag. Då för tiden bodde på Herrsveden bara en åbo, som hette Matts Risenklo. (Finnby)

664. *Gömd galeas.* Under kriget förde sixalaborna en galeas upp i Styrsvundsviken och stucko trän i sjöbotten åt sjösidan, så att det såg ut som skog. Trossarna voro fast i hackbrädet, och när vågorna skvalpade, rycktes det loss, och så hittade man två packor svart klädningstyg, smugglargoas, som man hade haft med sig från Sverige, då man var ditseglande med kräk. Andra igen sänkte sina galeaser eller riggade av dem. (Finnby)

665. *Flyktingarna från Pettu.* Min farmors far var med drängen hela vintern i skogen och byggde en jordkula på en plats, som kallas Undibak. Han gick om morgonen och kom hem om kvällen. Dit körde de alla värdesaker på vintern, och kvinnor och barn gömde sig där. Min farmor var då åtta år gammal, och det enda hon räddade var en liten droppflaska. Krigsfolket kom tågande längs isen från Åbosidan och gick till Hangö. De kommo upp till gården och fingo mat och gjorde inte illa. Från andra gården på Pettu hade de alla värdesaker i Klockarängsladan. Det synes ännu i övre stocken ovanför dörren hur den är avrundad, så att kofferten med sitt höga, kullriga lock skulle rymmas in genom öppningen. Flickorna på Pettugård gömde under kriget sina styck-och-mössor i en stor brunn mellan de skilda varv av is, som hade uppstått, allt efter som vattnet sjunkit. En bössa gömde min farsarsfar i jorden och tog upp den efteråt. (Finnby)

666. *Stängd och öppnad farled.* Under 1788 års krig fyllde ryssarna med stenar strömmen mellan Kimito och Bjärnä för att hindra svenska flottan att komma igenom. Under 1808 års krig behövde ryssarna farleden igen och fingo då lov att rulla upp stenarna tillbaka. Sedan seglade de till Sandö vid Kimito och drabbade där samman med några svenska båtar. (Finnby)

670. *Striden vid Västankärr.* Ryssarna hade tänkt sig till Åbo, men svenskarna voro emot dem vid Västankärr. Eljes låg svenska flottan vid Pargaslandet. Under striden körde ryssarna krut till Lappdal för att ha det tillhands, ifall de måste retirera. Buxhövdens satt just och åt på Västankärr, då svenskarna anföllo, och hade blivit tillfångatagen, om inte inspektorskan varnat honom. Ryssherrarna flydde genom fönstret. Kosackerna redo på ömse sidor om Buxhövdens och viftade med sablarna för att avhålla kulorna. Svenskarna hade landstigit i trakten av Tollsås och tågat framåt i två hopar. Den ena kom från Böle-, den andra från Nordvikssidan söderom Västankärr. I Böle togo de hästar för att hinna fortare fram. En torpare hade de till lots. Men denna trupp kom så sent fram, att ryssarna redan hunnit upp från fartygen. Ryssarna fällde bajonett för att avskära svenskarna återtag, men dessa slog sig igenom och endast några stupade. (Kimito)

På Sagu Sandö var en rotegubbe – Ekholm vill jag minnas, att han hette – som hade varit med i sista finska kriget. Han brukade ofta tala om, hur det gick till i kriget. Då det gått illa för svenskarna, sade han: ”Det var jämmerligt ynkligt”. Då ryssarna fått stryk, sade han: ”Det var jämmerligt roligt”. En gång hade ryssarna

ställt till bal på Kimitosidan, och svenskarna fingo veta av det och samlade sig och tänkte taga hela ryska sällskapet till fånga, ”men så var en satans käring och skvallrade om det, och ryssarna ut genom fönster och dörrar och undan i sina båtar. Hade vi fått tag i den kärigen, så hade vi ränt bajonetten i henne”, sade gubben. ”På en åker hade vi batteri, och så sågo vi, hur ryssarna kommo smygande längs diket. Då ställde vi kanonen och sköto längs efter, och ryssarna kommo opp som tärvesstubbar ur diket, och det var jämmerligt roligt”. (Finnby)

673 *Av ryssar räddade barn.* En Rosenberg från Strandås torp vid Västankärr var tre år gammal, då ryssen kom. Hans far var ute i krig som soldat och modern var ute på arbete. En dag, då han med sina två syskon igen var ensam i stugan, kom det ryssar in. De togo bröd från spettet och förde det i skogen, och barnen togo de med och förde till samma ställe. Sedan detta var gjort, började de skjuta från sjön, men de ville rädda folket, som var i stugan. (Kimito)

685. *Strider i Hitis skärgård.* Två linjeskepp, Fäderneslandet och Svalan, lågo vid Jungfrusund. Ett av krigsskeppen vid Storlandet bar namnet Gustav Adolf. Erik Larsson, lotsålderman på Lövön, var lots på Karlskronaflottan under 1808 års krig, såsom han varit redan 1788. Mellan Lövön och Fåfångskär i Hitis lågo Styrbjörn och Hjelmars, två stora svenska linjeskepp, som ryssarna togo vid Sveaborgs kapitulation. Chefen på Karlskrona flotta beslöt att återtaga dem. Larsson, som var lots på chefskeppet, hörde amiralen yttra, att det vore bäst att först angripa de ryska kanonsluparna, som lågo vid Brändöska-

Guldet blev till sand...

Sägner om Sveaborgs kapitulation 3.5.1808

433. "Gammel Svan" var med på Sveaborg när fästningen togs in. Under sommarn sköt man i sank fyra ryska krigsfartyg från fästningen. När ryssarna lågo där och simmade, laddade svenskarna två kanoner med druvhagel och surrade långsmed vattnet, så att det inte blev vidare kvar av ryssen än mössorna och hattarna. Svan menade, att nog ryste det i kroppen först om morgnarna, när man skulle slåss och skjuta varandra på det viset, för de voro ju folk de också, som man skulle skjuta ihjäl, men nog blev man sen ändå van med det. Om vintrarna högg man upp breda vakar kring fästningen och lade lite halm på. När ryssarna sen kommo på halmen, foro de i sjön och blevo där. Det skulle därför varit rakt omöjligt att taga Sveaborg, om Cronstedt bara hade låtit taga emot. Två veckor i slutet av januari var det så månljust, att de från fästningen inte voro karlar att hålla de där vakarna klara. När soldaterna skulle ut och arbeta, såg ryssen det och sköt på dem längs isen. Ryssarna hade gjort åt sig stora långa stegar, och om natten kommo de och reste stegarna upp mot murarna och försökte komma in, men där blev brått den natten. Vartefter ryssarna kommo upp med stegarna var det att skjuta och hugga och ränna med bajonetten. Om morgonen när det blev lite dager började svenskarna skjuta med kanoner lite längre bort, så att nog var det säkert en aln med ryssar

nedanför vallarna. "Inte visste jag, hur de kunde vara så enfaldiga och tro, att de skulle kunna taga in fästningen med stegarna. Vad skulle vi där göra då, om vi skulle släppa in ryssarna i fästningen så lätt", menade Svan.

Soldaterna hade knappt med mat på våren. En gång kom en gjusse flygande med en gädda i klorna och fällde den vid fästningen. Så bjöd svenska kommandanten ryska generalen på middag. Då denne undrade, hur de hade färsk fisk, sade kommandanten: "Färsk fisk ha vi alla dagar."

Där var fullt upp med kulor och krut på fästningen och därtill stora kanoner. På en kanon stod: "Tio mil är min vanliga gång och fjorton är min sång", och på en annan: "Om man matar mig väl, skall den elfte milen gå mä". Inte hade ryssen fått fästningen, men när herrarna inte låto taga emot. Soldaterna fingo inte skjuta alls, och så var det överallt. Dagen innan Sveaborg skulle lämnas, hade Cronstedt kallat alla ihop och läst upp ett plakat, att alla andra dagen middagstiden skulle vara klara att lämna fästningen. Soldaterna voro så förbannat arga, sade Svan. Alla som inte ville följa med till Sverige, skulle lämna gevären från sig, men dem hade många soldater slagit sönder. "Jag tänkte inte", sade Svan, "slå mitt gevär sönder, utan taga det med mig, men när befallningen var så sträng, så gjorde jag som de andra och lämnade läsen och pi-

pona och bajonetten". Värjorna fingo de hålla. (Snappertuna)

Sveaborg hade ryssarna aldrig tagit; om de inte fått det genom förräderi. Gustav IV Adolf och Alexander I hade som goda svågrar kommit överens om den saken sinsemellan. Cronstedt hade blandat sand i krutet, för att inte kulorna skulle bära långt. Första dagen sköt han bort halva krutförrådet, och sedan lossade han endast då och då ett skott. Kulorna voro av trä. Ryssarna skola ha uppfört sig bra i Helsingforstrakten under belägringen. Ryska soldater hade berättat åt bönderna, att de fingo fästningen för "tri basonki serebra i tri basonki salaka" (tre kärl silver och tre kärl guld).

Men dessa kärl innehöll till största delen sand. Det berättas också, att ryssarna gävo en tunna guld, men att guldet fanns endast på ytan och att allt övrigt var spillning. Soldaterna voro förfärligt förgadade. Flere slog sönder sina gevär och andra satte trälås istället för flintlåsen. Man hade tänkt på myteri, men då man var utan ledning kunde det inte bryta ut. De som satte sig emot kapitulationen, gingo miste om pension. Sedan det blivit överenskommet, att fästningen skulle överlämnas åt ryssarna, smögo sig många bönder till fästningen och togo ur magasinerna gevär och alla slags förråder. Efter kapitulationen fingo de finnar, som ville, träda i rysk krigstjänst mot god lön, och många skola också ha begagnat sig av anbudet. (Helsinge)

437. *Strider efter Sveaborgs fall.* "Gammel Svan" var med på Sveaborg, när fästningen togs in. När soldaterna hade fått

befallning att lämna fästningen och blivit förda i land, fingo de marschera ett stycke längs landsvägen, och där hade de slagits en stund med något lite ryssar. Sedan fingo de vila till andra dagen. Följande morgon fingo de åter slåss lite, "men inte var det något. Ett par salvor fick vi skjuta, och så fick vi lägga geväret på axeln och marschera igen. Inte betydde det något den tiden att slåss med ryssarna, fastän det kom tio mot en. När de kom så nära, att de skulle ränna till med bajonetten, slog man med geväret, och så tvinnade ryssen åt sidan, och så stack man bajonetten i honom". När jag frågade, om inte det var rysligt att döda folk så där, sade Svan: "Nog vast det nu litet, men det var fiender ändå, så att det kunde inte annat vara." En gång när överbefälhavaren kommenderade, fingo de lite slåss med ryssen, men "det vast inte något med allvaret som vi fick slåss", sade Svan. Svan och Söder från Söderby hade slagit ihjäl en överste och en major, och så kommenderade generalen, att de skulle sitta där bredvid de där ryss-soldaterna en natt och vaka. Så frågade jag, om de inte vara rädda att sitta där. "Nej", sade Svan, "inte vast jag rädd, för jag tänkte, om de där ryssarna börjar röra på sig, skall vi ge dem mera". Fyra soldater hade gjort en ed, att de skulle försöka taga livet av överbefälhavaren, när han aldrig lät dem taga emot utan var så falsk, att han höll mera med ryssarna än med svenskarna. Men han hade alltid så mycket manskap omkring sig, att de inte voro karlar att göra det. "Om Dybeln hade kommit till general", sade Svan, "då skulle vi nog ha sträckt ryssarna inåt halva Ryssland". (Snappertuna)

ten väster om Lövön. Som orsak uppgav han, att kanonsluparna kunde grundskjuta de svenska barkasserna: om angreppet på Styrbjörn misslyckades. Saken var av vikt, så att amiralen på däck till och med vände sig till lotsen, som han väl kände från förra krigsåren, och frågade: ”Tycker inte du även så?” Vartill Larsson jakade. Med tre barkasser rodde svenskarna till Styrbjörn. En tapper och storväxt svensk officer, löjtnant Drejer, var anförare på en barkasserna. De lyckades obemärkt i nattens mörker komma fram till Styrbjörn, som låg för ankar, ty man rodde sakt. Ingen fick vid livsstraff hosta. När svenskarna lyckligen kommit fram till Styrbjörn, kastade de upp stormstegarna. Nu först märkte vakten ombord faran och gjorde alarm. Ryssarna lågo obehäpnade och sovo. En kanon hunno de avfyra utan att skottet träffade. Ryssarna, som trodde, att svenskarna kommo från aktersidan, riktade nämligen kanonen åt orätt håll. Svenskarna nedhöggo besättningen. De ryska officerarna stucko ut sina värjor genom kajutdörren och ville ge sig fångna, men fingo ingen pardon. I mörkret kommo många svenskar att växla hugg med varandra. ”Är du svensk?” var lösen. Den som inte svarade, hade hugg över huvudet. Några fångar gjordes även, som fastbundos vid relingen. När svenskarna trodde, att de segrat, hurrade de och ämnade lyfta ankar. Men de kunde inte bortföra Styrbjörn, emedan det var fastkedjat med kätting vid Hjelmars. När den ryska besättningen på Hjelmars märkte, att svenskarna voro ombord på Styrbjörn, började de skjuta på dem. Dessa voro nu tvungna att lämna Styrbjörn och ro bort. Oskadd kom båtsmannen från Styrbjörn. Han var den sista, som hoppade ner i barkassen.

Svenska soldater på barkassen hade förut varit matrosar på Styrbjörn. Därför

visste de var kronans kassaskåp stod och fyllde sina fickor och strumpor med ryska silverrublar, innan de lämnade fartyget. När de kommo till Kasnäsby, visade en av dem vad han hade i sin strumpa, som han hade hängande på sin hals.

När detta företag misslyckats, begav sig Drejer med barkassen till Skalderfjärden och tog där av fienden en galeas. När de svenska matroserna klättrade upp för att komma ombord på det ryska skeppet, föllo åtskilliga av dem huvudstupa ned tillbaka i barkassen. Drejer ropade då till dem: ”Känner ni inte krigsartiklarna? Upp med musköterna!” De började nu skjuta, och sedan stormade de och togo skeppet samt förde bort det öster om Kasnäslandet. Lots var Erik Larsson från Lövön. Drejer lyfte värjan mot honom för att hugga till, om han förde dem på grund. ”Jag är inte rädd varken för din värja eller din sabel, här är inte kronans farvatten. Jag gör efter bästa förstånd och efter min ed”, sade lotsen. ”Gör så”, svarade Drejer. Larsson gjorde det och förde skeppet till Jungfru-

sund i Högsår. Det var dimmigt väder den dagen. Ryska kanonslupar kommo efteråt till Högsår och trodde sig kunna ta tillbaka sitt skepp. De kommo till Ersgrund utanför Kasnäs och sköto på Karlskrona skeppen. Ett skott träffade skeppet Fäderneslandet. Detta skott var ett grundskott. Kulan gick genom skeppet och dödade två män i en kanonslup. Nu sköto svenskarna tillbaka och avsköto varenda åra på ena sidan av den andra ryska kanonslupen, som hade för avsikt att segla fram och skjuta. Ryssarna funno nu för gott att vända om och drogo sig undan bakom Ersgrund. På den ryska galeasen, som löjtnant Drejer tog av ryssarna, fanns en tapper rysk fält-

väbel, som hade ärr efter åtta sabelhugg, som han fått av svenskarna. Han fördes som fånge ombord på svenska skeppet "Kungs jakt". På den ena barkassen var Drejer chef. (Hitis)

691. *Gubben tagen till roddare.* Allt folk rymde bort från Pemarkstranden, bara en gammal åttio års gubbe stannade kvar. Då kommo ryssar dit och skulle ha honom att ro sig över. De togo ett ämbar med vatten och vispade däri med vispen för att antyda, att de skulle slakta honom och vispa blodet, om han inte ville ro dem. Och han rodde över dem. (Pargas)

ÅLAND

705. *Vakten vid vårdkasen.* På Långbergsöda berg uppreste folket i Saltvik kasar under krigstiden och höll där vakt. När ryssarna kommo tågande över Delet på vårisen i snöslag och töväder, utropade en gammal båtsman, som stod på vakt vid kasen: "Nu, gossar, gäller det att få kasen att brinna så starkt som möjligt, att hela landet kan rusta sig till strid, ty jag ser på ryssarnas rörelser, att de är trötta. Därtill går de upp till knäet i vatten, så att nog kommer vi att göra en stor slaktning." Men ingen anförare fanns, och därför blevo ryssarna inte heller förhindrade att besätta Åland. (Åland)

706. *Ryssarnas försvarsåtgärder.* Då ryssarna kommo till Åland, landstego de nära Strömme. Där finnas lämningar av tio batterier, som de uppförde. Om nätterna hade ryssarna tjocka med taggar försedda bommar tvärsöver landsvägen vid Dragedet. De ämnade också gräva en kanal genom Dragedet. (Saltvik)

707. *Uppbränd skog.* Då ryssarna kommo till Åland, brände svenskarna upp skogen i Kumlinge och Sottunga för att tvinga ryssarna att av nöd och köld lämna Åland. Blott på Alkulla hemman i Sottunga och i Änklinge i Kumlinge blev skogen obränd. (Åland)

687. *Ryssarnas tåg.* Då ryssarna tågade genom Pargas till Åland, voro de så många, att de, fastän de gingo sex eller sju man i bredd på isen, utgjorde en rad, som var en halv mil lång. Främre änden var vid kyrkan, då den bakre var vid Lelax. (Pargas)

709. *Brand och flykt.* Hela Sottunga by brändes, och folket flyttade över till Föglö och annorstädes. Tomterna av de brända gårdarna synas ännu. Vid flyttningen måste kor, som man ämnade ta med sig, kvarlämnas mitt på isarna, då dessa voro så hala, att korna inte kunde hinna följa de flyende åt. Det första hus, som efter kriget uppbyggdes på Sottunga, var en liten bofälling ”anderstuga”, som ännu står i Ollas Norrgård. Husbonden på nämnda gård, Eriksson, var en modig man, kanske den sist kvarstannande, likasom han efter kriget var den först återvändande. För sitt mods skull blev han, efter överflyttningen till Föglö, av svenska truppen sänd med en skrivelse till ryssarna i Seglinge. Hunnen dit, berövades han av ryssarna häst och släde samt en bössa, men undkom dock själv. Han vågade dock inte göra vidare försök att komma till ryssarnas läger, utan gav skrivelsen åt en gumma, som frambefordrade den. (Sottunga)

710. *Svenskarnas avfärd.* Innan svenskarna lämnade Åland, brände de upp alla sina matvaror, som de hade samlat i riorna, men folket fick likväl först taga så mycket som möjligt. I Frebbenby i Hammarland fanns en ria full med smör, som man inte hann tömma, och smöret rann över Frebbenby backarna, när rian brann. (Åland)

I Eckerö fanns det svenska soldater. De bodde i Storbyn och hade samlat ofantligt mycket mat i Bengts ria. När ryssarna kommo, flyktade svenskarna över isen till Sverige, men de hade supit sig fulla, och många fröso ihjäl på isen. Eckerö-karlar-

na samlade liken och begrovo dem i sandgroparna ovanför Sandviken. (Åland)

711. *Ryssarnas tjuvaktighet.* Sedan svenskarna lämnat Eckerö, voro ryssarna herrar där, men de voro inte nu så barbariska som under förra flykten. Däremot rövade de och stulo allt vad de kunde finna, ja togo t. o. m. dukarna av huvudet på kvinnorna, när de kommo in i stugorna. En gubbe grävde sin penningask i sanden på ugnen, men där hittade de den. En annan gick i skogen åt Käringsund till och grävde ned pengarna, men ryssarna gingo raka vägen till stället. I en gård gömde de sin bästa egendom i en gammal fallfärdig sjöbod, och där hittade ingen den. På Börjes gömde de sin egendom i en gammal lada, som var nästan utan tak, och där förstodo ryssarna inte heller att söka. Kar-

708. *Uppbränd by.* Kumlinge by brändes av svenskarna utom det avlägsna Maspodal hemman. (Kumlinge)

larna förde sina hästar nordvärt på Skage och stannade där flera veckor. På Bengts bodde ryska herrar, och där hade soldaterna inte lov att röva. Dit förde många sina kor om kvällarna över gärdesgårdarna, det var nämligen så hög snö den vintern, att alla gärdesgårdarna voro djupt insnöade. (Åland)

712. *Den stora kosacken.* Till Isaksö kom en stor kosack och tvingade folket att taga fram sin penninglåda. Han steg med foten i lådan och stod sålunda och bladdrade i pappren, men en gumma knep pengarna bakom hans rygg och kröp upp på ugnen med dem. Han strövade länge omkring och plundrade, men slutligen försvann han. Man tror, att han red ner sig på svag is. (Eckerö)

716. *Räddad egendom.* En rik bonde i Sonboda by ämnade bära till skogs undan fienden allt sitt silver och guld. På vägen mötte han ryska armén. Man tecknade nu åt honom, att han skulle gå hem med sitt skrin. Han gjorde så och fick behålla sin egendom i fred. (Åland)

719. *Bonderesningen.* På våren 1808 kom det sträng befallning, att alla ålänningar skulle samlas för att såga ut ryssarnas fartyg ur Bamböleviken. Den som inte kom, skulle mista näsan. Ålänningarna försökte, men snart sågo de, att isen var så tjock, att det inte var möjligt. Då rådslago de, vad de skulle taga sig till, och en Arén, bror till Finnströms länsman, gav

dem rådet att köra bort ryssarna. Därpå begynte folket samla vapen: somliga hade bössor, andra brödspett försedda med skarpslipade knivar i ändarna. Om natten, när ryssarna somnat, kommo bönderna sedan och bundo dem allesammans. I Godby fanns en mycket stor ryss, som ingen vågade sig på till en början. ”De där usla bönderna skulle nu taga mig!” sade han. Men då blevo bönderna så förargade, att de rusade på honom och bakbundo också honom. – Jomala kyrka var kasärn. På Jomala prästgård bodde en rysk major, och för att han inte skulle få bud, högg ålänningarna ned skog runtomkring, så att ryssarna inte skulle kunna rida. Men då förstod han, att det var något i görningen, och började höra efter.

På Jomala prästgård satt en dag prästen med en hop ryska officerare och spisade middag. Då kom en kanonkula genom flere väggar under bordet, där herrarna åto, och ut genom närmaste vägg utan att skada någon. Kulan sköto bönderna från en nickhake, som de hade på en s. k. bakvagn. Denna bestod av två delar, som kunde skiljas åt, och drogs av tre hästar. En skeppare skall ha varit anförare för bondeskaran.

På Böjsas hemman i Gottby (Jomala) blev en kosack tillfångatagen av tjugufem bönder. De hade fullt göra med att fångsla honom. Det förargade honom mest, att ”muschik skormiat” skulle ta honom, som varit med i så många slag. När tio man kastade sig över honom på golvet, sprang han likväl upp. Slutligen kastade sig ännu

714. *Kyrkan som bostad.* I Kumlinge kyrka, som liksom prästgården stod kvar, inlogerade sig de ryska soldaterna, använde predikstol, bänkar, böcker ur kyrkoarkivet och dylikt till bränsle. Altaret hade de inrett till kök. (Kumlinge)

flere över honom, och då blev han bunden. Jämte andra fångar fördes han sedan till Stockholm. (Åland)

Vid Färjsundet gjorde ryssarna kraftigt motstånd mot bondehären. Det hade troligen gått dåligt för bönderna, om ryssarna hade skjutit bättre, men alla deras salvor gingo antingen för högt eller för lågt. För varje salva steg böndernas mod. Så ropade ett par karlar: "Nu skall vi över, om också fan är på andra sidan!" Och då blev det skyndsamt att anskaffa ökstocker och annat, som man kunde komma över med. Färjlinan hade nämligen ryssarna huggit av, så att inte färjan genast användas. Bönderna höggo sig sedan åror för att ro färjan över. Genom kunskapare fingo ryssarna veta, att de också skulle anfallas norrifrån, varför de med stor hast drogo sig undan till Bomarsund. Bönderna togo den ryska positionen med ett väldigt hurra. (Saltvik)

I slaget i Kumlinge landstego bönderna från två sidor: från norr och söder. Den bonde, som från den södra sidan först steg i land, var från Vårdö. Så snart han kommit ur båten, sköt han på den ryska posten. Sedan skottet gått, stod han kvar på samma ställe och laddade. En rysk soldat, som låg bakom en sten, såg honom och sköt honom en kula genom huvudet. Nu tvekade bönderna att gå i land. Men en bonde från Hastersboda i Föglö hotade att skjuta den, som visade sig rädd. Detta hade åsyftad verkan: alla karlar skyndade nu ur båtarna. Bönderna voro beväpnade med bössor och stavar, som voro blanka, så att de lyste på avstånd som gevär. Ryssarna hade inga kanoner utan bara gevär. Någon kanonslup hade svenskarna till hands. När de började skjuta från den, drogo ryssarna sig upp från stranden. Bakom en badstuga i Kumlinge by sökte

fjorton ryssar skjul. En bonde, Sundblom från Sonboda by i Föglö, var också med. Från ingendera sidan träffade man med sina kulor varandra. Sundblom låg bakom en bergklint och sköt på ryssarna. Till slut kommo två karlar, den ena hette Englund, Sundblom till hjälp. När han sedan sköt något skott, gick hans bössflinta sönder. Nu begärde Sundblom låna kniv av sin kamrat för att kunna laga om bösslåset. "Vem har här tid att söka efter kniv", svarade den andre, men när Sundblom fortfarande ville ha kniv, gav han den slutligen. När ryssarna bakom bastun hade skjutit bort sina skott, som de tre ålänningarna räknade, togo de till flykten och drogo sig undan. Enligt en gammal bondes berättelse från Sottunga, som ännu levde 1880 vid 88 års ålder och själv varit med i striden, blevo två ryska soldater vid detta tillfälle skjutna. De hade satt sig ned på en dyngvagn, och där träffades de av böndernas skott. Ryssarnas anförare satt på prästgården och drack toddy med prästen. När han såg slaget vara förlorat, band han en vit näsduk om sin värja och vände spetsen mot bröstet till tecken, att han ville giva

sig med sitt folk. Detta tecken förstodo inte bönderna, utan ville göra av med ryssarna. Man hissade nu upp ett vitt lakan på en stång. Nu begrepo bönderna och fiskarne vad det gällde. De togo den ryska truppen till fånga och förde den över till fasta Åland, varifrån de sedan allesammans överskeppades till Stockholm. När konungen fick se dessa krigsfångar, skall han ha sagt: ”Om var var man i vårt rike sålunda hade uppfyllt sin plikt, skulle det

betydligt lättat bördan av vårt bekymmer.” Trehundra man skola ålänningarna ha tagit till fånga. (Åland)

Två ålänningar blevo skjutna under striden: den ena, Gabriel från Bamböle, genom övre läppen och ut genom örat, så att han sedan alltid hade svårt att tala. Den andra blev troligen dödad. Slutligen måste ryssarna fly över isen till Åbo och förföljdes ända dit. (Åland)

ÖSTERBOTTEN

728. *Tåget över Kvarken.* Middagstiden den 18 mars 1809 anlände Barclay de Tolly med sin 3,000 man starka här till Björkö. Befolkningen hade på förhand fått veta om härens ankomst och förde bort sina matförråd till skogarna. Även hästar och kor fördes på nätterna till skogen, medan de förut inkvarterade kosackerna lågo och sovo. Hästarna gömde man undan för att inte behöva skjuta dem, och de övriga kreaturen för att inte behöva ge dem till mat åt soldaterna. Under en enda natt, som hela hären stannade i Björkö, hunno soldaterna förstöra all mat, all ved och allt hö som fanns i byn. Uthungrade och frusna som de voro, då de anlände, räckte matförråden inte länge. Hela natten brunno stora stockeldar på gårdarna, och när veden tog slut, brände man hö och halm. Under natten fröso dock några soldater ihjäl och begravdes i snön. På våren, när snön smälte bort, begravdes de ryska soldaterna i Läsarebacken invid bönehuset. Den 19 mars om morgonen, förrän ryssarne avtågade till Valsörarna, gavs nattvard åt krigarne på en stor åker, som kallas Tåbbon. Soldaterna stodo

uppställda i två led, och prästen vandrade från man till man. Därpå bröt hären upp. Bland vägvisarne nämnas Jonas Håkans, Karl Galt eller Påvas Karl samt Daniel Strömgren, en gammal soldat, som varit med i Pommerska kriget. Pehr Ohls Olle, en broder till Pelle, som var i slagsmål med ryssarna lotsade den avdelning, som gick till Holmön, och stannade sedan där. Natten mot den 20 mars tillbringade trupperna på Valsörarna under bar himmel i femton graders köld. Eländet var obeskrivligt. På kvällen utdelade åt soldaterna sju lass brännvin, för att de skulle få humör. Ett stort antal frös ihjäl. Hade svenskarna varit något till karlar, så visst hade de dödat ryssarna. Den svenska befolkningen skall ha visat sådan rädsla för ryssarna att dessa vid återkomsten skämtande sade: ”På svenski maneri pyxorna porta”. Svenskarna hade nämligen inte ens haft tid att taga byxorna på sig vid sin flykt. (Replot)

När ryssarna kommo till Valsörarna, hade en stor del förfrusit fötterna, andra frusit ihjäl. Efter härens avtåg till Gaddarna fann man tre soldater ihjälfrusna i en

båt framför en fiskarbastu vid Tjärhovet. Vid Gaddarna, första skären på svenska sidan, voro 25 à 30 man svenskar emot dem, men de drogo sig snart tillbaka. Sedan tågade ryssarna till Lövudden, yttersta udden på fastlandet, innan man kommer till Umeå, och sedan vidare till Umeå. Staden var övergiven och tom, och ryssarna voro genast färdiga att plundra handelsbodarna och andra gårdar. Därvid voro en del skjutsbönder dem behjälpliga för egen del. Från Replot, Mustasari, Solv och Kvevlax hade bönderna tvingats att köra fiendens foror över till Sverige. Dessa skjutsbönder försäkrade efteråt, att svenskarna med bara påkar kunnat slå ihjäl ryssarna som flugor, om de blott hade gjort något för försvaret. Lotsar hade ryssarna med sig från Björkö. En del av dem fick betalning, andra blev utan. En lots från Sverige fick etthundra rubel. På åter-

vägen hade ryssarna lika svårt. Skrindtals soldater förfröso sina lemmar. Komna till Björkö och Replot, smorde fältskärerna deras fötter i badstugorna. Somliga av de sjuka finga ligga på trosslassen. En soldat låg på ett gevärsläss, och snön yrde honom i munnen. Mellan Björkö och Replot dog han. (Replot)

730. *Prästen mutar ryssarna.* Då ryssen kom, tog prästen i Alahärmä alla ostar, som han burit upp från socknen, och spetade sönder dem. Brännvin hällde han i sån ute på gården. Så tog han en sup själv och gav åt alla ryssar en sup och en bit ost. Där gjorde ryssarna inte illa. En lapp spikade de ovanför dörren på ryska. Min morfar var springpojke åt prästen. Då han skickades på ärenden med brev, hade han något vitt märke på sig, så att ryssarna inte gjorde något illa. (Jeppo)

735. *De tillfångatagna soldaternas rymning.* I Perho på en mosse anförde Fieandt en tropp svenskar. Han vart omringad av ryssarna, då det var så tät dimma, att man inte såg fienden. Fieandt stupade, och tre soldater från Nedervetil blevo fångade och stängda in i en ria. Sedan bommade ryssarna till dörren utifrån och ställde en att vakta. En av de tre var Stor-Palmen. Han kallades så, emedan han var en mycket stor karl. Av samma Palm härstammar palmska släkten i Nedervetil Vitavesi. En annan var en liten och klen karl. De hoppade och dansade nu där i rian en stund,

734. *Striden vid Kokkoneva.* Ryssar och svenskar stridde vid Kokkoneva i Perho. Svenskarna togo miste på trumsignalerna och tågade ned på mossen. Den var så blöt, att de inte tillräckligt hastigt hunno därifrån, och så blevo fem hundra ihjälskjutna av ryssarna. (Kronoby)

och så kröp den lilla ut genom gluggen, och de andra räckte geväret efter åt honom. Därpå stack han ihjäl vakten och bröt upp dörren för de andra. De vågade dock inte gå längs vägen, utan genom skogarna ända tills de kommo till Gamlakarleby. (Kronoby)

736. *Slaget vid Siikajoki.* Adlercreutz gick med hatten i ena handen och värjan i andra mot ryska batteriet utan att se sig tillbaka. Alla följde honom, och det ryska batteriet togs med storm. När svenskarna tågade framåt, slog en rysk kanonkula ned vid kanten av vägen, som var full av soldater, flög sedan upp och föll ned på en äng på andra sidan vägen och for därpå med ett starkt surrande i skogen utan att ha skadat någon. Ryssarna jagades bort och fingo nu i sin tur taga till reträtten. (Oravais)

Min farfar Hans Kristoffersson var på "Klingsporskjuts" ända till Siikajoki. När de kommo fram, rastade de vid en gård. Mitt i alltsammans voro ryssarna i hämlarna på dem, och så började svenskarna taga emot vid bron. En av svenska befälet red mot bron, och när han kom där till gården, sade han: "Min häst skall sadlas på stund". Han fick ny häst, men då han kom ned till bron, vart han skjuten. Han lär ha varit litet trakterad, och därför var han så djärv, att han red för nära. (Nedervetil)

758. *Norrbackgubben.* Ryssarna strövade ofta genom Sideby kyrkoby. Där funnos likväl bara tomma stugor, ty folket var undanflyttat till Norrback hemman in i skogen en halv mil norr om Sideby by. Till Norrback kommo likväl några kosacker. För att tilltvinga sig något byte hotade de Norrbackgubben med bajonetterna. Han flydde då inåt skogen och en kosack efter. Norrback hade fått något försprång och

hunnit gömma sig bakom en tall. Rädd för ryssen, lyssnade han ängsligt. Då hörde han talltrasten sjunga: "Norrback, Norrback!" "Kva (vad) fan vill du?" viskade Norrback tillbaka. "Giv ryssen pengar, giv ryssen pengar!" "Kvadan tar ja tom?" (vadan tar jag dem) hånlog gubben. "Från tuvan, från tuvan", jublade trasten. Norrback sparkade till första tuvan vid sin fot. Och se, där lågo blanka silverriksdalar en hel hop vid hans fötter. Nu kom ryssen, och då han ensam fick hela skatten, blevo de goda vänner. De övriga kosackerna lämnade också snart gården. (Sideby)

762. *Striden vid Lappfjärds kyrka.* Svenskarna voro uppställda strax söder om Lappfjärds kyrka. Ryssarna kommo söderifrån genom skogen. Svenskarna sköto med kanoner, men kulorna träffade bara skogsbacken, och ryssarna trängde allt längre fram. Då anlände Vegesack på en grå häst, gav den, som skötte kanonerna, med piskan och befallde, att man skulle ladda med druvhagel. För varje skott föll en hop ryssar. De andra flydde söderut och förföljdes ända till Pirtjärvi, sex mil från Lappfjärd. Svenskarna hade kunnat köra dem ända till Moskva, men fingo bud att komma en annan svensk trupp i Ilmolatrakten till hjälp.

von Vegesack landsteg dagen före striden i Kristinestad. När han kom till Svedarbacken, frågade han Klingspor i häftig ton: "Är det du, som är rädd, eller är det dina hundar!" Därpå övertog han befälet, och striden började. Ryssarna förjagades ända till Hongjärvi. Där fick Vegesack order att draga sig tillbaka. Han vart då så förargad, att han tänkte ränna värjan genom sig, men han stötte den sedan med udden i marken, så att den kröktes. I striden körde Vegesacks pojkar solda-

terna huvudstupa över ån för att hastigare kunna förfölja fienden, utan att ge sig tid att uppsöka vadstället. (Lappfjärd)

Gamla Fårbäcken, Johan Henrik Skogman, var med i striden. Då de stodo på kyrkbacken (där nya kyrkan står) och ryssen var uppe mot Lillån, kom en gevärskula och smällde Feisack i handen. Han vart då alldeles röd i ögonen och sade: ”Inte duger det att stå här och narras med den djäveln. Det skall läggas dubbla skott i kanonen.” Och sedan de då hade skjutit med druvhaglen vägen tre gånger ren, kom inte ryssen tillbaka, utan kilade av söderut, och svenskarna jagade bakefter. Då de kommo mot Back posthemmanen, frågade Feisack av Fårbäcken: ”Vad steker den djäveln där, då det stiger upp en sådan rök? Femtio nyländska dragoner rida dit och se!” Där vart

åter strid, då rysskosackerna frestade taga emot. Men svenskarna högg av deras pikar, så att de blevo med bara stumparna i händerna. Kan han gissa, vad ryssen hade för sig där vid vägen? Jo, de hade tagit fåren av postbondens och slaktade och höllo nu på och kokade, men alls intet fingo de av det, utan svenskarna åto det, som ryssarna kokat. (Sideby)

Svenska artilleriet var på Svedarbacken. Där stod soldaten Tjäder från Närpes jämte andra svenska soldater. De voro strängt förbjudna att avlossa ett enda skott på fienden. Ryssarna började striden tidigt på morgonen med gevärseld, och några av svenskarna stupade. En ryss stod bakom en tall, varifrån han stack sig fram och sköt ett skott mot svenskarna. Då kunde inte Tjäder hålla sig utan rätade ut sitt gevär och sköt ryssen. I detsamma sköto också de andra, som voro förargade över att ryssarna skulle få skjuta på dem, men inte de ge tillbaka. Sålunda började striden. Ryssarna, som voro uppställda på andra sidan Lillån, jagades ända till Ömossa. Efter stridens slut vart Tjäder uppkallad till överbefälet. Man frågade, hur han mot given befallning vågat börja skjuta på fienden. Tjäder redogjorde, hur det förhöll sig med saken, och fick intet straff utan drickspenningar. (Närpes)

Enligt ”gamla Bruskgubben” sköto svenskarna med tre kanoner och lade tre kappar druvhagel i var gång. Stundom

779. *Ryssarnas elakhet.* Under kriget hittade några kosackfulingar också hit till denna skogstrakt. Och här voro de så elaka och lovade att sätta eld på husen, om de inte finge allt vad som fanns. Och här fanns mycket, för kristinaborna voro många hit flyttade och hade mycket dyrbarheter i sina kistor. Ryssfulingarna hade nog redan elden i porten, men då de fingo brännvin och smör och kött och härbärgsdörrarna öppnade, så släckte de ut elden och foro sin väg längs åbacken. (Lappfjärd)

sköto de med kedjekulor, och då fördes ryssarna i hop i stora högar. En gammal finngubbe, som hette Korsström, gick och plundrade liken. Då han kom till en ryss, som levde, fast han hade båda benen avskjutna, tog ryssen ett gevär för att skjuta Korsström, men denne gav ryssen i huvudet med yxhammaren, sägande: "Jaså, tu skrinan" (jaså, du grinar) Tre hundra rys-sar stupade, men svenskarna hade ingen död, då ryssens kulor inte orkade fram. (Lappfjärd)

781. *Härkmerborna på Marsön.* Under kriget flyttade folket från Härkmer till Marsön, en verst från byn vid kusten. En sommardag skulle Maria Mattsdotter jämte sin mor gå med ett klädesbylte till ön. På vägen kommo två kosacker och togo Maria till fånga. Modern hann gömma sig i en buske. Knyttet kastade Maria ifrån sig, och det bärgades sedan av modern. Kosackerna förde sin fånge till byn, där deras kapten för tillfället befann sig. Denne frågade henne, varför hon grät. "Jag har förlorat knyttet mitt", svarade kvinnan. Kaptenen befallde då den ena kosacken att rida efter det. Han kunde naturligtvis inte hitta det och högg då i förgel-sen sönder en grind vid vägen. Kaptenen gav sedan kvinnan ett "plakat", varmed hon skulle gå till folket och säga, att ryssarna inte gjorde dem något illa, om de flyttade tillbaka till sina gårdar. Folket stannade i alla fall kvar på Marsön. Plakatet lämnade de till en svensk fregatt i Kristinasundet. Den ryska kaptenen red sedan var tredje

dag hela sommaren på rekognoscering till Härkmer och Skaftung. Också under vintern fanns det vaktkosacker i trakten. (Lappfjärd)

783. *Örjas Mick* från Påskmark var inte rädd av sig. Han var en gammal björnskytt. Då han fick höra, att närpesborna börjat ta emot ryssen, skulle han därför dit och hjälpa dem. Men då han kom till Stormossen, mellan Tjock och Pjelas, hörde han, att någon kom ridande norrifrån. Han kröp ner i en albuske bredvid vägen. Det var några ryssar, som kommo i smått trav, och en av dem var så utstofferad. Honom där skall jag ge, tänkte Örjas Mick och drammade till. Ryssen segnade omkull i sadeln, och hästen började springa och kom allt till Tjock åbro med ryttaren släpande i stigbygel-n. Ryssmajoren vart sedan begraven under Guss fönster, väster om vägen norr om bron, där den stora rönnen nu är. Men Örjas Mick han vart fast för de andra ryssarna. Hade han inte hunnit ut på mossen och bakom den stora stenen, som är där väster om vägen, så hade de väl tagit livet av honom, men de kunde inte rida dit bakefter. Påskmark skulle ha fått lida för Örjas Micks skott, om inte Örjas Hedvig hade kunnat något lite ryska och påstått för ryssen, att ingen brukade begagna bössa i hela Påsk mark. (Kristinestad)

796. *Mickel Skommars.* Vid vägen mellan Väster- och Öster-Yttermark ungefär en kilometer från Närpes å fanns under

795. *Kyrkan, som icke brann.* Ryssarna fingo inte Närpes kyrka att brinna, fastän de stucko kimmor av en tjärtunna i trummorna (draghål under golvet) och tände eld på. (Korsnäs)

1808 års krig Skommars hemman, som ägdes av Mickel Skommars. Denne var gift och hade två söner och två döttrar. En söndag på försommaren 1808 firades i gården lysningskalas för den ena av döttrarna. Medan gästerna i kammaren trakterades med brännvin, inträdde några kosacker i stugan. Dessa började, då de hörde röster från kammaren, bulta på dörren. De innevarande blevo förargade över att störas av slikt främmande. Husbonden sade till sonen Mickel, den djärvare och starkare av de två sönerna: "Mickel, du är nog karl att fördriva fridstörarne". Sonen, vars mod ytterligare uppeldats av trakteringen, ryckte upp dörren och stötte knyt-näven med sådan kraft i bröstet på den närmaste kosacken, att denne störtade till golvet. De ursinniga kosackerna stormade nu dörren, men Mickel, som fruktade för sitt liv, hoppade ut genom fönstret och sprang till stallet, där han gömde sig i krubban, dragande hö över sig. Kosackerna, som inte funno sin fiende i kammaren, genomletade hela gården, men utan resultat. De beslöto då att i stället utkräva hämnd på husbonden. Sonen, som från sitt gömställe hörde, huru fadern mishandlades, trädde fram och utlämnade sig åt kosackerna. Dessa bundo honom till händer och fötter så hårt, att banden vållade en olidlig smärta. I detta tillstånd fördes han till Lappfjärd. Här dömdes han att springa gatlopp. I sista minuten kom dock räddningen. En herreman, vid namn Silfvernagel, bekant med Mickel Skommars d. ä., utverkade nåd för den yngre Mickel, som ställdes på fri fot. Hemkommen, beväpnade sig Mickel med sin bössa och vandrade på nytt söderut för att sälla sig till bondehären. Denna hade uppfört forskansningar på Långmossen mellan Kalax och Nämpnäs byar. Ställningen

här övergavs dock snart och hären tågade till Pjelas, den sydligaste byn i Närpes. Mickel följde med. På den s. k. Tågbacken uppställdes två kanoner. Knappt hade bönderna fattat posto här, innan de angreps av kosackerna. Illa beväpnade som de voro, höllo de inte länge stånd. Endast två kanonskott hunno de avlossa, så hade de fienden in på livet och måste retirera. Reträtten övergick småningom i vild flykt. Även Mickel sprang för livet. Många av hans kamrater föllo under flykten för fiendens vapen. Trosskuskarna måste, för att fortare komma fram, utkasta allt ur sina fordon. Så fortgick flykten. Mickel, som kände sig hindrad av sin tunga bössa, ville kasta den i en brunn, men förfelade i brådskan målet. När han sprang förbi ett hus, mot vilket gårdsgårdsstörar voro uppresta, smattrade fiendens kulor mot störarna. I sällskap med en svensk soldat tog han av inåt skogen. När de hade sprungit en stund, satte de sig att vila under en gran. Länge hade de dock inte suttit, innan de hade några kosacker över sig. Mickels kamrat blev genomborrad av en lans. Själv sprang han ut på en sank myr, där han lyckades gömma sig och undgå en säker död. (Närpes)

797. *Lillstu-Henrik*. En gammal Finnbygubbe, Lillstu-Henrik eller Lillstu-far, ville följa med bondehären till Pjelax. Gubben var för gammal att strida, men erbjöd sig att medtaga häst och tjänstgöra vid trossen. Hans anbud antogs, och han följde med till Pjelax. Här uppställdes artilleriet, som bestod av två kanoner, av vilka den ena var fullkomligt oduglig. När kosackerna anföllo, retirerade bönderna medförande kanonerna. Så snart kosackerna närmade sig den odugliga kanonen, förde en av betäckningen luntan till fänghålet, liksom han velat avlossa skottet. De förföljande kastade sig ögonblickligen i landsvägsdiket. Flere gånger upprepades denna manöver. Slutligen måtte dock förföljarne ha annat oråd, ty de gjorde ett häftigt angrepp på kanonens betäckning, som måste lämna det odugliga vapnet i sticket. Även Lillstu-far körde med sin häst och kärra undan fienden. När han hunnit till Härtsbacken i Böle, hade han kosackerna så nära inpå livet, att han måste lämna häst och kärra och springa till skogs för att rädda sitt liv. Han lyckades sedan komma undan till Långörn i Norrnäs skärgård, dit en stor del av finnbyborna flyktat under oroligheterna. (Närpes)

800. *Våldsgästning*. En natt i augusti år 1808 kom en skara kosacker till bonden Karl Manfolk i Väster-Yttermark. Folket, som dagen förut arbetat på rågåkern, vaknade först, när kosackerna redan voro i stugan. Några ryckte husbonden ur sängen och började slå honom inför hustruns ögon. Efter en stund släppte de dock honom, och han sprang ur stugan. Av bullret vaknade gårdens ungdomar, som sovo på loftet, och gömde sig i rian. Kosackerna togo sedan allt, som var av värde i stugan. Därpå gingo de i kammaren, där mor Gretas kista var. En öppnade

kistan och började plocka fram dyrbarheterna. Då han fick tag i värdinnans guldringar, bad hon dem barskt att låta dem vara. Men ryssen stoppade dem på sig och började slå henne. Då ett par andra dessutom höjde sina bajonetter, sprang slutligen också Greta ut och skyndade till rågåkern nedanför gården. Där svimmade hon av skrämsel, då hon vid en skyl såg en vit skepnad: det kunde inte vara något annat, tänkte hon, än ett i gården nyligen avlidet fattighjon, som gick igen. Men när hon åter kom till sig, stod bredvid henne hennes egen gubbe, som i blotta skjortan flytt ur stugan. Båda stucko sig nu undan i en hölada för återstoden av natten. Då ryssarna på morgonen lämnade gården, återvände folket. Ryska befälet hade låtit kungöra, att den egendom soldaterna bortrövat, kunde återfås i Näsby, om den bestulne kunde visa på tjuven eller tjuvarna. Tog den bestulne miste, hade den angivne rätt att bestämma, hur många par spö angivaren skulle slita. Trots risken begav sig mor Greta om morgonen till Näsby. Soldaterna voro just uppställda för utmarsch. Mor Greta började söka i ledet efter tjuven. Efter en stund stannade hon framför en soldat, som hon tyckte sig känna igen, och mönstrade honom skarpt. Denne grinade och grimaserade, och då ropade Greta till officeren: "Hisin jer e!" (denne är det). Greta hade rätt och återfick sina ringar. (Närpes)

801. *Räddad by*. Folket från Kaldnäs by flydde till fiskelägen eller skogen. En gammal gubbe, "Oppstugåbbin", smög sig en dag till byn för att se, hur det stod till hemma. Då han nått sin hemgård, belägen på det högsta stället i byn, ställde han sig i stallporten. Härifrån såg han, hur fienden brände och skövlade i Stobacka

by. Bäst det var kom en kosack ridande åt Kaldnäs till. Denne vinkade med handen, att gubben skulle komma till vägen. Efter en stunds tvekan gick gubben till kosacken och, som han trodde, mot en säker död. Kosacken var dock helt vänlig, och gubben åter räckte sin muntobaksdosa åt ryssen. Denne skakade på huvudet, klappade gubben på axeln och sade: "Dobryi muschik" (god bonde), varpå han red till landsvägen, där en antågande trupp just kom söderifrån. Kaldnäs by förhärjades inte av fienden såsom de flesta andra byar i Närpes. (Närpes)

863. *Flyktingarna på Togrund.* Från Sundom voro karlar och ungt folk på ryssflykten på Togrund. Korna hade de med sig. En kvinna från Berg fick barn där. För hennes skull måste de ha en ko, och den

var fastbunden i höskrindan. De bodde i en stor fiskarbastu och voro så många, att de inte fingo sitta utan måste stå. Bara gamla käringar stannade hemma att sköta kräken och husen. (Solf)

868. *Striden om Vasa.* Befälhavaren för den svenska trupp, som landsteg i Öster-Hankmo, lät utgå ett påbud, att det skulle gås man ur huse. Den som inte kom, skulle hängas i sin egen port. Min [Mickel Viks] farfar, som då var bonde på Vik, gick också ut i kriget. Då svenskarna skulle storma in i Vasa, befallde befälhavaren, att bönderna skulle gå först, men farfar gick till honom och bad, att soldaterna skulle få storma förut, och då ändrade han sig. En tjuvu års karl måste skjutsa kanoner med två hästar från fartygen. Han lyckades också sedan komma hem med sina hästar. När svenskarna kommo till Köpman-gatan, kommo ryssarna söderifrån, och då sköto svenskarna längs efter gatan, så att ryssarna stjälpde som gräs. Men det kom bara mer och mer ryssar, så att svenskarna slutligen måste lämna staden. Och sedan plundrade ryssarna. Några ryssar gingo in på apoteket och drucko ur flaskorna, och flere dogo, när de kommo ut, då de hade druckit gift. Omkring 8,000 svenskar lågo sedan över natten här i Vassor, och då de tågat norrut, kom en massa kosacker efter. Det var om vintern, så att de hade eldat upp både rior och bastur och stugor. (Kvevlax)

Ryssarna beskyllde vasaborna för att ha

865. *Tagna kor.* I Båskas (Mustasaari) togo ryssarna en hel hop kor. Vallpojken måste följa med, och ingen annan mat fick han än bär, som han plockade i skogen. När ryssarna ville ha stek, togo de kon som hon gick och stod, bundo i hop fötterna på den och hängde den över elden. Först efter en längre tid fick pojken gå sin väg. (Malax)

deltagit i striden på stadens gator, och därför tillätos soldaterna att plundra. Ingen skulle få dödas, men flere personer förlorade likväl livet och andra blevo miss-handlade och sårade. En kvinna, som var i tjänst hos ett herrskap vid Hovrättsallén, stod i gårdsporten och såg då, hur en soldat siktade på henne med geväret. Hon vart skrämnd och vände sig om för att springa in på gården, men kände i detsamma en brännande smärta i ryggen. Hon hann emellertid in i huset, men föll där ned på golvet, och då såg man, att hon hade fått en kula i veka livet. Alldeles oskyldigt fingo några stadsbor gatlopp. Man beskyllde dem för att ha stulit ryska gevä. En av de bestraffade fick lungsot, men en annan, som hade lidit av gikt, påstås ha mått bra efter den hårda behandlingen. Ryssarna nöjde sig inte bara med att plundra, utan visade även lust att förstöra. Hos en färgare t. ex. roade de sig med att kasta alla färgstoffer i brunnen. Från apoteket släpade de medicinalier och kastade dem i torgbrunnen. I en annan brunn tömde de en pipa rom, varefter soldaterna berusade sig ur denna stora bål. Många rika hus lära vid plundringen ha förlorat sin redbaraste egendom.

Då ryssarna kommo till Gammelstaden, sköto de på kyrkan, så att det kom hål i tornet. Pengar togo de av folket. En handelsman Höckert stucko de ihjäl, då han inte ville ge pengar. (Solf)

920. *Klingspor under striden.* På Kulla

gård eller Simons gästgiveri uppehöll sig Klingspor hela dagen striden varade. När han om kvällen skulle resa norrut, var han så rädd för ryssarna, att han skakade i byxorerna, när han steg upp i sin vagn. Som eskort redo tjugufem dragoner före och tjugufem efter vagnen. (Oravais)

921. *Order om reträtt.* På Simons gästgiveri var en hög herre tillsammans med Klingspor. Mot aftonen skjutsades han av en bondpojke till stridsplatsen och gav där åt armén order att retirera. Nära en kulle vid landsvägen, ett stycke från svenska artilleriet, stannade han hästen och sprang därifrån i ett regn av kulor till Fjärdsbacken, så att skjortan stod i vädret. Likadan brådska hade han tillbaka. Då var vägen redan full av soldater. (Oravais)

Klockan elva à tolv var det som allra hetast. Svenskarna blevo framkommen-derade, och finnarna skulle sätta sig ned att äta i backliden bakom kyrkan. Då kom ryssen, och svenskarna började marschera undan. En hög herre kom framstormande nedför brinken och skrek till farsgubben, som hade trumman: "Laga dig undan och kasta fjärdingen åt helvete! Ryssen kommer opp för backen!" "Skall väl möta honom då", sade gubben. Och brödkakan flög, och strömmingen flög ur munnen på honom. Men se trumman höll han. Och henne bullrade han med, tills han själv låg mot kyrkbron och blödde som en oxe, för se benet hans, men inte trumman, for den dagen till helvetet. (Oravais)

869. *Räddat kyrksilver.* Då ryssarna kommo till Vasa, förde kyrkoherden kyrksilvret undan till Svartö, en holme utanför Sundom sjöbodar. Där skall det finnas ännu i dag, emedan han grävde ned det på ett ställe, som bara han visste av och sedermera inte kunde återfinna. (Mustasaari)

922. *Reträtten*. Petter Pistol var med i slaget i Oravais, som varade i fjorton timmar. Sandels anförde den truppdel, vartill Pistol hörde. En dag efter slaget voro svenskarna och samlade ihop de sårade. Innan de märkte något, voro de närapå omringade av ryssarna. I den öppning, som ännu fanns, retirerade svenskarna. Pistol ensam sköt mot ryssarna, och de andra buro de sårade. Pistol skadades vid detta tillfälle i ena kindbenet av en kula, som även tog bort örsnibben. (Petalax)

935. *Svenskarnas segervisshet*. På Karls hemman uppehöll sig svenska officerare under hela den tid slaget stod och försäkrade bönderna, att svenskarna nog skulle segra. (Oravais)

Klockan fem på eftermiddagen kom Herlin till en av Bertils gårdarna, alldeles svart i ansiktet av kruttrök, och tog på sig

en vit ny skjorta. Folket hade inte bärgat undan sin boskap, i tro att svenskarna skulle segra. Man frågade nu Herlin om svenskarna skulle vinna. ”Ja”, svarade Herlin. Folket trodde honom och lät sina nio kor och två kalvar stå fastklavade i båsen. Om aftonen slaktade ryssarna allesamman utan att betala en styver för dem. Herlin återvände inte till slagfältet och följde inte ens med hären, när den drog norrut, utan stannade på sitt boställe i Munsala. (Oravais)

936. *Baron Strombergs räddning*. Ett stycke från Oravais kyrka åt sjön till ligger Bötoberg. Här skulle baron Stromberg leda försvaret mot ryssarna, som mot kvällen trängde på allt mer och mer. Då han vart trött, satte han sig på en stubbe att vila. I detsamma såg han en soldat Ekman, sergeant i kungens livkompani, och frågade honom: ”Har du att ge mig en tuggbuss?” ”Jo”, svarade Ekman, ”om kapten kommer hit.” Stromberg steg upp och hade knappt lämnat sin sittplats, förän en kanonkula kom och slet sönder stubben. ”Aj se den tusan, hur han splitas med min stol!” tyckte Stromberg (Oravais)

939. *Adlercreutz och Johan Reuter*. Under slaget stod Adlercreutz där varest nu minnesstenen är. En Johan Reuter från Kimo bruk gjorde honom uppmärksam på att ryssarna tänkte gå över Öland uppåt

938. *Sergeant Sölfverarm* satt på morgonen på en sten nära Karls och åt på en limpa och en bit fläsk. ”Så började alarmlurman gå klockan fyra på morgonen, och fast limpan var så god, så måste jag kasta den ner vid stenen och fläskbiten med. Men den var så god, att jag kom tillbaka, när striden var slut, och då var det så gott att få, och det smakade så bra”, sade gubben, när han berättade om händelsen. (Oravais)

Kimo och sålunda kringgränna svenskar-
na. De sprungo från en lada till en annan.
Adlercreutz lät då rikta kanonerna ditåt,
och när svenskarna sköto bort ladorna, så
svärmade det ryssar bara som bina i en
bikupa. Ryssarna hade sett, att en civil-
person hade utpekad dem för generalen,
och riktade därför sina kanoner åt det håll,
där gubben Reuter stod, varpå han kröp
ned bakom en sten. Den finns ännu kvar
nära monumentet, på andra sidan vägen.
(Oravais)

1041. Striden vid Jutas. Under slaget vid
Jutas stodo svenskarna vid Jutasbacken
och ryssarna vid Gasängsbacken. Där
sköto svenskarna ihjäl mycket ryssar,
som fingo bli där och ruttna och lukta illa.
Därför började finnarna kalla backen för
Haisubacken eller Haisumäki. (Jeppo)

1045. Rysskaptenens värja. Vid Isakas for
ryska hären med färjan över ån från vä-
stra sidan till östra, och då fällde kaptenen
sin värja i vattnet och fick inte upp den.
Men man visste, att morfar kunde dyka,
och kom hit efter pojken, som då var om-
kring tretton år gammal. Han följde med
dem, och så tog han en sten i var hand och
släppte sig från färjan i ån och fick tag i
värjan och kom upp med den. Han fick se-
dan bra betalt för besväret. (Ytterjeppo)

1048. Uppbränd bro. Då svenskarna
började köra ryssarna tillbaka, brände
ryssarna upp Storbron i staden, Johan-
nedagen medan folket var i kyrkan. När

svenskarna kommo, fingo de fara över ån
i båtar eller vada över. Så gjorde Döbeln
också och förkylde sig och låg sedan sjuk
i gården nära bron vid Döbelns gränd.
(Nykarleby)

1051. Ryssarna välkomnas. När ryssarna
tågade in i Nykarleby, tog en garvargesäll
emot dem med följande sång:

”Nu ha vi seger vunnit,
och raska gossar träder in,
och Finland hörer ryssen till”.

Ryssarna gjorde ändå ingenting åt ho-
nom. (Nykarleby)

1052. Harmen över återtåget. Döbeln och
Klingspor vart trätande, då Klingspor tå-
gade undan och lämnade Döbeln att möta
ryssen bara med litet folk. På Nykarleby
prostgård tänkte Döbeln i förargelsen
sticka värjan i Klingspor, men prosten
började bedja för honom. Soldaterna grä-
to, då de måste gå undan. (Jeppo)

1095. Klingspor tröstar gumman. På
Blässar var en gammal gumma, som av
sina föräldrar hört berättas om förra ryss-
tiden och hur illa ryssarna då foro fram.
Hon gick sedan och gruvade sig och me-
nade: ”Hur skall det nu gå med oss, då rys-
sen kommer!” Klingspor rastade just då
på gården under sin resa norrut. När han
såg gummans oro, lugnade han henne, sä-
gande: ”Inte blir det nu något, så länge jag
är här”. Ändå for han undan, så flinkt han
kunde och vågade inte ens höra skotten
smälla. (Pedersöre)

1043. Sårad ryss får vård. Inte långt från Jutas ligger Haralds. En ryss kom blödande
in i stugan på Haralds. Vårdinnan gav honom vatten att dricka och band en trasa om
benet på honom. Husbonden, som var soldat, hade två och en halv månad förut på
midsommardagen blivit skjuten av ryssarna i staden. (Nykarleby)

1098. Skonad ryss. En svensk soldat Kling från Kållby stred med en ryss i Kållby i Storkålltrakten och ämnade sticka igenom honom med bajonetten. Men så föll ryssen på knä och bad om sitt liv, och då gav Kling honom nåd. I samma landsvägsdike hittade man några år efteråt ett gevär. (Pedersöre)

1099. Slagsmål med ryssarna. Under min farfars tid kom det ryssar till Finne. De skulle ta mat och annat åt sig, men gubbarna började göra motstånd. De voro nämligen starka och stadiga gubbar här på Finne. En gubbe lyckades ryssarna få bakbunden och fastsurrad vid vävstolen med bomlinorna, men han slog ut med armarna, så att linorna brusto, och så gåvo de ryssarna grundligt stryk. (Pedersöre)

1252. Flyktingarna i Gåsjärv. Från Vita-vesi flyttade folket med kvinnor och barn och kreatur ända till Gåsjärv. Sina ägode-

lar hade de gömt på Högrödja och Elakakärret, som är inne i skogen omkring två km från byn. Där finnas ännu gropar, som kallas "jättegrävan", där man skall ha haft pengar och dyrbarheter nedgrävda. Ryssarna bodde i byn under tiden och åto vad de hittade. De hade så höga hästar, att de inte fingo dem att rymmas in genom böndernas stallsdörrar, och måste därför såga bort ett par stockvarv ovan dörren, för att hästarna skulle slippa in. Detsamma gjorde de i Kajno by och på flere andra ställen. (Nedervetil)

1259. Striden vid Storbron. Då svenskarna retirerade norrut, brände de Storbron över Gamlakarleby älv. Ryssarna, som kommo efter, revo rior och andra hus på Honga hemman och byggde av stockarna en provisorisk bro. Under detta broarbete avsköto svenskarna med sina fältkanoner ett antal skott från Kankosidan i Korplax. Ryssarna hade dock en mycket fördelaktig ställning på södra sidan om älven att skydda sina broarbetare. Den så kallade Rajalustobacken har en anseelig höjd, och ifrån denna kunde ryssarna fritt beskjuta hela vägen till Kanko hemman och sålunda hålla sina broarbetare skyddade för svenskarna, vilka för övrigt inte tycktes vilja göra stort motstånd under sin snabba flykt norrut. Dock säges, att någon ryss skall ha fått bita i gräset på Rajalustobacken.

Vid Liljebergs i Vittsar finnas vid ån vallar, som ryssarna byggde under kriget. Flere än en ryss lära inte ha blivit skjutna

1050. Ryssen, som var hård mot skott. En ryss var hård, så att inga kulor beto på honom. Han släppte ner byxorna och vände blanken åt svenskarna till harm åt dem. Så tog en svensk löjtnant sin silveruniformknapp, stötte den i bössan och sköt ryssen, så att han stalp. (Jeppo)

i striden. Och det var en ryss, som satt bakom Liljebergs bodvägg och åt ”steka pärona” (stekta potatisar). Han hade just ett päron i mun, men hann inte svälja det ens, ty svenskarna avlossade ett kanon-skott från norra sidan om ån, och kulan gick genom två bodväggar och två mjölnunnor och slet huvudet av ryssen. (Gamlakarleby)

1260. Såkagubbarna gå att möta ryssen. Ryssarnas våldsamerhet och föreställningen, att de ryska soldaterna voro svaga och eländiga gjorde, att bönderna kommo på den tanken att möta fienden med våld. En dag på försommaren skulle en rysk truppavdelning gå till Såka. Byamännen sammankallades av åldermannen Anders Björkbacka till byråd. Därvid överlades om vad åtgärd man borde vidtaga för att förekomma ryssarnas våldsköp. Byrådet fattade beslutet, att alla stridbara män i byn skulle samlas på en bestämd dag och med förenade krafter och oförskräckt mod försvara byn mot våld och oförrätt. Till anförare för byamännen utsågs skjutsrättarn Michel Skrabb eller Bulder Micko, som han kallades. Vapen och ammunition skulle envar förse sig med så gott han kunde. Den som inte ägde eller kunde anskaffa åt sig bössa, skulle beväpna sig med yxa, vassa järnpikar, vässta stavar eller vad annat han kunde finna lämpligt som försvarsvapen. Till försvarspunkt utsågs Rasmuså kern norr om byn, som är skyddad av ett väldigt stenröse emot Rasmusmossen, varöver vägen leder ifrån staden till byn. Denna mosse, ifrån Linsebacken till åkern, är inemot en km lång och öppen. Stenröset är omkring två hundra famnar långt, ifrån Hammossen i väster till Rasmusgård i öster, samt bildar en vinkel emot bron samt vägen över

mossen. Denna försvarspunkt ansågs förträfflig och stenröset för ett utmärkt skyddande batteri mot fiendens kulor. Redan tidigt på morgonen den angivna dagen samlades kämparna på den bestämda försvarsplatsen, beväpnade med diverse slags bössor, en och annan gammal pistol, någon rostig sabel, yxor och vässta stavar. Försvarstruppen uppmuntrade sig under väntan på fiendens ankomst med berättelser, att ryssarna voro svaga, uthungrade och eländiga stackare, vilka det skulle bliva en lätt sak att motstå och driva tillbaka. Man var på förhand nästan viss om segern. Sedan man sålunda väntat närapå en halv dag i solsken och sommarvärme, varunder man hade god tid att ordna sig i den fördelaktigaste position, syntes plötsligt en rysk trupp framtråda ur skogsbrynet på vägen på Linsebacken. Vid denna syn önskade sig redan några av de mindre modiga försvararna att vara hemma. Truppen kom emellertid allt närmare, och de första hade redan hunnit ett gott stycke längs vägen ned på mossen, och alltjämt nya framkommo ur skogsbrynet i slutna ordning. Och deras blankskurade gevär lyste i solljuset såsom en rörlig silverkedja. Då fann hela försvarstruppen för gott att utan tidsutdräkt taga till harpaset och så vitt möjligt var i smyg retirera för att sedan obemärkt begiva sig en och var till sitt hem. Anföraren, Bulder Micko, sprang med samma fart ända till Ventjärv, över en fjärdedels mil ifrån det tillämnade stridsfältet, och ropade med andan i halssens: ”Herre Jessos, nu läggs hela Såkabye i asko!” Truppen marscherade dock helt lugnt genom byn utan att kröka ett hår på någon av dess invånare, varför mången innerligen tackade Gud. Ryssarna hade valt denna väg såsom en genväg till Terjärv, dit de voro kommenderade. (Gamlakarleby)

Borgåborna och lantdagen 1809

Årtalet 1809 har en obestridd betydelse i Finlands historia. Det betecknar slutet på en epok och början på en ny: slutet på den svenska tiden och början på den ryska. Den här förändringen var en följd av kriget 1808–1809, det krig som Runeberg besjunger i Fänrik Ståls sägner. Det hade förts krig mellan länderna många gånger tidigare genom århundradena, och på 1700-talet hade gränsen flyttats västerut i ett par etapper. Men 1809 flyttades den så långt, att hela Finland blev anslutet till Ryssland.

Men Finland blev inte förvandlat till en rysk provins utan blev ett storfurstendöme med inre självstyrelse. Förhållandena ordnades vid den lantdag som hölls i Borgå våren 1809.

Varför Borgå?

Varför blev Borgå lantdagsort, kan man fråga sig.

Lovisa var den finländska stad som låg närmast gränsen, men där fanns inte tillräckligt med lokaliteter. Åbo, den gamla huvudstaden, låg för långt borta från Pe-

tersburg. Helsingfors hade nyligen härjats av en eldsvåda. Då återstod Borgå, där det fanns flera stora stenhus: domkyrkan, gymnasiet och rådhuset och flera rymliga privathus. Bland dem ”Slottet” vid Ågatan, där Gustav III i tiden hade bott och där kejsar Alexander fick sitt residens.

Kriget pågick

När representanterna för de fyra stånden i Finland kallades till lantdag i Borgå i mars 1809, var det strängt taget fråga om landsförräderi, eftersom kriget officiellt ännu pågick, det avslutades inte förrän i september 1809. Men det fanns inget annat val, och fredsslutet stadfäste det som hade skett.

Vid lantdagen avgjordes, att Finland skulle få behålla sina tidigare lagar och sin religion, hela det svenska samhällsskicket blev alltså bestående med egna ämbetsverk och myndigheter. Den ryska kejsaren var visserligen Finlands storfurste, och i Finland fanns en rysk generalguvernör, men Finland hade inre självstyrelse. Kejsar Alexander uttalade vid lantdagen i

Borgå de ofta citerade orden att Finland hade blivit ”upphöjt bland nationernas antal”. Därför kunde Runeberg skriva dikten ”Vårt land”, som senare blev nationalsång, och Topelius kunde skriva ”Boken om vårt land”. Det kan inte bestridas, att Finlands blivande självständighet fick sin begynnelse genom lantdagen i Borgå – också om det på sistone har funnits de som har velat nedvärdera lantdagens betydelse.

Bönder jämnade vägen

Det mesta förblev i Finland vid det gamla också efter 1809, och för t.ex. en bonde i en avlägsen by kändes knappt någon förändring alls.

Fast just vid lantdagstiden fick de bönder som bodde vid stora landsvägen – och den gick genom Borgå socken och stad – en extra pålaga. Vägen skulle skottas opp och ingen snö fick bli kvar mellan dikena, så att kejsarens vagnar inte på något sätt hindrades eller fördröjdes av mötande. I Borgå sockens östra del fick alla hemmansägare order att infinna sig vid Illby gästgiveri med 4–5 man från varje mantal, försedda med 4 dagars kost, spadar, yxor och järnstöror.

När kejsaren efter lantdagens slut skulle resa med sitt följe från Borgå till Helsingfors, behövdes det 160 extra hästar på varje gästgiveri. De skrapades ihop i alla byar.

En pålaga som mest belastade staden och byarna i stadens närmaste omgivningar var inkvarteringen av militär. Inkvartering var i och för sig inte någonting obekant, men det kändes säkert annorlunda när man måste inhysa fiendesoldater. Någon gång uppstod det kontroverser, men på det hela taget höll de ryska mili-

tärmyndigheterna disciplin bland sitt folk och vidtog bestraffningar vid behov.

Att också civila Borgåbor tuktades, fick man erfara, då ”en käring, som fällt något oförsiktigt yttrande om kommandantens kärleksaffärer, därför offentligt erhöll prygel.”

Äreport och tron

Vid infarten till staden byggdes en stor och pampig äreport med figurer och landskapsvyer. Där var änglar och Herkules med klubba och lejonhud och Rättvisans gudinna och inskriptioner om Alexander, den allernådigste beskyddaren av lagarna och upplysningen.

Borgåborna fick länge beundra den monumentala portalen, för den togs ner först i maj 1810.

I domkyrkan byggdes ett postament för kejsarens tron, som bestod av en gyllene karmstol med röd sammetssits. Också i rikssalen, dvs. gymnasiets stora sal, byggdes en ställning för tronen – samma stol som användes i kyrkan. Den bars vid behov från det ena stället till det andra.

Övre våningarna i Erik Solitanders och Henrik Borgströms gårdar vid Ågatan, kejsarboningen, förenades genom en täckt gång. Från Solitanders gård byggdes en gångbana av trä över Rådhusorget, uppför Kyrkobrinken, omkring kyrkogården och till rikssalen. Att stiga på den var strängt förbjudet för obehöriga.

Mycket att se

Lantdagen öppnades den 25 mars 1809. Och för Borgåborna fanns mycket att se och beundra.

Två härolder, klädda i långa vita atlas-skjortor med korta kåpor av grön sammet

Kejsar Alexander I öppnar Borgå lantdag i domkyrkan.

ovanpå, kraschaner på bröst och rygg och hattar med röda och vita strutsfjädrar, i handen var sin häroldsstav med guldkrona, red omkring i staden, företrädna av två ulantrumpetare och följda av en officer och 8–9 man ulaner. På olika ställen läste de upp lantdagspublikationen.

Härefter kom lantmarskalken åkande i en vagn som var förspänd med sex bruna hästar, med spannriddare, kusk och sex lakejer, alla i kejsarligt livré och ledsagad

av egen betjänt och kammartjänare. Han stannade framför rådhustrappan, där han togs emot av ridderskapets och adelns medlemmar och steg in i ståndets sessionsrum.

Kejsar Alexander anlände till Borgå den 27 mars i klart vårväder och skarp köld. Han lämnade sin släde ett stycke utanför staden, steg till häst och red in genom äreporten, åtföljd av en lysande skara av generaler och ministrar. Vid äreporten mötte

stadens förnämsta invånare, kanoner sköt salut och kyrkans klockor ringde. Kejsaren begav sig till sitt logi. Hela vägen stod soldater i spaljé. På kvällen var staden och äreporten illuminerade.

Nog var det ett beundransvärt spektakel av ett slag som Borgåborna aldrig hade upplevat förut.

”Inget ovanligt”

Den 28 mars hölls lantdagsgudstjänst i domkyrkan, där också lantdagsmännens fruntimmer deltog. Följande dag var det hyllning och edgång i kyrkan, och man fick åter höra musik av trumpeter och trummor och beskåda grant utstyrda härolder och generaler.

Fast magistraten var inte imponerad i sin rapport till landshövdingen för tiden 22–29 mars: ”Magistraten får härhos äran underrätta tit. att intet ovanligt härstädes sistutgångna vecka sig tilldragit.”

Kejsaren reste sedan till Helsingfors. På återfärden därifrån stannade han en kort stund i Borgå och fortsatte till Petersburg.

God kommers

Trots att kriget fortsatte uppe i norr och man hade vissa olägenheter med inkvarteringen, fortsatte vardagslivet i Borgåbygden småningom i gamla fåror. Bön-
derna i Borgå socken var direkt förtjusta, för de ryska trupperna behövde proviant och ved, så det var god åtgång på de varor som fördes in i staden. Och ”lilla tullen”

behövde inte längre betalas vid stadsportarna.

Också handelsmännen i staden hade god kommers i sina bodar, för tack vare de ryska soldaterna ökade kundkretsen betydligt.

Glada nöjen

Till och med nöjeslivet blomstrade. Den ryska militären hade musikkårer, som höll konserter och spelade till dans. Vid den ryktbara lantdagsbalen i gymnasiet, där kejsaren dansade med den 17-åriga Ulla Möllersvärd gav han upphov till mycket skvaller. Tidigare hade teaterföreställningar varit förbjudna i gymnasiestäder under terminerna, men de svenska bestämmelserna gällde inte längre. Därför kunde direktörskan Seyerling med sitt sällskap ge tretton föreställningar i staden mellan den 20 mars och den 20 april.

Extra oväsen

Lantdagen avslutades den 19 juli. Kejsaren anlände samma dag i en öppen vagn, som drogs av 3 hästar. Men före honom kom en kejserlig kammartjänare, och hans vagn drogs av flera hästar, så det var förståeligt att man trodde att han var kejsaren. Det blev trumpeter och trummor och klockklang och kanonsalut, innan misstaget upptäcktes.

Det var säkert genant för de ansvariga. Men för gemene man var det säkert bara roligt med lite extra oväsen till kejsarens ära.

Bofinken har varken frejdebevis eller medlemsbok

Några finlandssvenska berättare om inbördeskriget 1918

Krig är både förödande och grymma. Det är lätt att instämma i Ciceros konstaterande: "Silent leges inter arma" (Under krig tiger lagarna). Speciellt gäller detta ifråga om inbördeskrig då folkrättens tillämpning ofta är bristfällig eller till och med obefintlig. Mot den bakgrunden är det desto viktigare att historikerna bär sitt ansvar för att i möjligaste mån opartiskt utreda och dokumentera händelserna i samband med ett omvälvande skede i ett lands utveckling.

För Finlands del är år 1918 ett nationellt trauma. Knappt hade den självständiga republiken utropats innan de inbördes sociala motsättningarna exploderade och medborgarna grep till vapen för att bekämpa varandra. Kampen stod mellan de röda och de vita. De röda utgjordes av socialistiska samhällsgrupperingar, i viss mån understödda av i landet kvarbliven

rysk militär. De vita representerade de borgerliga krafterna i samhället som fick hjälp av en svensk frivilligkår och senare i krigets slutskede även av ilandstigna tyska trupper. Tidmässigt pågick den inbördes kraftmätningen inte längre än ungefär tre och en halv månad (från slutet av januari till början av maj 1918) men mentalitetsmässigt rev händelserna upp svårläkta sår. Psykiska men till följd av kriget fortsatte att plåga de drabbade och deras anhöriga och det dröjde i många fall hela tre generationer – det vill säga fram till vår egen tid – innan ären börjat försvinna.

I år då nittioårsminnet av händelserna uppmärksammas runtom i vårt land aktualiseras frågan om skuld och försoning. Att de svåra minnena förtigits och förträngts i decennier framgår av flera tidningsreportage från förra vintern och våren. I samband med ett besök i sin gamla

skola i Berghäll i april intygade president Tarja Halonen att händelserna 1918 var ett känsligt ämne i hennes barndomshem. Av ett reportage i *Helsingin Sanomat* (20.4.2008) framgår att dagens skolungdomar har en betydligt öppnare och fördomsfriare hållning till händelserna och att dagens historielärare till och med kan redovisa för olika tolkningar.

I det nationella försoningsverket spelar historikerna en central roll. I en rekonstruktion av händelseförloppet och inte minst av hela det tragiska efterspel i form av hämndaktioner som följde har forskare som Juhani Paasivirta och Heikki Ylikangas fullgjort en viktig uppgift. Vid sidan av historikerna har författarna en central opinionsbildarfunktion när det gäller att ge en inblick i och väcka förståelse för komplicerade och emotionellt laddade samhällseliga skeenden. I allt väsentligt vilar uppdelningen mellan historiens och litteraturens funktion i det här avseendet på Aristoteles dikotomi mellan historievetenskapen som det universella och diktkonsten som det partikulära. Ytterligare kan tillfogas den aristoteliska uppfattningen om historien som fokuserad på det skedda medan diktningen är inriktad på vad som kunde ha inträffat. Med den uppspaltningen för ögonen är det dags att med inriktning på diktkonsten frilägga huvudlinjerna i några finlandssvenska berättares återgivning av händelserna år 1918. Bland dem som i ett problematiserande översiktsperspektiv behandlat frågan om de finlandssvenska författarna och 1918 märks Johannes Salminen och Johan Wrede. Salminen främst i en essä i *Levande och död tradition* (1963) och Wrede i olika handbokssammanhang, senast i det andra bandet av *Finlands svenska litteraturhistoria* (2000). Innan

jag övergår till huvudfrågeställningen i föreliggande artikel kan jag i sammanhanget inte underlåta att nämna att det på finskspråkigt håll som bekant finns en författare som mer än någon annan bidragit till det nationella försoningsverket efter inbördeskriget och detta är Väinö Linna. Betydelsen av hans s.k. torpartrilogi *Täällä Pohjantähden alla* (1959–1962) [*Här under Polstjärnan*] kan inte överskattas, men detta är en annan historia.

* * *

Bland de svenskspråkiga diktare som tidigt influeras av inbördeskriget märks Sigrid Backman och Runar Schildt. Båda utgav lagom till julbokskommersen 1919 var sin bok med motiv ur dåtidens dramatiska samhällsskeenden, Backman romanen *Ålandsjungfrun* och Schildt novellsamlingen *Hemkomsten*. Bland berättare som senare i romanens form återger inbördeskrigets händelser märks Jarl Hemmer med *En man och hans samvete* (1931), Anna Bondestam med *Klyftan* (1946) och allra senast Kjell Westö med *Där vi en gång gått* (2006), en bok som fick stor uppmärksamhet genom att utses till Finlandiaprisvinnare. Westös roman har ytterligare rönt en betydande uppmärksamhet genom Kari Heiskanens dramatisering som fick sin finskspråkiga urpremiär på Helsingfors stadsteater i våras.

Inom litteraturforskningen har under de senaste tio åren producerats ett flertal historiska översiktsverk. Samtidigt som litteraturhistorieskrivningen som disciplin har vitaliserats har också ämnets teori- och metodiskussion blommat upp. Bland principiella synpunkter som väckt intresse märks frågan om hur man relaterar ett litterärt verk till erfarenheten av

historiska förändringar. Frågan kan – som jag uppfattar saken – ytterligare knyts till det resonemang kring begreppet ”temporal nodes” (tidsknutpunkter) som en huvudsakligen amerikansk programgrupp bakom projektet *A History of Nordic Literary Cultures* har skisserat upp. I analogi med den begreppsdiskussion som återges i en projektpresentation på nätet (<http://icla/byu.edu/scandinavian>) kan året 1918 i Finlands historia inordnas bland sådana ”particularly poignant and powerfully evocative events” som åstadkommer genomgripande förändringar i den sociala och kulturella diskursen.

I anknytning till redan publicerade översiktsverk inom ramen för samma storprojekt vill jag återropa Marcel Cornis-Pope och John Neubauer som i inledningen till det första bandet av *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* tar till uttrycket ”Literary Nodes of Political Time”, vilket specificeras som ”Nodes of time are points (or ’crossroads’) at which various narrative strands come together without forming the heart or essence of an organic unit” (s 34). En sådan mera specifik användning av begreppet ’temporal node’ ämnar jag fokusera på i nedanstående reflexioner kring fem finlandssvenska författares litterära gestaltning av de traumatiska händelserna år 1918. Till de frågor jag speciellt försöker punktbelysa märks den tidigare nämnda relationen mellan skönlitterärt berättande och historieskrivning. Vidare frågan om balansgången mellan de rivaliserande lägren och hur de rivaliserande ideologierna gestaltas vid omstöpnigen till litteratur. Även frågan om i vilken utsträckning eventuella försoningssträvanden låter sig avläsas i beskrivningen av de fiktiva karaktärerna kommer i någon mån

att uppmärksammas. Som en underliggande gemensam nämnare beskrivs kontrasteringen av natur kontra samhälle.

Schildts ”Hemkomsten” som familjedrama

Titelnovellen i Runar Schildts *Hemkomsten* tillhör i konstnärligt avseende hans förnämsta. Den tredelade kompositionen, det avvägda tidsperspektivet och det begränsade persongalleriet åstadkommer en stramhet värdig en ödesmättad tragedi. Novellen handlar om en rödgardist Albin som natten mot den 1 augusti 1919 knacker på fönstret till sitt barndomshem i en östnyländsk by. Denne Albin är den enda som gick över till den röda sidan och familjen lever i tron att han är död. Nu ber han att modern – Prinsas Mari – skall hålla honom gömd medan han överväger om han skall ange sig för länsman och ta sitt straff eller om han skall försöka framhärda i en till synes hopplös tillvaro på flykt.

Grogrunden för berättelsen står att finna i de upprörda stämningar som präglade tiden efter inbördeskriget. Hela tre av de fyra novellerna i Schildts bok har 1918 som tema och Gunnar Castrén beskriver i sin levnadsteckning över författaren det dåvarande tidsklimatet i följande ord:

Hela Finland levde ännu under trycket av det som då skett, tankarna fylldes därav, känslorna drogos till de döda och de sörjande, framtiden tycktes hotande återspegla det närmast förgångna. (s 245)

I ett sådant tidsläge blir Runar Schildt ett finstämt instrument för sorgesången över den olycka som drabbat Finland. Det vilar en biblisk storslagenhet över Schildts berättelse, accentuerad genom en och annan explicit biblisk formulering. Och denna grundton kommer också till uttryck i att

författaren ursprungligen hade tänkt ge sin novell titeln ”Den förlorade sonen” (Castrén s 242). Med siktet inställt på frågan om novellens representativitet för händelserna 1918 önskar jag lyfta fram två omständigheter. För det första frågan om skuld och för det andra frågan om inbördeskriget som familjetragedi.

Berättelsen är rätt sparsam med detaljer men lämnar inte läsaren i ovisshet ifråga om Albins skuld. Han har fruktansvärda brott på sitt samvete, framförallt genom att han varit med om att brutalt skjuta ner en godsägare och senare under kriget gjort sig skyldig till stöld ur ett kassaskåp i Viborg. Dessa illgärningar ställs i Schildts novell i relief mot beskrivningen av hur det kom sig att Albin gick med bland de röda. Modern insinuerar att han skulle ha blivit mednarrad av kamraterna på den såg där han för tillfället arbetade, men Albin viftar bort sådana funderingar genom att replikera:

– Inte narrade de mig mera än vad jag narrade dem. När man nu tänker tillbaks på det, så vill huvet inte förstå till att begripa hur det kunde gå så där hastigt. Det kom vapen till sågen, en liten herraktig karl från Helsingfors höll tal så att spottet flög – och där var det... (s 339)

Utan att berättaren själv tar ställning pekar han på hur Albin i ungdomligt oförstånd utsätts för samverkande tillfälligheters spel som bringar honom i fördärvet. På den här punkten gör sig Schildt till en allmänpsykologisk tröstare som visar att mången sögs med i kampen utan någon genomtänkt ideologisk övertygelse. En liknande uppfattning om att vissa individer oreflekterat sögs med i våldsvågen kommer till uttryck i Marianne Alopaeus’ roman *Mörkrets kärna* (1965). Huvudpersonen Miriam intresserar sig för familjens

öden under inbördeskriget och hennes far-mor besvarar barnbarnets fråga om varför farbrodern blev mördad med att utbrista: ”Din farbror var en god människa, båda mina söner har varit goda människor. Han sörjde för dem och försökte ställa allt på bästa sätt för dem och till tack mördade de honom. De var stackars uppviglade och vilseförda varelser, de förstod ingenting – ” (s 104).

När det gäller frågan om inbördeskriget som familjetragedi åskådliggör Schildt verkningfullt hur gränsen mellan de vita och de röda bokstavligen kunde gå inom en och samma familj. En sådan gränsdragning ger ytterligare trovärdighet åt författarens tes om agitationens nyckfullhet ifråga om att hetsa upp äventyrslystna unga sinnen. Det har på många håll omvittnats att ”Hemkomsten” är en ovanligt finstämd studie i moderskärlekens psykologi, men jag tror i likhet med Johan Bargum i en analys av berättelsen i de finlandssvenska författarnas litteraturhistoria, att det är viktigare att notera att modern i själva verket är en förlorare. Händelseförloppet ger i all sin brutala tillspetsning inte någon plats för moderskärleken och Bargum konstaterar att Schildt utgående från sin förmåga att identifiera sig med Prinsas Mari skapar ”en stor och gripande bild av en personlig tragedi, som är djupt rotad i en nationell, historisk tragedi”. (s 92) Novellen ”Hemkomsten” är ett tidigt exempel på diktens förmåga att på ett subtilt vis nalkas ett nationellt trauma.

Sigrid Backman som tidsvittne

Bland dem som i sin berättarkonst starkt influeras av inbördeskrigets händelser märks också Sigrid Backman. Romanen *Ålandsjungfrun* är till sitt innehåll en

Ålandsjungfrun
Bostadsbolaget Sjuan
i Lergränden

FINLANDS
SVENSKT
BIBLIOTEK

Rolf Sandqvists illustration till klassikerutgåvan av Sigrid Backmans Ålandsjungfrun i serien Finlandssvenskt bibliotek (1961) fångar dramatiken i den fiktiva byn Pigbacka. Den bajonettförsedda mannen i förgrunden understryker det faktum att många av de beväpnade var civilklädda.

både märklig och förvånansvärt ouppmärksam skildring av händelserna under inbördeskriget på den östnyländska landsbygden. I ett förord till en klassikerutgåva av verket pekar Thomas Warburton på det faktum att Backman väljer ”ett stiliserat folkligt tonfall” som åstadkommer ett drag av förklädnad bakom vilken läsaren kan spåra ”både skygghet, sårbarhet och mänsklig upprördhet över inbördeskrigets händelser”. (s 6) Samtidigt konstaterar Warburton – med rätta – att den konstnärliga effekten av Backmans strävan till maskering snarare leder till att sårbarheten och upprördheten tydliggörs och förstärks, inte minst i jämförelse med den betydligt mera direkt återgivna och historiskt mera detaljerade romanen *Familjen Brinks öden* tre år senare (1922).

Ålandsjungfrun vore värd en mera ingående analys, men av utrymmesskäl får jag inskränka mig till att blott i förbigående peka på tre speciella inslag i Backmans tematisering av inbördeskriget. För det första visar hon hur invånarna i två närliggande byar – Pigbacka och Svartjärv – representerar hela skalan av olika schatteringar från vitaste vitt till rödaste rött och att hatet då det en gång är väckt svämmar över alla bräddar i en bygd där alla känner alla. (Inom parentes sagt känner den moderna läsaren igen de ohyggliga situationer som utspelade sig i det sönderfallande Jugoslavien på 1990-talet.) Grannarna visar ingen inbördes solidaritet utan baktalar och anger varandra. I sammanhanget är det särskilt iögonenfallande att Backman i Ollas husvärdens gestalt tecknar en hemmansägare som får betala ett högt pris för sin tolerans och vidsyn genom att fösas samman med de röda fångarna då de vita med tysk hjälp återtar makten.

För det andra skildrar Backman ideo-

logiskt medvetna, kämpande kvinnor på båda sidor om frontlinjen. Ollas värdinnan är ett hetsigt språkrör för uppfattningen av de röda som representanter för österns barbari, medan Åkernäs-Helga, den trotsiga pigan och agitatorn, framstår som morskar än mången man. Det är också uppseendeväckande att barnen lyfts fram. Huvudpersonen i berättelsen syr byxor åt Frimans tioåriga pojke som skall ut i kriget.

För det tredje skildrar Backman summariska avrättningar till och med av kvinnor, vilket måste betraktas som speciellt uppseendeväckande så tidigt som senhösten 1919. Bland offren finns nyssnämnda Helga. Till de arkebuserade hör även stenhuggaren Friman, som verkat som de rödas kommandant i byn efter att en förhatlig länsman i början av kriget drivits på flykt. I berättelsens dramatiska slutscen skuffar Frimanskan och hennes tre söner mannens blodiga lik på en stor handkärva. (s 106) En av pojkarna är den barnsoldat som det nyss var tal om. Skildringen utmynnar i att huvudpersonen, den från Åland inflyttade sömmerskan Klara Vester, blir vittne till hur hennes älskade Ollas David ställs framför en exekutionspluton. Efter att de dödande skotten avlossats är hon redo att ta sitt liv genom att sänka sig ner i gårdsbrunnen.

De ideologiska motsättningarna och de blodiga grymheterna kontrasteras genomgående mot den oskuldsfulla och vårgrönskande naturen. De svällande bladknopparna och den annalkande sommaren i det intensiva solljuset accentuerar det mörker som vilar över människorna. Titelgestaltens orubbliga tilltro till oskuldsfullheten i naturen manifesteras i hennes syn på bofinken som är lycklig utan frejdebrev eller medlemsbok.

I ett litteraturhistoriskt bakåtperspektiv är det märkligt att en roman med ett för samtiden så laddat innehåll som *Ålandsjungfrun* inte väckte större uppmärksamhet. Såsom jag i ett annat sammanhang har visat tycks romanens sagoaktiga ton och vad Gunnar Castrén stämplar som Backmans "ganska irriterande förkonstling" ha bidragit till att boken passerade tämligen obemärkt. (Holmströms s 141 f) Castréns recension av *Ålandsjungfrun* rymmer också ett allmänt hållet uttalande om Backmans tacksamhetsskuld till Runar Schildt vilket är typiskt för hur en kvinnlig författare inte riktigt blir tagen på allvar. En liknande kritik drabbar hennes följande roman *Familjen Brinks öden* (1922). Också i den boken spelar händelserna vintern och våren 1918 en central roll, men en kritiker som Erik Kihlman gör sig ingen större möda med att rekapitulera det dokumentära utan påtalar istället Backmans tillkortakommanden på ett ytligt plan, när det gäller att skildra herrskapsklassens liv. Sigrid Backmans berättartalang och hennes insatser som socialt medkännande tidsvitne är värda att lyftas fram.

Hemmer och frågan om skuld

Stor uppmärksamhet väckte Jarl Hemmer då han i *En man och hans samvete* (1931) gick i etisk närkamp med inbördeskrigets skuldproblem. Boken fick från första början en betydande publicitet i och med att den utgick som segrare i en nordisk romanpristävlan. Betraktad i ljuset av den tidigare återgivna definitionen av 'literary nodes of political time' blir Hemmers skildring av speciellt intresse. Romanen kan ses som ett prov på den självkritiska omprövning som en författare kan ge uttryck åt som språkrör för omvälvande historiska

händelser. Utvecklingsgången i stort har utretts av Johannes Salminen som placerar in tidigare verk av Hemmer – framförallt diktsamlingen *Ett land i kamp* (1918) och romanen *Onni Kokko* (1920) – i ett tematiskt sammanhang. (Salminen 1955 s 171 ff, Salminen 1963 s 93 f) Inom ramen för denna artikel finns plats för ett par knapphändiga exemplifieringar.

Romanens inledningsavsnitt i form av en fiktiv dialog mellan Läsaren och Författaren framstår som utomordentligt intressant. Samtalet utgör en metafokusering på den efterföljande berättelsen och visar att Hemmer i högsta grad var medveten om svårighetsgraden i det balansnummer han hade ålagt sig att utföra. De inledande replikerna bär vittne om att den implicita läsekretsen är identisk med den segrande vita sidan och nu gäller det att signalera att denna vita läsekrets kommer att fösas ut på förrädisk och minerad mark. Det kanhända mest kända exemplet återfinns i skildringen av huvudpersonen Bro, som efter att ha hänförts av Mannerheims intåg i Helsingfors den 16 maj 1918, erinrar sig några rader i ett dikthäfte som han läst föregående dag. Här citerar Hemmer sig själv, närmare bestämt två strofer ur dikten "Det värsta" i den tidigare nämnda samlingen *Ett land i kamp*. Efter slutraderna i det citerade, som lyder: "Men den som slaktats av nidingshand, / han ropar ur graven på hämnd." skriver Hemmer att hans huvudperson i romanen "ryste över de hätska orden". (s 153)

Hemmer borrar djupt i skuldproblematiken och ser samtidigt frågan om rätt och orätt i ett allmänfilosofiskt perspektiv. I ett av bokens många dissekerande samtal mellan Bro och Hastig i fängelset på Sveaborg replikerar den sistnämnde:

Betänk en sak. I Viborg och kanske

också på Karelska näset finns det likadana fångläger som det här. Därifrån är det bara några mil till en riksgrens. Har du sett den gränsen? Jag har gjort det. En smal fåra genom skogen. På bägge sidorna om den står precis likadana granar och björkar. Vinden susar obehindrat över den, markens djur löper kors och tvärs igenom den, de märker den inte ens. Men på andra sidan den gränsen är allting tvärtom mot här. Vad här är gott, det är där ont. Och nu, just i detta ögonblick försiggår där borta i ännu större skala samma hemska sorgespel som här. Det flyter blod i strömmar. Bara med den skillnaden, att där dödas de som här får leva... (s 197)

Det relativistiska synsättet accentueras genom motsättningen mellan den obefläckade naturen och den av ideologi förbländade och förrådde människan.

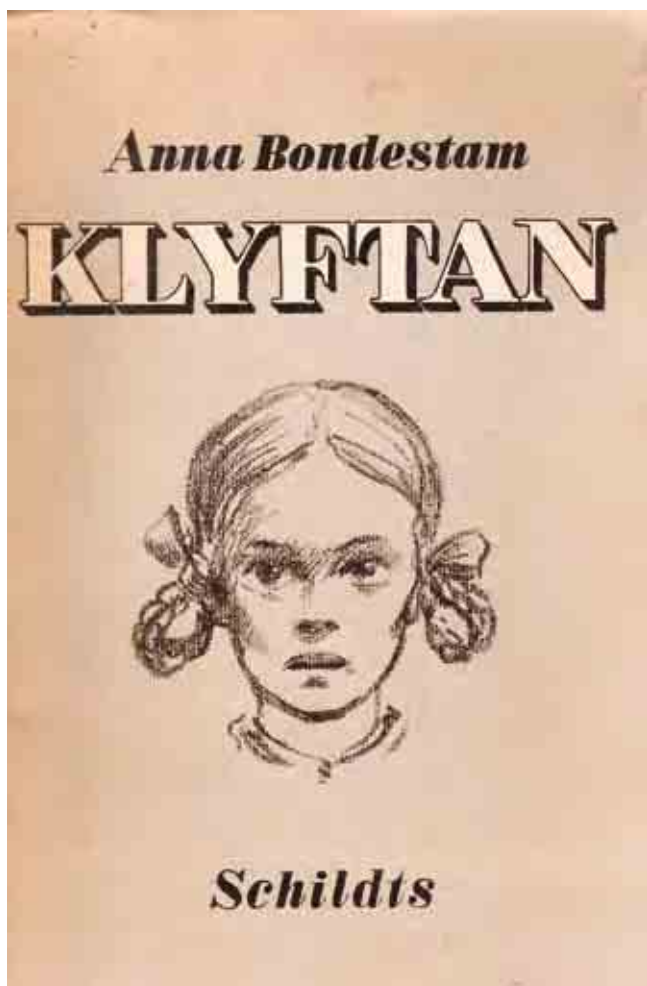
Det ideologiska revisionsarbete som så plågsamt och grundligt utförs i romanen gör att den vid sidan av den Dostojevskij-influerade allmänfilosofiska diskussionen om skuld och tro vore värd att uppmärksammas mera ingående i relation till inbördeskriget och dess följdverkningar. Precis innan Bro får sin kommendering till fånglägret på Sveaborg konstaterar han: "Nej, detta land var ännu fullt av fortsatta lidanden, av outhärliga sammanhang, av upp gjorda räkningar!" (s 154) Utropstecknet efter "upp gjorda räkningar" verkar uppfordrande. Uppfordrande för romanens huvudperson, uppfordrande för de samtida läsarna och alltjämt uppfordrande för oss dagens läsare. Det ideologiska omprövningsarbete som utförs i *En man och hans samvete* åskådliggör hur ett traumatiskt år i en nations historia fortsätter att svida och bränna.

Anna Bondestam och barnets perspektiv

Efter ytterligare två krig blickar Anna Bondestam tillbaka på det ruskiga året 1918, kanhända tyngd av minnen frammanade av händelserna under andra världskriget. Hennes berättelse med den talande titeln *Klyftan* utgavs år 1946. Romanen är speciellt intressant genom det dubbla berättarperspektivet. Mest iögonenfallande är att kriget betraktas med ett barns ögon, den tioåriga arbetarflickan Rut i Jakobstad. På det viset får läsaren anledning att grubbla över hur djupt och skakande ett inbördeskrig är och hur skrämmande vardagen blir då den för ett barn så alltigenom viktiga grundtryggheten inte längre existerar. Det finns en passus i början av berättelsen som visar hur Rut som på barns vis låtit sig lugnas och tröstas av sin mors röst plötsligt en natt märker hur trött och ihålig den rösten har blivit varpå Rut reflekterar: "Begrep att mor i själva verket inte hade någon tröst att ge, att hon inte själv trodde på vad hon sade, att också hon var rädd." (s 10) Ur den insikten framväxer en skräck som tilltar i styrka efterhand som de vuxnas viskningar om mord och våldsdåd når flickans öron.

I likhet med Sigrid Backmans tidigare framförda uppfattning om bofinken som står utanför alla sociala och politiska maktkonstellationer blir naturen en styrkekälla för den ångestfyllda flickan. Då familjen flyttar till villan genast efter skolavslutningen skildras Ruts sinnesstämning i kontrast till den gångna vinterns vånda:

När Rut satt på flyttlasset, som sakta skumpade fram på den gropiga vägen, tyckte hon att hon lämnade ett stort, ont mörker bakom sig. Här ute var allting

Omslagsvinjetten till originalutgåvan av Anna Bondestams Klyftan (1946) accentuerar det sammanbitet sorgsna och samtidigt vaksamt registrerande i den brådmogna flickan Ruts ansiktsuttryck.

annorlunda. här k u n d e det inte ske så hemska ting som inne i staden. Allting var ljusare här, och gladare. Här såg man också att sommaren var helt nära, att alla ängar redan var gröna och att björkarna och alarna vid väggkanten hade utspruckna löv. Och långt borta i skogen gol göken. (s 95)

Civilisationskritiken tar sig – precis som hos Sigrid Backman – formen av en alltigenom oskuldsfull natur som kontras-

teras mot ett alltigenom komplicerat och ondskefullt samhälle.

Barnets benägenhet att dramatisera och förenkla kommer till synes längre fram i skildringen då de vita har full kontroll över staden och upprensnings- och hämndaktionerna tar vid. I det pressade läget börjar allt flera iklä sig en vit armbindel innan de går ut. Då Rut händelsevis möter en av sin fars bekanta som försöker med det tricket

blir förlägenheten stor. Mannen vill inte längre visa sin bekantskap utan vänder sig bort och sneddar över gatan. I samma ögonblick upptäcker Rut hans armbindel och tänker:

För nu förstod hon plötsligt hemligheten med de vita armbindlarna, och med detsamma förstod hon också *riktigt* hur ensamma de var, hon och mor och far. Hela världen var vit nu, de hade hela världen emot sig. Kunde tre människor ensamma stå emot en hel värld? (s 91)

I kraft av barnperspektivet blir den ideologiska klyftan både djupare och mera kategorisk. Maria Antas påpekar i en efterskrift till en klassikerutgåva av romanen att det finns en dubbelpanorening i berättelsen som gör att den tio-elfvaåriga flickan Ruts skräck för allt det hotande och onda i omvärlden vintern 1918 bryts mot en vuxen berättares ångestfyllda tillbakablickande på 1940-talet. (Antas s 129 f) Att Anna Bondestam i sin egenskap av historiker senare har återvänt till händelseförloppet för sin barndomskildring och bit för bit rullat upp den hemska verkligheten förtätar ytterligare det tragiska händelseförloppet i hennes roman. (Bondestam 1990 s6, 82 f) Inom ramen för denna artikel illustrerar det parallellställda fiktiva och dokumentära greppet hur 'temporal nodes' kan komma till användning för att belysa året 1918 i Finlands historia.

Westös 1918 som samhällspanorama

Mitt avslutande exempel är Kjell Westös roman *Där vi en gång gått*. Det är en i socialt avseende bred skildring av Helsingfors som omspanner åren 1905–1944. Berättelsen är indelad i sju böcker

och en avslutande epilög och den andra boken, som i sig består av 14 nummerade underavsnitt, har dateringen januari-maj 1918. Inbördeskriget sträcker sina tentakler både bakåt och framåt i Westös berättande och enligt min uppfattning lyfts detta trauma fram på ett mångfacetterat sätt som ingen finlandssvensk författare tidigare har mäktat göra. Tidsavståndet har av allt att döma haft en förlösande inverkan och säkert står också Westö i en viss tacksamhetsskuld till Väinö Linna, en författare som han för övrigt jämfördes med av Pekka Tarkka i en stort uppslagen recension i *Helsingin Sanomat*. Jämförelsen fördjupades senare av Jermu Laine i en intressant analys i tidskriften *Kanava*.

Omfångsmässigt rymmer den andra boken i Westös roman inte mera än cirka 80 sidor av totalt drygt 500 men händelserna under de blodiga vinter- och vårmånaderna 1918 griper på ett avgörande sätt in i romangestalternas liv. Författarens val av undertitel för den andra boken lyder: "Balladen om den röda lyktan och den svarta skuggan och allt det som hände sedan". Den i sig något omständliga formuleringen signalerar flera viktiga faktorer. Genom att ta till genrebegreppet 'ballad' markerar Westö det episodartade och uppslupna som bland de röda präglar inledningsfasen av skeendet. Kanhända han även har inspirerats av Elmer Diktonius som i *Janne Kubik* (1932), närmare bestämt i kapitlet "Låna oss amatjonen!" låter de käcka jannarna stegra sin kamplust genom att sjunga Röda gardets marsch. Den röda lyktan som omnämns i Westös kapitlrubrik brinner uppe i tornet på Folkets hus på Broholmen en söndagskväll den 27 januari 1918 då den tioåriga pojken Pecka Luther försöker pulsa hemåt i snön sedan

han förgäves väntat på familjens hembiträde Emmi som skulle ha avhämtat honom utanför Svenska Teatern där han axlar en barnroll i Zacharias Topelius' *Rinaldo Rinaldini*. Den svarta skuggan syftar på den rödgardist som hjälper den lilla pojken sedan snön gett vika och han ramlat ner i en grop. I likhet med Anna Bondestam låter Westö ett barn uppleva hur revolutionen bryter ut och Westös användning av symboler i analogi med barnets upplevelsehorisont både förtätar och tydliggör. Men detta är till att börja med och det senare ledet i författarens nyss citerade underrubrik – ”och allt det som hände sedan” – visar hur ingenting blir som förr efter 1918.

Styrkan i Westös skildring av inbördeskriget ligger framförallt i hans tidtals minutiösa kontextualisering av händelserna. I sammanhanget lutar han på läsarens införståddhet och blandar – i likhet med den balladdiktare han ger sig ut för att vara – fakta och fiktion. Således är det fyndigt av honom att utan namns nämnande dra in Runar Schildts novell ”Den svagare” genom att låta Blomqvists älskade roddbåt stå som vägspärr mitt på Långa bron. (s 140) Vem vet, kanske Westös påhitt att låta en med flickan Rut jämgammal pojke blicka in i revolutionens virvlar samtidigt är en igenkännksam blinkning till Anna Bondestam? Det finns gott om litterära referenser i Westös bok – exempelvis till Elmer Diktonius – men för min del ligger det största utbytet i den känslighet med vilken Westö skildrar den vita sidans självuppgörelse. För den som läst exempelvis Sture Lindholms *Röd galenskap – vit terror* om Västnyland 1918 (2005) eller den av Per Schybergson redigerade volymen *Terror och tragik* om händelserna i Helsingfors och Sibbo våren 1918 (2003) ger gestaltningen av en

karaktär som Eccu Widing en rejäl tankeställare.

Historikerna vittnar om vad som har timmat, diktaren lever sig in i det sannolika. På den här punkten lämnar en romanperson som Widing och hans mardrömlika hågkomster och svårartade anpassningsprocess åtskilligt att fundera vidare på. Däremot ser jag ingen poäng i Westös sätt att lägga in en pekpinneaktig försäkran i ett avslutande tackord där han understryker att romanen ”är en fantasiprodukt vars huvudpersoner är heltigenom fiktiva”. (s 509) I tiden såg sig Sigrid Backman manad att lägga in en liknande brasklapp, närmare bestämt i företalet till sin andra roman om inbördeskriget, *Familjen Brinks öden* (1922). Men att en så driven berättare som Westö på en marknad som svämmer över av metafiction och på research baserad epik skall behöva urskulda sig förstår jag inte.

I berättartekniskt avseende tillgriper Westö samma grepp som sina föregångare genom att spela ut det fagra natursceneriet våren 1918 mot de ohyggligheter som skildras. Ett av de tydligaste exemplen på detta återfinns i ett underavsnitt där Eccu Widing berättar hur han och sju andra aktivister på vita sidan far iväg i två bilar för att hjälpa skyddskåristerna i Vichtis och kringliggande trakter med upprensning- och hämndaktionerna. Westö skriver:

Det var nästan tre veckor in i maj, det var i lövsprickningens tid. Hela våren hade landskapet badat i ljus, ända sedan april hade den vitblå molnfria himlen och de nakna och risiga lövträdkronorna stått där som en stum fondplansch, och i förgrunden ägde sedan straffexpeditionerna och snabbbrättegångarna och arkebuseringarna och nackskotten rum. Men nu blommade vitsipporna för fullt, både

*Kanske bilden av båtbarrikaden på Långa bron i Helsingfors i april 1918 har gett Kjell Westö impulsen att i *Där vi en gång gått* (2006) låta Blomqvists båt i Schildts novell "Den svagare" finnas med för att förhindra tyskarnas framfart?*

lövträden och slybuskarna stod i skiraste grönt och dagshimlens blåa färg hade redan djupnat; grön bomull, tänkte Eccu, världen är mjuk som grön bomull och kvällshimlen brinner som om den blödde och vi bara dödar och dödar. (s 147)

Genom att integrera den vårliga idyllen och det skoningslösa mordandet uppnås en kontrasteffekt som får läsaren att tänka till. Bredden i Westös samhällspanorama rymmer många nyanseringar.

* * *

I föreliggande artikel har jag försökt visa hur de tragiska händelserna under inbördeskriget i Finland vintern och våren 1918 återberättas av fem finlandssvenska författare. Brutaliteten i tidsskeendet inkluderar flera inslag på gränsen till det outhärdliga och det är uppenbart att en del lyriskt färgade naturinslag ströms in som kontrasterande och samtidigt förmju-

kande element. Sigrid Backmans bofink och Anna Bondestams gök blir symboler för en mera bekymmersfri och löftesrik framtid som randas i och med sommaren 1918. Mina exempel omspanner en tidsperiod på inemot åttio år och i samtliga fall föreligger en strävan till förståelse och försoning. I de senare skildringarna – av Jarl Hemmer, Anna Bondestam och Kjell Westö – kommer komplexiteten i skeendet klarare fram men även Runar Schildt och Sigrid Backman visar tydligt att allmänmänskliga aspekter suddar ut den kategoriska gränsdragningen mellan de vita och de röda. Inbördeskrigets förråande makt över sinnena fortsätter att engagera och frågan om skuld och försoning gör året 1918 till en smärtpunkt i Finlands historia.

Litteratur

- Alopaue, Marianne *Mörkrets kärna* (Söderström & C:o förlagsaktiebolag 1965, av författaren reviderad upplaga 1976).
- Antas, Maria "Efterskrift" ss 129–135 i Anna Bondestam, *Klyftan* (Schildts 1997).
- Backman, Sigrid *Ålandsjungfrun – Bostadsbolaget Sjuan i lergården* Finlandssvenskt bibliotek 22. (Schildts 1961).
- Bargum, Johan "Runar Schildts Hemkomsten" i Merete Mazzarella m.fl. (red.), *Författare om författare 24 finlandssvenska författarporträtt* (Söderströms 1980).
- Bondestam, Anna *Jakobstad, vintern 1918* (Jakobstads museum 1990).
- Bondestam, Anna *Klyftan* Nya klassikerserien 17. (Schildts 1997)
- Castrén, Gunnar *Runar Schildt* (Holger Schildts förlag 1927).
- Diktonius, Elmer *Janne Kubik* Ett träsnitt i ord (Schildts 1932).
- Hemmer, Jarl *En man och hans samvete* Nya klassikerserien 6. (Schildts 1993).
- Hemmer, Jarl *Ett land i kamp* (Söderström & C:o förlagsaktiebolag 1918).
- Holmström, Roger "Traditionalister och modernister – linjer i finlandssvensk litteraturkritik på tio- och tjugotalet" i Sven Linnér (red.) *Från dagdrivare till feminister* Studier i finlandssvensk 1900-talslitteratur (SLS 1986).
- Kihlman, Erik *Nya Argus* 12/1922, ss 168–171.
- Laine, Jermu "Kjell Westön muistomerkki Tunte-mattomalle kommunistille" i *Kanava* 3/2007.
- Lindholm, Sture *Röd galenskap – vit terror* Det förträngda kriget 1918 i Västnyland (Söderströms/Proclio 2005).
- Nykänen, Anna-Stina "Presidentille arka aihe" *Helsingin Sanomat* 20.4 2008.
- Paasivirta, Juhani *Suomi vuonna 1918* (WSOY 1957).
- Cornis-Pope, Marcel o. Neubauer, John (red.), *History of the Literary Cultures of East-Central Europe* Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries. Volume 1 (John Benjamins Publishing Company 2004).
- Salminen, Johannes *Jarl Hemmer* En studie i liv och diktning 1893–1931 [diss.] (Holger Schildts förlag 1955).
- Salminen, Johannes *Levande och död tradition* (Söderströms 1963).
- Schildt, Runar *Från regnbågen till Galgmannen* Runar Schildt i urval och med ett förord av Göran Schildt, del 2 (Schildts 1988).
- Schybergson, Per (red.), *Terror och tragik* Helsingfors och Sibbo våren 1918 (Schildts 2003).
- Sondrup, Steven P. <http://icla.byu.edu/scandinavian> "A Comparative History of Nordic Literary Cultures" [hämtad 9.7 2007]
- Tarkka, Pekka "Ensin sisällissota, sitten jalkapallo ja jazz" i *Helsingin Sanomat* 7.9 2006.
- Warburton, Thomas "Inledning" ss 5–8 i Sigrid Backman, *Ålandsjungfrun – Bostadsbolaget Sjuan i lergården* (Schildts 1961).
- Westö, Kjell *Där vi en gång gått* En roman om en stad och om vår vilja att bli högre än gräset (Söderströms 2006).
- Wrede, Johan "Inbördeskriget i litteraturen" i Clas Zilliacus (utg.), *Finlands svenska litteraturhistoria* Andra delen: 1900-talet (SLS/Atlantis 2000).
- Ylikangas, Heikki *Tie Tampereelle* Dokumentoitu kuvaus Tampereen antautumisen johtaneista sotatapahtumista Suomen sisällissodassa (WSOY 1993).

Minnesrunor

Carl Johan Adolfsson

Ekonomie magister Carl Johan Adolfsson avled den 27.12.2007 i en ålder av 74 år. Han var född den 4.3.1933.

Carl Johan Adolfsson var en viktig och opinionsbildande aktör inom Helsingfors stad, inte minst för det svenska inflytandet i huvudstaden. När han valdes till biträdande stadsdirektör 1986 markerade det fortsättningen på en tradition där en rad framträdande finlandssvenskar utsetts till medlemmar av det politiskt valda stadsdirektörskollegiet i Helsingfors stad. Hit hörde bl.a. Erik von Frenckell, Hjalmar Krogius och Gunnar Smeds.

Carl Johan Adolfsson tog över ansvaret för den tekniska företagsroteln bestående av stadens el-, trafik- och vattenverk, hamnverket samt byggnadskontoret, vilka sammantaget utgjorde en stor företagskoncern. Valet framstod som självklart. Carl Johan Adolfsson hade en gedigen bakgrund i näringslivet och som företagare samt dessutom kommunalpolitisk erfarenhet. Han var ordförande för Svenska folkpartiets stadsfullmäktigegrupp och

hade förvärvat en mångsidig erfarenhet av huvudstadens förvaltning bland annat som medlem av stadsplaneringsnämnden och stadsstyrelsen. I kommunalval hade han ett starkt stöd i Handelsgillet, där han länge var aktiv. Tack vare sin sakkunskap hade Carl Johan Adolfsson ett starkt stöd

över parti- och språkgränserna i Helsingfors stadsfullmäktige.

För Carl Johan var det mycket angeläget att säkra det svenska inflytandet i huvudstaden. En levande tvåspråkighet förutsätter svensk medverkan i de nämnder och organ där beslut som gäller svenskspråkigas villkor och intressen fattas. När det gäller försvaret av det svenska i Helsingfors är svenskspråkiga medlemmar av stadsdirektörskollegiet i en nyckelposition. Efter att Carl Johan Adolfssons efterträdare Martin Meinander avgick 2003 och kort därefter avled och Ilkka Christian Björklund (soc.dem.) beslöt att inte längre ställa upp för återval efter en sjuårsperiod finns det sedan 2007 ingen svensk medlem i direktörskollegiet.

Carl Johan Adolfssons obestridda ledaregenskaper kom väl till pass när han fick ansvaret för stadens företag. Han kunde först ge ett lite stelt intryck, men efter att jag lärt känna honom närmare genom vårt samarbete blev vi vänner för livet. Carl Johan var alltid tillgänglig och hjälpsam. Han var en principfast person med bestämda åsikter och ansåg sig inte kunna öda tid och krafter på sådant som motion. ”Den tiden behöver jag för att gå igenom stadsstyrelsens och nämndernas digra föredragningslistor”, var det svar han gav när jag försökte locka honom ut på en joggingsrunda.

Politiskt var Carl Johan Adolfsson konsekvent konservativ och en stöttepelare i sfp:s moderata grupp. Man visste var man hade honom och kunde alltid räkna med honom när insatser behövdes. Han fungerade också en kortare tid som ordförande för sfp i Helsingfors. Carl Johan var dessutom styrelsemedlem i Helsingfors Telefonförening i många år och medverkade i den stora omstruktureringen under slu-

tet av 1990-talet då föreningen med sina drygt 600.000 medlemmar ombildades till aktiebolag. För sina förtjänster förlänades han titeln stadsråd 1999.

Carl Johan Adolfsson sörjs närmast av sonen Carolus och dottrarna Nina och Marika med familjer.

INGVAR S. MELIN

Nära vän till Carl Johan Adolfsson

Tancred Arppe

Onsdagen den 12 mars 2008 nåddes vi av budet att vår studiekamrat Hans Tancred Alvar Arppe gått bort efter en kortvarig sjukdom.

Tanco, som han allmänt kallades, var född i Kotka den 9.7.1925. Efter krigstjänst samt avslutad skolgång avlade han diplomekonomexamen vid Handelshögskolan vid Åbo Akademi 1948.

Såsom uppvuxen i en hamnstad och med sjömansblod i ådrorna drogs han till sjöfartsnäringen. Efter några år i olika skeppsmäklarfirmor grundade han tillsammans med Magnus (Manne) von Hertzen och Carl-Erik (Carcki) Holmlund skeppsmäklarfirman Finnshipping där han bland annat verkade aktivt för långvariga befraktningsavtal med vår exportindustri. Utöver sin ordinarie verksamhet inom firman hade Tanco olika förtroendeuppdrag, bland annat som ordförande i två repriser för Finlands Skeppsmäklarförbund. Han kallades därefter till förbundets hedersmedlem. Han var också initiativtagare till Mäklarveteranernas sammankomster.

Som kollega och arbetskamrat var Tanco en initiativrik och pålitlig person och uppskattades mycket av både kunder och medarbetare.

Tanco var en mycket öppen och omtänksam person. Han var alltid redo att hjälpa andra när det behövdes, utan att spara sig själv. Han var en god berättare varmed han skapade glädje i sin omgivning. Dessutom glömde han inte sina HHÅÅ 1945–47-studiekamrater utan sparkade igång årliga sammankomster två gånger per termin.

Efter sin bortgång saknas Tanco, förutom av sin familj, som stod honom mycket

nära, av talrika vänner i Finland och runt om i världen.

Vi tackar Tanco för allt han gjort som trofast kollega och vän.

CARL-ERIK HOLMLUND
JOHN HENRIKSSON

Christina Blomqvist

Den 9 oktober 2007 avled lektorn i modersmål och litteratur, fil. kand. Christina Maria Blomqvist (f. Vidberg) i en ålder av endast 59 år. I december 2004 drabbades hon av en svår sjukdom som skulle komma att ända hennes liv, trots att hon fick den bästa vård man i dag kan ge. Även om de behandlingar hon genomgick var tunga, kunde de inte förstöra hennes mod och positiva livssyn. Hennes glada livshållning tröstade alla som stod henne nära och var ofta en källa till förundran. Denna djupt personliga själsstyrka och inre glädje hade utan tvivel sin grund i hennes kristna övertygelse.

Christina Blomqvist föddes den 6 mars 1948. Efter studentexamen vid Jakobstads samlyceum 1967 och klasslärarexamen vid Ekenäs seminarium tjänstgjorde hon från år 1971 i Lagmans skola i Jakobstad. Hum. kand. blev hon år 1975 och år 1987 utnämndes hon till lektor i modersmålet vid grundskolans högstadium, Oxhamns skola i Jakobstad. Vid sidan av att hon undervisade i skolan, skötte hemmet och sina två flickor samt dessutom hade omsorg om sjuka anhöriga, studerade hon vidare, och 1989 fick hon sin fil. kand. examen. Hon hade en beundransvärd arbetskapacitet och ställde stora krav på sig själv.

Under de år jag samarbetade med Christina Blomqvist och delade skrivbord, vardagslit och arbetsglädje med henne i Oxhamns skola lärde jag mig uppskatta henne både som en kunskapsrik tusenkonstnär till kollega och en verkligt god vän. Hennes livshållning var omutligt rakryggad, men hon hade också en ödmjukhet och en sann medmänsklighet som gjorde henne

till en god lyssnare. Omkring henne fanns en ro som gav tröst och tillförsikt både till gamla och unga. Generöst delade hon med sig av sin livsglädje och sina erfarenheter, ljusa såväl som mörka. Att ha haft Christina Blomqvist som vän är att äga en dyrbar skatt av minnen.

För eleverna blev Christina Blomqvist en lärare som av hjärtat brydde sig om var och en av dem, en sådan som gav sig tid att lyssna, förklara och fråga. Hon blev en trygg förebild, en sådan som de unga behöver i vår tid, en generös vuxen som delade med sig av både sitt kunnande och sin livssyn. Eleverna kände att hon höll av dem och ville deras bästa. Ogärna ville hon låta sjukskriva sig, eftersom hon märkte att hennes elever behövde henne. Därför kvarstod hon i tjänst under hela sin sjukdomstid fram till den 1 september 2007. Sjukledig var hon endast när de tunga behandlingarna krävde det. Hennes mångåriga lärargärning är värd all respekt och beundran.

Christina Blomqvist sörjes närmast av

maken Göran, döttrarna Jessica och Johanna samt svärsönerna Tomas och Kim-Erik. Sorgen och saknaden delas av släkt och många vänner.

*Alla våra nära bär vi inom oss.
De gav oss sina tankar,
de gav oss sina ord.
Välsignande följer de oss
under vandringens dagar och år.*

CHRISTINA ÅMINNE

Jarl Brommels

Socialrådet Jarl Brommels gick bort den 21 december 2007, 86 år gammal. I och med hans död miste Svenskfinland en generös, klok och allmänbildad person som gjort mycket för social- och hälsovården samt det frivilliga medborgararbetet i landet. Som ledare för Samfundet Folkhälsan i drygt trettio år samt som aktiv samhällsmedlem med otaliga förtroende- och författaruppdrag hade han hela Svenskfinland som arbetsområde under sitt liv.

Jarl Brommels föddes på Bergö den 20 januari 1921 och växte upp i Närpes. Efter studentexamen i Kristinestad år 1940 studerade han statsvetenskap vid Åbo Akademi och avlade pol.mag. examen år 1948.

Ursprungligen hade Jarl Brommels tänkt sig ett arbete inom den kommunala sektorn, men det var vid Samfundet Folkhälsan han kom att göra sin livsgärning. Hit lockades han av Samfundets dåvaran-

de skattmästare K.E.Stenius från sitt första jobb som sekreterare vid Folktinget. Han verkade som Samfundet Folkhälsans verksamhetsledare och verkställande direktör under åren 1950–1981 då han av gick med pension.

Då Jarl Brommels tog över på Folkhälsan några år efter kriget genomgick hela social- och hälsovården i Finland stora förändringar. Också Folkhälsan förändrades och Jarl Brommels stod i täten för förändringarna. Han ville se Folkhälsan som en helhet och knöt ihop lokalföreningarnas och centralbyråns verksamhet genom att grunda fyra regionala enheter, Landskapsföreningarna Folkhälsan i Nyland, Åboland, Österbotten och på Åland. Hälsobåtarna i skärgården utvecklades aktivt under Brommels tid, det samma gäller föräldrakurserna, tonårspoliklinikerna, trafikundervisningen och utvecklandet av skolmiljöerna. Jarl Brommels spelade också en viktig roll vid grundandet av Habben, habiliteringsenheten för barn med speciella behov.

Bakom den noggranna chefspersonen fanns en varm och känslig människa som hade lätt till skratt, men som också var lyhörd för sina medmänniskors stämningar. Som företagsledare ansåg han det viktigt att ha förtroende för sina medarbetare och han uttryckte också öppet sitt stöd. De anställda på Folkhälsan kunde alltid lita på ”Jalles” orubbliga lojalitet och solidaritet samt inte minst på att han stod för det han sagt.

Jarl Brommels uppskattade mycket sin familj, sin hustru Marianne, sina barn och barnbarn. Det var självklart för honom att dela allt arbete i hemmet och samtalsklimatet var öppet och fritt.

Jarl Brommels intresserade sig livet ut för sin barndoms bygd och människorna

där. Vistelsen på stugan i Norrnäs och släktutredningen Hemfolk och utvandrare 1998 är uttryck för det. Han var också mån om sin kondition. Han tillhörde gymnastikgruppen Daggdropparna och gymnastiserade regelbundet två gånger i veckan under 45 års tid. Han hade flera förtroendeuppdrag och har erhållit riddartecknet av Finlands Lejons Orden samt många förtjänstmedaljer. Han tilldelades socialrådstitel år 1976 och det första exemplaret av Folkhälsans stora guldmärke år 2001. Han sörjs av sin hustru Marianne, sina barn Maria och Jerker samt barnbarn, vänner och släktingar.

STEFAN MUTANEN
verkställande direktör i
Samfundet Folkhälsan

Paul Budsko

Skådespelaren, regissören, teaterpedagogen, radiorösten Paul Budsko är borta.

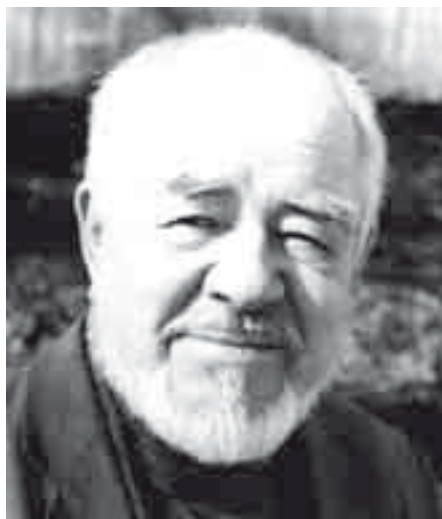
Han var född den 21.4.1924 i Helsingfors och dog den 26.2.2008 i sin hemstad. Han var gift med danskonstnärinnan Tamara Rasmussen (f. 1927–d. 1992), tillsammans hade de två barn, skådespelaren Michel Budsko och danskonstnärinnan Vivianne Budsko-Lommi.

Under så gott som hela sin teaterkarriär förblev Paul Budsko Svenska Teatern i Helsingfors trogen, fränsett kortare sejourer på Lilla Teatern, Åbo Svenska Teater, Dramaten och Nationalteatern.

Hans livliga sceniska fantasi, okuvliga gestaltsförmåga, närvaro i ögonblicket på scenen, förmåga att lyssna och hans betvingande stämning har dokumenterat sig i teaterpublikens hågkomst. Som skådespelare, på scenen, i radio, tv och på film, i så olikartade roller som Napoleon, Nalle Puh, Shakespeares narrar, professor Moriarty i Sherlock Holmes, Körsbärsträdgårdens Firs, Goya, Shylock, kapten Grunnstedt, kejsar Jones, Kaarlo Bergbom för att bara nämna ett fåtal, minns vi hans auktoritet, presens, förmåga att verkligen finnas på scenen just nu utan att låtas. Han var en skådespelare som gav sina repliker innebörd, tanke och riktning: han hade den ovanliga förmågan att få sina repliker att vara ett uttryck för tankar som verkligen tänks.

Som regissör var han lika omutlig, krävande och inspirerande. Som teaterpedagog gjorde han det inte lätt för sina elever, vilket de kan vara honom evigt tacksamma för, eftersom skådespelaryrket inte är lätt. Som radioröst är han en legend.

Själv hade jag förmånen att få arbeta

med Paul Budsko under många decennier, både som regissör och skådespelare. Han regisserade mig i Jens Björneboes Semmelweis på Åbo Svenska Teater, jag regisserade honom som Shylock i Köpmannen i Venedig på Radioteatern, och tillsammans regisserade vi Bernard Pomerances Elefantmannen på Svenska Teatern, för att bara nämna några få av våra samarbetsprojekt.

Vi är många som är tacksamma över att ha fått uppleva Paul Budsko som arbetskamrat, inspiratör och vän. Vi saknar honom.

LARS SVEDBERG
skådespelare, regissör, teaterchef

Nelly Fågelbärj

Den 28 oktober 2007 skulle Nelly Fågelbärj fylla 100 år. Vi var många som stod beredda att gratulera henne då och tacka för vad hon varit för oss, familj, släkt, vänner, en hel bygd. Det blev inte så. Natten till den 30 augusti somnade hon in på Nykarleby sjukhus, lugnt, värdigt, utan fruktan.

De senaste årtiondena tillbringade Nelly i hemmet i Hirvlax, i nära kontakt med de fyra barnen, barnbarn och barnbarnsbarn och ofta besökt av vänner, intervjuad av medier och forskare.

Hon visste så mycket om Munsalabygden, om personer och personligheter som där har levat, om stämningar och idéströmmar som där har varit rådande. Hon var en pålitlig källa, som varken lade till eller tog ifrån, men kunde berätta på ett spirituellt, med humor kryddat sätt.

Till det senare skedet av hennes liv hörde att hon fick möjlighet att se sig om i världen. Hon gjorde långa resor, ofta med sonen Henrik som arrangör och sällskap. Men att bydelen Storsved i Munsala var hennes ursprungsort stod snart klart för dem som lyssnade till henne. I unga år arbetade hon som butiksföreståndare också i andra delar av Österbotten. Hon var utbildad vid småskollärarseminariet i Vasa och fungerade tidvis även som lärare. Och tillsammans med maken folkskolläraren, idealisten Erik Viljam Fågelbärj kom hon och familjen under efterkrigstiden att bo på flera skolor både norrut och söderut i Österbotten. Hon delade makens engagemang för en bättre värld, men var samtidigt med sin kvinnliga realism en välbehövlig balanserande faktor i hemmet och familjen. När han under andra

världskriget för sina socialistiska åsikters skull behandlades som en säkerhetsrisk av myndigheterna stod hon fast vid hans sida. Äktenskapet ingicks i länsfängelset i Vasa.

Med Färj-Erik delade hon intresset för svenska språkets effektiva bruk, som han demonstrerade med kolumner i olika tidningar och hon med berättelser av högt läsvärde om hembygdens förflutna. Hon skrev utan krusiduller, rakt, enkelt och fångslande. Flera av hennes berättelser har med all rätt tryckts och omtryckts flera gånger, såsom den korta redogörelsen för Gigos tragiska liv. Till Nellys oförverkligade planer hörde att ge ut en samling av Färj-Eriks kolumner. Det vore en angelägen uppgift. Men hennes egna berättelser och debattinlägg borde också inventeras och ges ut. I studiecirkeln Gnistan, som samlade några skrivbegåvade Sjöbybor på 1980-talet var Nelly den samlande kraften, även om professionell hjälp behövdes när cirkeln's böcker gavs ut.

Intresset för böcker var gammalt hos

Nelly. När hon på 1960-talet öppnade en kiosk i närheten av hemmet blev den en populär samlingsplats för Hirvfaxbor och sommargäster. Till sortimentet hörde inte bara lemonad, grisar, glass och mera sådant utan också böcker, såsom svenska utgåvor av de stora ryska klassikerna. De blev kvar på sommarstugehyllorna och kan läsas sommar efter sommar.

Den vitt utbredda släkt som härstammar från gästgivargården i Storsved var ett angeläget tankeämne för Nelly Fågelbärj. Vid släktmötet 1988 och vid senare träffar blev hon den självklara medelpunkten. Det var hon som bar på släkttraditionen och kunde ge den vidare.

Nu är Nelly borta, saknad av många. In i det sista bevarade hon sin tankeklarhet och nyfikenhet på livet. Även sedan saknaden har lättat kommer Nelly att vara ihågkommen. Länge.

LARS HULDÉN

May Flodin

May Flodin, född Rehnberg i Bromarf, avled den 14 mars 2008 i sviterna efter en trafikolycka i Mariehamn. Hon var född den 5 maj 1934 och blev alltså 73 år.

May Flodin var en känd person både på och utanför Åland genom sitt starka engagemang inom två huvudområden – hälsovården och politiken.

Hon kom till Åland när hon var 22 år och nybliven hälsosyster för att arbeta i skärgårdskommunen Föglö. Där träffade hon sin blivande man, Nils Flodin, och där fick hon i yrket ta sig an både stort och smått, både människor och djur. Paret fick två barn, dottern Pia och sonen Erik.

När familjen flyttade till Mariehamn blev May Flodin skolhälsovårdare och senare fick hon en mer administrativ tjänst som ansvarig hälsovårdare för hälsofosteran.

Här började på allvar hennes politiska engagemang inom partiet Frisinnad sam-

verkan och hon kom att sitta i många olika organ – stadsfullmäktige, stadsstyrelsen, lagtinget och landskapsregeringen där hon även en tid var vicelantråd. Hon representerade Åland i Nordiska rådet och hon var med i Svenska Finlands folkting från 1980 till 1995 – bland en hel del annat.

Hennes engagemang räckte även för föreningslivet och hon var med och startade ett privat vårdhem på Åland. Kultur i vården var ett annat av hennes specialområden.

May Flodin var rak och frispråkig. När hon lämnade den offentliga arenan framträdde hon i en avskedsintervju där hon lovade att hålla efter politikerna som aktiv pensionär – tyst tänkte hon inte vara om något inte gick som hon ville.

”Debatter och fajter har sin tjusning. Man skall inte vara rädd för radikala åsiktsyttringar. Förr eller senare blir alla ganska lika i livets slipmaskin”, sade hon i samma intervju.

Inför livet som pensionär hade hon planer – hon skulle skriva och läsa, begrunda det som varit och fördjupa sig i teologiska frågor. En del av tiden ville hon också tillbringa i torpet på Föglö.

May Flodin var aktiv och engagerad in i det sista. Hon blev påkörd på vägen hem från en föreläsning i kroppsspråk och hon lämnade många påbörjade projekt efter sig. Vid sitt frånfalle var hon även ordförande för lagtingets veteranklubb.

HELENA FORSGÅRD

Anne-Marie Franck

(Foto: Kalevi Rytkölä, YLEs bildarkiv)

Anne-Marie Hornborg-Franck – född den 8.10.1923, död den 6.4.2008 – var rösten i radion. Hennes kännspaka mörka stämning var ett begrepp i Svenskfinland. I tiotals år hade man hört henne flera gånger i veckan i program som hette t.ex. ”Vi och vårt”, ”För oss som är hemma”, ”Vi över 60” eller ”Vardagsmagasinet”. Hon brukade själv berätta att hennes röst en gång hjälpte henne i en prekär situation. Hon skulle ta ut en större summa på banken men hade glömt sitt identitetsbevis. När banktjänstemannen förklarade att hon inte kunde lyfta pengarna hördes en dam i den väntande kön som ropade: ”Åt fru Franck kan ni lugnt göra en utbetalning, henne känner man på röst.”

Anne-Marie Franck var en engagerad radiojournalist. Hon hade studerat musik vid Konservatoriet, dagens Sibeliusakademi, men började ändå arbeta vid Rundradion som sekreterare år 1956. Hon

fick snabbt överta uppdrag som redaktör. Hennes utsändningar vände sig främst till en kvinnlig publik och pensionärer, alltså personer som hade möjlighet att lyssna på radio mitt på dagen. Programmens teman var varierande. De kunde t.ex. gå in på sociallagstiftning, jämlikhetsfrågor, konsumentupplysning, matrecept, hälsa, mode och nöjen. De gestaltades verklighetsnära och var riktade till en stor publik.

För många journalistfrön var Anne-Marie Francks redaktion ett språngbräde till andra redaktioner i radio och TV. Som mentor lade hon stor vikt vid en god och korrekt svenska och en tid i hennes redaktion var en nyttig skola för framtiden.

Efter en lång period som redaktionschef återgick Anne-Marie Franck under de senaste åren på Yle till det arbete hon älskade mest, nämligen att själv göra program. För riksradios arkiv är hennes otaliga personporträtt av kända finlandssvenska personligheter ovärderliga.

Efter sin pensionering fortsatte Anne-Marie Franck med personporträtten. Dessutom gjorde hon flera reportageresor i Mellaneuropa med kollegan Kerstin Hanf, bl.a. till nya EU-länder i Östeuropa, till norra Italien och Pyreneerna.

Vid sidan av sitt arbete som radiojournalist var Anne-Marie Franck också författare. Hennes mest kända verk var boken "Lilla syster", som handlade om Röda Korsets hjälpsystrar under fortsättningskriget. Hon hade själv som 17-årig hjälpsyster upplevt de svåra förhållandena på ett krigssjukhus. "Lilla syster", "Pikku sisar" på finska, utkom år 1998. Redan år 1992 hade hennes bok om George de Godzinsky publicerats. År 2000 utkom dessutom en liten biografi om skådespelaren Axel Slangus.

Anne-Marie Franck var liksom sin far

Harald och sin farbror Eirik Hornborg intresserad av genealogi och historia. Hon skrev år 1986 en historik till 100-årsjubileet av den ståtliga byggnad vid Sandvikstorget, där sex generationer Hornborgar har levtt och fortfarande lever.

Anne-Marie Franck var bland kolleger och vänner uppskattad som en gladlynt, rättfram och temperamentsfull personlighet. I sin stora och internationella familj var hon en älskad person som alltid ställde upp och sjöng, spelade piano och berättade sagor för de yngsta i skaran.

KERSTIN HANF

Birger Häggblom

Rektor Birger Häggblom avled den 22 oktober 2007 i Lovisa, i komplikationer efter en större hjärtoperation. Han var född den 23 oktober 1929 i Malax, och hade alltså nästa dag fyllt 78 år.

Birger Häggblom, av sina många elever respekt- och kärleksfullt kallad Snorre, var rektor i två repriser: för Lovisa svenska samlyceum åren 1968–1973 och långt senare för Lovisa Gymnasium 1989–92.

Som äldre lektor i historia verkade han ända sedan 1956, och undervisade också i det svenska modersmål han så högt älskade och värnade om.

Som lärare var han krävande, nästan som en folkskollärare av den gamla stammen, men framför allt inspirerande. Då han var sträng var det alltid med glimten i ögat. Hans humor var torr, säregen och underfundig, men alltid lika rik och träffsäker.

Birger Häggbloms kapacitet räckte till för uppdrag också utöver skolans – och hans särskilda skötebarn skolbibliotekets – ram. Han verkade i många år som medlem av stadsfullmäktige och skolnämnden i Lovisa och som ordförande för medborgarinstitutets direktion.

Han ledde svenska folkpartiets lokalavdelning i Lovisa i inte mindre än sju ton år, från 1974 ända fram till 1991.

Han var en österbottning i hjärtat, även om han förblev sin nya hemort Lovisa trogen. Han var en hängiven släktforskare, och ledde kurser i ämnet. Hängiven var han också som far, morfar och farfar.

Birger Häggbloms stora intresse för Norden tog sig uttryck i ordförandeskapet för föreningen Pohjola-Norden i Lovisa. På hans initiativ och ofta under

hans ledning hann många generationer av Lovisaelever besöka den danska vänorten Hillerød, för många den första kontakten med den litet större världen.

Det var en del av det bildningsarv han förmedlade till de unga som hade privilegiet att få gå i Snorres skola. Den skolan var inte bara ett fysiskt, anrikt om också litet trångbott hus, utan mycket mer än det.

BJÖRN MÅNSSON
en av de privilegierade

Maj-Britt Jansén

En varm och solig julisöndag, den 22 juli 2007, nåddes vi av budet att Maj-Britt Jansén lämnat det jordiska efter en lång och tapper kamp med sin sjukdom. Med Maj-Britt har vi förlorat en i vida kretsar varmt uppskattad människa.

Maj-Britt Jansén, f. Hasselblatt, föddes 15 juni 1943 i Åbo, där hon växte upp. Hon blev student 1961 och tog sin examen vid Handelshögskolan vid Åbo Akademi. Hon etablerade sig tidigt som privatföretagare och blev sedermera delägare i Bokföringsbyrån Memera i Pargas, dit hon flyttade i medlet av 1970-talet med sin familj.

Pargas har därefter blivit familjens fasta punkt och där har Maj-Britt under drygt 30 år framgångsrikt och ambitiöst drivit sitt företag. Maj-Britt hörde till dem, som ofta sade att hon tyckte om sitt jobb, vilket säkert också hennes kunder kände. Hon var i alla sammanhang pålitlig och lojal, egenskaper som alla som kom i kontakt med henne lärde sig uppskatta. Denna uppskattning av henne som yrkeskvinna bar henne säkert in i det sista.

Maj-Britt blev redan som ung en engagerad och ansvarskännande föreningsmänniska, och hennes insatser i styrelser som sekreterare och ordförande är sällsynt värdefulla och respektingivande. Musiken och framför allt körsången stod Maj-Britts hjärta nära och hennes starka engagemang räckte till både för hennes skötebarn, Pargas Damkör, där hon var en uppskattad ordförande i 13 år, och för Finlands Svenska Damkörsförbund, där hon fungerade som sekreterare i 12 år. Också Åbolands Sång- och Musikförbund hade förmånen att ha Maj-Britt med som sty-

relsemedlem, tidvis såsom sekreterare, med förmåga att organisera och ta ansvar såväl i stort som smått.

Det är en stor skara vänner, sångarkamrater, medarbetare, kolleger och kunder som minns Maj-Britt som en lyhörd och varm auktoritet, lågstämd men rättfram, en människa som jobbade stort i det tysta.

Vännerna i Gänget har med stor saknad tagit emot dödsbudet. Vi har haft så roligt, inte minst tack vare Maj-Britts förmåga att ordna det festligt utan att dra sig för besvär av något slag, alltid med ett härligt festhumör, fina rimverser och perfekta arrangemang. Alla har vi i tankarna följt henne under hennes långa sjukdomstid, hennes tålmodiga inställning till sjukdomens förlopp har imponerat.

Familjen var en av Maj-Britts kraftkällor, för den levde hon och för den arbetade hon. Hennes omsorg om barn och barnbarn, hennes värnande om traditioner och hennes förmåga att skapa trivsamhet kring familjehögtider har bidragit till den

starka sammanhållning, som råder i den Jansénska familjen, och som nu är dess styrka, när vardagen tar vid.

Det fanns mycket att uppskatta hos Maj-Britt: lugnet, klokskapen, generositeten, ärligheten, förmågan att sätta rätta proportioner på allt, tillförsikten att allt ordnar sig, livet skall njutas en dag i sänder. Maj-Britt stod för allt detta – och mycket mer.

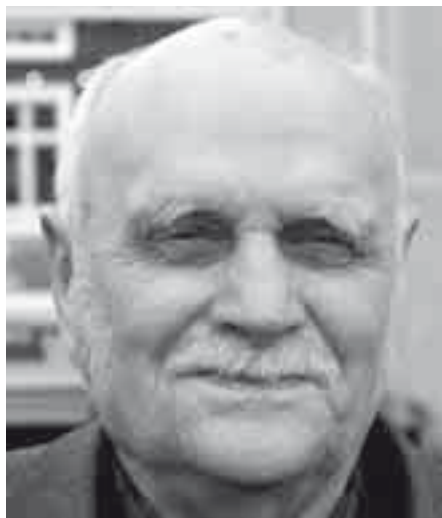
Nu är stolen bredvid mig i Pargas Damkör tom. Maj-Britts vackra och säkra altstämma har tystnat. Personligen känner jag en oändlig tomhet och saknad efter en vän som alltid funnits där. Det är en nära-på 60-årig trogen, varm och lojal vänskap som jag fått känna och för en så sällsynt gåva är jag djupt tacksam. Maj-Britt förstod att hennes tid var utmätt, lusten till livet fanns inte mera. När man är så klok och så beredd inför döden är det skönt att få vila. Jag saknar Majmi så.

Närmast sörjande står hennes Torvald, tre söner, svärdotter och fyra barnbarn.

En minneskonsert hölls den 20 september i Pargas kyrka med sång av bl.a. Pargas Damkör, dirigent Hanna Kronqvist, och av Manstolvan Munvig, dirigent Kurt-Erik Långbacka. Kyrkan var fylld av Maj-Britts många vänner, och efterföljande minnesstund vittnade om hur viktig Maj-Britt var för många, inte minst kör- och musikvänner.

BRITA-STINA JUNGAR

Olof M Jansson

En genuin åländsk personlighet, en märkesman inom den ideella föreningsrörelsen såväl som inom landskapspolitiken under ett långt och verksamt liv, har gått ur tiden. Förrre bonden och landstingsmannen Olof Mauritz Jansson från Hammarland Strömme avled den 17 september 2007. Han var född den 4 februari 1913 i Strömme där han levt och brukat sin färdnegård Ollas fram till sin ålders höst.

Med Olof M Jansson har en ovanligt rakryggad, klok och tänkande man lämnat jordelivet. Hans intellekt och samhällsengagemang var levande in i det sista. Det han utträttat under sitt långa liv inom ideella föreningar, jordbrukets organisationer, kommun- och landskapspolitik, liksom hans rättframma uttalanden, kommer att hålla hans minne levande länge i det åländska samhället.

Som ung gick Olof M Jansson i Ålands folkhögskola och därefter i Ålands lant-

mannaskola. Att förvalta sitt arv var en självklarhet för honom, Ollas köptes av hans farfars farfar 1857 och som ende sonen efterträdde han sin far med ett äkta intresse för jorden och för gårdens bästa.

Att bli något annat än bonde var egentligen otänkbart för Olof M Jansson, jordbruket har alltid varit den fasta punkt som givit livet sin mening för honom. Redan i slutet av 40-talet övertog han driften av Ollas som han sedan köpte 1958. Han har odlat spannmål och sockerbetor, haft både mjölkkor och avelssvin.

År 1991 lämnade han sitt livsverk och sålde jorden.

När producentrörelsen bildades 1946 var Olof M Jansson med. Han hörde till dess styrelse i 39 år och var den som skrev Ålands producentförbunds 40-årshistorik. Under lång tid hörde han även till Ålands lantmannaskolas direktionsstyrelse. När han sedan blev politiker hade han god nytta av sin inblick i jordbruksfrågor.

Hans levande intresse för samhällets utveckling, liksom hans ovanliga historiska bakgrundskunskap, gjorde honom till en politiker med långt perspektiv och mycket personlig framtoning.

Olof M Jansson började som kommunalpolitiker i Hammarland och blev landstingsman 1967. Sedan satt han oavbrutet i landstinget till 1983 då han beslöt lämna den politiska arenan. En balanserad utveckling var hela tiden hans politiska rättesnöre. Med sin jordnära klokhet gav han många gånger den politiska debatten både färg och dimension.

Han ville tänka i stora banor och var inte imponerad av senare års politiska etablissemanget. Han ställde sig också öppet tvivlande till tanken på självständighet och ansåg att en fortsatt utveckling av självstyrelsen var det mest realistiska.

Om sig själv som politiker har han sagt:

– Jag har en benägenhet att se litet för brett och med för långt perspektiv, om det är en svaghet eller styrka vet jag inte.

Släkt- och hembygdsforskning, samt historia var hans stora intressen. När han avvecklade sitt jordbruk såg han till att dess historia såväl som den åländska bygdens, får forskningsresurser i form av en stiftelse.

Inför sin 80-årsdag grundade han en fond för vetenskaplig forskning, som i ett historiskt, arkeologiskt och etnologiskt hänseende anknyter till Åland och åländska förhållanden. Hans livsverk och hembygdsengagemang fortsätter genom fonden.

Som pensionär engagerade han sig med stort intresse åt Ålandsforskarna och Ålands bildningsförbund. Litteratur var ett mycket stort intresse, hans litteratursamling är imponerande med främst historiska böcker och även en del Alandica.

Olof M Jansson var respekterad i vida kretsar och har erhållit flera utmärkelser för sitt kulturella engagemang.

När han på gamla dar flyttade till en pensionärslägenhet i Kattby vintertid ägnade han sig fortsättningsvis mycket åt forskning och litteratur. Datorn intog en central plats intill skrivbordet, han skaffade sig dator när han fyllde 80 år och beklagade att han kom i gång med den väl sent i livet. Olof M var inte emot utveckling och nytänkande, tvärtom anammade han det han tyckte var till nytta och gagn.

Under hela sitt aktiva liv fotograferade han mycket och han hade en stor samling bilder från Hammarland och från resor och upplevelser han varit med om.

Det senaste året vistades Olof M Jansson på Gullåsen. Men också där följde han

med intresse samhällsdebatten, det politiska och kulturella livet i landskapet.

Närmast sörjande är systersonen Viking med familj, samt kusinbarn med familjer.

MAJ-LEN LINDHOLM

Paul "Nacke" Johansson

Musikern, kapellmästaren och tonsättaren Paul Johansson – mer känd bland såväl vänner som beundrare som "Nacke" – lämnade oss den 14.10.2007 bruten av en längre tids sjukdom. Nacke föddes den 26.6.1932 i Åbo och var alltså vid sitt frånfälle 75 år gammal. Hans far var violinisten Martin Johansson så man kan säga att "Nacke", som både på sitt huvudinstrument pianot och som tonsättare var självlärd, hade musiken i blodet.

Paul "Nacke" Johansson var en ljus personlighet som helt och hållet ägnade sig åt sitt yrke, hans självkänsla var stark och grundade sig på en musikalitet och en behärskning av det musikaliska hantverket som är få förunnade. Trots detta var "Nacke" en anspråklös, ja man kunde säga, nästan tillbakadragen natur, han sökte inte rampljuset, det var hans musikaliska förmåga och hans utsökta stilkänsla

som drog uppmärksamheten till honom. Hans register var brett och imponerande i sin mångsidighet: Jazz, schlager, teatermusik, film, skivproduktion, arrangemang, komposition, spelningar m.m.

Sitt egentliga livsverk gjorde "Nacke" Johansson i inspelningsstudion, i början av 60-talet under Jaakko Salos översyn som arrangör och producent för Scandia Records, senare som en av Fazers flitigast anlitate krafter vidare under hela 70-talet. Antalet skivarrangemang torde överstiga tusen. Otaliga är även de sångerskor och sångare, både från teatervärlden och från populärmusikens område som med hjälp av Nackes säkra hand och finstämda öra lotsats fram till ett framförande som tålde fästas på skiva.

Nacke Johansson skydde icke heller ansvar på den administrativa sidan. Han var medlem i Elvis ry:s styrelse åren 1965–73 och kallades till hedersmedlem 2004.

Han mottog Malmstén stiftelsens stora pris 1999 (i foton).

Johanssons kanske mest kända komposition var "Muistathan" som han komponerade till Eurovisionen 1972. Stycket framfördes av duon Kim Floor och Päivi Paunu. Vid sidan av skivinspelningarna gav arbetet på Svenska Teatern och YLE:s svenskspråkiga program Nacke händerna fulla. Inspelningar föddes, bland annat jazzvalsen "Jazzification" som i tiden ofta spelades i radion. På Svenskan ledde Nacke musiken i succéerna "Å la Taube" och "Stadin kundi". Han komponerade även musiken till Matti Kassilas film "Aatamin puvussa ... ja vähän Eevankin" år 1971.

Vid sin sjukpensionering 1987 avslutade Nacke nästan helt och hållet sitt kompositions- och arrangörsarbete, men uppträdde sporadiskt som pianist med

sina musikervänner. Dessa och vi, Nacke Johanssons tusentals supportrar, kommer att i våra hjärtan bevara ett ljusst minne av denna gentleman vid pianot.

HENRIK OTTO DONNER

Rolf Kullberg

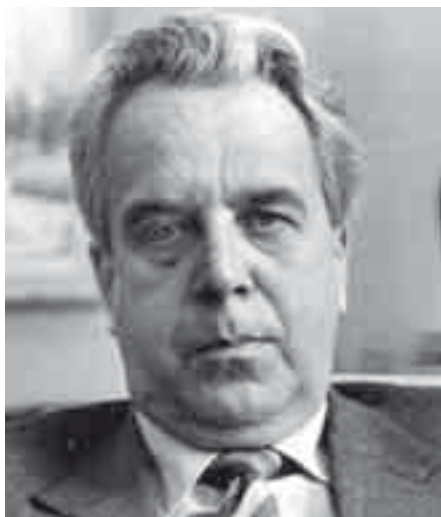
Finlands Banks tidigare chefdirektör Rolf Kullberg avled den 3.9.2007 bruten av en längre tids sjukdom. En månad senare skulle han ha fyllt 77 år.

Rolf Kullberg föddes i Pojo den 3.10.1930 och kände alltid starkt för sina rötter i Billnäs. Efter avslagd studentexamen började han studera nationalekonomi vid Åbo Akademi för att utexamineras 1955. Den nybakade magisterns avhandling berörde penningmarknaden i Finland, bedömdes med vitsordet laudatur och godkändes direkt som licentiatavhandling.

För Kullbergs del blev det dock inte fråga om post-graduala studier i Åbo. Vikten av att försörja sin familj ledde till att Kullberg tog anställning som reklamchef vid Oy Fiskars Ab. Men några år senare, 1961 inledde Rolf Kullberg sin karriär vid Föreningsbanken och den kulminerade 1973 då han blev direktionsmedlem. Denna utnämning föregicks av en kort sejour vid finansministeriet där han var chef för ekonomiska avdelningen (på den tiden folkhushållningsavdelningen) medan en annan finlandssvensk, Erik Törnqvist, arbetade på Världsbanken.

Till medlem av Finlands Banks direktion utnämndes Rolf Kullberg 1974. Han verkade också som vice ordförande innan han utnämndes till ordförande och därmed chefdirektör 1983.

Rolf Kullberg upplevs säkert inte bara av oss som hade privilegiet att arbeta för och med honom som den borte centralbankiren. I den rollen försökte han försvara centralbankernas och sin egen institutions grundvärden – stabilitet och integritet. Men det var samtidigt just för

det här – en strävan efter bl.a. en stabil och stark finsk mark – som han på flera andra håll i samhället rönt kritik. Han avgick under dramatiska omständigheter våren 1992.

Den historiska forskningen kommer i sinom tid att ge en objektiv bild av Rolf Kullbergs exakta bidrag till vår ekonomiska och monetära historia. Själv ville han i sin briljanta bok ”...*ja niin päätyi kulutusjuhla*” (”... och så slutade konsumtionsfesten”) 1996 avvisa den orättvisa kritik som han upplevde sig ha varit föremål för. Grundorsaken till turbulensen och kriserna i den finländska ekonomin i början av 1990-talet var de överdrifter som man hade gjort sig skyldig till på 1980-talet. Och konsumtionsfesten hade han minsann varnat för.

Många yttre omständigheter ledde till oundvikliga åtgärder under Rolf Kullbergs period. Avregleringen av marknaden härrörde sig från det marknadstryck som uppstod som en följd av den tekniska utvecklingen och företagens internationa-

lisering. Det här var inte någonting specifikt för Finland. Chefdirektören ledde vår avreglering och den genomfördes delvis i samråd med de andra nordiska länderna och kanske speciellt med Sverige. Det här tedde sig naturligt för en genuin nordist.

Men det var inte bara Norden som gällde. De regelbundna mötena i Internationella regleringsbanken (BIS) och Internationella valutafonden (IMF) var fora där chefdirektören trivdes. Han representerade Finland i IMF:s förvaltningsråd. Höjdpunkten var de två år då han också satt som gemensam representant för de nordiska länderna i IMF:s centrala s.k. interimskommitté, en celeber grupp av drygt tjugo ministrar och centralbankirer. Via IMF kom han också genast efter sin pensionering att fungera som rådgivare till ledningen vid den nygrundade slovakiska centralbanken i Bratislava.

Rolf Kullbergs position förde med sig en hel del – ja, otaliga – engagemang i hemlandet i olika offentliga organ samt privata företag och institutioner. Alla dem är det tyvärr inte möjligt att gå in på här.

Rolf Kullberg rörde sig oftast på riksnivå, men också den finlandssvenska världen låg den f.d. västnylänningen nära. Han var medlem i Stiftelsens för Åbo Akademi delegation och i fullmäktige för Stiftelsen Svenska handelshögskolan. Han var styrelseledamot och ordförande för Ekonomiska Samfundet i Finland samt också en omtyckt föredragshållare i Samfundet.

För sina förtjänster tilldelades Rolf Kullberg flera utmärkelser.

Chefdirektör Kullberg var en aktad och krävande förman på sin bank. Han var i ordets positiva bemärkelse en perfektionist isynnerhet när det gällde såväl det talade som det skrivna språket – lika exakt och precis på svenska som på finska.

Rolf Kullberg var samtidigt vid lämpliga tillfällen en jovial och underhållande sällskapsmänniska och en äkta gentleman. Hans bärande sångstämma klingar säkert ännu i mångas öron. Bridge, badminton och bordtennis hörde till hans fritidssysselsättningar och familjens sommarställe i Tenala var oerhört betydelsefullt.

KJELL PETER SÖDERLUND
pol.lic., avdelningschef,
Finlands Bank

Agneta "Anki" Lindquist

Den 15 november 2007 nådde oss sorgebudet att sångerskan Agneta "Anki" Lindquist hade avlidit. Hon var född i Helsingfors den 27.9.1945 och hade stått på scen redan som 4-åring i radioprogrammet "Tant Veras Önskevisa", nu hade en storslagen och mångfasetterad musikalisk karriär slutligen klingat ut.

Ankis talang och musikalitet var en medfödd, självklar naturkraft. Vem minns inte henne som 1960-talets stora stjärna med framgångar redan som ung schlagersångerska. Hennes första skivinspelning, singeln *Neiti yksinäinen / Olkoon niin* gjordes 1962 tillsammans med "ståltrådsbandet" The Savages. Med sin vackra, personliga röst och sina finstämda tolkningar var Anki länge en av Finlands populäraste kvinnliga musikartister. Hon uppskattades också internationellt och uppträdde på festivaler och konserter i hela Europa tillsammans med kända artister, bl.a. The Kinks och The Yardbirds. Med sin mångsidighet sjöng hon vilken genre hon behagade och hon rörde sig obehindrat mellan jazz, blues, chanson, schlager, rock'n'roll, folk och pop. Genom henne upptäckte den finska publiken många franska chansoner och italienska schlagers i finsk översättning, bl.a. *Rakkaani hylkää mua ei (Paraplyerna i Cherbours)*, *Jäät tyhjää katsomaan (Il est des choses)* och *Sinä lähdet hiljaa pois (Treize jours en France)*. Under hela 1960-talet gästade Anki regelbundet hitlistorna med sånger som bl.a. *Teinityön blues*, *Vanhan korpin varjo*, *Ne kesäyöt*, *Sunny* och *Jos nyt menet pois*.

Anki rycktes med i den anglosaxiska "folk music"-vågen och hade som solist

i trion Anki, Bosse & Robert stora framgångar med "covers" som *Sitruunapuu*, *Kaiken menetin* och *En löydä ketään vertaistasi*. Samtidigt gjorde hon en stark solokarriär och räknas som en av landets första egentliga kvinnliga rockartister. Hon deltog i de stora landsomfattande turnéerna "Danny-Show" 1966–67, hade en egen sommarturné 1968 och var med i "Rock and Roll Circus" 1969 tillsammans med Kirka Babitsin och Eero Raittinen. Iskelmähti röstade henne till Finlands populäraste kvinnliga solist både 1966 och 1967.

Anki deltog både som producent och skådespelare i musicalen "Hair" på Svenska Teatern 1969–70. De uppträdande ungdomarna var inte anställda av teatern utan jobbade på frivillig basis. "Här" blev finlandssvensk teater- och kulturhistoria. Efter detta grundade Anki och medspelarna Cay Karlsson, Heikki "Hector" Harma

och kapellmästaren Sakari "Oscar" Leh-tinen sånggruppen Cumulus, som senare kompletterades med trubadurerna Petri Hohenthal och Lasse von Hertzen. Cumu-lus blev en långvarig framgångshistoria och gjorde succé också i Sverige bl.a. med Tove Janssons och Erna Tauros Höstvisa, som såldes i över 70 000 ex.

Anki har ensam eller i olika samman-sättningar gett ut sammanlagt över 60 st. singelskivor och 15 st. egna LP-skivor, därtill 16 st. LP-skivor tillsammans med Cumulus, och 4 st. som medlem av trion Anki, Bosse & Robert. Hennes sista skiva blev Linnut/Fåglarna, som utkom hösten 2003. Jämsides med sjungandet blev Anki student från Svenska Flicklyceet i Hel-singfors 1964 och utexaminerades från kameralinjen i Konstindustriella lärover-ket (Ateneum) 1970. Hon fungerade som musikredaktör och producent vid FST från 1970-talets början ända till 2004. Under senare år fann Anki lugn och in-spiration i Lapplands karga natur där hon tillbringade största delen av året.

Den enkla svenska visan förblev Ankis musikaliska grundkälla och hon återkom till denna gång efter annan. Hon kompo-nerade många egna visor, ofta till text av Marita Lindquist och ofta också skrivna på hennes kära Klinthälla i Porkala. Nu har Ankis penna lagts åt sidan och hennes röst tystnat, men hennes sånger, hennes visor och musiken klingar ännu länge, länge.

PATRIK ERIKSSON

Jack Mattsson

Den åländske musikern och tonsättaren Jack Mattsson avled endast 53 år gammal natten till söndagen den 11 november 2007. Han föddes den 12 december 1954 i Jomala och var sedan drygt 30 år bosatt i Helsingfors och arbetade som frilan-sande musiker bl.a. vid TV och Svenska Teatern.

Jack Mattsson var en sällsynt begåvad musiker med ett ytterst känsligt öra, en multiinstrumentalist som inledde sin karriär i tonåren som trummis, gitarrist och basist. Han var en god flöjtist, kunde liv-nära sig som krogpianist – och gjorde det ibland – och han hade kantorsutbildning. År 1974 kom han till Sibeliusakademins kyrkomusikavdelning där han blev min elev i orgelspel. Vi blev småningom vän-ner och jag fick fungera som fadder och kontrollant vid tillkomsten av flera av hans orgelkompositioner.

Som tonsättare var Jack Mattsson i hu-vudsak autodidakt. Hans teorilärare vid

Sibeliusakademien var Einar Englund. Senare studerade Mattsson privat för Englund och de två blev goda vänner vilket bl.a. vid Englunds bortgång år 1999 resulterade i pianotriön In memoriam Einar Englund, en av Jack Mattssons gedignaste kompositioner.

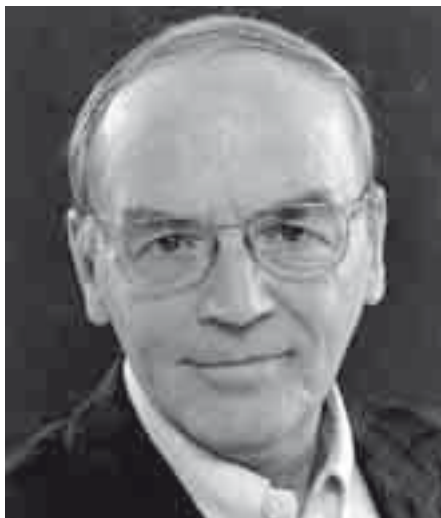
Jack Mattsson hade en varm melodisk ådra och hans musik är alltid lättillgänglig och folklig; han tog, på sitt stundom burdusa sätt, medvetet avstånd från ”allt vad avantgarde och experimentella funderingar heter”. Mattsson hade en speciell känsla för lyrik, framför allt svenskspråkig – svenska språket var för honom det juver ur vilket han sög sin inspiration. Hans samarbete med författaren Valdemar Nyman hörs i Mattssons måhända viktigaste monumentalverk, Åländskt Requiem (1991) medan samarbetet med Lars Huldén igen resulterade i Mattssons mest kända verk, musikteatern Katrina, uruppförd på Åland år 1997.

Jack Mattsson tilldelades flera pris, bl.a. av Svenska Kulturfonden, Ålands Kulturstiftelse och Finska tonkonstkommissionen. År 1997 tilldelades han Ålands självstyrelses Jubileumsmedalj.

I september 2007 återvände Mattsson till Åland och fungerade som kantor vid gudstjänsterna i Hammarland på Eckerö – Jack hade kommit hem.

FOLKE FORSMAN
Jack Mattssons vän och
f.d. orgellärare.

Ivar Rosenblad

Skådespelaren Roy-Ivar Rosenblad avled den 15.2.2008. Han var född den 28.5.1936.

Ivar, vän och kollega, du var speciell. Det är tungt att veta att jag aldrig mer kan ringa dig och prata om allt möjligt, som vi gjorde innan du så plötsligt försvann för gott, alldeles för tidigt. Då du inte avslöjade hur sjuk du egentligen var. Så typiskt. Vi, dina vänner, minns dig med tillgivenhet.

Ivar var en äkta stadskille, född och bosatt i Helsingfors. Ville någon bjuda honom ut till landet, blev han lätt nervös och slingrade sig ur besöket.

Redan som 4-5-åring visste Ivar att han skulle bli skådespelare. Han var 18 år när han kom in på Svenska Teaterns elevskola och blev för det mesta Svenska Teatern trogen. En tid jobbade han även som inspicient; ”utomordentlig och noggrann”, säger någon. Unga skådespelare fick göra ett och annat för brödfödan och

Ivar gjorde aldrig stort väsen av sig.

En av de första rollerna var pojken Peter i *Anne Franks dagbok*. Ivars kurskamrat och dåvarande chefen för Skolteatern Kristin Olsoni konstaterar att under långa turnéer kan man bli trött och irriterad, men Ivar var ett verkligt glädjepiller. ”Han fick oss alla på gott humör igen”.

”Jag älskar att spela för barn, de är ärliga och samtidigt krävande, det är svårt, man lär sig mycket. De är värda en fullgod teater”, säger Ivar i en intervju. För att i nästa stund ta udden av uttalandet med påståendet att han inte tycker om barn. Inte bli för snäll! Ivar i ett nötskal.

På 60-talet stod vi tillsammans på scen som Lee Harvey Oswald och hans ryska hustru i en pjäs om Kennedymordet. Gästspel på Lillan var säkert en vitamininjektion, gjorde att många fick upp ögonen för honom. Roller i radio och tv. Pontus Dammert, tidigare producent på FST, nämner titelrollen i *Trollkarlen från Oz* och en roll i *Prima Vera* skriven för Ivar. Firs i *Körsbärsträdgården* på Svenska Teatern kände Ivar varmt för. Det gjorde även publiken och recensenterna. En fin rollprestation. En het sommar tillbringade Ivar med Viirus som Kvitten i *En midsommarnattsdröm*.

Själv önskade Ivar sig en roll där han får vara riktigt elak. ”Som t.ex. i *Stilla natt*, där jag var en ettrig gubbe, så roligt har jag inte haft på länge. Skådespelare vill gärna göra svarta och dystra roller, jag har redan fått dö fyra gånger på scen.”

Ivar hade ett superbt minne. Han var också en ivrig försvarare av svenska språket, han kunde bli rosenrasande om man ”blandade”, sade ”glada vappen” eller ”kännykkä”.

En spårvagnsolycka för några år sedan förändrade Ivars liv och han hämtade sig

aldrig riktigt från den. Ivars sista pjäs blev *Fadren* av Strindberg på Miniscenen, där han gjorde läkaren. En nära och trogen vän Lena Labart stödde honom ända till slutet. De hade samma sorts humor, skratade mycket, reste och firade födelsedagar tillsammans – 40/60 och 50/70.

Ivar, jag hade tänkt fria till dig den 29:e februari, men jag hann inte. Bara för att pigga upp oss lite. För guvet hur det hade sett ut om fyra år. Du hade inte behövt köpa klänningstyg, vad skulle jag med ett sådant till?

Återigen slås jag av tanken: tala, lyssna, bry dig om, man vet aldrig när det är för sent. Ivar, vi saknar dig.

BERIT LUNDELL
samt andra vänner

Ola Rosendahl

En häftig och aggressiv cancer ändade agronom Ola Rosendahls liv den 17 mars 2008. Därmed gick en av Svenskfinlands största påverkare ur tiden. För den stora allmänheten var namnet Ola Rosendahl något diffust, förutom under hans riksdagsmannaperiod åren 1995–2003, men för bortåt 40.000 finlandssvenska jordbrukare, då de var som mest, var han den de såg upp till och litade på.

Ola hade en naturlig ledarförmåga och auktoritet. Redan under studietiden på agro.forst. visade han politiskt anlag och blev studentledare.

Sin första anställning fick han som nyländsk ombudsman vid Sfp. På senare år skojade han med att han under denna period, knappt torr bakom öronen, skrev ett tal åt president Kekkonen. Det berörde förstås lantbruket.

Ganska snart, år 1968, kallades han till Österbotten för att efterträda Johannes Weegar som verksamhetsledare för producentorganisationen ÖSP. Där var han bl.a. med om att driva igenom grundandet av Metsä-Botnia i Kaskö.

Fyra år senare återvände han till Helsingfors. Nu som verksamhetsledare för SLC. Där hamnade han direkt in i hetluften vad beträffar jordbrukets inkomstförhandlingar. Det var ett område han hade ypperliga förutsättningar för. Han hade ett gott sifferminne och hans förhandlingsförmåga var ypperlig.

Alltid behövdes inte förhandlingsförmågan. Ola berättade hur han i början av 1970-talet tillsammans med dåvarande ordföranden för SLC, Tor Nymalm, skulle uppvakta finansminister Johannes Virolainen angående utkomststöd för jordbru-

ket. Båda var väl förberedda och laddade med argument för en tuff förhandling. Efter en lång väntan i tamburen kom Virolainen inrusande, beklagade att han inte hade tid för dem men frågade hur mycket pengar de önskade. Ola uppgav slutsumman varefter Virolainen vände på klacken och försvann. Kvar stod de två herrarna snopna och förlägna. Men jordbruket fick exakt den summa de äskat.

Så enkelt kunde det gå till på den tiden.

År 1976 avgick Nymalm som SLC-ordförande varefter Ola Rosendahl tog över. Nu väntade nya stora uppgifter. Ola var bl.a. med i Gatt-, WTO- och ESS-förhandlingar. På hemmaplan drogs lantbruket med stor överproduktion som medförde ett exportbehov till dumpade priser samtidigt som priserna på hemmamarknaden måste hållas uppe.

Sedan kom EU-förhandlingarna där Ola Rosendahl hade en mer tillbakadragen roll. Han hade en kritisk inställning till EU och hade hellre sett att Norden bildat ett eget handelsförbund.

Olas ordförandeperiod inföll till stor del samtidigt som Heikki Haavisto ledde det finska MTK. Det är knappast överord att säga att dessa två, speciellt under Haavistos glansdagar, var de starkaste fackbossarna i landet. Haavisto var retorikern medan Ola brukade stå för den analytiska bedömningen och höll reda på decimalerna. Få av dagens jordbrukare vet hur mycket de har att tacka dessa två för att det finländska jordbruket överlevt i så stor utsträckning som det trots allt gjort.

Ola Rosendahl invaldes år 1995 i riksdagen efter Henrik Westerlund främst som de nyländska jordbrukarnas representant. Nu skötte han SLC-ordförandeposten som förtroendeman. Efter omvalet till en andra period lämnade han år 2000 ordförandeposten för gott.

Det sägs att Ola var den enda i Sfp:s riksdagsgrupp som förstod sig på budgetförslaget. Detta inte sagt som en ringaktning av den övriga gruppen. Budgetboken behärskas sist och slutligen av få. Så placerades Ola också i riksdagens finansutskott.

Under Ola Rosendahls andra riksdagsperiod förekom det en hel del allvarliga slitningar inom SLC gällande stödpolitiken, varför han tyckte det var skönt att lämna ifrån sig ordförandeskapet. Han ville inte heller längre ställa upp för andra uppdrag även om Svenskfinland ännu så väl hade behövt honom.

Ola Rosendahl lämnade också ordförandeskapet vid Sydkustens landskapsförbund som han hade kört igång efter att först ha avvecklat Nylands landskapsförbund. Han hade efterträtt Christoffer Grönholm år 1998 och avgick 2001 då det nya förbundet hade fått god fart.

De flesta som offrat nästan all sin tid på arbets- och organisationslivet har en

släng av ont samvete över att man inte givit tillräckligt tid åt familjen. Nu ville Ola kompensera detta genom att speciellt ställa upp för barnbarnen. Dessutom ville han gå in för jordbruket på hemgården i Pernå, som han allt sedan början av 1970-talet med hustrun Christina skött på sidan om.

En annan orsak till att han gärna drog sig tillbaka var att han egentligen, i motsats till vad många tror, var en blyg och tillbakadragen natur, vilket ibland kunde ge fel signaler åt omvärlden.

Ola Mikael Rosendahl var född i Pernå den 1.10.1939.

ULF JOHANSSON

Efter att ha lagt av med alla sina krävande och stressande uppdrag citerade Ola vid ett tillfälle Nils Holgerssons slutreplik, ”Jag är en mänska igen”.

Gustav "Joker" Strömsholm

Efter ett seminarium om kommunfrågor i Karleby sätter vi oss i bilen och styr kossan mot Vasa. Sätter på radion för att få de senaste österbottniska nyheterna. Jag skruvar upp volymen när jag hör Jokers namn nämnas.

Via Jokers egen radiokanal når mig dödsbudet. Några dagar tidigare hade vi talats vid inför den operation som förestod. På sitt utförliga sätt beskrev han vad som väntade och sin vana trogen strödde han in en och annan jokerism i samtalet. Också visste han vad som förväntades av honom: en lustig replik, som skulle fånga det komiska i en allvarlig situation. Som de flesta vet hade Joker under flera år kämpat med hälsoproblem. Men som han vid ett tillfälle sade: "Jag vill inte att min sjukdom skall bli min identitet".

Alla har vi vår bild av den mångfasettrade personligheten Joker. Själv lärde jag känna honom under gymnasietiden i Vasa svenska lyceum på det omtumlande 1960-talet. Joker levde ut sin personlighet i klassen med sin verbala akrobatik spetsad med humor, ironi, målande beskrivningar och träffsäkra uttryck – avslutat med ett finurligt skratt eller en försmädlig min.

På den tiden skulle allt debatteras och ifrågasättas. "Kytta" Lindholms timmar i religion erbjöd Joker en arena där dagsaktuella ämnen kunde ventileras. Och Joker var i sitt esse. Men när han besvarade rektor Krooks frågor i historia med långa utläggningar i stället för med exakt kunskap kunde hans svar få definitionen "ballongkunskaper".

När det gällde kunde han jobba och fokusera. Han överraskade lärarna – och sannolikt sig själv – med ett gott student-

(YLEs bildarkiv)

betyg och några årtionden senare med högsta akademiska examen, doktorsgraden. Gårdskarlssonen från Haldins vind – Algots pojke.

I pappa Algot hade Joker sin förebild: en människa som verkade över ett brett fält, slagfärdig och obekymrad av konvensanser; gästfri, hjälpsam och med ett stort hjärta för människor som inte alla gånger rymdes i livets huvudfåra.

Det var inte bara i skolan Joker diskuterade. I hemmet diskuterades allt mellan himmel och jord. När jag en gång övernatade i det Strömsholmska hemmet tyckte Joker det var oförsäkrat av mig att falla i sömn och börja snarka när han var mitt inne i en intensiv utläggning om livets väsentligheter.

Men under två studieår i slutet av 1960-talet kunde de alltomfamnande samtalen upptas i en tvåa på Trädgårdsgatan i Åbo. Då hade vi fått förstärkning av vår gemen-

samma klasskamrat Sven-Erik Klinkmann och av Sture Kackur från Larsmo. Diskussionerna fortsatte och bredden i samtalsämnen kan exemplifieras av att när Joker doktorerade om de homosexuella som kyrklig spelbricka doktorerade Sven-Erik om Elvis Presley, den karnevalistiske kungen.

Det var också i denna lägenhet han en dag år 1968 stolt introducerade sin blivande livskamrat Outi. Efter mammans frånfälle hade han fått hjälpa Algot med att hålla hemmet i skick. I tvårummaren organiserade Joker lördagsstädningen och fönstertvättningen och lät sin stämma höras när vi slarvat med badrummet eller disken. Ordning och reda skulle det vara.

Också under studieåren kunde vi uppleva hur han slets mellan samhällsintresset och teologin. I stället för att välja endera valde han båda: pol.mag. och teol.doktor. Det var Jokers sätt att välja.

På samma sätt fortsatte hans levnadsbana. Både yrkesmässigt och privat rörde han sig mellan det andliga och det samhällseliga liksom mellan organisationerna och fotbollen. Överallt fanns han beredd att gripa in med sin stora verksamhetslust, med sina sociala färdigheter och med sina repliker, sina jokerismer.

Samtidigt som han var hjälpsam var han också rättfram och krävande. Inom IFK skapade han "solskensgrabbarna", gladfotboll på Kaserntorget i Vasa vid solig väderlek. När min egen son blev i lämplig ålder för solskensgrabbarna ringde jag och frågade honom när han skulle dra igång solskensgrabbarna igen. Svaret blev: "Du är precis som alla andra föräldrar, frågar när någon skall göra något för deras barn. Nu skaffar jag spelskjortor, bollar, visselpipor och sätter in en annons i Vasabladet. Sen får du själv börja dra." Så blev det.

Huvudfåran i Jokers yrkesliv blev journalistiken; från en tid som skrivande journalist övergick han till radion, först som radio- och tv-präst, sedan som redaktionschef för Radio Österbotten och samhällsredaktör vid Rundradion. Här fick han utlopp för sitt breda intresse för livs- och samhällsfrågor, sitt intresse för det talade ordet med de snabba och överraskande replikerna och frågorna. Samtidigt fortsatte han sin akademiska bana med forskning och som uppskattad föreläsare i sociologi.

Under Jokers humoristiska yta fanns en allvarlig person som ständigt och nyfiket sökte svar på viktiga livs- och samhällsfrågor. I inledningen till sin avhandling ger han svar på frågan "Varför detta arbete?" Han skriver att i dagens mångkulturella samhälle drivs mänskan av begäret, behovet av erkännande. I förlängningen av detta resonemang var det naturligt att också de homosexuella krävde erkännande. För Joker var intet mänskligt främmande och i pappa Algots anda skulle allt och alla synliggöras.

Vid sidan av sitt yrkesliv och sin akademiska bana räckte Jokers intresse och engagemang också till för uppdrag i organisationer, församling och inom fotbollen i VIFK och ABC. I bekantskapskretsen ställde han upp som präst vid vigslar, dop och jordfästningar.

Under de intensiva åren med arbete och familjtunnades kontakterna ut mellan studiekamraterna från Trädgårdsgatan i Åbo. I januari 1999 gjorde vi ändå en gemensam nostalgitripp till Åbo och Sven-Eriks doktorsdisputation. När livets vindar blåst emot har vi ibland ringt varandra. Ingen kan fånga Jokers hela verksamhetsfält och ingen kan göra anspråk på att tala för hela hans stora vänskaps- och kam-

ratkrets, men för navet i hans liv – Outi, pojkarna och deras familjer och för syster Greta – är det bra att veta att Joker lever i mångas minne, med ett leende och med respekt. För att citera Vilhelm Moberg hade han ”en strävan utöver det korta och otillräckliga liv som är kroppen”.

BENGT STRANDIN

Elis Gustav Fredrik Strömsholm var född den 15.11.1945 och avled den 8.4.2008.

Fjalar Sundström

Det finns på sina håll en tendens i våra dagar att betrakta vad man brukar kalla den gamla tidens folkskollärare med ett slags godmodig överseende humor. Vad man då tar fasta på är bland annat att de var något av allt i allo på vetandets område. I en skola där undervisningen skedde efter klasslärar- och inte ämneslärarprincipen var ju läraren tvungen att ha insikter i snart sagt allt, precis som antikens lärde. Denna av ämbetet framtvungade mångkunnighet kunde också ta sig formen av en andlig vakenhet och en mångsidighet bland intresseinriktningarna som gjorde att en folkskollärare ofta kunde instämma i romaren Terentius ord att intet mänskligt är mig främmande. Sådan var i sanning Fjalar Sundström, som utförde sin lärargärning såsom föreståndare för Tammerfors svenska folkskola under åren 1947–1983.

Den mångsidighet han ådagalade inom sina intressen kom fram på yrkesplanet också i hans långvariga redaktörskap för

tidningen Tammerfors Aftonblad, den enda svenskspråkiga tidningen i Insjöfinland. Och den kom i ännu mer eminent grad fram på det privata planet. Det handlade om ett läsintresse som omspände såväl historien, från antikens värld till samtids-historien, naturvetenskaperna och den till-lämpade språkvetenskapen. Belysande var de ord som fälldes av en japansk lexikograf och kollega till författaren av dessa rader, som i sitt kondoleansbrev lät framskynta sin oförställda förvåning över att i Tam-merfors ha diskuterat med en person för vilken det gåtfulla Ainu-folket på Japans nordö var bekant.

Och likväl var denna mångsidighet inte grogrund för ett planlöst sökande efter fasta punkter i tillvaron. Få människor torde ha haft sina rötter klarare än Fjalar Sundström. En av dem var kärleken till fosterlandet. Som så många av sin generations unga män blev även hans lott att tillbringa flera år med att försvara det land som sett honom födas. Detta skapade en äkta och stark känsla för Finlands väl och ett band av samhörighet med dem som en gång varit med. Denna känsla omsattes i handling i ett långt och aktivt medlemskap i krigsveteranföreningen. I hans lärargärning fanns en underton av fosterländskhet, som utan att någonsin slå över i chauvinism, genomklingade det budskap han förde ut till generation efter generation av elever.

En annan fast punkt i tillvaron – vid första påseende måhända något självmotsä-gande, eftersom ju hela begreppet präglas av egenskapen rörlighet – var idrotten och friluftslivet. En gammal klasskamrat till mig skrev en gång, enkelt och talande, att Fjalar Sundström var intresserad av sport, särskilt skidåkning. På hans femtioårsdag den 14 november 1970 satte tidningen Aamulehti följande rubrik på sin artikel

om jubilaren: ”Urheileva kansakoulu” (den idrottande folkskolan). Ända upp till snart åttio års ålder såg han det som ett nöje, ja rentav en nödvändighet, att gå ut på skidturer till Kauppi friluftsområde i Tammerfors och utsändningar från större idrottstävlingar hörde till de program han oftast tog del av i etermedierna.

Och slutligen, men ingalunda minst, må bland hans ankarfästen i livet nämnas fam-lijen. Trots hans många maktpåliggande ämbetsuppgifter fann han alltid tid för fam-lijen och för att ta del i dess vardagligaste göromål, långt innan dagens låt vara i sig nog så berättigade jämställdhetsdebatt ens blivit påtänkt.

Vilken var då den kronologiska inram-ningen till en livsgärning så i grund präglad av mångsidighet och allsidig omtanke? Vi har redan nämnt hans huvudsakliga uppgift eller, i beaktande av det släkte han tillhör-de, snarare hans kall, nämligen åren som folkskolföreståndare. Till detta kommer att han även verkade som redaktör för Tam-merfors Aftonblad åren 1956–72. Därtill kommer ett långt och aktivt medlemskap inom krigsveteranföreningen i Tam-merfors, i Svenska folkpartiet och i den i Tam-merfors verksamma svenskspråkiga sång-föreningen Sångarfylkingen. Under krigs-tiden var han i aktiv tjänst åren 1941–44, med kommendering till reservofficerssko-lan 1942 och tjänstgöring som fänrik fram till vapenstilleståndet med befordran till löjtnant 1956. Efter pensioneringen syss-lade han ihärdigt med sina fritidsintressen såväl på läsningens som motionsidrottens område, tills en långvarig sjukdom bröt hans krafter och ledde till hans bortgång den 4 oktober 2007. Fjalar Sundström var född den 14.11.1920 och blev 86 år.

MATS-PETER SUNDSTRÖM

Gunnar Träskman

Vice häradshövding, teol. dr hc Gunnar Träskman avled den 10.7.2007. Med Gunnar Träskmans frånfälle har en unik representant för det finlandssvenska kultur- och kyrkolivet gått ur tiden.

Gunnar Träskman – eller GT som han också kallades – var född den 8.1.1929 i Helsinge i en syskonskara av fem som nästälsta barnet till Edvin och Alma Träskman. GT blev student från Åggelby svenska samskola vid 18 års ålder 1947, jur. kand. från Helsingfors universitet 1952 och vice häradshövding 1956. Efter att ha verkat som advokat några år blev han lagfaren assessor vid domkapitlet i Borgå stift 1959, därtill kallad av dåvarande biskopen G. O. Rosenqvist.

Även om fastighetsrätten var hans egentliga specialområde kom kyrkorätten att bli det område han blev mest känd för genom sin långvariga tjänstgöring vid domkapitlet, där han stannade till sin pensionering 1992. Han kom att bli en av vårt lands absolut främsta experter inom kyrkojuridiken, ja i hela Norden. Hans aktiva tid som kyrkojurist sammanföll med en tid av stora förändringar i kyrkans rättsliga status och han var rätt man för denna tid i vår kyrka. Det var därför en oskattbar förmån att få lyssna till hans utläggningar vid sammanträdesbordet eller åhöra hans föreläsningar. Dessa gav en insikt i kyrkojuridiken som knappast stod att finna någon annanstans, i synnerhet som den befintliga litteraturen inom området på den tiden var ytterst sparsam.

GT medverkade i ett otal kommittéer och arbetsgrupper, ofta som ordförande, och bidrog starkt till den utveckling som ägde rum i kyrkan. Om detta vittnar även

hans unika medlemskap i vår kyrkas centrala beslutande organ. Han torde som enda lekman genom tiderna ha suttit som medlem i kyrkomötet, förstärkta biskopsmötet, biskopsmötet, kyrkostyrelsen och stiftsmötet. Sin kanske främsta insats gjorde han som enda svensk medlem i revisionskommittén för kyrkolagen 1980–88. Under denna tid var han även som tjänstledig från sin ordinarie tjänst anställd vid kyrkostyrelsen i dryga tre år för att på heltid arbeta för kommittén. Han kom därigenom att göra en tungt vägande insats för att skapa den nya kyrkolagen.

GT var även litterärt produktiv. Han gav ut två upplagor av *Lagbok för kyrkan* som innehåller den viktigaste kyrkliga lagstiftningen jämte synnerligen värdefulla kommentarer. Dessa upplagor uppdaterade han kontinuerligt. Kommentarererna var en ovärderlig hjälp för kyrkoherdar och kyrkoekonomier ute i stiftet och lästes flitigt också på finskt håll. Efter sin pensionering övergick han till att medverka i utgivningen av en motsvarande kommen-

tar på finska. Dessutom medverkade han med artiklar i olika samlingsvolymerna och tidskrifter. Det som man hade hoppats på var dock en samlad framställning på kyrkorättens område där han hade kunnat redovisa för all den kunskap han innehade.

Vid sidan om sin ordinarie tjänst skötte GT sitt eget kommanditbolag där han specialiserade sig på mera invecklade fastighetsfrågor och bouppteckningar. Vidare var han lärare i kyrkorätt vid Åbo Akademi under ett par decennier.

För sina insatser förlänades GT flera utmärkelsetecken, bl.a. FVR R I redan 1983, SKSKs hederstecken i guld, FRTFO fk 1 och Borgå domkapitels medalj i silver. Det som dock kanske glädde honom mest var hedersdoktorstiteln i teologi som Åbo Akademi förlänade honom. Som en av mycket få jurister erhöll han denna utmärkelse. Och den var inte oförtjänt. Han var inte bara en expert på kyrkojuridikens område utan även intresserad av teologi.

Men GT hade även många andra strängar på sin lyra. Han kom från ett jordbrukarhem i Helsingfors där släkten hade funnits i över 200 år. Han var mycket fäst vid traditioner och sin släkt och sålunda kom han att på senare tid släktforska. Han var synnerligen intresserad av växter och lade en ära i att kunna alla växters namn på latin. Kyrkosången stod honom nära och som yngre var han aktiv körsångare. Konstintresserad var han likaså och även en mycket skicklig diktare – alltså både jordbrukare och ordbrukare. Alltid då det behövdes något på vers glödde hans penna.

Familjen betydde oerhört mycket för GT och därför var det en stor glädje för honom att ännu en månad före sin bortgång få fira guldrörelsen med sin Anhild och sina tre barn och sju barnbarn. Men

han hade även en annan familj som var viktig för honom, de anställda vid domkapitlet som för honom bildade domkapitelfamiljen. Han blev ju domkapitlet trogen trots att många andra möjligheter stod öppna för honom.

Frid över Gunnar Träskmans minne!

GUNNAR GRÖNBLOM
stiftsdekan, mångårig arbetskamrat

Bertel Widén

Pensionerade bankdirektören Bertel Johan Widén avled i Mariehamn den 18.2. 2008, två dagar före sin 93-årsdag. Han var sedan 1992 änkeman efter Anna-Lisa, f. Johansson.

Bertel Widén föddes den 20.2. 1915 och var en genuin mariehamnare som förblev hemstaden trogen under ett långt och verksamt liv. Efter sju klasser i Ålands lyceum och studentexamen från Björneborgs svenska samskola 1935 studerade han vid Svenska handelshögskolan i Helsingfors. Han blev diplom ekonom 1938 och hade i ett tidigt skede sin bana inom affärlivet utstakad. Till Ålands aktiebank, som senare omdöptes till Ålandsbanken, knöts han redan under studieåren. Han utnämndes till kamrer 1941 och utsågs till bankdirektör och medlem av bankens direktion 1960. Som bankens utlandschef fungerade han ända från 1940-talet fram till pensioneringen 1978.

Det var en dynamisk tid i "national-bankens" historia, där Widén bland annat hade en central roll i finansieringen av nyförvärv inom åländsk sjöfart, från slutet av 1950-talet med tonvikt på färjetrafiken och tankertonnet. Under många år bidrog utlandsverksamheten i hög grad till bankens goda resultat. Bertel Widén hade ett brett kontaktnät, som han också odlade inom ramen för Forex Club, en förening med experter inom internationell banking.

Inom det åländska näringslivet hade Bertel Widén en rad befattningar. Han tillhörde länge Ålands Tidnings-Tryckeri Ab:s styrelse och var dess ordförande under en tumultarisk tid i Ålandstidningens historia. Som revisor med GRM-examen

knöts han till mängder av tunga företag och institutioner, bland dem Rederi Ab Sally, Mariehamns telefon Ab, Ålands penningautomatförening, Andelslaget Samgång och Ålands centralandelslag.

På det kommunala planet hade han också en rad förtroendeuppdrag. Han tillhörde stadsfullmäktige i Mariehamn 1954–60, var ordförande i stadens folkskoleledning och fungerade under 25 år som ordförande för stadsrevisorerna. Inom landskapsförvaltningen anlätades han som räkenskapsgranskare.

Han hade länge en plats i kyrkofullmäktige och skötte under många år sekreterarsysslan i förvaltningsnämnden för Ålands kulturfond.

Inom föreningslivet engagerade han sig redan i ungdomsåren i scout- och idrottsrörelsen. Han var under tio år ordförande i Mariehamns Lawntennisklubb och höll på 1960-talet i klubban inom Mariehamns bridgeklubb. Han hörde till grundarna av Lions Club i Mariehamn.

Nära Bertel Widéns hjärta låg frimu-

rarrörelsen, som han tillhörde ända sedan 1955. Det åländska frimurarhuset vid Norra Esplanadgatan blev något av ett andra hem för honom under pensionärsåren. Han har fungerat som ordförande för Brödraföreningen Morgonstjärnan och 2005 tilldelades han ett av det finländska frimureriets högsta utmärkelsetecken, S:t Augustins 200-årsmedalj i silver.

Friluftsliv i alla former var länge ett av Bertel Widéns särintressen. I unga år fiskade han gärna i Föglö, hustruns hembygd, och vistades på sjön med en av Ålands första snabbgående motorbåtar. På äldre dar älskade han att pyssla med växthuset, plocka bär och sylta vid sommarstället i Lemland Hellestorp. Resorna blev många, inte minst till USA, och under decennier var Kanarieöarna ett givet resmål under soliga vinterveckor.

Bertel Widén fick ett rikt och mångskiftande liv. Nästan in i det sista kunde han bo kvar i sitt barndomshem vid Ålandsvägen, byggt av hans far 1915, och den dagliga vandringen efter kvällstidningen blev något av en helig ritual. En dag utan en ordentlig dos nyheter från Åland och stora världen var en förlorad dag.

De ekonomiska konjunkturerna följde den gamle bankmannen med aldrig sviktande intresse. Men för den nya tidens hårdföra affärsmetoder stod han främmande, inte för inte kallades Bertel Widén ofta för en bankingens belevade gentleman.

GUSTAF WIDÉN

Skribenten är Bertel Widéns son.

Tom Vuori

Nyheten att den legendariska Hbl-reportern och nyhetschefen Tom Vuori, 58, somnat in på Jorvs sjukhus den 11 juni 2008 fyllde hans kolleger och vänner med sorg och saknad.

Tom Vuori, Tjommen bland vänner, var född den 3 februari 1950 och en typisk produkt av det glada sextioalet. Den lovande gymnasten lämnade idrotten för att grunda ett popband, sedan följde skolpolitik på vänsterkanten och resor ut i världen. Vuori slutade skolan i gymnasiet. Det var innegrejen på den tiden.

Det planerade bohemlivet i Paris kom av sig när Tjommen som nittonåring blev far. Ett år efter Rasmus kom andra sonen Jesper. Det gällde att försörja familjen. En dag gick Tjommen upp till Nya Pressen med ett reportage från hamnen. Trots stora rubriker dröjde honoraret. Redaktionschef Carl-Johan Berg förklarade efteråt varför:

”Vi hade inte dina kontaktuppgifter,

därför lät vi bli att betala så att du skulle bli tvungen att ta kontakt. Vi vill nämligen anställa dig”, sade Berg.

Tom Vuori hann uppleva de sista åren med Nya Pressen innan den lades ner 1974. Som de flesta andra journalister på NP flyttade han till Hufvudstadsbladet och arbetade i många år som reporter och på utrikesredaktionen. Världen blev hans arbetsfält. Ju längre bort och ju omöjligare ett uppdrag var, desto ivrigare var Tjommen att komma ut.

Han vandrade i bergen med muslimsk gerilla i Afghanistan, han bodde med tamilgerillan på Sri Lanka, hans taxi blev beskjuten i Libanon och de bedjande männen såg snett på honom i en moské i Bagdad – Tjommen luktade whisky.

Hemma igen, när äventyren skulle omvandlas till text, genomgick hans reportage varje gång svåra födslovåndor. Vart han än gick bar han med sig rutigt papper, blyertspenna och radergummi. Ingressen skrevs om hundra-, om inte tusentals gånger. Dagarna gick och högen med refuserade förslag bara växte.

När ingressen till slut satt som den skulle tog resten av reportaget inte lång tid att skriva. Felet var att Tjommen inte alla gånger lyckades formulera en ingress som han ansåg att dög. Det var bara kvaliteten som gällde. Texter skulle vara genomtänkta, välformulerade, en läsupplevelse.

Vuori levde upp när det hände stora saker, då arbetade han dygnet runt. Sin intensivaste period hade han våren 1982 då han i sex veckor dagligen rapporterade om Falklandskriget från London.

I slutet av 1980-talet blev Tom Vuori först nattchef, sedan nyhetschef. Hans period i ledningen för nyhetsarbetet på nitio-tioalet är fortfarande legendomspunnen i Husis korridor. Det jobb som i dag hand-

has av 3–4 chefer skötte han ensam. Han bar ständigt på en inköpskorg av plast full av tidningar, urklipp, brev, tips och uppslag som han bearbetade och delade ut.

Dygnet runt ledde han tidningen. På kvällarna gick reportrarnas telefoner heta när Vuori gav direktiv om nästa dags arbete.

Det hårda arbetstempot dygnet runt krävde sitt. Tjommen sparade inte på sig själv när det gällde arbete, eller avkoppling efter jobbet.

Under 35 år på Nya Pressen och Hufvudstadsbladet profilerade sig Tom Vuori som en av de riktigt stora publicisterna i Svenskfinland. I sina bästa stunder hade han ett flyt i sina reportage och en briljans i formuleringarna som står sig väl i vilken internationell jämförelse som helst. Detta i kombination med ett sällsynt snabbt sinne för nyheter gjorde honom till den stora journalist han var.

Minnet av Tom Vuori förpliktar dagens journalistgeneration, medielärare och tidningschefer att inte nöja sig med det jämntjocka, bekväma och enkla utan inse att man ibland måste sikta på stjärnorna för att uppnå det som är extra och speciellt, det som man minns och talar om efter att ha lagt tidningen ifrån sig. Även om det ibland tar tid och kostar.

Kanske finns det en liten möjlighet att Tom Vuori nu hamnat på samma ställe som Ernest Hemingway. I så fall ger det oss som i dag så mycket saknar Tjommen lite tröst att han äntligen funnit sin gelike att diskutera ingresser med.

STAFFAN BRUUN

Kurt Zilliacus

På valborgsmässoaftonen 2008 avled Kurt Zilliacus i sitt hem i Myrbacka i Vanda, drabbad av en hjärtattack. Han blev 80 år gammal och var aktiv in i det sista. Hans frånfälle är en stor förlust för en vid krets av vänner och kolleger här hemma och i de andra nordiska länderna. Så här uttryckte sig en av hans danska vänner när dödsbudet kom: ”Kurre egnede sig nok ikke til at blive en gammel, svagelig mand, så for hans skyld er det måske ikke det værste der kunne hende. Men sørgeligt er det”.

Kurt Zilliacus arbetade i över sextio års tid med de finlandssvenska ortnamnen och dialekterna. Geografiskt hade hans forskning sin tyngdpunkt i Åboland. Hans sista stora arbete var *Forska i namn* som utkom 2002, och som han privat betecknade som ”texter ur mitt liv”. Artiklarna ger en god belysning av hans livslånga arbete med ortnamnsforskning i alla dess former: insamling, registrering, fältundersökning, grundforskning och praktisk tillämpning vid kartläggning och i namnvårdsarbete. Bokens mest omfattande avsnitt gäller namnteori, ett område där han skapade ett genomtänkt och hållbart teoretiskt underlag för den nordiska namnforskningen. Kurre ville ha ordning och reda i namnvetenskapen – liksom i allt annat.

Han utgav en rad namnvetenskapliga arbeten av bestående värde. I debutverket *Ortnamnen i Houtskär* (1966) tog han avstånd från den då allmänt rådande mer eller mindre mekaniska lexikaliska analysen av ortnamn; i stället byggde han upp en ny syntaktisk-semantisk klassificering av namnledningarna. Arbetet har blivit en klassiker. I *Sydfinländska skärgårdsnamn*

(1968) utsträcktes undersökningen till andra delar av den finländska sydkusten.

Ortnamnspublikationer av mer lättillgänglig art är *Skärgårdsnamn* (1989) och *Orter och namn i ”Finska skären”* (1994), där han sammanfattar huvudresultaten av sitt mångåriga utforskande av våra skärgårdsnamn.

Växelverkan mellan svenskt och finskt i vårt ortnamnsskick var ett återkommande tema i hans forskning. Han initierade ett projekt om lånenamn längs språkgränserna, skrev själv artiklar i ämnet och inspirerade såväl svenska som finska forskare att arbeta vidare på egen hand. Han tog också initiativet till en socioonomastisk undersökning av folks ortnamnskunskap.

Där var han 1970 långt före sin tid. Som pensionär redigerade han bland annat ett *Namnledslexikon*, som blev klart 1999 och numera föreligger också som webbpublikation. Arbetet bygger på ortnamnsarkivets samlade material av ca 300 000 registerkort, som han systematiskt arbetade sig igenom från A till Ö.

Kurt Zilliacus inledde sin forskarbana som dialektolog. Redan som ung student knöts han till Svenska litteratursällskapets Folkkultursarkiv, där han blev ordinarie dialektarkivarie 1954. Arbetsuppgifterna var mångahanda: han byggde upp nätet av ordsmeddelare, utarbetade frågebrev och ordnade upp och katalogiserade samlingarna. Under somrarna var han ute på fältarbete för att teckna upp ortnamn och dialekt, framförallt i den åboländska skärgården.

Inom det dåtida stora dialektgeografiska projektet svarade han för fältarbetet i södra Finland, som han somrarna 1948–51 per cykel genomkorsade från Eckerö i väster till Pyttis i öster. Han skrev sedan sin kandidatavhandling om Kimitodialektens ljudlära. Hans största insats som dialektupptecknare var djupundersökningen av dialekten i Houtskär, där han arbetade på heltid under femton månader 1957–58. Han tecknade också upp ortnamnen i kommunen, vilket småningom ledde till att namnforskningen blev ett förstahandsintresse för honom. I det populärvetenskapliga arbetet *Åboländska* (1992) fick han långt senare tillfälle att återkomma till de åboländska dialekterna. Boken bygger på de iakttagelser som han under fyrtio års forskningsfärder hade gjort om de olika dialekterna: han beskriver de enskilda målen och försöker att med ledning av de dialektgeografiska förhållandena lämna ett bidrag till diskussionen om hur skärgården en gång fick sin befolkning.

Bland sina nordiska forskarkolleger var Kurt Zilliacus känd inte bara som namnteoretiker utan i högsta grad också som praktiker, nämligen som skeppare på Svenska litteratursällskapets forskningsbåt Rödän. Rödän genomförde ett hundratal ortnamns- och dialektexpeditioner inom triangeln Kotka–Eckerö–Raumo,

men den f.d. laxbåten var samtidigt också en flytande namnvetenskaplig akademi. Här har flera av de ledande nordiska namnforskarna fått en grundläggande utbildning, med praktiskt åskådningsmaterial inom närmaste räckhåll.

Ombord på Rödän hade Kurre också möjligheter att utveckla sina rika talanger som sällskapsmänniska. Han var den naturliga mittpunkten i sällskapet, mån om besättningens välbefinnande, outtröttligt slagfärdig och ordlekande – men alltid intellektuellt skärpt, sunt skeptisk och kritisk. Också i byhamnarna var Rödän och dess kapten välsedda gäster. Under sitt livslånga sjö- och skärgårdsliv hade Kurre blivit förtrogen med skärgården, skärgårdskulturen och skärgårdsborna. Hans förhållande till byborna var därför okonstlat och naturligt, vare sig de var informanter eller gäster ombord. Alla trivdes i Kurres sällskap.

Under sina sista år citerade Kurre ibland schlagertexten ”en gång jag seglar i hamn”, som han gärna ville ge en djupare mening. Forskningsbåten Rödän gjorde sin sista seglats för länge sedan. Nu har också dess kapten seglat i hamn.

Kurt Zilliacus föddes i Åbo 21.7.1927. Familjen flyttade till Helsingfors 1940, där han blev student 1945, fil.kand. 1953 och fil.lic. 1965. Han tjänstgjorde som dialektarkivarie vid Folkkultursarkivet 1954–66 och som namnarkivarie 1966–76, varefter han blev byråchef vid byrån för svenska språket inom Forskningscentralen för de inhemska språken. Han avgick med pension 1992. Kurt Zilliacus var gift med Ebba Pettersson (1930–97). Hans närmaste anhöriga är dottern Henrika och sonen Johan med familjer.

PETER SLOTTE

Eduard Zukale

En av Svenskfinlands främsta idrottsledare, Eduard ”Bubi” Zukale, gick ur tiden den 2 mars 2008 i en ålder av 80 år. Han var född den 12 maj 1927. Om någon tagit som sitt livs uppgift att verka för barnens och ungdomens fysiska fostran så var det Bubi.

Bubi brukade säga att han var släkt med hela Europa. Fadern var österrikare medan modern, född von Collins, var rysinna med tyskt-engelskt påbrå. Hon var kusin till general Harald Öhquist, som i hög grad kom att påverka Bubis liv. I samband med revolutionen flydde föräldrarna på general Öhquists försorg från S:t Petersburg till Helsingfors och tog finländskt medborgarskap.

År 1939 flyttade familjen, nu med sex barn, till faderns hemställe i Österrike. I krigets slutskede ockuperade Sovjet den delen av Österrike där de bodde. Då återvände familjen till Finland. I sammanhanget fick den då 17-årige Bubi, igen på Öhquists försorg, inkallelse till vårt krig men hann bara till Danmark då det kom besked om att kriget tagit slut. Han fick dock delta i evakueringen av Porkala.

Familjen kom att bosätta sig i en stuga på Jorf gård i Esbo. Här hade generalen antagligen igen ett finger med i spelet. I granngården Glims, som genom giftermål ägdes av en jägarbroder, överste Bertil Heinrichs, bodde nämligen Haralds syster Martha Öhquist, Esbos första hälsosyster.

Under vistelsen i Österrike hade Bubi sysslat med olika idrottsformer och fått utbildning i ledarskap. I Finland blev han en av pionjärerna beträffande handbollen. Före honom var bland annat Harald Hjelt, som marskalk Mannerheim under vinter-

kriget skickat till Sverige för att hämta handbollssporten till Finland. Handbolls-förbundet grundades sedan år 1941.

I Esbo, Bemböle, fick Bubi genast bruk för sin ledarförmåga. År 1946 blev det avbrott för militärtjänstgöringen i Dragsvik. Där ledde han damhandbollen inom Ekenäs IF. Handbollssporten hade introducerats i Ekenäs av en annan pionjär, dansken William Olsen i Fiskars. Själv tränade Bubi boxning med EIF-arna, som på den tiden dominerade boxningslandslaget.

Bubi ordnade också danstillställningar i Ekenäs. Ända från Esbo kom ungdomar till danserna sittande på öppna lastbilsflak mitt i vintern.

Då Bubi blev civil satte han med sin oförlikneliga envishet igång hela Esbos idrottsliv. Han började i Bemböle, där det från tidigare fanns en idrottsförening, IF Start. Under Bubis ledning byggdes i slutet av 40-talet på talko den lilla sportplan som fortfarande finns invid Fallåker. Senare drev han med Jalle Åkerlund igenom föreningshusets tillbyggnad.

I Köklax fanns också en idrottsklubb, Köklax Kamraterna, där en annan blivande ledare av format, Nils Lindstedt, etablerade sig. Snart uppgick de två idrottsklubbarna i Esbo IF, som kom att bli en ledande idrottsförening i Svenskfinland.

Bubi fortsatte i slutet av 40-talet med boxning och arrangerade turneringar på Fallåker och i FBK-huset i Grankulla. På den tiden förekom det slagsmål i byarna. Bubi tog sig an ”slagsbultarna” och lärde dem boxning, varefter slagsmålen upphörde.

Under hela sin karriär inom idrotten ställde Zukale alltid trivseln och samvaron före segrarna.

Att leda in ungdomen på sunda vägar var för honom den enda ledstjärnan. Nisse Lindstedt såg i sin tur till att det blev goda tävlingsresultat. På så sätt kompletterade de två varandra på ett lyckligt sätt.

För att finansiera idrottsverksamheten gick den unge Bubi år 1947 resolut upp till kapellmästare George de Godzinsky och bad om en understödskonsert för föreningen. Utan att en enda gång ta arvode gav Godzinsky därefter konserter 25 år i följd till förmån för Esbo IF. Alltid för fulla hus. Godzinsky brukade därtill ta med sig andra stora namn, som då inte heller nådes ta betalt. Godzinsky kom härigenom att under flera efterkrigsår vara Esbos största idrottsfinansier.

På sidan om Esbo IF gjorde Bubi en annan unik insats i Esbo. I hela 40 år medverkade han i kommunens idrotts/fritidsnämnd. Under alla sina år i nämnden såg Bubi bland annat till att idrotts- och fritidsbyråns tvåspråkighet knappast någonsin felade. Inte minst för detta tilldelades han Folktingets förtjänsttecken.

Bubi spelade uppskattningsvis bortåt tusen handbollsmatcher för Esbo IF och

var i cirka 50 år ledare för damhandbolls-laget. Men mest tyckte han om att leda knattar (barnidrott). Det gjorde han i över 60 år. Han hann med tre generationer.

Bubi var också en lång följd av år ordförande för Nylands och Åbolands Idrottsdistrikt, NÅID.

Naturligtvis deltog han i Föreningen Finland-Österrike och var en tid dess ordförande.

På sidan om idrotten drev han ett företag för kontorstillbehör. Hur han hann med allt är en gåta.

ULF JOHANSSON

Erik Ågren

”Ibland känns det som om jag hade svikit – som om jag skulle godkänt systemet eftersom jag hoppat av i stället för att stanna kvar och göra det mänskligt. Men jag hoppas att jag utanför gjuteriets väggar kan göra någonting, säger Erik Ågren, som efter 33 arbetsår och 19 år före pension, tar slutlikvid från Wärtsiläs gjuteri i Jakobstad. För att bli fri författare.”

Decemberdagen skymmer på Staffansnäs i Jakobstad. Erik Ågren har tagit slutlikvid och berättar att många motiv låg bakom beslutet. Ett var detta: 200–300 man arbetar i gjuteriet, ett äldre med dålig luftventilation, mycket rök, damm och gaser. En man, som arbetat på en angränsande avdelning och bara ibland funnits inne i gjuteriet, är pensionerad och lever väl. Tre är sjukpensionerade. Ingen, som hela sitt arbetsliv stått i gjuteriet, har friskt nått pensionsålder.

Året var 1971. Intervjun med Erik Ågren publicerades i Vasabladet.

Två år senare debuterade han på nystartade Författarnas Andelslag, där han själv var stiftande medlem, med romanen ”Sårad”. Så inleddes ett betydande, rikt författarskap.

Nu är det avslutat. Erik Ågren avled onsdagen den 12 mars 2008 vid middags-tid.

Tröst i saknaden ger vissheten att han aldrig svek vare sig arbetskamrater eller andra medvandrare i livet. Det blev många artiklar, kåserier, hörspel, pjäser, romaner och dikter – där också arbetet och kamraterna på fabriken spelar en viktig roll.

Erik Gunnar Ågren föddes i Ytterjeppo den 4 augusti 1924, en kärkommen son,

som orkade leva. Bara ett solvarv hade gått sedan Olga och Rudolf Ågren tvingats bereda sin förstfödda, Greta Maria, en grav.

I sin sista roman, ”Olga. Historien om en mor” (2004), skildrar Erik Ågren dramatiskt den växande familjens vandring från backstuga till backstuga ned längs Nykarleby älv till dess färden en dag slutar i mormors och morfars stuga i Lippjärv, sannolikt en av de mest besjungna byarna i den finlandssvenska litteraturen.

Fyra av sex syskon blev författare. Leo (1928–1984), Inga (1934–1965) och Gösta (född 1936) hann debutera innan storebror följde.

Han hade ett annat liv att klara av först.

Tretton år gammal blev han skogshug-gare, sen kom kriget. I debutboken ”Sårad”, en mäktig predikan, skildrar han såren, de som sved i kroppen och värkte i själen. ”Sårad”, som översatt till finska kom ut i tvåspråkig nyutgåva 2001, är en av våra starkaste litterära vidräkningar med krig, hat och kadaverdisciplin.

När kriget väl var över bildade han familj, fick tre döttrar, gick till gjuteriet – och därifrån.

Erik Ågrens sjuttioal var intensivt literärt skapande – pjäser för radio, television och Wasa teater, berättelser, romaner. Efter några år i Helsingfors återvände han tidigt på åttiotalet till Österbotten, och bosatte sig i Korsnäs, med utvidgad familj: Carita Nyström och sonen Dag. I Korsnäs tillkom 1984 förlaget ”Hantverk”, som publicerade böcker av Tatiana Sundgren, Anni Nyström och Gun Nygren, samt de två initiativtagarna Carita och Erik.

Romanen ”Arbetslust” från 1975 bygger på minnen från fabriken. Budskapet är solidaritet. Romanen ”Modellfilaren” från 1982 knyter också an till decennierna i gjuteriet. Sedan förändrades tematiken.

Erik Ågren byggde hus, fiskade och skrev. Han tog vara på barnens – också de vuxnas – sagor och sånger, skrev nya och kom på senare år allt närmare sig själv. ”Sången om byn” (1983) är en berörande vacker diktsamling om barndomen och byn. I den ingår ett credo: ”... *Hata krig och våld/hata utsugning och orätt, / men älska varandra...*”

Orden är lagda i mor Olgas famn. De är också sonens.

I romanen ”Bockfliken” (1987) står kust och hav i centrum. Boken är en varm, humorfylld skröna, förankrad i Korsnäs-bygden. En dag kom en helt obekant läsare och tackade författaren och uttalade sin häpnad över att denne så på djupet hade fångat hans liv. Det är en läsarreaktion, som ganska många författare fått ta del av efter att ha publicerat sina mest levande verk.

I romanen ”Edvin” (1991) lyckas Erik Ågren skildra en lillebror som var han egentligen den äldsta, klokaste och

största. Vem av bröderna som slängde tjuvrökarfimpfen, den som brände upp tre rior, femåringen eller sjuåringen, blir kanske inte uttömmande klarlagt men så är det inte bara med skrönan utan också med historien, de skapar den – lyssnarna, iakttagarna, berättarna, de där som vågar stegen i sitt liv, sin väg.

Vi är många som stillnar vid Erik Ågrens bår om än avskedet bärs tyngst av hustrun Carita Nyström, sonen Dag, döttrarna Ann-Britt, Kristina och Siv med familjer samt brodern Gösta Ågren.

ANNA-LISA SAHLSTRÖM

Ett festligt år

2007 firade SFV sitt 125-årsjubileum. Under året fortsatte planeringen av Ab Västra Finlands yrkesinstitut, som fått namnet Axxell Utbildning Ab. Axxell blir ett mångbranschinstitut med yrkesutbildning, vuxenutbildning och fritt bildningsarbete. Axxell inleder sitt arbete 1.8.2008. Där kommer alla SFV:s folkhögskolor att ingå. Under året trappade SFV ner sitt ägande i Solvalla genom att sälja ut en del av aktierna till Folkhälsan.

Under hela året fördes en annonskampanj dels för att öka föreningens synlighet, dels för att värva nya medlemmar. SFV:s utdelningsfest den 28 mars och jubileumsfest den 19 oktober var extra festliga. Jubileet till ära utdelades två kulturpris och tre folkbildningspris, fem Folkbildningsmedaljer och sex Hagforsmedaljer. Jubileumsfesten på hösten för föreningens donatorer, testatorer, förtroendevalda, anställda och sympatisörer blev en formidabel succé.

Ekonomiskt blev verksamhetsåret 2007 lyckat.

Placeringsverksamheten var framgångsrik. Dividenderna ökade tack vare att de finländska börsnoterade bolagen i regel gick mycket bra, trots att man kunde förebåda mörka moln på världens börser. SFV sålde sin fastighet vid Juhani Ahostravägen 12–14 med betydande vinst. Huset hade varit olönsamt under de senaste 20 åren. Mot slutet av 2007 började den amerikanska bolånekrisen ha tydliga återverkningar även i Finland. Instabiliteten ökade även i Europa men börssraset inträffade först i slutet av januari 2008.

Under 2007 fick SFV flera betydande donationer och testamenten. Det sammanlagda värdet av tillförda medel var 407 905 euro (1,1 miljon euro år 2006). Flera nya fonder grundades under 2007.

1. ORGANISATION

1.1 Medlemskåren

SFV verkar aktivt i det finländska medborgarsamhället, dels i samarbete med de finlandssvenska organisationerna, dels genom sitt eget kontaktnät och sin stora medlemskår.

Föreningen har medlemmar i samtliga svensk- och tvåspråkiga kommuner i landet, inklusive de sexton åländska kommunerna. Dessutom har föreningen medlemmar på de så kallade språköarna på helfinska orter, och utomlands. Vid utgången av 2007 hade medlemsantalet ökat till 10 059 (2006: 9 734).

Vid sitt årsmöte den 26 mars 2007 fastställde Svenska folkskolans vänners understödsförening medlemsavgiften till 10 euro. Den omfattar SFV-kalendern och tidskriften Svenskbygden som medlemsförmåner.

1.2 Styrelsen

Hedersordförande i föreningen är fil.dr Carl Jacob Gardberg och skolföreståndaren Vide Strandvik.

Hedersmedlemmar i föreningen är Lars Huldén, Brita Cavonius, Bo Lundell och Per Snickars.

Styrelsens sammansättning var under året följande:

professor Ann-Mari Häggman
invald 1976, ordförande
direktör Henry Olander
invald 1993, vice ordförande
fil.mag. MBA Veronica Fellman
invald 2007
fil.mag. Stig-Björn Nyberg

invald 1998
docent Per-Edvin Persson
invald 1989
fil.dr h.c. Mikael Reuter
invald 1996
fil.kand. Lisbet Ruth
återinvald 1998
författaren Gustaf Widén
invald 2005
undervisningschef Gustav Wikström
invald 1997

Styrelsen sammanträdde under året till åtta protokollförda möten. Antalet behandlade ärenden var 115.

Styrelsens **sekreterare** var kanslichefen, docent Christoffer Grönholm.

Styrelsens **arbetsutskott** bestod av ordföranden, vice ordföranden, sekreteraren och ledamöterna Mikael Reuter och Lisbet Ruth. Protokollförare vid styrelsens och arbetsutskottets möten var Catharina Gripenberg. Arbetsutskottet har förberett ärendena till styrelsens möten och avgjort löpande ärenden. Utskottet höll nio protokollförda möten och behandlade vid dem 79 ärenden.

I tur att avgå ur styrelsen vid årsmötet 2008 är ledamöterna Henry Olander, Mikael Reuter och Gustaf Widén.

1.3 SFV:s förvaltningsråd

Förvaltningsrådet är styrelsens rådgivande organ i ekonomiska frågor. Det bestod under året av advokat Ralf Blomqvist (ordförande), jur.kand. Karl-Gustav Backholm och pol.mag. Kim Lindström. Styrelsens ordförande är självskriven medlem i förvaltningsrådet. Sekreterare och föredragande var SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm.

Förvaltningsrådet höll fem protokoll-

SFV:s kanslipersonal samlad på samma bild. Från vänster bokföraren Ted Österman, expeditionschefen Margit Karjala, kanslichefens assistent Christine Romberg, organisationssekreteraren Johanna Carpelan, administrativa sekreteraren Catharina Gripenberg och kanslichefen Christoffer Grönholm.

förda möten. Därtill har förvaltningsrådet hållit talrika diskussioner per telefon.

I tur att avgå ur förvaltningsrådet vid årsmötet 2008 är ledamoten Karl-Gustav Backholm.

1.4 Övrig förvaltning, revisorer

SFV:s **fondförvaltning** har handhåfts dels av Aktia Sparbank/Privatbanken, dels av Nordea Private Wealth Management och flera andra banker och fondbolag.

För fullföljande av särskilda uppgifter har styrelsen tillsatt ett flertal utskott.

Fastighetsutskottet beslutar i ärenden som gäller föreningens fastighetsförvaltning. Utskottet bestod 2007 av Christoffer Grönholm (ordförande), Henry Olander,

Christer Nylander samt disponenten för vederbörande fastighet. Dipl.ing. Claes Stigzelius har varit föredragande i de ärenden som berört SFV:s fastighet vid Georgsgatan 18 i Helsingfors. Sekreterare för fastighetsutskottet var Catharina Gripenberg. Fastighetsutskottet höll två protokollförda möten och behandlade därvid 17 ärenden. Därutöver har utskottet verkställt flera inspektioner av föreningens fastigheter och bostadslägenheter.

Peter Estlander var disponent för SFV:s fastigheter och bostadslägenheter i Helsingfors. Disponent för fastigheten Grönalundsgatan 7 i Ekenäs var Claes-Erik Johansson fram till 19 juni 2007, han efterträddes av Petra Grönholm, medan Heikki Rinne var disponent för Fastighets

Ab Nya Karyll i Esbo. Sami Heinämäki var disponent för fastigheten Oy Forum Seinäjoki – Forum Östermyra Ab. Övervakare för Beijarholmen, Stora Balgholmen och Fårbässen var Börje Björklöf, och övervakare för Lillholmen var Jonas Stenström.

Föreningens **revisorer** var CGR Jan Holmberg och CGR-samfundet PricewaterhouseCoopers med CGR Petter Lindeman som huvudansvarig revisor.

1.5 SFV:s kansli och personal

Föreningens sekreterare och kanslichef var docenten, pol.dr Christoffer Grönholm (anställd 1.1.1987).

Pol.kand. Catharina Gripenberg (fastanställd 1.1.2006) var föreningens administrativa sekreterare och kanslichefens sekreterare. Hon verkade också som protokollist vid föreningens möten.

Expeditionschef var merkonom Margit Karjala (anställd 1.11.1994). Expeditionschefen är också kansliets kassör.

Organisationssekreterare var Johanna Carpelan (anställd 1.8.1990).

Pol.kand. Christine Romberg var kanslichefens assistent (anställd 1.8.1999).

Bokförare var merkonom Ted Österman (anställd 1.9.2007). Tidigare skötte han även SFV:s bokföring som anställd vid Aktia Sparbank/Privatbanken.

Fil. mag. Ylva Uotila var anställd en dag i veckan för att katalogisera böckerna i SFV:s bibliotek.

Ett antal fristående medarbetare har anlitats under året.

2 VERKSAMHETEN

2.1 Administrativ verksamhet

Årsmötet

Föreningen höll sitt årsmöte i Helsingfors den 26 mars 2007. Läraren Ragnar Hansson var ordförande för årsmötet. Vid årsmötet kallades Brita Cavonius, Bo Lundell och Per Snickars till föreningens hedersmedlemmar.

Årsmötet återvalde enhälligt Stig-Björn Nyberg, Per-Edvin Persson och Lisbeth Ruth för mandatperioden 2007–2009.

I stället för Maria Oesch-Feldt, som önskat avgå på grund av anställning vid SFV, valde årsmötet Veronica Fellman till styrelsemedlem för mandatperioden 2007–2008.

I förvaltningsrådet återvaldes enhälligt Kim Lindström för mandatperioden 2007–2009.

Utdelningsfest

Föreningen höll utdelningsfest i festsalen i G18 den 28 mars 2007. Rubriken för SFV:s ordförande Ann-Mari Häggmans festtal var Strömfåra, strid och stark, SFV 125 år. Festtalet hölls av minister Ulla-Maj Wideroos. Hennes rubrik var En lycklig folkrörelse. För musikprogrammet stod Maria Kalaniemi, Olli Varis, Wivan Nygård-Fagerudd och Peter Lönnqvist. Beställningsverket Nybyggarglädje eller Monte Rosa uruppfördes, texten var skriven av Lars Huldén.

Vid festen utdelades två Kulturpris ur Signe och Ane Gyllenbergs fond, tre folkbildningspris, Lillholmsstipendiet, Beijarholmsstipendiet, fem Folkbildningsmedaljer och sex Hagforsmedaljer.

Fyra lärare i svenska vid finska skolor premierades med stipendier. Pristagare, medaljörer och stipendiater presenteras nedan i avsnittet Belöningar och hedersbetygelser.

125-årsmottagning

Föreningens 125-årsmottagning hölls på SFV:s kansli den 19 oktober kl.12–14.

Presidiet och en handfull intresserade uppvaktade efter mottagningen vid Wilhelm Grefbergs, Einar Pontáns och Evert Ekroths gravar på Gamla begravningsplatsen i Helsingfors.

Jubileumsmiddagen hölls på restaurang Börs i Helsingfors den 19 oktober 2007. Festen var den största middag som någonsin ordnats i SFV:s regi, 270 gäster deltog i middagen.

Barytonen Gabriel Suovanen och tenoren Niall Chorell uppträdde med tre sånger till ackompanjemang, av Gustav Djupsjöbacka.

Kvällen fortsatte med dans till Martin Brushanes orkester.

2.2 Kulturpolitisk verksamhet

Studium och bevakning av bildningsfrågorna

En angelägen uppgift för SFV är att initiera olika finlandssvenska kultursatsningar. SFV har även sett som sin uppgift att utvärdera den europeiska och nationella kulturpolitiken med tyngdpunkt på bildningssektorn.

Kontakter

SFV stöder kulturella och samhälleliga föreningar och centralorganisationer i

Svenskfinland, företrädesvis sådana som är medlemmar i Svenska studiecentralen. Med dem utvecklar SFV ett nätverk på folkbildningens område.

Syftet med SFV:s kontaktverksamhet är att utveckla kontakterna mellan de svenska bosättningsområdena och att verka för svensk sammanhållning i miljöer där den svenska befolkningen är som mest utsatt. Exempel på sådana satsningar är SFV:s engagemang för språkbadsdaghemmet i Seinäjoki, för Svenska skolan i Varkaus, den svenska skolan i Halikko och den svenska skolan i Lahtis.

SFV samarbetar med Svenska kulturfonden, Föreningen Konstsamfundet, stiftelsen Brita Maria Renlunds minne och Folkhälsan när det gäller att bevara små lågstudier på svenska orter samt att skapa förutsättningar för att bevara svenska lågstudier på finskspråkiga orter och att starta helt nya skolor.

Samarbete och representation

Utöver de 54 medlemsorganisationerna i Svenska studiecentralen samarbetade SFV 2007 med en rad bildnings- och kulturorganisationer både i Finland och utomlands.

SFV:s styrelse utgör **Maria, Tyra, Margit, Emil Bernhard och Leo Bernhard Liljefors stiftelses** delegation, medan stiftelsens styrelse består av en representant var för SFV, Samfundet Folkhälsan i Finland och Stiftelsen Svenska Blindgården.

Svenska folkskolans vänners styrelse fungerar sedan 1963 som styrelse för **Stiftelsen Barnens och Ungdomens Väl i Esbo**. Stiftelsen understöder lekskolor, daghem och barnträdgårdar i Esbo.

Stiftelsen Svenska brevinstitutet i

SFV fyllde och firade

SFV:s underenheter med utbildningschef Matts Granö i spetsen uppvaktar SFV.

Johan Johnson och Helen Svensson från Schildts förlag samt Pekka Mäkelä från Atena harangarer föreningen.

*Vd Mikael Westerback
framför hyllningar från
Signe och Ane Gyllen-
bergs stiftelse.*

Fotografer:
Matias Uusikylä

Kaj Illman och Anders Nordman framför Veritas hälsningar.

Förbundsordföranden Dan Johansson från Finlands Svenska Lärarförbund FSL.

*Förbundet Hem
och skola framför
hälsningar till
SFV genom
Pian Cronstedt
och Micaela
Romantschuk-
Pietilä.*

Kanslichef Magnus Pettersson och ordförande Håkan Andersson från SLS gratulerar föreningen.

*Pensionerade
administrativa
sekreteraren
Hedvig Stenman
rosade SFV.*

*På festmiddagen på Restaurang Börs i Helsingfors myllrade det av gäster från när och fjärran.
Foto: Erik Uddström*

Finland grundades 1970 som huvudman för dåvarande Svenska brevinstutet i Finland. Svenska folkskolans vänners styrelse är likaså styrelse för denna stiftelse.

I styrelsen för den 1988 grundade **Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse** har SFV en representant, Nordea en och stiftaren en. Stiftelsens ändamål är att främja litterär och annan kulturell verksamhet.

I den 1998 grundade **Stiftelsen Hangö sommaruniversitet**, som består av representanter för SFV, Hangö stad, Åbo Akademi och Ab Utbildning Sydväst, har SFV två representanter i styrelsen, båda med suppleanter. Stiftelsens ändamål är att ge undervisning inom det öppna universitetet och arrangera fortbildningskurser samt övrig kursverksamhet eller seminarier för att främja universitetsutbildningen, yrkesfortbildningen och allmänbildning inom regionen.

Stiftelserna avger särskilda årsberättelser till respektive årsmöte.

Tankesmedjor

Tankesmedjan **Lokus** bildades av Svenska studiecentralen i början av 2006 som den första i Svenskfinland. Den är också den enda svenskspråkiga som åtnjuter statsstöd. SFV är med i Lokus styrgrupp genom Christoffer Grönholm och Catharina Gripenberg. Tankesmedjan samarbetar med det liberala institutet vid Friedrich Naumann Stiftung i Potsdam och med Humboldt-Universität i Berl

Tankesmedjan Lokus bygger på den basala insikten att alla medborgare bor och verkar i lokala miljöer, så även finlandssvenskarna. Det svenska Finland är, sett ur ett nationellt perspektiv, mer en historisk konstruktion (på basen av språk

och kultur) än en region i geografisk/administrativ betydelse. Men just spänningen mellan nationellt givna språkliga rättigheter och olika språkförhållanden i kommunerna (minoritet-majoritet) gör att de lokala demokratiska positioneringarna blir intressanta.

Genom Christoffer Grönholm är SFV representerat i Föreningens för framstegsvänlig forskning tankesmedja **e2**.

2.3 I bildningens tjänst

Upplysning, information

Föreningen upprätthåller fortlöpande kontakt med skolor, barnträdgårdar och organisationer samt bedriver rådgivande verksamhet i frågor som gäller ekonomi och planering av verksamheten. Kansliet har besvarat talrika förfrågningar från inhemska och utländska institutioner angående det finlandssvenska bildningsarbetet. Ofta anlitar SFV i dessa frågor Kommunförbundets och Utbildningsstyrelsens expertis. Likaså har enskilda personer och företrädare för skolor och institutioner erhållit information och handledning i bildnings- och utbildningsfrågor. Meddelanden och notiser om föreningens verksamhet och det fria bildningsarbetet har distribuerats till tidningspressen, radio och television.

Den 22 november 2007 gästades SFV av fyrtio klasslärarstuderande vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, varvid kanslichefen presenterade föreningen och dess verksamhet.

Seminarier

Tillsammans med Kyrksläotts hembygdsförening och Svenska studiecentralen

arrangerade SFV den 5 maj 2007 det XXXIV seminariet i serien **På jakt efter en världsbild**. Seminariet hölls på Finns folkhögskola och dess tema var Lyckans dimensioner. Ordförande var hembygdsrådet Bo Lundell. Seminariet samlade 20 deltagare.

Föredrag

Styrelsemedlemmarna har i olika sammanhang hållit föredrag eller svarat för konstnärliga framträdanden inför allmänheten och därvid belyst aktuella bildnings- och kulturfrågor. Flera av dessa framträdanden har skett vid större samlingar med talrik publik. 24 föredrag, festtal och konstnärliga framträdanden inför en publik på 1 000–1 500 personer har redovisats under året. SFV:s styrelsemedlemmar har vid flera tillfällen framträtt i radio och television.

SFV:s webbplats på Internet uppdateras kontinuerligt. Under adressen **www.sfv.fi** ges överskådlig information om föreningen med länkar till SFV:s alla enheter.

Utbildningsenheter

2007 blev det sista hela verksamhetsåret för **Ab Svenska folkhögskolan–SFV**, vars verksamhet från och med höstterminen 2008 kommer att ingå i det nya utbildningsbolaget **Axxell Utbildning AB**. AB Svenska folkhögskolan–SFV:s tillstånd att driva folkhögskola och ordna grundläggande yrkesutbildning och yrkesinriktad tilläggsutbildning flyttas över till den nya utbildningsanordnaren 1.8.2008. AB Svenska folkhögskolan–SFV har sedan 1.1.2002 varit operatör för SFV:s folkhögskolor, Finns folkhögskola i Esbo,

Cityfolkhögskolan i Helsingfors, Östra Nylands folkhögskola (Kuggomskolan) i Pernå och Lappfjärds folkhögskola i Lappfjärd. Till Ab Svenska folkhögskolan–SFV hör också Institutet för distansstudier Distis som en autonom del av Finns folkhögskola. SFV:s verksamhet vid Svenska Österbottens folkakademi (SÖFF) i Närpes upphörde vid utgången av 2007, då tillståndet att driva Svenska Österbottens folkakademi flyttades till Närpes stad. Svenska folkhögskolan i Estland som var associerad medlem i AB Svenska folkhögskolan fick även den en ny huvudman under verksamhetsåret.

Under 2007 fortsatte planeringen av **AB Västra Finlands yrkesinstitut**, som fått namnet Axxell Utbildning AB, i vilket AB Svenska folkhögskolan–SFV i sin helhet kommer att ingå. Axxell blir ett mångbranschinstitut med yrkesutbildning, vuxenutbildning och fritt bildningsarbete. Axxell inleder sitt arbete 1.8.2008.

Vd för AB Svenska folkhögskolan–SFV var utbildningschef Matts Granö.

Till Ab Svenska folkhögskolan–SFV:s styrelse hörde kanslichef Christoffer Grönholm (ordförande), professor Ann-Mari Häggman, utbildningschef Matts Granö, läraren Elisabet Fält-Grönqvist, kommunalrådet Hans Ingvesgård och kantor Sam Lindén.

Ab Svenska folkhögskolan–SFV avger egen årsredovisning till sin bolagsstämma.

Vid **Finns folkhögskola** fanns under verksamhetsåret utbildningsprogrammet för grundexamen i ungdoms- och fritidsinstruktion. Kursen Taktill Stimulering genomfördes som yrkesinriktad tilläggsutbildning. Bland sommarkurserna kan nämnas språkkurserna Yhdessä–Tillsammans och samarbetskurserna med Mar-

tin Wegelius-institutet. Samarbetet med Esbobygdens ungdomsförbund (EBUF) kring Finns sommarteater, som inleddes 2006 fortsatte sommaren 2007.

Institutet för distansstudier (Distis) verkar som en fristående enhet inom Finns folkhögskola, där det har sitt kontor. Institutets rektor var Matts Granö. Distansundervisningen handhades av 28 lärare och Distis kursutbud omfattade 62 kurser av såväl allmänbildande som akademisk karaktär. Antalet korrigerade brev uppgick till 1 450. Inom Distisprojektet ”e-smedjan” har utvecklingsarbetet inom det virtuella lärandet fortsatt. En omfattande nyproduktion av kurser har pågått, bl.a. har Distis under verksamhetsåret färdigställt en avancerad kurs i rysk kultur i samarbete med Studium Russicum. Distis har under verksamhetsåret samarbetat med KVS Etäopisto, Helsingfors Aftis samt resurscentret Dusör. Under verksamhetsåret inleddes förhandlingar om ett större samarbetsprojekt med Utbildningsstyrelsen angående nätbaserade grundskolstudier för utlandsfinlandssvenskar.

Cityfolkhögskolan, Finns folkhögskolas filial i Helsingfors, som inledde sin verksamhet höstterminen 1999 har huvudsakligen fritt bildningsarbete på sitt program. Under 2007 fanns vid skolan linjer för dokumentärfilm, ungdomsreportage och mediateknik samt skrivarinjer. Cityfolkhögskolan har även bedrivit yrkesinriktad tilläggsutbildning såväl inom media som dramaskrivande.

Den till Finns folkhögskola anslutna fria försäljningen, kost- och logitjänsterna samt Cityfolkhögskolans produktions- och serviceverksamhet bedrivs av det SFV-ägda **Ab Cityportal**.

Rektor för Finns folkhögskola/Cityfolkhögskolan och vd för Ab Cityportal var Henrik von Pfaler.

Till Cityfolkhögskolans direktion, som också var Ab Cityportals styrelse, hörde 2007 kanslichefen Christoffer Grönholm (ordförande), studierektor Björn Wallén och rektor Henrik von Pfaler.

Ab Cityportal avger egen årsredovisning till sin bolagsstämma.

Till **Kuggomskolans** (Östra Nylands folkhögskola) fria bildningsverksamhet hörde Dekorationsmålarlinjen, linjen Historiskt hantverk och Textillinjen. Skolan hade även en omfattande kortkursverksamhet. Hantverksskolan Flink för barn och unga fortsatte sin verksamhet. Utbildningsprogrammen för grundexamen i båtbyggnad med inriktning på träbåtar och grundexamen i träbranschen, som inleddes hösten 2006 fortsatte under verksamhetsåret 2007. Under våren arrangerades yrkesinriktad tilläggsutbildning i kajakbyggnad. En yrkesinriktad tilläggsutbildning i skeppsrenovering genomfördes på galeasen Hoppet.

Kuggomskolans/Östra Nylands folkhögskolas kost- och logiverksamhet samt fria försäljning handhas av **Kuggomskolan Ab**, som även äger Östra Nylands folkhögskolas fastigheter. Bolaget ägs av SFV, Pernå kommun och Kamratförbundet för Östra Nylands folkhögskola r.f.

Rektor för Kuggomskolan/Östra Nylands folkhögskola var fil.mag. Leila Hedman fram till 31.7.2007, då hon övergick till andra uppgifter inom AB Svenska folkhögskolan-SFV och efterträddes av Kim Wikström. Leila Hedman var vd för Kuggomskolan Ab fram till bolagsstämman 2007, då hon efterträddes av Carl Henrik Andersson.

SFV:s representanter i Kuggomskolan AB:s styrelse var direktör Henry Olander, fil.dr Mikael Reuter och kanslichef Christoffer Grönholm, medan Pernå kommun representerades av läraren Elisabet Fält-Grönqvist (ordförande) och Kamratförbundet för Östra Nylands folkhögskola representerades av banktjänsteman Monica Ekström.

Kuggomskolan Ab avger egen årsredovisning till sin bolagsstämma.

Vid **Lappfjärds folkhögskola**, som sedan 1997 hör till SFV-gruppen, fanns under verksamhetsåret en musiklinje, som främst är inriktad på pop-, rock- och jazzmusik och en linje för ljudteknik. Inom musiklinjen fanns olika fördjupningsområden (studiomusiker, musikproduktion, blåsmusik, folkmusik samt preparandkurser för studerande som söker till andra- och tredjestadiets utbildningar). Lappfjärds folkhögskola ordnade även kortkurser inriktade på fortbildning.

Rektor för Lappfjärds folkhögskola var Håkon Hesthammer, som är tjänstledig under läsåret 2007–2008. Han vikarierades under tiden 1.8.2007–31.10.2007 av Ann-Sofie Smeds-Nylund och från 1.11.2007 av Casper Sahlström.

Lappfjärds folkhögskola firade sitt 100-årsjubileum 8.9.2007. I programmet ingick en konsert i den blivande nya studiobyggnaden, som på detta sätt invigdes. Till jubileet utgavs även en bok om tidigare och nuvarande elever och lärare vid Lappfjärds folkhögskola.

Sedan höstterminen 2001 har SFV varit huvudman för **Svenska Österbottens Folkakademi (SÖFF)** i Yttermark, Närpes. På dess utbildningsprogram fanns 2007 linjen för ungdoms- och fritidsinstruktion

och en påbyggnadslinje för grundskolan (10-klass). Koncessionen för det fria bildningsarbetet, som under 2007 omfattade konstlinjen och invandrarlinjen samt en omfattande kortkursverksamhet och samarbetskurser med bl.a. Martin Wegelius-institutet, flyttades vid verksamhetsårets slut över till Närpes stad, som från 1.8.2007 ansvarade för all utbildningsverksamhet vid Svenska Österbottens folkakademi.

Rektor för Svenska Österbottens folkakademi var Ann-Sofie Smeds-Nylund fram till 31.7.2007.

Lappfjärds folkhögskolas samt Svenska Österbottens folkakademis kost- och logiverksamhet (till 31.7.2007) samt fria försäljning handhas av **Ab Diktyon**, som även äger Lappfjärds folkhögskolas fastigheter. Bolaget ägs av SFV, Kristinestad och Närpes.

Vd för Ab Diktyon var Håkon Hesthammer fram till 31.7.2007 och efter det tog Ulla-Britt Berg vid.

Styrelsen för Ab Diktyon bestod av kanslichef Christoffer Grönholm (ordförande) och professor Ann-Mari Häggman som SFV:s representanter samt kommunalrådet Hans Ingvesgård som representant för Kristinestad och kantor Sam Lindén som representant för Närpes.

Ab Diktyon avger egen årsredovisning till sin bolagsstämma.

Svenska folkhögskolan i Estland bedriver vuxenutbildning, fortbildning och har kulturskapande verksamhet i Tallinn och Hapsal. Svenska folkskolans vänner bar det ekonomiska huvudansvaret för skolan fram till sommaren 2006. Under 2007 avstod Svenska folkskolans Vänner från huvudmannaskapet för Svenska folkhögskolan i Estland.

Lärarbandet uppträder på Lappfjärds folkhögskolas 100-årsfest med folkmusik, inspirerad av irländska tongångar.

Årets elever i skolan uppträder med sång i den nya studion.

Foto: Lars-Eric Häggman

Svenska studiecentralen (SSC) har under 2007 fortsatt sin satsning på folkbildningen under devisen ”Frivilligt på svenska”. SSC stöder och stimulerar det finlandssvenska civilsamhället inom tre strategiska satsningsområden: metodutveckling och förankring, medborgarinflytande och samhällsansvar samt interregionalisering och småskalighet.

SSC upprätthålls sedan 1920 av SFV. De finlandssvenska organisationerna samarbetar med SSC genom Svenska studieförbundet som 2007 hade 54 medlemsorganisationer. SSC:s centralkansli finns på Nylandsgatan 17 B i Helsingfors. Regionkanslier finns i Vasa och Åbo.

Under 2007 var verksamheten indelad enligt följande: Mentora – utbildning och utveckling genom kurser, studiecirklar och regionala satsningar. Över 16 000 finlandssvenskar deltog i SSC:s samarbetskurser som nästan nådde rekordet året innan: 11 183 kurstimmar. Utbildning av Unga ledare, Tredje åldern och självhjälpgrupper var viktiga projekt under verksamhetsåret. SSC utgav tidningen Mentora 4 ggr under året.

SFV och SSC gjorde en regional specialsatsning på Ålands Bildningsförbund (ÅBF), då dess verksamhetsledare Mikael Erickson jobbade som projektombud på deltid (60 procent) med uppgift att bl.a. fungera som brobyggare i föreningskontakter mellan Åland och övriga Svenskfinland, samt förmedla åländska artiklar till Mentora och värva medlemmar till SFV under dess jubileumsår.

SSC:s arbetsverkstäder *Svenska produktionskolan – SVEPS* i Helsingfors och *Resurscentret Föregångarna* i Vasa har hjälpt över 100 finlandssvenskar till utbildning eller till nya arbetsplatser. Arbetsverkstädernas betydelse ökar och de

omnämns också i regeringsprogrammet. Ett regionalt nätverk, ULA (Ungdom-Lärande-Arbete), kopplat till Nationella verkstadsföreningen grundades med Föregångarna som koordinatör.

Lokala utvecklingsprojekt kring främst bya- och metodutveckling har pågått i svenska Österbotten genom Interreg-projektet, *Kompetenscirkeln 2* tillsammans med Studieförbundet Vuxenskolan i Västerbotten. Svensk Byaservice fungerade som koordinerande länk för SSC:s lokala utvecklingsaktiviteter. SSC drev på tillkomsten av en finlandssvensk temagrupp (SveT) kring landsbygdsutveckling, med riksdagsledamot Ulla-Maj Wideroos som ordförande.

Under 2007 fortsatte SSC:s satsningar på medborgarinflytande. *European Citizen Consultation (ECC)* ordnades i slutet av mars 2007 i Tammerfors med 30 slumpmässigt utvalda finländare som konsulterades om Europas framtid inom temaområdet energi och miljö, social välfärd och familj samt migration. Dessutom deltog en organisationspanel som referensgrupp. En separat rapport har utgivits, sammanställd av Alexandra Ramsay. ECC-Finland var ett stort arrangemang som gav värdefulla erfarenheter av medborgarråd och ett europeiskt nätverk i deltagande demokrati, ett led i EU-kommissionens program Plan D (demokrati, debatt, dialog).

SAG-projektet med Finansministeriet om samverkan mellan civilsamhälle och förvaltning ordnade seminarier samt utgav en mellanrapport. *Medborgarforum* ordnades i samband med Svenska studieförbundets vår- och höstmöten. SSC var aktivt med i olika nordiska demokratiprojekt. Under året fortsatte studiesekreterare Beatrice Östman som ordförande för För-

bundet Nordisk Vuxenupplysning.

Direktionen för SSC bestod av Christoffer Grönholm, ordförande, Tom Sandström (vice ordförande), Boris Björklund, Veronica Granö-Suomalainen, Bo Lundell, samt Christel Raunio. Studierektor Björn Wallén var föredragande.

Svenska studiecentralen avger separat berättelse över verksamheten. SSC:s bokslut fastställs av Svenska folkskolans vänner r.f.

Kvarnudden

Genom Helsingfors folkskolors lärare- och lärarinneförenings fond anordnar SFV sedan sommaren 2004 sommarläger för lågstadielever från Helsingforsskolor på Kvarnuddens lägergård i Pernå. Sommaren 2007 deltog sammanlagt 120 elever i de tre lägren om två veckor var. Föreståndare för sommarlägren var skol-föreståndaren Eva Holmberg.

Värdinna för Kvarnudden är Henrika Nordin, anställd på heltid 1.1.2007. Hon koordinerar den verksamhet som sker på Kvarnudden. Lägergården hyrs ut till utomstående för kurser, seminarier och liknande verksamhet.

Kultur- och bildningshuset G18

Verksamheten i kultur och bildningshuset G18 vid Georgsgatan 18 i Helsingfors är synnerligen livlig och SFV har kunnat konstatera att den stora ekonomiska satsningen var lyckad.

I huset arbetar utbildningsenheterna Cityfolkhögskolan, kulturproducentlinjen vid Yrkeshögskolan Sydväst och Åbo Akademis utlokaliserade utbildning i vårdvetenskap och pedagogik. Andra enheter i G18 är Labbet, Konstkompaniet

och läromedelsproducerande Schildts förlag. I huset finns också en studio som liksom den populära festsalen och källarvalvet hyrs ut till utomstående. I G18 drivs också restaurangen Loft.

Intendent för G18 är agronomie och forstmagister Maria Oesch-Feldt och receptionist på G18 är Camilla Nordblad.

Vid sitt möte den 21 augusti 2006 beslöt styrelsen grunda ett gemensamt bolag för G18, Kvarnuddens lägergård och SFV-salen med uppgift att hyra ut utbildnings-, kurs-, mötes-, festsals- och inackorderingsutrymmen samt att sälja marknadsförings-, vaktmästar-, teknik- och övriga tjänster. Bolagets namn är **Ab Svenska Rum Oy**. G18:s intendent Maria Oesch-Feldt var bolagets verkställande direktör, medan värdinnan för Kvarnuddens lägergård Henrika Nordin var vice verkställande direktör.

Publikationsverksamhet

SFV-kalendern 2007 utkom den 3 september. Chefredaktör för SFV-kalendern var föreningens sekreterare Christoffer Grönholm, medan redigeringen handhades av Olle Spring. Till redaktionskommittén hörde, förutom chefredaktören, föreningens ordförande Ann-Mari Häggman (ordförande), Bo Lundell och Christine Romberg.

SFV-kalendern 2007 är den 121:a volymen i denna skriftserie, vars första årgång utkom 1886. I kalendern ingick bland annat Ann-Mari Häggmans tal vid SFV:s 125-årsutdelningsfest den 28 mars, likaså Ulla-Maj Wideroos festival En lycklig folkrörelse och Henry Ericsson artikel med rubriken Klassbåt kring våra stränder. Liksom tidigare ingick minnesrunor och föreningens verksamhetsberättelse.

Kalendern distribuerades i en upplaga om 12 000 exemplar.

Svenskbygden, föreningens tidskrift för finlandssvenskt bildningsarbete, utkom under året med sin 86:e årgång. Tidskriften utkom med fem nummer i en upplaga om 11 500 exemplar. Svenskbygden nr 1 uppmärksammade Solveig von Schoultz 100-årsjubileum, nr 2 behandlade bland annat SFV:s 125-årsutdelningsfest, nr 3 hade Åland som tema, i nr 4 ingick bland annat en intervju med Henrik Ekberg. Svenskbygden nr 5 innehöll artiklar om Orhan Pamuk och Lapporörelsen. Gustaf Widén medverkade i varje nummer som kolumnist och Jarl Stormbom med en serie om träd. Publiceringen av korsord infördes, vilket visade sig vara en succé. Chefredaktör var Christoffer Grönholm och för redigeringen svarade Olle Spring.

Svenskbygdens redaktionsråd har bestått av Ann-Mari Häggman (ordförande), Christoffer Grönholm, Mikael Reuter, Lisbet Ruth, Olle Spring, Christine Romberg och Christina Flemming.

I serien **Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner** utkom som volym nr 178 SFV:s fondhistorik 1882–2007 ”Människor och händelser” inkluderande 389 fonder. Redaktör för denna utgåva var Hedvig Stenman. Som volym nr 179 Tre städer på Kymmenekusten av Christoffer H Ericsson och som volym 180 Metodantologin – tankar bakom pedagogiska metoder som redigerades av Marina Lindell.

I början av 2001 inleddes arbetet med en reviderad upplaga av **Uppslagsverket Finland**. Första delen i nyupplagan utkom planenligt den 2 september 2003, den andra delen den 2 november 2004, del 3 den 1 december 2005 och del 4 den

12 oktober 2006 och del 5 den 4 oktober 2007. Uppslagsverket Finland är nu komplett. Styrelsen för Föreningen Finlands-svenska Uppslagsverk, som ger ut Uppslagsverket Finland, bestod av professor Ann-Mari Häggman (ordförande), professor Håkan Andersson, docent Christoffer Grönholm, verkställande direktör Kaj-Gustaf Bergh, kansler Bertil Roslin, direktör Krister Ståhlberg och pol.dr Henrik Ekberg (sekreterare). Huvudredaktör för Uppslagsverket Finland var Henrik Ekberg. SFV stödde projektet ekonomiskt med betydande belopp.

Litteraturtjänst

En av SFV:s ursprungliga uppgifter, inskriven redan i de äldsta stadgarna av år 1882, är att ”sprida folkskrifter”. Föreningen genomför numera denna viktiga bildningsuppgift – utöver utgivningen av SFV-kalendern – genom Schildts Förlags Ab och Atena Kustannus Oy.

SFV äger 82,63 % i **Schildts Förlags Ab**, medan Finlands Svenska Lärarförbund äger 17,37 %. Förlaget ger ut skönlitteratur, faktalitteratur och läromedel. Schildts Förlags Ab äger å sin sida 40 % av aktierna i det svenska **Alfabetabokförlag Ab**, som med framgång verkar på den svenska bokmarknaden. Förlaget satsar främst på deckare och barnboksutgivning.

Schildts förlag har haft framgång i sin utgivning under 2007. Förlagets författare Klaus Törnudd erhöll Karl Emil Tollanders pris om 30 000 euro och den Tollanderska medaljen. Svenska litteratursällskapet i Finland belönade vid sin årshögtid 2008 följande författare till böcker utgivna på Schildts 2007: Catharina Gripenberg, Anders Larsson, Pia Rönnholm och Bror Rönnholm.

Serien Uppslagsverket Finland, förlagets största satsning genom tiderna, blev klar under året och den nya delen nummer 5 gav de största intäkterna till förlaget. Susanna Alakoskis ”Sikalat” var även en försäljningsframgång, den sålde i cirka 6 000 exemplar. Läromedlens andel av försäljningen har alltid varit dominerande, och var nu speciellt bra – läromedlen stod för över 60 % av förlagets omsättning. Speciellt bra sålde serien ”Min matematik 1-5”. Serien har en marknadsandel på 75-80 %. Övriga framgångar var bl.a. ”Vivi-Anns kök”, utgiven på svenska och finska, Schildts ”Atlas för skolan”, Boel Westins ”Tove Jansson. Ord, bild, liv”, Camilla Lindbergs och Tom Södermans bok ”Röster från Rosala” och Stefan Forss bok ”Tali-Ihantala 1944, Boken om filmen” även den utgiven på både svenska och finska

Jörn Donner erhöll 2008 Axel Hirschs pris som utdelas av Svenska Akademien. Priset utgår ur en fond som överlämnades till Akademien 1967 och skall tilldelas författare av ”en under de senaste två åren utgiven levnadsteckning av högt konstnärligt och kulturhistoriskt värde eller ett betydelsefullt historiskt arbete”. Jörn Donner gav senast ut biografien över Elmer Diktonius ”Diktonius. Ett liv”. Genom Diktonius närmar sig också Donner sig själv, och berättar på sitt karakteristiska osentimentala sätt om sitt eget liv som författare, kulturarbetare och ung radikal i dialog med Diktonius.

Medlemmar i Schildts förlags styrelse var kanslichef Christoffer Grönholm (ordförande), fil.mag. Stig-Björn Nyberg och direktör Henry Olander som SFV:s representanter samt förbundsordföranden Dan Johansson som Finlands Svenska Lärarförbunds representant. Förlagschef var pol.mag. Johan Johnson.

Bolaget avger sin verksamhetsberättelse för kalenderåret 2007 till bolagsstämman i maj.

SFV är sedan 2005 majoritetsägare i Jyväskyläförlaget **Atena Kustannus Oy** med en aktieandel om 84,21 %. Genom Atena har SFV tillgång till och växelverkan med den finska kvalitetslitteraturen. Atena Kustannus Oy har sedan 1997 samarbete med Schildts Förlags Ab. Atena Kustannus Oy hade framgång i sin utgivning 2007. Pasi Ilmari Jääskeläinens roman ”Lumikko ja yhdeksän muuta” fick Kuvastaja-priset 2007 som utdelas av Finlands Tolkien-sällskap. Boken ”Keskiajan keittiö” som är skriven av Hannele Klemettilä sålde bra och är nominerad till Årets Vetenskapsbok 2007. En försäljningsframgång var även Outi Parikas faktabok ”Äiti-Venäjä Aapinen”.

SFV representerades i Atena Kustannus Oy:s styrelse av Christoffer Grönholm och Johan Johnson.

Bolaget avger egen årsredovisning för 2007 till sin bolagsstämma.

Belöningar och hedersbetygelser

SFV:s 125-årsjubileumsår till ära utdelades två Kulturpris och tre Folkbildningspris.

Det av kommerserådet Ane Gyllenberg 1965 instiftade **Kulturpriset ur Signe och Ane Gyllenbergs fond** ”för väl utförd gärning Finlands svenska kultur till fromma” tilldelades vid utdelningsfesten den 28 mars 2007 till Professor emeritus Fabian Dahlström, Mariehamn och professor Marika Tandefelt, Helsingfors. Priset storlek var 15 000 euro.

Folkbildningspriset, 7 500 euro, tilldelades konstnären och etnologen Kjell Ek-

*Kulturpristagarna
Marika Tandefelt och
Fabian Dahlström.*

*Fotografier:
Matias Uusikylä*

2007-års pristagare.

ström, Mariehamn, musikmagister Wivan Nygård-Fagerudd och pol.mag. Anders G. Lindqvist. Denna utmärkelse instiftades 1942 på initiativ av skolrådet John Österholm och bar tidigare benämningen ”Priset till folkbildningens trotjänare”.

Den år 1962 instiftade **Folkbildningsmedaljen** tilldelades vid utdelningsfesten: läraren Lars-Erik Svahnström, Esbo, regionchefen Sixten Westerby, Åbo, bokhandlaren Andrew Eriksson, Helsingfors, antikhandlaren Bernt Morelius, Esbo, bibliotekarien Benita Ahlnäs, Borgå.

Hagforsmedaljen, SFV:s 100-årsmedalj, som av styrelsen utdelas för ”förtjänstfull svensk kulturgärning” tilldelades vid utdelningsfesten: professor Hans Andersin, Helsingfors, dipl. korr. Hedvig Stenman, Helsingfors, berättaren Neppe Pettersson, Vasa, verksamhetsledaren Merete Jensen, Helsingfors, ekon. mag. Karl Stockmann, Helsingfors, rektor Ulrika Hollsten, Björneborg.

SFV:s styrelse har under året från utomstående organisationer fått förfrågningar om möjligheten att tilldela förtjänstfulla personer Hagforsmedaljen. Sålunda beviljades Anders Holmberg via Finlands svenska spelmannaförbund r.f. Hagforsmedaljen.

Lillholmsstipendiet. Det av justitierådmannen Walter Backman (1886–1970) till föreningen donerade sommarstället Lillholmen i Västanfjärd, ett seglartorp från 1800-talet, används av föreningen som sommarhem för kulturarbetare, som under juni–augusti får förfoga över stället som ett särskilt stipendium för vetenskaplig, konstnärlig eller litterär verksamhet. Sommaren 2007 var författaren Pirkko Lindberg gäst på Lillholmen.

Bejarholmsstipendiet, med rätt till tre månaders vistelse på den av fru Birgit

Ekberg (1899–1997) till SFV donerade Bejarholmen i Ingå skärgård, skall enligt donatorn ges till ett lärarpar. Sommaren 2007 var Lisa och Lucas Nylund från Esbo Bejarholmsstipendiater.

Vid utdelningsfesten 2007 utdelades för sjätte året i följd stipendier till lärare i svenska vid finska läroanstalter. Fyra lärare erhöll ett stipendium om 2 000 euro var:

Eija Heikkala, Tampereen Rudolf Steiner-koulu, Tammerfors, Aki Korpe-la, Tapainlinnankoulu, Hyvinge, Leena Hämäläinen, Tampereen ammattiopisto, Tammerfors, Ullamaija Fiilin, Helsingin yliopiston kielikeskus (Språkcentralen vid Helsingfors universitet), Sjundeå.

Topeliuspriset – det finlands-svenska publicistpriset

Det 1990 av SFV och Finlands svenska publicistförbund instiftade Topeliuspriset – det finlandssvenska publicistpriset, utdelas med anledning av Topelius födelsedag den 14 januari. Undantagsvis delades Topeliuspriset 2007 ut den 31 mars 2007 i samband med Publicistförbundets 100-årsjubileum. Med anledning av SFV:s 125-årsjubileum och Publicistförbundets 100-årsjubileum utdelades två Topeliuspris. Med detta pris vill SFV dels lyfta fram Topelius journalistiska gärning, dels premiera dagens svenska journalistik. Redaktören Ann-Kristin Schevelew tilldelades det sjuttonde Topeliuspriset och chefsanmälararen, musikproducenten och operakritikern Jan Granberg tilldelades det artonde Topeliuspriset.

Prisen om 5 000 euro överräcktes av SFV:s kanslichef och Publicistförbundets ordförande Björn Månsson.

Till årets prisnämnd hörde Ann-Mari

Kanslichefen Christoffer Grönholm (t.v.) och kanslichefens assistent Christine Romberg flankerar 70-årsfirande Caj Ehrstedt och pristagaren mezzosopranen Carolina Krogius. (Foto: Olle Spring).

Häggman (ordförande), Henry Olander och Per-Edvin Persson för SFV samt Björn Månsson, Kerstin Kronvall, Henrika Zilliacus-Tikkanen för Publicistförbundet. Sekreterare var Christoffer Grönholm.

Caj Ehrstedts pris om 2 500 euro till en finlandssvensk sångare i den klassiska genren tilldelades mezzosopranen Carolina Krogius och sopranen Ida Wallén. Prisen överräcktes av SFV:s kanslichef och donatorn Caj Ehrstedt i Ekenäs i samband med Caj Ehrstedts 70-årsfest den 13 november i Ekenäs.

Till årets **Fredrika Runeberg-stipendiat** utsågs teol. mag. Maria Sundblom Lindberg, som fick stipendiet för sitt förtjänstfulla arbete för jämställdhet. Stipendiet om 5 000 euro överräcktes den 2 september i J.L. och Fredrika Runebergs hem i Borgå. I Fredrika Runeberg-kommittén är SFV, Svenska kulturfonden, Svenska kvinnoförbundet och Finlands

svenska Marthaförbundet representerade. SFV representerades av Ann-Mari Häggman och Christine Romberg.

Arvid Mörne-tävlingen

Sedan 1986 utlyser SFV årligen en litterär tävling för finlandssvensk ungdom, Arvid Mörne-tävlingen. Föreningen har ansett det vara viktigt att på olika sätt främja den litterära återväxten.

SFV:s Arvid Mörne-tävling inriktas vartannat år på lyrik, vartannat på prosa (noveller). Arvid Mörne-tävlingen 2007 gällde noveller och samlade 124 deltagare. Vid prisutdelningen den 4 maj tilldelades Kaj Korkea-aho, Esse/Åbo första pris (5 000 euro). Andra pris (3 000 euro) tilldelades Sebastian Johans, Mariehamn/Uppsala och Stefan Nyman, Närpes/Åbo erhöll tredje pris (2 000 euro). Därtill utdelades hedersnämmanden till Jenny

Arvid Mörne-pristagarna 2007. Från vänster II-pristagaren Sebastian Johans, I-pristagaren Kaj Korkea-aho, hedersomnämmande Fredrik Bäck, III-pristagare Stefan Nyman. Jenny Björklund som även fick hedersomnämmande kunde inte närvara.

Björklund, Jakobstad/Åbo och Fredrik Bäck, Helsingfors. Prisen överräcktes av SFV:s ordförande Ann-Mari Häggman och prisnämndens ordförande Kjell Lindblad.

Till prisnämnden för Arvid Mörne-tävlingen hörde författaren Kjell Lindblad (ordförande), författaren Ralf Andtbacka och kulturredaktören Marit Lindqvist.

Solveig von Schoultz-tävlingen

Sedan 2004 anordnas Solveig von Schoultz-tävlingen, SFV:s skönlitterära tävling för personer över 30 år. Solveig von Schoultz-tävlingen följer samma

koncept som Arvid Mörne-tävlingen, varför 2007 års tävling gällde noveller. Tävlingen samlade 99 deltagare.

Vid prisutdelningen den 3 september tilldelades Katherine Laurent, Åbo, första pris (5 000 euro), Monica Fjällström, Pargas, andra pris (3 000 euro) och Monica Cleve, Helsingfors, tredje pris (2 000 euro). Hedersomnämmanden erhöll Susann Uggeldahl från Esbo och Christel Sundqvist från Vasa. Prisen överräcktes av SFV:s ordförande Ann-Mari Häggman.

Till prisnämnden för Solveig von Schoultz-tävlingen hörde författaren Kjell Lindblad (ordförande), författaren

Pristagarna i Solveig von Schoultz-tävlingen 2007: från vänster Monica Cleve (III pris), Monica Fjällström (II pris), Katherine Laurent (I pris), Susann Uggeldahl och Christel Sundqvist (hedersomnämmanden).

Ralf Andtbacka och kulturredaktören Marit Lindqvist.

De vinnande bidragen i SFV:s skönlitterära tävlingar publicerades i en dubbelantologi, där de vinnande dikterna i Arvid Mörne-tävlingen samlades med titeln **Bastukväll**, medan de vinnande dikterna i Solveig von Schoultz-tävlingen fick titeln **Volga**. Antologin utgavs av Schildts förlag.

2.4 Stöd till bildningsarbetet, stipendier och understöd

Vid sidan av den kulturpolitiska verksamheten och strävandena att fungera som serviceorgan för det finlandssvenska bildningsarbetet är föreningens bidrag till föreningar och organisationer en viktig

del av SFV:s arbete. Inom denna sektor är föreningens samarbete med övriga finlandssvenska stiftelser och fonder av stor betydelse.

Utöver de allmänna understöden till skolor och organisationer utgör understöden till finlandssvenska ungdomar för deras yrkesutbildning en väsentlig uppgift. Till de sektorer som SFV prioriterar hör också stöd för att upprätthålla den svenska skolan och skolbiblioteken, understöd till auskultande ämneslärare och startpengar till kompetenta lärare på orter där de svenskspråkiga är i betydande minoritet. Under 2007 beviljade SFV 90 000 euro i stipendier för läromedelsforskning. Ett särskilt understöd för språkgranskning av svenskspråkiga läromedel har gått till Forskningscentralen för de inhemska språken.

Ur fonder för bestämda ändamål har understöd utbetalats i enlighet med gåvokundernas bestämmelser.

I stipendier, bidrag och understöd har SFV under året utbetalat 3,84 miljoner euro. Mottagare av dessa bidrag var 341 skolor, 409 föreningar och organisationer, 503 studerande, 373 lärare och 93 organisationsanställda. Antalet mottagare av understöd för speciella ändamål var 58.

Dessutom har SFV betalat 328 000 euro i understöd till den tredje sektorn via SSC.

Ur **Olof M. Janssons fond** för åländska studerande på högskole- och institutnivå för studier med inriktning på tekniska ämnen eller språk utdelades tre stipendier om 400 euro var.

Ur **Paul Janssons fond** för främjande av amatörmusiken i Svenskfinland utdelades sex stipendier om 500 euro var.

Ur **Professor Henrik Cederlöfs fond** utdelades ett stipendium om 250 euro till en elev vid Ekenäs gymnasium.

Ur medel som styrelsen för **Gustaf Alfred Hastigs stiftelse** ställt till förfogande utdelade styrelsen fem stipendier om 600 euro var.

SFV stödde **tidningen Norden**, den enda finlandssvenska tidning som utkommer i Amerika (New York), genom att stå för 132 årsprenumerationer. Tidningen ger en utmärkt översikt av händelserna i de svenska bygderna i Finland.

3 EKONOMI

Finlands ekonomi fortsatte att utvecklas positivt under 2007. BNP växte med 2,6% medan arbetslösheten i hela landet minskade med 0,9% till 8,2 procent. Våra inhemska börsbolag nådde i fjol en vinst

på drygt 18 miljarder euro jämfört med 13,6 miljarder euro 2006. Vinsterna har trefaldigats från 2003. Under våren 2008 stiger de sammanlagda dividenderna på Helsingforsbörsen till 8,9 miljarder euro från 7,9 miljarder i fjol. Jämfört med dessa rapporter ger de negativa nyheterna från USA en helt annan bild. Med början i den amerikanska bolånekrisen och med fortsättning i betydande svårigheter för flera amerikanska banker började börskurserna i hela västvärlden komma ner mot slutet av 2007. Det fortsatte med fullskalig panik i januari 2008. I mars och februari har läget stabiliserat sig något.

SFV:s ekonomiska verksamhet var framgångsrik under 2007. SFV utdelade i understöd och stipendier sammanlagt 3,84 miljoner euro. Detta är ett rekord i föreningens historia. Utöver detta delade SFV ut 328 000 euro till Svenska studiecentralen och dess 54 medlemsorganisationer.

Den största enskilda ekonomiska affären var försäljningen av fastigheten Juhani Aho väg 12–14 för 6,0 miljoner euro. Fastigheten hade länge varit olönsam. SFV betalade bort alla de lån som härstammade från förvärvet och reparationen av fastigheten G18.

Tillsammans med Svenska litteratursällskapet i Finland och Svenska studieförbundet äger SFV **Kulturhuset Ab**, vars verksamhet är att äga och utveckla en Internetportal, att upprätthålla den och tillhandahålla tjänster inom den för finlandssvenska organisationer.

Tillsammans med Stiftelsen Barnens och Ungdomens Väl i Esbo äger SFV aktier i **Swinghill Ab**, som driver slalombacken i Noux, Esbo.

SFV äger aktier i **Fastighets Ab Svenska Gården i Hyvinge**, som invigdes

2002. Den kom till med SFV, Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne, Understödsföreningen för Svenska kulturfonden och Samfundet Folkhälsan som investerare.

Oy Forum Seinäjoki – Forum Östermyra Ab är sedan 2001 helägt av SFV. Svenska föreningen i Östermyra har sina lokaliteter i fastigheten.

4 DONATIONER och NYA FONDER

Under året tillkom tre nya fonder. Föreningen mottog därtill gåvor och bidrag till tidigare fonder. Kapitalet för de nya fonderna och tillskotten till tidigare fonder uppgick 2007 till 303 156 euro.

Stiftelsen för Åbo Akademi översände 271 736 euro som tillskott till **Bröderna Oskar, Karl, Herman, Artur och Hjalmar Waselius fond**. Beloppet utgör 2/8 av nettoavkastningen av Ellen och Hjalmar Waselius fond, vars förvaltning handhas av Stiftelsen för Åbo Akademi.

För att uppmärksamma föreningens 125-årsjubileum beslöt SFV:s styrelse på sitt styrelsemöte den 5 mars 2007 att i enlighet med arbetsutskottets förslag grunda **SFV:s 125-årsjubileumsfond**. Samtidigt beslöt styrelsen att föreningens öppnar fonden med ett ingångskapital om 100 000 euro. Genom fonden ville föreningen ge organisationer och enskilda personer som önskade hylla SFV med anledning av 125-årsjubileet, en möjlighet att bidra till fonden med donationer. I samband med föreningens mottagning den 19 oktober utökades fonden med 68 725 euro. Fonden tillhör gruppen kapitalfonder.

Vid sitt besök på Svenska folkskolans vänner den 19 april 2007 överlämnade Karl-Gunnar Skogberg genom gåvobrev

daterat samma dag ett belopp om 10 000 euro. Enligt villkoren i gåvobrevet skall donationen förvaltas som **Synnöve och Karl-Gunnar Skogbergs fond**.

Avkastningen av fonden skall utdelas som stipendier till Södra Paipis skola i Sibbo. Fonden tillhör gruppen räntefonder.

Med anledning av tidningen Västra Nylands mångåriga chefredaktör Frank Jernströms bortgång beslöt Svenska folkskolans vänner styrelse vid sitt möte den 22 maj 2007 grunda **Frank Jernströms minnesfond**. Initiativet till minnesfonden kom från Västnyländska kultursamfundet som bidrog till fonden med 1 000 euro. SFV bidrog med 5 000 euro och 1 105 euro inflöt till fonden för att hedra minnet av Frank Jernström. Fonden tillhör gruppen kapitalfonder.

Svensk minnesfonds och **Svensk hyllningsfonds** adresstjänst har under året anlåtats av en trogen kundkrets.

Testamenten till förmån för SFV

Också under 2007 har flera personer vid uppgörandet av sina testamenten ihågkommit Svenska folkskolans vänner. I många fall överlämnar testamentsgivarna sina testamenten till förvaring i SFV:s depå. SFV ställer avgiftsfritt sakkunnig hjälp till förfogande vid upprättande av testamenten.

Övriga gåvor

Många gåvor utöver de nämnda har under året överlämnats till föreningen, bland annat gåvor till arkivet och boksamlingen.

För alla dessa gåvor och bidrag uttalar styrelsen ett varmt tack.

5 SLUTORD

Svenska folkskolans vänner har hela det svenska bildningsfältet i Finland inom sitt verksamhetsområde. Genom sin stora medlemskår och sin vittomspännande verksamhet är föreningen en folk rörelse. Att främja modersmål, kunskap och bildning har också under 2007 varit de viktigaste målen. Föreningen har aktivt verkat för att varje finlandssvensk på sitt modersmål skall kunna stärka sin personliga kompetens. Varje nytt år medför nya krav och nya utmaningar. Svenska folkskolans vänner vill verka som en flexibel och välfungerande folkbildningsorganisation som är beredd att möta framtiden. Nya genomtänkta lösningar eftersträvas, men den övergripande målsättningen att

främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning förändras inte.

Helsingfors den 17 mars 2008

ANN-MARI HÄGGMAN
ordförande
HENRY OLANDER
vice ordförande
VERONICA FELLMAN
STIG-BJÖRN NYBERG
PER-EDVIN PERSSON
MIKAEL REUTER
LISBET RUTH
GUSTAF WIDÉN
GUSTAV WIKSTRÖM

/CHRISTOFFER GRÖNHOLM
sekreterare

Fondredovisning

KAPITALFONDER

	1.1.2008		
Hanna Agnisbäcks fond	51 620,41	Professor Henrik Cederlöfs fond	12 760,60
Dir.cant. Emil Ahlskogs fond.....	298 302,82	Signe och Åke Dalbergs fond	8 896,64
Gerda Ahlströms minnesfond	54 010,53	Sylvia Dahlmans fond.....	526 627,85
Arthur och Aina Alléns fond	1 659,85	Olivia Dahls testamente	5 610,24
Agnes Anderssons fond.....	15 336,72	Birgit och Ivar Ekbergs fond till förmån för finlandssvenskt bildningsarbete.....	769 692,02
Dagny och Waldemar Appelgrens fond	149 617,23	Hugo Ekhammars fond	17 195,70
Arbetets Vänner i Wiborg fond	83 661,55	Greta och John Ekholms minnesfond	85 005,36
Elin och Hans Arppes fond	66 392,86	Gabriella och Evert Ekroths fond	488 306,27
Charlotte Askolins fond	7 070,79	Elementarkursfonden	8 996,20
Anna Elisabet Backmans fond	19 287,12	Ebba M. Enboms fond	1 659,85
Justitierådman Walter Backmans fond.....	150 711,69	Hulda Rosalie Engbergs fond	293 389,88
Birger och Rakel Berglunds fond.....	350 666,59	Märta Engbloms fond	24 366,23
Edith och Henrik Bergströms fond	244 719,66	Nils Göran Engströms fond	10 000,00
Jan-Henrik Björcks fond	88 230,38	Östen Engströms fond.....	39 810,92
Björkbacka skolas fond.....	37 246,39	Thure Ertmans fond	23 602,65
Heinrich Otto Blanketts fond.....	106 892,51	Hedvig Falckens fond	18 025,71
Frans Otto och Selma Catarina Blomqvists fond	1 659,85	Fallåker Teaters fond.....	60 000,00
Johanna Alina Blomqvists fond	2 921,26	Ax. Tor Federleys fond	7 070,79
Ninno och Tage Bläfieldts fond.....	13 544,17	Viktor Federleys fond	45 047,45
Göran von Bonsdorffs fond.....	20 020,00	Femte februari-fonden	12 614,60
Henrik Borgströms fond.....	12 017,03	Erik och Sylvi Feldts fond	460 266,38
Hembygdsrådet Helmer W:son Bäckmans fond		K. Fr. Forsius fond	3 585,26
för den svenska saken.....	236 263,18	Elna Forsmans stipendiefond.....	6 639,22
Gunnar Bäcks minnesfond.....	13 663,13	Bo Fredrikssons minnesfond.....	230 986,12
Signe och Anders Bäcks minnesfond.....	10 625,08	Irene Frelanders fond	7 635,23
Signe Böckermans fond	22 057,02	Ivar och Aina Friemanns fond.....	41 445,71
Friherre Bengt Carpelans fond.....	109 083,33	Tekla Frostells minnesfond	15 535,86
Tor Carpelans fond.....	25 362,07	Föreningen Svensk-Finlands Vänner under- stödsfond	68 027,36
Brita Cavonius fond	122 573,59	Försäkringsbolaget Svensk-Finlands fond...	28 172,49
Edvin Cavonius premiegåva	16 432,30	Familjen Gahmbergs barnträdgårdsfond.....	93 481,04
Tandläkare Walborg Cederbergs fond.....	24 631,79		

Karl Knut Galetskis fond	180 190,15	Ebba Kåhlmans fond.....	11 552,32
General G. E. Galindos testamente.....	72 069,37	Nils Källströms fond.....	34 847,86
Carl Jacob och Nanna Gardbergs fond	38 331,85	Agnes och Robert Lagus fond.....	34 159,14
A. G. Geitlins fond.....	8 996,20	Nanna Medea Lagus fond	47 437,74
Florentin Granholms fond.....	1 659,85	Lappjärd's folkhögskolas stipendiefond.....	5 720,00
Rolf Grönbloms bildningsfond	63 070,47	Georg Lauréns fond för kulturändamål i Österbotten	19 818,26
Frans Bruno Gröndahls fond.....	225 669,18	Lars Algot Laurents fond	2 821,69
Maria och Frans Bruno Gröndahls minnesfond	3 286,39	Frans Robert Leschs fond	8 996,20
Ernfrid Grönholms fond.....	186 405,99	Jenny Lesches minne	1 346 666,06
Ester Adéle Grönlunds fond.....	328 976,43	Oskar Jakob Less' fond	37 777,53
Edmund Wilhelm Guerillots fond.....	279 679,70	Ebba och Gerda Lind's fond	132 785,55
Filosofie doktor K. J. Hagfors stipendiefond.	28 748,03	Edit Lindbergs fond	162 928,02
Viva och Ragnar Hanssons fond	25 000,00	Gustaf Evert och Irene Lovisa Lindbergs minnesfond	5 676,51
Otto Hartmans fond.....	5 643,38	Edit Matilda Lindbloms minnesfond	3 000,82
Ester och Artur Heikkiläs fond	5 178,67	Anna Sofia Lindbäcks fond.....	76 019,77
Skolföreståndare Georg Helmers fond.....	38 275,54	Alice Lindebergs fond.....	108 452,62
Helsingfors folkskolors lärare- och lärarinneförenings fond	1 700 000,00	Johan Alfred och Charlotta Wilhelmina Linde- bergs fond	5 676,51
Gust. Ad. Helsingius minnesfond	7 668,36	Astrid och Helmer Lindells fond	47 238,44
Adéle och Martha Henrikssons fond.....	397 958,53	Tulluppsyningsman Lindéns fond.....	25 229,20
Wilhelmina Hisingers donationsfond.....	72 102,67	Målarvärd C. A. och hans hustru Ulrika Charlotta Lindfors testamentsfond.....	70 841,09
Edit Holmbergs fond.....	15 469,59	Henry och Ulla Lindfors fond.....	504 563,78
Mårten Holmbergs fond.....	4 547,97	Anna och Evert Lindqvists fond	326 918,14
Elin och Karl Holmqvists minne.....	98 327,71	Göta och Erik W. Lindroos fond.....	265 581,85
Lärarinnan Maja Holmqvists fond	65 496,58	Emil Arthur Lindroths fond	113 332,59
Ann-Mari Holmströms fond	120 000,00	Svea Lindström-Siréns och Sven Siréns fond	250 054,99
Hanna Holmströms fond.....	113 332,59	Selma Lundells fond	1 659,85
Konsul Victor Hovings fond	2 821,69	G. A. Lundenius fond.....	70 841,09
Lennart Häggbloms fond	7 037,66	Sofia Lundqvists fond	18 058,84
Paul Häggblunds stipendiefond	4 697,54	Sofia och Jakob Lundqvists fond	558 496,27
Marianne Häggströms fond	210 000,00	Svenska folkskolans i Lönnhammar fond...	1 659,85
Elin och Gertrud Janssons fond	1 659,85	Kommerserådet Otto Malms donationsfond	31 005,44
Hilding Janssons minnesfond	2 987,69	Anna och Oskar Malmbergs minnesfond....	70 841,09
Frank Jernströms minnesfond	7 105,00	Alfred, Olga och Agda Malmgrens fond.....	142 462,41
Lärare Artur Johanssons gåva	2 423,42	Fru Anna Malmqvists fond	4 249,10
Oskar Johanssons fond.....	12 282,60	Ebba och Ragnar Mannils fond.....	86 007,57
Sanny Johanssons fond	23 602,65	Ethel och Birger Marnilas fond.....	149 383,84
Johan Johnsons fond	13 175,56	Gösta Masalins gåva	1 659,85
Ebba och Jaakko Juvas fond	134 544,96	Lektor Signe Mattssons fond	55 637,24
Elsa Karlssons och Inga Wiks fond	29 445,16	Irina Matvejews fond	5 794,12
Karl-Erik Karlssons fond	3 442,54	Runar Meinanders fond.....	21 544,54
Kasaböle privata svenska folkskolans fond...	92 069,65	Ulla och Ragnar Meinanders fond	11 570,37
Sigrid och Jacob Kaustells fond.....	5 875,81	Minnet av 1918 års frihetskamp	38 275,54
Eva och Henrik Kihlmans fond.....	2 093 910,43	Kollegan A. W. E. Modeens fond	1 659,85
Lennart Kihlmans donationsfond.....	14 141,75	Referendarierådet Karl Modeens fond.....	188 920,79
Agnes och J. R. Korkmans fond	30 640,31	Systrarna Aina och Alma Nordbergs fond ..	2 821,69
Helena Korvelas fond	49 150,00	Valter och Ingrid Nordlings fond	228 291,73
Ilmari och Nanny Kriegs minne.....	142 744,63	Gustaf Viktor och Emilia Sofia Nordlunds fond	276 094,44
Ethel och Ragnar Krogius fond.....	24 034,22	Anna och J. A. Nordströms fond.....	10 622,92
Mimmi Krojerus' fond	19 818,26		
Vaktmästare K. J. Kymlanders folkskolefond	3 020,82		
Kamrer Henrik Kåhlmans fond.....	4 713,97		

Else-Maj Nordströms fond.....	233 035,63	Harry Waldemar Strömmers fond.....	174 281,21
Mathilda Nordströms fond.....	3 618,40	Ester och Georg Ströms fond.....	23 071,52
Vilhelmina Nordströms fond.....	48 665,85	Karin Ströms fond.....	18 589,98
Hilma Nybergs fond.....	1 659,85	Vivi Strörmstens minne.....	24 389,40
Gerda Maria Nyholms fond.....	51 421,27	Axel Stälströms fond.....	7 070,79
Vilhelm Nyholms fond.....	28 847,59	Ständiga medlemmars fond.....	57 529,35
Nina Nylunds fond.....	46 475,03	Anders Gustaf Sundbergs fond.....	1 659,85
Nyländska fonden.....	6 705,48	Jarl Sundborgs minnesfond.....	3 319,69
Kerttu och Arvid Nymans fond.....	33 196,43	Anna Sundholms fond.....	70 841,09
Johan och Sofia Nyqvists fond.....	57 230,65	Svenska Bildningens vänner i Brahestad fond	12 747,46
A. J. Nysteds fond.....	1 659,85	Svenska Skolfonden.....	526 162,97
Stig och Maire Nyströms fond.....	62 850,00	Svenska Studieandelskassans fond.....	24 152,79
Axel Immanuel Olins fond.....	2 821,69	Svensk-Finlands Musikfond.....	1 659,84
Hjördis och Hugo Olins fond.....	728 242,45	Syöveringens Utbildningsfond.....	84 949,53
Bröderna Paqvalins fond.....	1 659,85	Kanslirådet Carl Synnerbergs fond.....	180 190,14
S:t Petersburger-Liedertafel-fonden.....	2 522,99	Eva och Bjarne Takolanders fond.....	72 102,66
Publikationsfonden.....	26 878,07	Nina Tallbergs fond.....	6 606,08
Emil och Bertha Randéns fond.....	18 025,71	Rosa Tammelanders minnesfond.....	3 817,52
Åke och Wivan von Reehausens fond.....	284 592,81	Josef Emil Teirs fond.....	338 835,76
Maria Renfors fond.....	253 188,93	Rusthållaren Frans Tennbergs fond.....	94 443,73
Riihimäki svenska folkskolas fond.....	1 659,85	Mathilda Thölgrens fond.....	61 977,76
Överstelöjtnant Nils Roos fond.....	259 496,31	Johan Fredrik Timpers fond.....	22 673,08
Johan Rosbergs och fru Lycka Rosbergs fond	21 710,37	Karl Emil Tollanders fond.....	89 955,12
Joel Rundts fond.....	7 303,22	Vera Torkells minnesfond.....	26 590,34
Johan Sigfrid Rönbergs fond.....	10 390,48	Nikolaj August och Mathilda Maria Turdén	
Johan Helmer Sandelins och Linnéa Backlunds		fond.....	17 295,27
fond.....	1 518 005,19	Sigrid Vaenerbergs fond.....	8 597,93
Ellen och Olga Sandholms minne.....	405 626,90	Elsa Wasastjernas fond.....	9 460,91
Karin Sandholms fond.....	31 702,58	Bröderna Oskar, Karl, Herman, Anton och	
Håkan Sandströms fond.....	13 490,00	Hjalmar Waselius fond.....	5 284 017,85
Tom Sandströms fond.....	10 035,00	Aug. och Matilda Weckströms fond.....	108 120,62
Estri Schildts minne.....	9 029,51	Leif Westerbergs minnesfond.....	9 427,77
Auda Schulmans fond.....	569 792,63	Christel och Hilding Westerholms fond.....	4 182,67
Astrid och Valter Siemssens fond.....	53 545,82	William Magnus Wickbergs fond.....	1 147 886,79
Wolter Simbergs fond.....	3 817,53	Einar och Ruth Wickströms fond.....	25 228,19
Helmer och Anne-Marie Sippels minnesfond	14 000,03	Lilly Wickströms minnesfond.....	4 713,97
Sigward W. Sippels fond.....	14 000,03	Justitierådmän Tor Wickströms fond.....	3 186,82
Stig Sige Sippels minnesfond.....	14 000,03	Nanny Widerholms fond.....	2 821,69
Waldemar och Hjördis Maria Sippels minnesfond	14 000,03	Ruth och Paul G. Wiklunds gåva.....	2 052,57
Matilda och Johan Viktor Siréns fond.....	167 489,02	Viks Småskolefond.....	7 435,92
J. F. Skipparis fond.....	56 666,21	Birger Rudolf Wikströms fond.....	78 310,32
Kanslirådet Kaj Snellmans fond.....	74 426,35	Elin Wilhelmssons fond.....	119 507,11
Bergsrådet Seth Sohlbergs donationsfond...	576 621,54	Ane Winqvists fond.....	2 821,69
Evelina och Viktor Spjuts understödsfond...	4 249,10	Hanna Winqvists fond.....	33 030,43
Anna Stenbergs fond.....	4 514,67	Lantbrukare Janne Winkvists fond.....	2 821,69
Anna-Lisa Stenbergs fond.....	6 041,81	Västra Nylands musikfond.....	3 618,40
Ellen Stenbäcks fond.....	6 705,65	Robert Ådahls fond.....	3 618,40
Josef och Emma Stenbäcks minnesfond.....	1 659,85	Alexandra Åhmans fond.....	7 801,23
Irene och Halvdan Stenholms fond.....	3 126 426,24	Viktor Öbergs fond.....	15 038,02
Agda Maria och Gigge Strandviks fond.....	28 914,03	Östsvensk samling i Grankulla.....	1 973,18
Adhemar Strengs fond.....	2 854,82	Totalt.....	36 169 881,44

RÄNTEFONDER	1.1.2008		
Handlanden K. G. Adolfssons fond.....	19 241,37	Mårten Ingmans fond.....	2 997,78
Bröderna Antells folkhögskolefond.....	2 962,97	Ingå Gillets minnesfond.....	45 017,52
Johan Askolins donationsfond.....	21 576,83	Professor Jan-Magnus Janssons fond.....	85 988,00
Aurorafonden.....	3 799,53	Olof M Janssons fond.....	123 745,03
Läraren Gustaf Knut Backmans fond.....	137 408,69	Paul Janssons fond.....	12 873,11
Dagmar och Oskar Bergenströms minnesfond	107 326,60	Tove Janssons fond.....	100 000,00
Elin Bergstadi fond.....	1 742,93	Fingal Juslins minnesfond.....	3 311,45
Emil Björkells livräntefond.....	34 857,62	Walfrid Juslins minnesfond.....	1 742,93
Syskonen Björkells fond.....	49 602,32	Ester och Naema Kantzens fond.....	20 252,35
Kerstin Björklunds minnesfond.....	24 400,37	Konstitutionella arbetaröreningens i	
Napoleon Björkströms skolfond.....	5 333,24	Helsingfors bildningsfond.....	18 997,33
Nadine von Bonsdorffs minne.....	1 742,93	Beda och Felix Kreanders minnesfond.....	5 228,63
Gösta och Gertrud Branders gåva.....	297 544,62	Kristinestads kulturfond.....	3 206,84
Karl Theodor Brobergs fond.....	8 774,59	Kvinnliga teologistuderandes fond.....	2 522,82
Dipl.ing. Lennart Bromans fond.....	9 235,50	Kyrkoby gamla syförening i Kyrklätt fond	3 555,49
Ernst Mathias Calonius fond.....	4 483,54	Alina Lagus fond.....	1 742,93
Alfhild och Maria Castréns fond.....	117 365,57	Carl Alexander Laurells biblioteksfond.....	2 962,97
Maria Castréns fond.....	98 612,28	Lars E. Lindfors stipendiefond.....	1 917,17
Margit och Gösta Cavonius fond.....	30 988,46	Roger Lindholms stipendiefond.....	2 753,74
Professor Johannes Cederlöfs fond.....	40 147,43	Essi och Boris Lindstedts fond.....	9 204,28
Rafael och Viking Collianders fond.....	17 428,81	Bonden Adolf Adrian Långstedts fond.....	25 974,51
Carl Magnus Creutz stipendiefond.....	1 742,93	Aina och E. V. Malmbergs fond.....	14 884,13
Anders Edvard Dahls fond.....	148 772,31	Folkskolläraren Maria Mangs fond.....	1 742,93
Ninni och John Dahls gåva.....	460 267,67	Henrik Wilhelm Mangströms fond.....	4 523,36
Axel Damstens fond.....	59 013,95	Marthaförbundets fond.....	35 310,72
Jur.lic. Georg C Ehrnrooths fond.....	70 000,00	Mataskärsfonden – Edvin Bergröths donation	
Eva och Caj Ehrstedts stipendiefond.....	30 432,16	för nyländska bildningssträvanden.....	535 726,82
Lärare Harry Ekholms minnesfond.....	6 483,48	Björn-Erik Mattssons minnesfond.....	10 568,75
Johan Henrik Eklunds stipendiefond.....	2 962,97	General C. O. Melåns biblioteksfond.....	10 422,44
Alina och Emil Erlunds gåva.....	125 731,41	Ellen Emilia Mélarts fond.....	22 308,95
Fallläkers fond.....	428 879,21	Ernst och Elsa Montells samt Aune Josefssons	
Ida Federleys fond.....	302 738,44	minnesfond.....	27 642,02
Irene och Rosa Frelanders minnesfond.....	43 745,50	Professor Anders Myhrmans fond.....	61 273,20
Kronofogden F. B. Fröbergs biblioteksfond	9 481,26	Petrus Nordmanns minnesfond.....	43 920,60
Föreningen Gabelsbergers fond.....	9 000,00	Nordsjö-Botby skoldistrikts fond.....	50 632,27
Eva Gardbergs fond.....	69 715,24	Hovrättsdrottning Augusta Nummelins fond.....	9 097,79
Stipendiefonden Gerkmans kamratskapspris	12 200,18	Nybro folkskolas i Mörskom fond.....	7 320,04
Vilhelm Greffbergs stipendiefond.....	20 321,98	Gustil och Artur Nygréns fond.....	12 409,24
Vivi och Åke Gullins fond.....	1 666 612,85	Nylands svenska ungdomsförbunds Finns-fond	52 147,00
Ole Gustafssons stipendiefond.....	14 100,30	Adèle Ohlströms fond.....	92 268,06
Signe och Ane Gyllenbergs fond.....	740 031,19	Carl Alexander Palins fond för Estlands	
Makarna Heikels idrottsfond.....	47 301,85	svenskar.....	101 770,97
Eini Henrikssons fond.....	144 726,34	Elin Palmros fond.....	54 552,26
Ola-Hillevi och Rolf Herlers stipendiefond.	6 971,56	Frans Palmros fond.....	34 508,97
Hertonäs-Degerö svenska småskoleförening		Hedvig Palmros fond.....	31 755,23
fond.....	4 392,26	Eine Pihls fond.....	167 072,67
Anna och John Holmströms fond.....	28 536,01	Einar Pontåns fond.....	25 550,61
Theodor Holmströms folkhögskolefond.....	338 118,95	Fredrik och Wini Rosbergs fond.....	27 014,68
Ester och Evert Huldéns minnesfond.....	10 669,19	Ida Rosqvists folkhögskolefond.....	1 833,25
Anna och Johan Höglunds minnesfond.....	10 314,85	Olga och Robert Rostedts fond.....	10 300,50
Kerstin Inbergs minnesfond.....	424 403,84	S. Salovius fond.....	4 522,83
		Holger Schildts stipendiefond.....	73 410,16

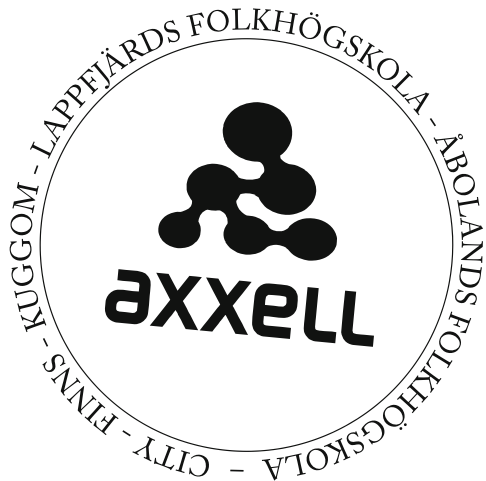
Alida Skogs minne.....	2 031,78
Karl-Gunnar Skogbergs fond.....	10 000,00
Småskolefonden.....	5 573,75
Solvalla barnträdgårdsfond.....	5 786,34
Sottungsby-Westersundom småskoleförenings fond.....	70 970,09
Karl Gustaf Strandbergs fond.....	2 932,12
Stina Maria Strömbergs minnesfond.....	2 962,97
Edla och Reinhold Ståhlbergs fond.....	5 437,85
Svenska Bildningens Vänner i Sockenbacka fond.....	182 967,61
Svenska Brevinstitutets fond.....	91 466,48
Svenska Dagens skolgåva.....	1 742,93
SFV:s jubileumsfond 1972.....	1 310 019,27
SFV:s 100-årsfond.....	223 099,60
SFV:s studiefond.....	164 527,99
SFV:s 125-årsfond.....	168 850,00
Erik Wilhelm och Else Maria Svarvars fond	194 411,37
Svenska Förbundets fond.....	2 788,56
Svenska Småskoleseminariets i Helsingfors bostadsfond.....	93 802,79
Svensk Hyllningsfond.....	225 240,06
Svensk Minnesfond.....	854 978,50
Janne Söderströms skolfond.....	18 927,70
Mårten Thors stipendiefond.....	14 086,34
Ingrid Wasastjernas fond.....	14 884,13
Selma Wasastjernas fond.....	141 312,04
Ellen och Hjalmar Waselius fond.....	123 450,44
Martin Wegelius och Richard Faltins fond ..	6 518,46
Gustaf Wiklunds minnesfond.....	2 509,70
Eric och Johannes Åkessons fond.....	145 079,20
Totalt	12 357 087,48

LEGATFONDER

1.1.2008

Fru Maria Lovisa Blanketts gåva.....	1 344 106,27
Elina och Karl Bruhns fond.....	114 042,85
Eugenia Paulus fond för unga finlands- svenska kvinnliga författare	137 861,82
Svenska föreningens i Östermyra fond.....	939 182,24
Dipl.ing. Paul Thorwalls understödsfond....	604 584,48
Pär Österbergs fond för Barösunds framtid .	210 632,99
Totalt	3 350 410,65

**DISTIS
KURSER
2008–2009**

INSTITUTET FÖR DISTANSSTUDIER

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Välkommen till Distis!	204
2.	Varför distansstudier?	205
2.1.	Hur går det till?	205
2.2.	Vad innebär det att studera per distans?	205
2.3.	Stipendier	206
2.4.	Rabatter	206
3.	Distis en del av Axxell.....	207
3.1.	Folkhögskolor inom Axxell.....	207
3.2.	Ab Svenska folkhögskolan – SFV	207
3.3.	Internationellt samarbete.....	208
4.	Distis – de många utbildningarnas skola.....	209
4.1.	Grundskola och gymnasium.....	209
4.2.	Yrkesutbildningen på andra stadiet	209
4.3.	Akademiska kurser	210
5.	Kursförteckning	211
5.1.	Akademiska kurser	211
5.2.	Språk	213
5.3.	Bokföring och vardagsjuridik.....	223
5.4.	Övriga kurser	224
6.	Distis lärare läsåret 2008–2009	226
7.	Allmänna studievillkor.....	227
8.	Anmälningsblankett	238

---

1. Välkommen till Distis!

Distis grundtanke har alltid varit att vem som helst skall kunna studera vad som helst, var som helst och när som helst! De studerande skall kunna studera i egen takt och få individuell handledning oberoende av förkunskaper, och Distis erbjuder kurser av allehanda slag: språkkurser, allmänbildande kurser, gymnasiala kurser och akademiska kurser. Totalt står ett femtiotal kurser till Ditt förfogande! Vi önskar Dig välkommen till Distis, det finlandssvenska institutet för distansstudier, och hoppas att vi skall kunna erbjuda Dig möjligheter till intressanta studier på egen hand, i egen takt med individuell handledning!

Distis är från hösten 2008 med om att utveckla ett helt nytt distansstudieprojekt, nämligen en hemgrundskola för utlandsfinlandssvenskar. Planerings- och utredningsarbetet är redan igång, och undervisningen torde kunna inledas 2009.

I katalogen presenteras även Axxell Utbildning AB:s folkhögskolor. Distis hör tillsammans med Finns folkhögskola i Esbo, Cityfolkhögskolan i Helsingfors, Kuggomskolan i Pernå, Åbolands folkhögskola i Pargas och Lappfjärds folkhögskola till det nya finlandssvenska utbildningsbolaget Axxell. Axxell har på sitt program såväl examensinriktad utbildning som fritt bildningsarbete. Det fria bildningsarbetet representeras i första hand av folkhögskolkurser. Kursutbudet är stort och skolorna har sina egna profiler: ungdomsarbete på Finns, media i Cityfolkhögskolan, turism i Åbolands folkhögskola, hantverk i Kuggomskolan, musik i Lappfjärds folkhögskola... Vi hoppas att Du bland utbudet av linjer och kurser vid dessa skolor eller vid Distis skall hitta något som passar Dig!

Matts Granö
rektor

---

2. Varför distansstudier?

Det finns många fördelar med att studera per distans. Du kan själv välja tid och plats för Dina studier samt bestämma studietakten. Distis står till tjänst året om. Du lär Dig arbeta självständigt, samtidigt som Du får individuell handledning och feedback och Du kan kombinera Dina studier med arbete och eventuella andra studier. Distansstudierna är dessutom förmånliga.

2.1. Hur går det till?

Du kan beställa en kurs genom att skicka in en ifylld anmälningsblankett per post (Distis, Finnsbacken 4, 02780 Esbo), per telefax (09-81900521) eller per e-post: distis@svefol.net. Du kan också beställa kurserna via Distis hemsida www.svefol.net/distis

2.2. Vad innebär det att studera per distans?

Då Du studerar per distans träffar Du vanligtvis inte läraren personligen. Kontakten sköts per brev, telefax, e-mail eller i vissa fall genom direkt telefonkontakt. Studiematerialet, insändningsuppgifterna samt de skriftliga kontakterna ersätter närundervisning, som dock kan ordnas vid behov. Tag gärna initiativet och meddela oss på Distis, ifall Du anser att ett närundervisningspass skulle behövas. Speciellt gäller detta naturligtvis studiegrupper. Vi har också från Distis alla möjligheter att ordna undervisningspass via videokonferenser. Till vårt förfogande har vi ett telebildstudionätverk, som täcker stora delar av Svenskfinland.

Kursernas innehåll presenteras i korthet i denna kursbroschyr. Du får också information om kurserna på vår hemsida www.svefol.net/distis, och mera information får Du av personalen på Distis. Uppläggnigen av en kurs framgår i allmänhet av det inledande kapitlet. Antalet svarsbrev varierar från kurs till kurs. I vissa fall utgör ljud- och videokassetter eller CD-skivor komplement till själva kursmaterialet. Allt kursmaterial sänds till Dig på en gång.

Läs noga igenom kursmaterialet, gör anteckningar och studera litteraturen noggrant innan Du tar itu med insändningsuppgifterna. Svaren sänds alltid till Distis, som registrerar dem och sänder dem vidare till läraren. Vänta tills Du får de korrigerade svaren i retur innan Du tar itu med följande insändningsuppgift. På detta sätt undviker Du upprepning av eventuella fel. En lugn men jämn studietakt brukar ge det bästa resultatet.

I samband med kursmaterialet får Du kostnadsfritt en liten bok "Distis studieråd" med anvisningar och råd om hur Du kan uppnå bättre resultat i Dina studier. Boken, som är skriven av Anette Ringbom, kan också köpas skilt till ett pris om 8.50 €.

För tillfället kan Distis erbjuda Dig ca. 50 kurser. Personalen på Distis ger gärna råd om hur de olika kurserna kan knytas till examina eller andra helheter.

2.3. Stipendier

I samband med Svenska brevinstitutets 40-årsjubileum 1968 instiftades en särskild stipendiefond. Distis förmedlar stipendieansökningar till styrelsen för Svenska folkskolans vänner, som årligen beviljar understöd för examensstudier.

Blanketter sänds på begäran till elever inskrivna vid Distis. Ansöknings-tiden går ut den sista mars (poststämpel gäller).

Svenska folkskolans vänner beviljar även arbetsstipendier åt lärare, som tar sig an att utarbeta nya Distiskurser.

2.4. Rabatter

Under studieåret 2008–2009 beviljas arbetslösa 50% rabatt. Arbetslösheten bör bestyrkas i samband med kursanmälan.

Om flere kurser beställs samtidigt beviljas 10% på varje kurs. Rabatten gäller också grupper. Rabatterna (10% och 50%) kan inte erhållas samtidigt. Observera att rabatterna inte gäller material som ingår i kurspriset! Rabatterna gäller inte CD-ROM-skivor och CD-ROM-kurser.

3. Distis en del av Axxell

www.ssc.fi

Från och med 1.8. 2008 är Institutet för distansstudier DISTIS en del av Axxell.

Axxell är en ny finlandssvensk skola som förenar folkhögskolutbildning med yrkesutbildning för unga och vuxna.

I Axxell ingår utbildningsprogrammen från Västra Nylands yrkesskola, Yrkesinstitutet Sydväst, Åbolands folkhögskola/Språk- och turisminstitutet, Lappfjärds folkhögskola, Finns folkhögskola, Distis, Cityfolkhögskolan och Kuggomskolan.

3.1. Folkhögskolor inom Axxell

Lappfjärds folkhögskola, Åbolands folkhögskola/Språk- och turisminstitutet, Finns folkhögskola, Cityfolkhögskolan och Kuggomskolan bildar tillsammans en folkhögskolavdelning inom Axxell.

I de olika folkhögskolorna erbjuds högklassig utbildning inom musik och ljudteknik (Lappfjärd), språk och turism (Åboland), ungdoms- och fritidsarbete (Finns), mediaproduktion och –teknik (City), samt hantverk i olika material (Kuggom).

Distis samarbetar med samtliga folkhögskolor då det gäller distansmaterial och kursproduktion.

3.2. Övriga samarbetspartners

Bakom Distis står Svenska folkskolans vänner. SFV har i över 120 år stött det finlandssvenska bildningsarbetet. Inom SFV's krets är Distis samarbetspartners bl.a. Svenska studiecentralen SSC och Schildts förlag samt Svenska produktionsskolan SVEPS.

På nationell nivå samarbetar Distis med Kansanvalistusseura och dess distansinstitut Etäopisto.

3.3. Internationellt samarbete

Distis är sedan slutet av 1990-talet medlem i European Association for Distance Learning EADL, som är en sammanslutning av skolor, institut och individer som arbetar med distansutbildning. Organisationen har medlemmar från över 20 europeiska länder och fungerar som ett forum för utväxlande av information och idéer om utvecklingsarbete inom distansutbildning, samt knytande av nya kontakter och samarbete över nationella gränser.

Målsättningarna för EADL är bl.a. att befrämja inlärning, var och hur den än sker; befrämja distansutbildningens status i jämförelse med traditionella utbildningsformer samt att bedriva forskning inom distansundervisningens pedagogiska metoder. EADL betonar också kvalitetsmässiga, etiska och professionella kriterier då det gäller distanskurser.

Under de senaste åren har diskussionen under de årliga konferenserna främst rört sig kring de nya utmaningar som distansundervisningen står inför då det gäller ökade krav på individuella lösningar samt flexibilitet då det gäller tidsramar och geografiska avstånd.

Renodlad e-learning betraktas redan som inaktuellt – nu talar man om mLearning istället, kurser som når deltagarna också oberoende av dater, t.ex. via mobiltelefoner.

4. Distis – de många utbildningarnas skola

På sitt program har Distis ca. 50 distanskurser, och erbjuder dessutom skraddarsyddna kurser med distans- och flerformsundervisning tillsammans med andra utbildningsanordnare. Kurserna är av allehanda slag – såväl allmänbildande som examensinriktade, såväl gymnasiala som akademiska.

4.1. Grundskola och gymnasium

Flere av Distis kurser lämpar sig utmärkt för den som behöver stöd för att nå bättre resultat i skolan.

Skollagstiftningen innehåller bestämmelser om möjlighet för enskilda studerande att som privatelev avlägga grundskolexamen och studentexamen. Som privatelev kan man också tentera ett enskilt ämne eller höja ett tidigare vitsord i ett ämne.

Grundskolexamen kan avläggas vid vuxengymnasium (Helsingfors och Vasa), samt vid de folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut som av utbildningsstyrelsen erhållit rätt att utfärda grundskolbetyg.

För att avlägga studentexamen bör den studerande ha tenterat de gymnasieämnen som är föreskrivna i gymnasiets läroplan. Studentexamen kan också avläggas av personer med grundexamen inom andra stadiets yrkesutbildning (120 sv). I vissa fall krävs kompletterande studier i vissa ämnen.

4.2. Yrkesutbildningen på andra stadiet

I den grundläggande yrkesutbildningen på andra stadiet inom Axxell ingår ett stort antal gemensamma allmänbildande kurser. Distis har gått in för att producera dessa kurser i virtuell form och ställa dem till studerandes förfogande, både för studerande inom Axxell och andra intresserade.

Under läsåret 2008-09 ska nya kurser sammanställas i samarbete med övriga enheter inom Axxell, och få en toppmodern elektronisk form. Den tekniska utformningen sker i samarbete med Axxells NBL-avdelning.

4.3. Akademiska kurser

Grip din akademiska chans – studera per distans!

Distis kan för närvarande genom samarbete med Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet och Högskolan i Örebro i Sverige erbjuda följande akademiska kurser: **approbatur i allmän statslära** samt som fortsättning också **B- och C-studiemängd i allmän statslära**. Dessutom kan Distis erbjuda **approbaturkurser i internationell politik**.

En approbaturkurs motsvarar 10–20 studieveckor = ca 18–38 studiepoäng, vid högskolorna.

C-studiemängd i statslära vid Distis omfattar drygt 40 studieveckor = ca 70 studiepoäng.

För att få avlägga en examen bör man vara inskriven vid ifrågavarande fakultet, antingen som ordinarie studerande eller efter att ha blivit antagen via Öppna universitetets kvot. Närmare uppgifter fås från högskolorna, men också Distis står kostnadsfritt till tjänst med ansökningsblanketter och information om villkoren för studier vid Öppna universitetet.

5. Kursförteckning

5.1. Akademiska kurser

HÖGSKOLAN
I ÖREBRO

SSKH

3011 *Approbatur i allmän statslära* Pris: 218 €

Kursen ger sådana teoretiska grundinsikter som behövs i journalistik och annat samhällsinriktat arbete.

Allmänna statsvetenskapliga teori- och metodfrågor. Det politiska systemet behandlas med särskild hänsyn till opinionsbildning, kommunikation och socialisation. Till sitt teoretiska innehåll motsvarar kursen enligt kursfordringarna i statskunskap/ allmän statslära. Kursen avslutas med en skriftlig sluttentamen. Tid och plats för sluttentamen kan skilt överenskommas mellan eleven och personalen på Distis.

Svarsbrev: 12

3012 *B-studiemängd i allmän statslära* Pris: 218 €

Kursen är en teoretisk fortsättning på föregående kurs (3011) och ger fördjupade insikter i statslära, med särskild hänsyn till kommunikationslära. Tillsammans med kurs 3011 motsvarar kursen i statskunskap/allmän statslära och förutsätter alltså att approbatur avlagts. Kursen avslutas med en skriftlig sluttentamen. Tid och plats för sluttentamen kan skilt överenskommas mellan eleven och personalen på Distis.

Svarsbrev: 12

3013 *C-studiemängd i allmän statslära* Pris: 218 €

Kursen är en direkt fortsättning på B-studiemängd i allmän statslära (3012) och koncentrerar sig på fördjupad metodik, massmedier och massmediaeffekter, kommunikation och socialisation samt jämförande politik. Under kursens gång skall studeranden framställa skriftliga uppsatser. Tillsammans med de två föregående

AKADEMISKA KURSER

---

kurserna (3011 och 3012) motsvarar den i statskunskap/allmän statslära (=cum laude). Kursens litteraturstudier avslutas med en skriftlig tentamen. Tid och plats för tentamen kan skilt överenskommas mellan eleven och personalen på Distis.

Svarsbrev: 12

3211 *Approbatur i internationell politik*

Pris: 218 €

Kursen är en gedigen introduktionskurs i den internationella politikens teorier och problem. I kursen behandlas bl.a. Europaintegrationen och demokratiseringsprocessen i Östeuropa. Kursen avslutas med en skriftlig sluttentamen. Tid och plats för sluttentamen kan skilt överenskommas mellan eleven och personalen på Distis.

Svarsbrev: 8

5.2. Språkkurser

Svenska

1034 *Svensk grammatik*

Pris: 116 €

Kursen är avsedd för personer som vill fördjupa sina kunskaper i grammatik och för personer som helt saknar förkunskaper. En del jämförelser med andra germanska språk och framför allt med finskan. Allt läromaterial ingår i kursmappen. Rikligt med övningar.

Svarsbrev: 12

1021 *Kurs i uppsatsskrivning för gymnasiet*

Pris: 133 €

Målet för kursen är att ge eleven kunskaper och träning i att uttrycka sig korrekt och ledigt i skrift. Eftersom teori och praktik ofta går hand i hand bygger kursen i hög grad på god, levande litteratur. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 13

1022 *Kurs i svenska för finskspråkiga*

Pris: 99 €

Den nya kursen är avsedd för dig som har gymnasiesvenska som grund. Du övar läsförståelse, ordförråd och skriftlig förmåga. I läromaterialet ingår tidningstexter och intervjuer. Texterna behandlar centrala teman som arbete, fritid och bostäder. Rikligt med övningar ingår. Finns också som nätverkskurs.

Svarsbrev: 8

Finska

1136 *Nybörjarkurs i finska för vuxna*

Pris: 126 €

Kursen följer lågstadiets läroplan. Texternas motiv är valda med tanke på vuxna. Kursen kan läsas helt utan förkunskaper eller som en repetition av finskans grunder. Till kursen hör ett kompendium med modellord för nomen och verb i finskan. Till kursen hör också en ljudkassett, som kan köpas skilt till priset 8 €.

Svarsbrev: 10

1137 Fortsättningskurs i finska för vuxna**Pris: 143 €**

Kursen är en direkt fortsättning på nybörjarkursen (1136). Denna kurs kan även läsas separat. Allt material ingår i kursmappen. Kursen följer den nya läroplanen i gymnasiets B-finska (den lättare kursen). Nu tillgänglig på internet www.svefol.net/distis.

Svarsbrev: 15**1138 Sano vain!****Pris: 109 €**

En radiokurs i finska för vuxna som har baskunskaper men som inte är vana att tala finska. Rikligt med ord och uttryck ur typiska vardagssituationer. Distis har tagit fram ett kompletterande studiematerial med grammatikkommentarer och insändningsuppgifter. Till kursen hör 3 st. CD-skivor. Allt läromaterial ingår i kurspriset.

Svarsbrev: 5**1130 Repetitionskurs i högstadiets finska grammatik****Pris: 109 €**

En sammanfattning av de mest centrala grammatikavsnitten i högstadiets finska. Rikligt med exempel och övningar i kursmappen.

Svarsbrev: 10**1123 Finska övningsstilar****Pris: 84 €**

En kurs för de högre gymnasieklasserna och för den som förbereder sig för stora språkprovet. Texterna är av dubbel typ, utförliga ord- och grammatikkommentarer. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 10**1126 Repetitionskurs i gymnasiets finska****Pris: 109 €**

Koncentrerad repetition av finska grammatikens "knoppar". Skriftliga övningar med lösningar i facit. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 10

1127 *Uppsatskurs i finska för gymnasiet*

Pris: 126 €

Kursen är uppbyggd enligt undervisningen i gymnasiet. Omfattande grammatikkommentarer i anslutning till uppsatsskrivandet. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 10

Engelska

1211 *Ace 1*

Pris: 92 €

En nybörjarkurs i engelska för vuxna. Kräver inga förkunskaper. Kursen kan även fungera som repetitionskurs för den som har baskunskaper men har glömt det mesta. Till kursen hör kursbok och kursmapp.

Svarsbrev: 4

1212 *Ace 2*

Pris: 92 €

En fortsättning på kursen Ace 1 (1211). Till kursen hör kursbok och kursmapp.

Svarsbrev: 3

1233 *Engelska 1*

Pris: 160 €

Kursen motsvarar den gamla mellanskolans kursfordringar i engelska. All läromaterial ingår i kursmappen. Kursen fungerar utmärkt som en repetitionskurs i engelska.

Svarsbrev: 24

Kursen kan uppdelas enligt följande:

1231 Del 1: 100 € (12 svarsbrev)

1232 Del 2: 100 € (12 svarsbrev)

1222 *Engelska övningsstilar 1*

Pris: 84 €

Översättningsövningar av dubbel typ för de två första gymnasieklasserna. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 10

1223 *Engelska övningsstilar 2*

Pris: 84 €

Översättningsövningar av dubbel typ för den högsta gymnasieklassen. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 10

CD-rom +
Phrasebook

1240 *Working English* **BEGRÄNSAT ANTAL**

Pris: 84 €

En kurs som fordrar goda kunskaper i engelska, eftersom allt studiematerial är på engelska. Kursen tar upp engelskan i yrkessituationer.

"Working English is designed for Europeans who need to use English in their work. The course concentrates on the following language themes: formal meetings, informal meetings, negotiations etc".

Svarsbrev: 3

Tyska

1322 *Repetitionskurs i gymnasiets tyska*

Pris: 109 €

En kurs för den som vill friska upp sin skoltyska eller vill ha stöd för pågående skolstudier. Kursmaterialet består av texter, ordlistor, grammatikgenomgång samt mångsidiga insändningsuppgifter.

Svarsbrev: 10

Kursen kan också uppdelas enligt följande:

1323: Del I: 55 € – Fördjupning av skolkunskaperna

1324: Del II: 55 € – Förberedelse inför studentexamen

Franska

1432 *Bienvenue 1*

Pris: 143 €

Grundkurs i franska, del 1. En klar och lättfattlig genomgång av grunderna i franskan. Kursen har inköpts från språkinstitutet Translingva. Kursboken Bienvenue 1 ingår i kurspriset. Till kursen hör 5 ljudkassetter, som kan köpas till totalpriset 33 €.

Svarsbrev: 15

BEGRÄNSAT ANTAL

1433 *Bienvenue 2*

Pris: 133 €

Grundkurs i franska, del 2. Kursen är en fortsättning på Bienvenue 1 (1432). Kursboken Bienvenue 2 ingår i kurspriset. Till kursen hör 6 ljudkassetter som kan köpas till totalpriset 40 €.

Svarsbrev: 12

BEGRÄNSAT ANTAL

1434 *Allez-hop!*

Pris: 65 €

En fortsättningskurs i franska som bygger på franska visor. Kursen tar upp ord och uttryck samt grammatik. I kurspriset ingår en ljudkassett och ett sånghäfte.

Svarsbrev: 4

1451 *Entrée libre 1*

Pris: 65 €

Repetitionskurs i grunderna i franska för vuxna, som läst litet, men glömt det mesta. Tidigare radio-och TV-kurs. Kursboken Entrée libre 1 jämte radions studiehäfte ingår i priset.

Svarsbrev: 4

BEGRÄNSAT ANTAL

1452 *Entrée libre 2*

Pris: 75 €

Fortsättningskurs i franska för vuxna. Tidigare radio-och TV-kurs. Kursboken Entrée libre 2 jämte radions två studiehäften ingår i kurspriset.

Svarsbrev: 6

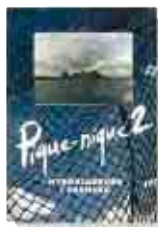
BEGRÄNSAT ANTAL

1460 *Pique-nique 1*

Pris: 84 €

Självstudiekurs i franska för nybörjare eller för den som vill repetera. Kursmaterialet består av kursbok och två ljudkassetter. I slutet av kursboken finns övningarnas facit och en översikt av verbens alla former hittar man i grammatiksammanfattningen.

Pique-nique 1 handlar om några vänner i yngre medelåldern, deras vardagsliv och deras familjer. Några av dem kommer från andra delar av Frankrike, men nu bor de i det lilla samhället Puyricard och i staden Aix-en-Provence i Provence. Kursen lär dig klara av vardagliga situationer på franska, dessutom lär du dig en hel del nödvändig grammatik. Kursen består av ett stort antal skriftliga övningar och hörförståelseövningar.

1461 *Pique-nique 2*

Pris: 84 €

Självstudiekurs i franska för nybörjare eller för den som vill repetera.

Pique-nique 2 är en direkt fortsättning på kursen *Pique-nique 1*. Kursen kan dock även läsas separat. Kursmaterialet består av kursbok och två ljudkassetter. I slutet av boken finns övningarnas facit och en sammanfattning av den grammatik som presenterats i *Pique-nique 1* och *2*.

I denna andra del möter vi de människor som utgör kretsen kring en kaféägare och amatörteatervän i det lilla samhället Pleslin inte långt från St-Malo i norra Bretagne. Precis som kursen *Pique-nique 1*, utgår kursen *Pique-nique 2* från det språk som du direkt behöver i vardagssituationer, dessutom lär du dig en hel del nödvändig grammatik. Kursen består av ett stort antal skriftliga övningar och hörförståelseövningar.

Ryska

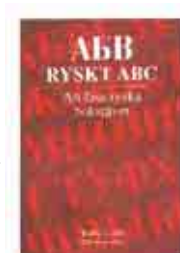

1534 *Dobro pozalovat'*

Pris: 143 €

Nybörjarkurs i ryska. Kursen har inköpts från språkinstitutet Studium Russicum. Inga förkunskaper krävs. Till kursen hör två ljudkassetter.

Svarsbrev: 12

Kursen kan också indelas enligt följande:

1532 Del 1: 75 € (6 svarsbrev)

1533 Del 2: 75 € (6 svarsbrev)

Som komplement till kursen kan köpas ljudkassetten "Ryskt ABC-att läsa ryska bokstäver" samt tillhörande studiehäfte. Ljudkassetten och studiehäftet innehåller rikligt med uttalsövningar och uppgifter. Studiehäftet innehåller facit. **Pris: 13 €**

1535 *Svarta schalen*

Pris: 150 €

Ny avancerad kurs i ryska som behandlar zigenarromantik. Förkunskaper krävs, t.ex. genomgången kurs *Dobro Pozalovat'* (1534).

Kursen består av 16 tematiska läsestycken som behandlar bl.a. de ryska zigenarnas seder och bruk; yrken och näringar; mytologi och tro; zigenarnas hemliga edgång; sångart, musik och dans. Åtta zigeniska och ryska romanser och visor med noter och ordförteckningar ingår i kursen. Dessa visor finns också inspelade på en CD som ingår i kursen.

Det sista stycket består av översättningsövningar från svenska till ryska, baserade på de tidigare kapitlens tema.

Svarsbrev: 12

Spanska

1652 *Este pais 1*

Pris: 100 €

Nybörjarkurs i spanska. Kursen bygger på boken *Este pais 1*, som ingår i kurspriset. Inga förkunskaper krävs. Till kursen hör tre ljudkassetter, som kan inköpas till totalpriset 25 €.

Svarsbrev: 6

1653 *Este pais 2*

Pris: 100 €

Kursen bygger på boken *Este pais 2*, som ingår i kurspriset. Kursen är en fortsättning på kursen *Este pais 1* (1652). Till kursen hör tre ljudkassetter/CD-skivor, som kan inköpas till totalpriset 25 €.

Svarsbrev: 6

1654 *Este pais 3*

Pris: 100 €

Kursen är en fortsättning på kursen *Este pais 2* (1653). Kursen bygger på boken *Este pais 3*, som ingår i kurspriset. Till kursen hör två ljudkassetter/CD-skivor som kan inköpas till totalpriset 20 €.

Svarsbrev: 6

Nygrekiska

1851 *Nygrekiska*

Pris: 109 €

En kurs i ett av Europas äldsta språk. Allt kursmaterial jämte ljudkassett ingår i kurspriset. Målet är att eleven skall lära sig förstå grekiska. Första svarsbrevet behandlar det grekiska alfabetet och det sista svarsbrevet i kursen innehåller ett brev på grekiska, som eleven skall besvara. Kursen förnyas under läsåret 2008–2009.

Svarsbrev: 10

Italienska**1952 *Buongiorno Italia 1*****Pris: 116 €**

Kurs i italienska för nybörjare eller för den som vill repetera. Kursmaterialet består av kursbok med tillhörande CD. I slutet av kursboken finns facit till övningarna.

Kursen tar upp bl.a. dialoger och intervjuer med italienare om deras vardagstillvaro. Målet med kursen är att man ska klara sig i vardagssituationer. Man lär sig bl.a. att fråga om vägen, köpa biljetter, inhandla mat, beställa måltider och dessutom lär man sig att berätta lite om sig själv, sin familj och sitt arbete. Man lär sig också en hel del nödvändig grammatik. Kursen består av ett stort antal skriftliga övningar och hörförståelseövningar. CD+bok.

Svarsbrev: 10**1953 *Buongiorno Italia 2*****Pris: 99 €**

Ny kurs i italienska för nybörjare eller för den som vill repetera. Fortsättning på kursen Buongiorno 1. Kursen kan dock läsas separat. Kursmaterialet består av kursbok med tillhörande ljudkassetter. I slutet av kursboken finns övningarnas facit. Kursen tar upp bl.a. dialoger och intervjuer med italienare om deras vardagstillvaro. Målet med kursen är att man skall klara sig i vardagssituationer. Man lär sig bl.a. att fråga om priser, begära om rabatter, man lär sig om italienarnas levnadsvanor, hus och hem dessutom får man veta om Italiens historia, seder och bruk. Man lär sig också en hel del nödvändig grammatik. Kursen består av ett stort antal skriftliga övningar och hörförståelseövningar. Kasset/CD-skivor+bok.

Svarsbrev: 8**1954 *Buongiorno Italia 3*****Pris: 84 €****BEGRÄNSAT ANTAL**

Ny självstudiekurs i italienska för längre hunna. Kräver ca 3–4 års förkunskaper i italienska. Kursmaterialet består av kursbok med tillhörande ljudkassetter. I slutet av kursboken finns övningarnas facit. Kursen tar upp bl.a. dialoger och intervjuer med italienare, den här gången med italienare i Florens, Milano och Venedig. Målet med kursen är att öka elevens förmåga att uppfatta talad italien-

ska och att själv uttrycka sig t.ex. genom att be om en tjänst, att ta reda på hur saker och ting görs eller att be om råd, anvisningar och varningar. Kursen består av ett stort antal skriftliga övningar och hörförståelseövningar.

1955 *Buongiorno Italia 4*

Pris: 84 €

Ny självstudiekurs i italienska för längre hunna. Kräver ca 3–4 års förkunskaper i italienska. Kursen *Buongiorno Italia 4* är en fortsättning på kursen *Buongiorno Italia 3*. Kursen kan dock läsas separat. Kursmaterialet består av kursbok med tillhörande ljudkassetter (två). I slutet av kursboken finns övningarnas facit. Kursen tar upp bl.a. dialoger och intervjuer med italienare i Florens, Milano och Venedig.

Målet med kursen är att öka elevens förmåga att uppfatta talad italienska och att eleven själv skall kunna uttrycka sig mer varierat i vardagssituationer. Kursen består av ett stort antal skriftliga övningar och hörförståelseövningar.

Latin

1754 *Grund- och fortsättningskurs i latin*

Pris: 126 €

Målsättningen är att ge kunskaper i textförståelse och grammatik, samt en inblick i den romerska kulturen. Inga förkunskaper krävs. I kurspriset ingår kursmappen. Kursen bygger på boken "Liber Primus Latinus". Som bredvidläsning kan användas Tidners "Latinsk grammatik" (39 €), vilken kan köpas från Distis.

Svarsbrev: 12

5.3. Bokföring och vardagsjuridik

6042 *Bokföring*

Pris: 166 €

Kursen bygger på manuell bokföring som är grunden för den ADB-baserade bokföringen. ADB-bokföring tas kortfattat upp. Bokföringslagen och -föreläsningen samt allt behövligt material ingår i kurspriset. En nyttig kurs t.ex. för den som står i beråd att starta eget företag.

Kursen är förnyad år 2000.

Svarsbrev: 16

6070 *Vardagsjuridik*

Pris: 116 €

Vill du veta hur avtal ingås, när skuldförhållandet upphör, hur äktenskapet påverkar makarnas egendom, hur egendom går i arv, hur ett testamente uppgörs? Denna kurs behandlar olika juridiska frågor som vi alla kommer i kontakt med, såsom familje- och arvsrätt, fordringar, avtal, konsumentskydd, äganderätt etc. Boken "Handbok i vardagsjuridik" kan du använda som hjälp vid lösandet av svarsuppgifterna. En del av svarsuppgifterna utgörs av rättsfall. Som tilläggsmaterial kan köpas boken "Svenskt lagspråk i Finland" à 32 €.

Svarsbrev: 6

5.4. Övriga kurser

4452 *Känn dig själv – en grundkurs i psykologi*

Pris: 76 €

Distis´ kurs i psykologi är en praktisk och lättfattlig grundkurs, som med konkreta exempel och praktiska övningar visar hur du kan tillämpa psykologi i ditt vardagsliv och hur du kan förbättra dina prestationer i olika sammanhang. Allt läromaterial ingår i kursmappen.

Svarsbrev: 5

4455 *Uttryck för tro – Religionernas värld*

Pris: 160 €

Kursen motsvarar gymnasiets religionskurs 4 och behandlar de s.k. världsreligionerna: kristendomen, judendomen, islam, hinduismen, buddhismen, Kinas religioner och därtill teosofin, ateismen och modern hedendom. Vårt material är en artikelsamling på 20 artiklar specialbeställd för detta ändamål. Varje religion är representerad dels av en religionsutövare. På det sättet kommer både den objektiva och subjektiva synen på religionen till uttryck. Den bärande idén är att vi behöver bekanta oss både med religionen från en vetenskaplig och personlig synvinkel för att få en möjligast djup förståelse för religionen som ett mänskligt fenomen.

Svarsbrev: 20

3151 *In Other Words – Being Yourself in Another Language*

Pris: 32 € (+ postavgift)

IN OTHER WORDS is a course, a handbook guide to avoiding, or to becoming free from, the "reduced personality" straitjacket that so many people find themselves tied up in whenever they participate in the international events, situations and personal contacts that enter their lives with increasing frequency these days. This happens in a great variety of study, training, work, business, professional, political, religious, social and leisure time contexts where nearly everyone involved has to speak a language, or languages, other than their own mother tongue.

In Other Words focuses on one particular dimension of learning another language: how to develop a growing fluency in being yourself, together with others, in that language. The viewpoints, the ways of working, and the tasks and exercises form a syste-

matic whole that teachers of any language can integrate into their teaching. This material also can be utilized by leaders of international work groups where the work is being carried on in a language that is not the mother tongue of most of the participants. The tasks and exercises can be integrated into the ongoing work for which the group has been formed. Fluency in being yourself in a language increases the scope, depth and quality of the work that you do in that language.(Brad Absetz)

Boken är producerad i samarbete med Finns folkhögskola, Institutet för distansstudier, Distis, Kansanvalistusseuran etäopisto och Pro Gro Services.

6050 Grundkurs i Word

Pris: 85 €

Kursen är avsedd för dig, som är helt nybörjare eller vill repetera dina nybörjarkunskaper. Word är ett ordbehandlingsprogram, där du bl.a. lär dig öppna och stänga dokument, skriva och formatera text, spara dokument, infoga bilder, datum, sidnummer och symboler, göra spalter, skapa dokumentmallar och skriva ut dokument.

Förkunskaper: Kunna starta en dator. Någon kännedom om filer och mappar i Windows underlättar om du väljer att skicka dina övningsuppgifter per e-post.

Till kursen hör övningsuppgifter. Allt material som behövs skickas till dig.

Svarsbrev: 6

9152 Teckning

Pris: 99 €

Kursen ger teoretiska kunskaper och praktisk stimulans som behövs för att väcka ett hållbart intresse för teckningskonsten, det mest universella av alla språk. Talrika exempel och skisser garanterar en levande kurs.

Svarsbrev: 8

9153 Musiken från antik till barock – läs och lyssna NY KURS!!

Pris: 150 €

Kursen behandlar den västerländska musikens historia och utveckling fram till och med barocken. I varje brev ingår en eller

flera musiksnuttar och notexempel som presenterar den aktuella musikstilen.

Kursen är avsedd för den som har ett levande intresse för musik, däribland elever vid musikskolor och andra läroanstalter som undervisar i musik.

Svarsbrev: 12–15

5032 Matematik för grundläggande yrkesutbildning 1

Pris: 134 €

I del 1 som motsvarar 1 sv behandlar vi procenträkning samt undersöker samband mellan olika storheter. Som kursbok används Matematisk problemlösning (Söderströms).

Svarsbrev: 5

5033 Matematik för grundläggande yrkesutbildning 2

Pris: 134 €

Del 2 (1 sv) behandlar geometriska problem. Vi räknar avstånd, areor och volymer. Vi använder skalor samt beräknar samband mellan vinklar och sträckor. Som kursbok används Geometri (Söderströms).

Svarsbrev: 5

5034 Matematik för grundläggande yrkesutbildning 3

Pris: 134 €

Del 3 motsvarar 1 sv.

Svarsbrev: 5

Kurserna kan också tas som en studiehelhet om 15 brev (3 sv).

Pris: 395 €

4251 Litteratur

Pris: 99 €

Litteraturintresserade ges en god översikt av litteraturens olika slag. Såväl världslitteraturen som den inhemska litteraturen behandlas. Kursen finns inläst på ljudkassetter för synskadade till specialpriset 50 €. Ljudkassetterna (fyra stycken) kan också köpas som tilläggsmaterial till det skriftliga kursmaterialet till totalpriset 17 €.

Svarsbrev: 8

6. Distis' lärare läsåret 2008–2009

Absetz Brad, M.A., "In Other Words"
Airava Eva, fil.mag., finska, italienska
Bergendahl Camilla, hum.kand., franska
Berglund Sten, professor, statslära/journalistik, int.politik
Blomstedt Maria, pol.mag., vardagsjuridik
Eksten Viola, fil.kand., svenska
Granö Anna, fil.mag., finska
Granö Matts, rektor, psykologi
Gripenberg Marica, teckningslärare, teckning
Haglund Christer, ekon.mag., bokföring
Haeggström Anna, fil.mag., nygrekiska
Hård af Segerstad Gunnar, lektor, tyska
Hällström af Karin, lektor, finska
Johansson Nadja, fil.kand., religionsvetenskap
Kuhlberg Svante, direktör, ryska, franska
Långstedt-Jungar Anna, fil.mag., tyska
Nordberg Héléne, fil.kand., spanska
Nybo Alf, kapellmästare, musikhistoria
Nygård Sonja, matematik
Sandell Ralf, litteratur
Stenwall-Albjerg Åsa, folkhögskollärare, litteratur
Svenlin Gunvor, rektor, engelska
Söderholm-Johansson Hannele, fil.mag., latin
Their Siv, fil.dr, finska
Westerberg Helena, informationsteknik
Wistbacka Pian, fil.mag., engelska, svenska

7. Allmänna studievillkor

---

1. Beställ en kurs genom att fylla i den anmälningssblankett som finns inne i kursbroschyren och skicka den till Institutet för distansstudier, Distis eller ring och meddela motsvarande uppgifter. Anmälningssblanketten kan också sändas per telefax eller per e-mail.
2. Eleven betalar den kursavgift som finns angiven i kursbroschyren (utkommer årligen). Kurserna sänds mot postförskott. Om försändelsen sänds till utlandet debiteras postningskostnaderna skilt. Betalningarna är oberoende av studietakten.
3. Distis förbehåller sig rätten till prisändringar, både gällande kurspriserna och övrigt material som inte ingår i kurspriset.
4. I kurspriset ingår en anmälningssavgift om 8 €. En annullering av kurs godkänns om den sker inom 14 dagar efter att kursen mottagits, varvid Distis behåller endast anmälningssavgiften. I övrigt återbetalas inte avgifter för avbrutna kurser, inte heller bytes påbörjade kurser.
5. Om flera kurser beställs samtidigt beviljas 10 % rabatt på var och en av de beställda kurserna. Rabatten (10 %) gäller också grupper (t.ex. studiecirklar). Arbetslösa beviljas 50 % rabatt. Arbetslösheten bör bestyrkas med intyg från Arbetskraftsbyrån. **Rabatterna gäller inte material som inte ingår i kurspriset.**
Rabatterna (10 % och 50 %) kan inte erhållas samtidigt.
Rabatterna gäller inte CD-ROM-skivor och CD-ROM-kurser.
6. Mot kursavgiften förbinder sig Distis att:
  - leverera kursen (senast inom 14 dagar från anmälningssdagen)
  - skicka elevernas lösningar till kursläraren för korrigerings och tillbaka till eleven, samt sköta dataregistreringen
  - ge praktisk studiehandledning och i rimlig utsträckning service vid literaturskaffning
  - utfärda intyg över slutförd kurs
7. Eleven betalar själv postavgifterna för egna försändelser (dvs för de svarskuvert som Distis står till tjänst med). I kursmaterialet ingår ett svarskuvert per insändningstillfälle. I kursmaterialet ingår en svarsblankett per insändningstillfälle, utöver den används annat papper som eleven skaffar själv. Distis är inte skyldig att ta kopior av insända och vidarebefordrade lösningar.

8. Studierätten vid Distis kan inte överlåtas till annan person.
9. Om inte annat anges kan kursen påbörjas när som helst, och bör slutföras inom två år från anmälningdagen. Ifall tilläggstid behövs bör saken diskuteras med personalen på Distis.
10. Distis förbehåller sig rätten att göra ändringar i kursbroschyren, vilka för-
anleds av att kurser förnyas och kursmaterialet byts ut.

Folkhögskola – för Dig som vill veta mera!

Folkhögskolan är en unik skolform, som i sin egentliga mening endast finns i de nordiska länderna. Dess hemland är Danmark. Till Finland kom den för snart 120 år sedan, och är i dag en verklig alternativskola, med egen pedagogik och egna verksamhetsformer. Den är avsedd för alla åldersgrupper och främst för unga vuxna, den har eget internat och dess utbildningsprogram har en fri inriktning. Men folkhögskolan kan även ha examensinriktad utbildning på sitt program och möjligheter att studera gymnasiala och akademiska ämnen finns också. Vissa utbildningsprogram kan genomföras som flerformsstudier, med närstudiepass, inläring i arbete och distansundervisning. Även undervisning via nätet och per teledid är numera möjlig. I sin pedagogik har folkhögskolan alltid utgått från de studerandes individuella förutsättningar och intressen!

Inom Axxell verkar fem folkhögskolor och ett institut för distansstudier: Lappfjärds folkhögskola, Åbolands folkhögskola, Finns folkhögskola med Distis, Cityfolkhögskolan och Kuggomskolan. På följande sidor får Du information om allt det Axxells folkhögskolor har att erbjuda. Tag för Dig, och tveka inte att ta kontakt med de skolor Du vill veta mera om!

Axxells folkhögskolor

Lappfjärd, Pargas, Esbo, Helsingfors, Pernå

Musik

På grundlinjen i musik kan du studera rock-, pop- och jazzmusik i ett eller två år. Tyngdpunkten ligger på ensemblespel, musikteori, instrumentundervisning och praktiskt arbete i samarbete med skolans övriga linjer och i skolans nya musikstudio.

Centrala ämnen är: huvudinstrument, teoretiska ämnen, ensemble, rytmlära, improvisation, musikhistoria-musikkännedom, notskrift med Finale och mediakunskap.

Du kan söka oberoende av nivå och behöver ingen tidigare musikutbildning. Alla studerande kan sätta examen i musikteori, konträrföring och instrument (1/3-3/3) enligt musikinstitutens fördningar.

Varje år ger eleverna konserter på folkhögskolan, i närområdet, på mässor i skolan, och deltar i olika musikprojekt i Svenskfinland.

Musiklinjen samarbetar också med olika musikföreningar och utbildningar i Finland och Sverige.

Inom musiklinjen kan du välja en av följande fördjupningar:

Musikproduktion

Fördjupningen inom musikproduktion ger Dig en inblick i att arbeta med musik enligt branschens krav och lönsamhet. Vi använder främst Mac-datorer med logic som mjukvara men bekantar oss också med Protools och andra program.

Skolan samarbetar med ett publiceringsföretag, vilket innebär att Du har möjlighet att låta dina produktioner på marknaden.

Centrala ämnen inom fördjupningen är enskilt produktionsarbete, produktion av eget material, remix, produktion av material inom olika musikgenrer, organisationskunskap (Teosto, Gramex, m.m.).

Artist

Artistfördjupningen är en 1-2 årig fördjupning som riktar sig till Dig som är intresserad av att stå på scen och vill utöva Dina talanger inom sång, musik, dans och drama. Utöver musiklinjens centrala ämnen får Du undervisning i dans, kostymteori och drama. Varje vår framför vi själva eller deltar i en större show eller musical.

Studiomusiker

Utöver de centrala ämnena innebär fördjupningen som studiomusiker mer tid i inspelningsstudio. Där spelar vi in och producerar musik med hjälp av modern teknisk utrustning och det finns även tid för experimenterande på egen hand och tillsammans med andra musiker. Fördjupningen är praktiskt inriktad och innehåller utöver studionspelningsprojekt även konsertframträdanden och turnéer.

Folkmusik

Inriktningen på folkmusik och sång innehåller gruppspel, individuell undervisning och workshops. Mer till sig olika spelatlar och traditioner, musikteori och konträrföring, ballader och sånglära, studier i folkmusiken i Finland, folklig dans, uppträder och ger konserter.

Prepkurs

Prepkursen ger Dig möjlighet att utveckla Ditt avslände och ger utrymme för koncentration på de ämnen som Du bäst behöver inför Dina vidare studier. På en andra studiets musikutbildning tillgodoräknas vissa ämnen efter godkänt inträdesförhållande.

Du kan studera en termin (18 veckor) eller ett helt läsår (36 veckor).

Ljudtekniklinje

På ljudtekniklinjen får Du en bred teoretisk och praktisk grundutbildning. I undervisningen behandlas både musikinspelning och konsertljud. Efter det finns tillfälle för Du också till ett andra studieår där Du har

möjlighet att specialisera dig inom olika delområden.

Du kan avlägga examen i musikteori, konträrföring och instrument (1/3-3/3) enligt musikinstitutens fördningar.

Inspegningar görs i skolans två studier i samarbete med skolans musiklinje samt med mobil utrustning. Ljudtekniklinjen sköter tekniken vid skolans konserter samt andra shower och uppsättningar i regionen.

Centrala ämnen på ljudtekniklinjen är apparatutkännedom, akustik, öra, digitalinspelning, redigering och signalbehandling med dator, ellära anpassad till branschen och ljudteknikernas historia och musikhistoria såsom musikhistoria, instrument- och stilkännedom samt musikteori.

Under läsåret 2007-2008 bygger skolan en ny inspelningsstudio. Studien utrustas med Protools HD5 med ICON D-Control, två kontrollrum, 5.1-ljysning och varierbar akustik.

Hantverkarslinjen

Hantverkarskurserna kan man delta i antingen som kursansvarig eller som helidastuderent.

Vävkursen är rikad till både hobbyvävare och lärare hurina och har ett djupt kunskapsinnehåll. Vävedskapens användning, materialval, vävteknik, uppsättning av vävar och mönster och vävning. Det finns också möjlighet att väva folkdräktstygar.

Hobbytjuktens innehåll kan i Du delvis komponera själv och arbeta med olika hantverksinriktningar.

Bli något

Turisttjänsteman

För dig som är intresserad av språk och kulturer och tycker om att jobba med människor och betjäna kunder.

Som turisttjänsteman kan du jobba t.ex. på turistinformation, i en resebyrå eller på ett hotell. Du kan informera om olika aktiviteter och sevärdheter samt boka och sälja resor. Du kan betjäna kunder på olika språk.

Producent av resejänster

För dig som tycker om natur och kultur och gillar att ordna aktiviteter och leda grupper. Om du är intresserad av kulturevenemang och av att paddla, vandra och vara ute i skärgården passar den här utbildningen dig.

Som producent av resejänster kan du jobba med att ordna kulturupplevelser eller aktiviteter i naturen för turistgrupper. Du kan betjäna kunder på olika språk och kan planera, marknadsföra och genomföra intressanta program som passar olika grupper.

Studier i turism för vuxna - det är inte för sent...

För dig som är intresserad av att börja arbeta inom turismbranschen eller jobbar i branschen, men saknar utbildning eller examen.

Om turismbranschen är ny för dig kan du utbilda dig till turisttjänsteman på vår flerformsutbildning. Om du redan jobbar i branschen kan du skaffa dig en yrkesexamen hos oss. Vi erbjuder handledning för yrkesexamina för resledare och för resebyråtjänsteman.

Studierna är praktiskt inriktade och innehåller både teori delar och praktik på olika arbetsplatser. Examen består av examenstillfällen som genomförs i en verklig arbetsmiljö. Där visar du att du har den kunskap och de färdigheter som krävs för ett jobb i branschen.

Tourism activities (43 credits; 1 year)

A person working with Tourism Activities is handling the planning, marketing and realizing of different activities for tourists. These activities can be based on culture, history, nature, sports, health etc. During your studies you will acquire both theoretical and practical skills in order to work with tourists coming to Finland, looking for guided activities.

Bli någon

Den fria bildningen

För dig som vill ta ett mellanår eller pröva något nytt under en termin. På folkhögskolan kan du studera på ett annorlunda sätt, enligt egna behov och utan betyg. Du har också möjlighet att pröva på interaktivt.

Ett år på en folkhögskola är ett år som ger dig tid att tänka, rum att pröva på. Du kan t.ex. läsa språk, kulturämnen och livs- och skåningslära. På folkhögskolan får du nya vänner och nya kunskaper. Samtidigt får du tid att fundera på framtiden och du lär känna dig själv bättre.

Du kan också delta i kurskurser, seminarier och läger som ordnas under året.

Ruotsia monin tavoin

Ruotsi on kaksikielisessä maossamme tärkeä kieli, jonka taitamista arvostetaan. Åbolands folkhögskola järjestää sekä laajoja ruotsin kielen kursseja (8kk tai 4 kk) että kahden viikon tehokursseja. Kaksikielisessä Porvoon saaristolakaupungissa, jossa kuluu ruotsia ja voit käyttää sitä mitä moninaisimmissa yhteyksissä. Voit harjoitella kaksikielisyttä!

ÅFST:ssa käytännön harjoittelu on opetuksen perustana. Kurssimme suluttavat sinut valittuun kielitaitoon ja lisäävät kulttuurintuntemustasi.

Hostel Åbolands folkhögskola

Sommartid fungerar skolan som hostel med förmånliga priser och en lugn miljö. Under hela lösdret kan man ordna möten, kurser och seminarier hos oss. Vi har utrymmen och utrustning för dylika tillställningar. Dessutom har vi den perfekta miljön för bröllop, föreläsningssalar och andra fester: trevliga utrymmen, god mat och möjlighet till övernattning.

Välkommen!

Vill du arbeta med människor?
Vill du arbeta med barn och ungdomar?

Nu har du din chans!

Du kan göra det genom att studera till ungdoms- och fritidsinstruktör på Finns Utbildning- och anstalt 120 sv. (3 år).

Ungdoms- och fritidsinstruktör

En ungdoms- och fritidsinstruktör kan arbeta med barn, ungdomar och specialgrupper. Han/hon kan arbeta på affisar, dagis, ungdomsgårdar och vara verksam inom olika organisationer. Lögnverksamhet, projekt och fritidsverksamhet är vanliga arbetsuppgifter för en instruktör. Som ungdoms- och fritidsinstruktör deltar du i evenemang och utför utvecklings- och planeringsarbete. Arbetslöna varierar beroende på var man placerar sig i arbetslivet. Ungdomsinstruktörer arbetar ofta både dagtid och kvällstid eller veckolust.

Utbildningsprogrammet för grundexamen i ungdoms- och fritidsinstruktör bygger på att den studerande lär sig hur man arbetar med grupper i olika sammanhang. Vi erbjuder kurser i instruktion, gruppdynamik, fritidsledarskap med mera.

Vad du än väljer att arbeta med i framtiden har du garanterat nytta av en den här utbildningen!

Studieveckor

Studierna består av 120 studieveckor, varav 20 är gemensamma studier. Denna studiethet står för den allmänbildande delen i studierna och är gemensam för alla andra studiets yrkesutbildningar. Inom den helheten läser man bland annat fysik, kemi, gymnastik, konst, matematik och modersmål.

50 studieveckor är gemensamma yrkesinriktade studier. Det betyder att du arbetar med ämnen som förbereder dig för det kommande yrket. Denna del består av ämnen som psykologi, drama, datateknik och första hjälp. I alla ämnen betonas grupparbete och praktiska övningar.

40 studieveckor är yrkesinriktade studier där du själv väljer din inriktning.

De återstående 10 studieveckorna är valfria studier som kan bestå av hobbyer, hjälpedarkurser, gymnastikkurser eller kurser i annan läroämning.

Utbildningen betonas den praktiska inlämningen. Under tre år studerar du 20 sv i inlämning i arbete.

Finns folkhögskola ligger i Köklax, Esbo. Du har möjlighet att bo gratis på internatet under arbetsveckan. Under skoldagen serveras det morgnöt, lunch och middag i skolans matsal.

Du betalar endast för skolmaterial, resor och studiebesök.

FINNS FOLKHÖGSKOLA

Medieteknik

Hörens program ger dig grundkunskaper i kamerateknik, bildkomposition, ljudlära, redigering och ljussättning. Efter den första terminen skall du kunna arbeta med en kamera både inomhus och utomhus och skapa en historisk dokumentärfilm tillsammans med eleverna på dokumentärfilmstjeran. Vårterminen består av bland annat en flerkamerskurs, animationskurs och virtuellt världskurs samt skapande av kortfilmer.

Önskar ett valfritt ämne är här du möjlighet att göra ett slutarbete som kan marknadstestas till TV-blog och filmfestivaler.

Ansvarig lärare:

Heikki Gerlander

e-post: heikki.gerlander@svefol.net

Dokumentärfilm

Den digitala tekniken ger den moderna dokumentärfilmaren goda möjligheter att skapa kreativa och kostnadseffektiva dokumentärer med en hög teknisk kvalitet.

Cityfolkhögskolans linje för dokumentärfilm har expanderat och ger dig nu en stadig teknisk och teoretisk grund att stå på.

Deltagande i utbildningen kräver att du är intresserad och vågar ta eget ansvar över dina arbeten. Delar av kursen förutsätter arbete på egen hand utanför skoldid.

Kursen är uppdelad i två delar på två år. Det första året lär du dig grunderna, det andra valfria året är mera praktiskt orienterat.

Ansvarig lärare:

Harald Antskog

e-post: harald.antskog@svefol.net

Reportage

Reportagelinjen är ettårig. Du lär dig grunderna i bl.a. journalistiskt tänkande, tv-dramaturgi, kamerateknik och redigering. Under årets gång bekantar du dig både med studioproduktion och med journalistiskt arbete på fältet. Dess-

utom samarbetar linjen med ZONE på svenska. Ye, vilket innebär praktiskt arbete i en professionell miljö med goda möjligheter att knyta kontakter med nyckelpersoner inom medietransporten. Du får prova på det mesta inom tv-världen på ett praktiskt och roligt sätt.

Ansvarig lärare:

Eva Kela

e-post: eva.kela@svefol.net

Konstcirkel

Konstcirkeln är en städning för dig, ung eller gammal, som vill utveckla ditt måleri eller annat bildskapande. I studerna ingår två närstudiedagar samt två ateljédagar per vecka.

Vi målar med stöd av praktisk handledning. Teoriföreläsningar, gallerirundor, gästbesök och andra studiebesök ingår också.

Ansvarig lärare:

Margdalena Åberg

e-post: margdalena@aberg.li

Skrivarkurser

Cityfolkhögskolan erbjuder olika slag av kurser i litterärt skrivande. Kurserna vänder sig till personer som vill sätta seriöst på sitt skrivande och få respons på sina texter. Deltagarna får en fördjupad kunskap om litteraturen och möjlighet att utveckla det egna skrivandet. Genom koncentrerat skrivarbete, textantal, skrivövningar, litteraturläsning och teoretiska diskussioner öppnas nya vägar in i det konstnärliga skrivandet. Författarbesök och förlagsbesök kan ingå i programmet.

Grupperna hålls 2 dagar i följd varannan eller var tredje vecka. Mellan träffarna arbetar deltagarna på sitt egna material som genomsöks vid träffarna.

I kursutbudet ingår följande terminskurser:

- Att skriva för barn och unga.
- Att skriva noveller.
- Stödgrupp för personer med egna skrivprojekt.
- Lust att skriva. Skrivarkurs för pensionärer.

Ansvarig lärare:

Åsa Stenvall-Albjerg

e-post: asa.stenvall-albjerg@svefol.net

Kuggomskolan - Hantverk

Kuggomskolan ligger i Pemö, ca 90 km öster om Helsingfors, på den natursköna Kuggomönsen. Vi är en folkhögskola som erbjuder både folkhögskole- och yrkesutbildning i olika hantverkstekniker.

Du kan studera ett år på våra fria bildningslinjer och lära dig tekniker inom bilå, dekorationsmålning, metall, träslöjd, textil och läderarbeten. Utbildningarna ger dig möjlighet att experimentera och skapa i olika material. Därtill får du en god grund för vidare studier inom konst- och hantverksbranschen.

På Kuggomskolan kan du även studera till ett yrke inom snickeri eller träbåtbyggnad. Du som redan har kunskaper inom hantverksyrket kan delta i våra tilläggsutbildningar.

Respekt för traditionella metoder, tillämpning av nytt kunnande och höga kvalitetskrav på våra produkter utgör kärnan i utbildningarna.

**Välkommen att studera vid Axell,
Kuggomskolan!**

Fri bildning

Dekorationsmålning

Dekorationsmålning är en ettårig utbildning i snickerhantverket. Under året bekantar du dig med dekorationsmåleriets fascinerande värld och lär dig olika tekniker inom området. Konstnärliga måling eller förhandskunskaper betrövs inte. Det traditionella dekorationsmålarhantverket kan du tillämpa för att ytbehandla och dekorera interiörer och möbler.

Historiskt Hantverk

Historiskt Hantverk är en ettårig utbildning som söker inspiration från traditionell självständig livsstil, från vikingatid till medeltid, även från 1800-talet och nordisk kultur. Du lär dig tillverka garnia och estetiska bruksföremål med tyngdpunkt på eget experimentellt skapande. Du kan välja mellan inriktningarna Skinn och läder eller Smide.

Textil

Textil är en enårig utbildning inom hantverk med mjuka material. Du tillverkar produkter med traditionella tekniker och tillämpar dagens färger och former. På utbildningen får du dig grunderna bl.a. i praktiskt vävning och sömning, planering av vävda produkter med hjälp av datorprogram, återanvändning av textilmaterial, tvättning, tyg- och garnfärgning.

Yrkesinriktad tilläggs- utbildning

Skeppsrenovering

Skeppsrenovering är en ettårig utbildning för dig med intresse för träskepp och -båtar. Du får en teoretisk och praktisk kunskapsgrund i renovering av däckskonstruktioner på skepp. Den praktiska övningen sker på galeasen Hoppet i Lovisa.

Yrkesutbildning

Båtbyggnad och snickeri

Grundexamen i båtbyggnad och grundexamen inom träbranschen är båda 3-åriga linjer. De följer den riksmotlade läroplanen med 120 sv.

Snickerutbildningen pågår, nästa anläggning våren -09. Båttutbildningen antar nya studerande våren -08.

Hantverksskolan Flink

Inom Hantverksskolan Flink ordnas hantverkskurser för barn i samarbete med Nyländs Hantverk rf.

Studiekostnader

De fria bilningslinjerna och yrkesinriktade tilläggsutbildningarna är avgiftsbelagda. Mer om studiekostnaderna hittar du på hemsidan.

För närmare information om skolan, studielinjerna, studieavgifterna och läsåret 2008-2009 kontakta skolan eller se hemsidan www.kuggom.fi

ANMÄLNINGSBLANKETT

Namn: _____

Personnummer: _____

Födelseort: _____

Yrke eller titel: _____

Adress: _____

_____

Hemtelefon: _____ Tjänsttelefon: _____

E-post: _____

Grundutbildning: _____

Fortsatt utbildning: _____

Tidigare studier vid Distis (ja/nej): _____

Tidigare elevnummer: _____

Kursnummer: _____

_____

Kursnamn: _____

_____

Pris: _____

_____

Underskrift: _____

Denna anmälningsblankett sänds till Distis per post eller per telefax eller per e-mail. Motsvarande uppgifter kan också ges per telefon.

Adress: INSTITUTET FÖR DISTANSSTUDIER, DISTIS

Finnsbacken 4

02780 Esbo

Telefon: 09-811 800

Telefax: 09-8190 0521

e-mail: distis@svefol.net

www.svefol.net/distis

DISTIS

Finsbacken 4
02780 Esbo,
FINLAND

Telefon: 09-811 800
Telefax: 09-819 00521
E-mail: distis@svefol.net
-----

axxell

